Prof. univ. dr. **Ilie GAVRILĂ**
Prof. univ. dr. **Dan NIȚESCU**
Prof. univ. dr. **Paul Tănase GHIȚĂ**
Prof. univ. dr. **Constantin POPESCU**

ECONOMIE

Manual pentru clasa a XI-a

Manualul a fost aprobat prin Ordinul ministrului Educației și Cercetării nr. 4742 din 21.07.2006, în urma evaluării calitative organizate de către Consiliul Național pentru Evaluarea și Difuzarea Manualelor și este realizat în conformitate cu programa analitică aprobată prin Ordin al ministrului Educației și Cercetării nr. 3252 din 13.02.2006.

Referenți metodico-științifici:
prof. univ. dr. **Coralia ANGELESCU**
șef Catedra Economie și Politici Economice,
Academia de Studii Economice București
prof. grad. I **Viorica Elena MOCANU**
inspector specialitatea Economie, Inspectoratul Școlar Județean Prahova
Redactor: dr. **Mihai MILCA**
Copertă: **Alexandru ION**
Revizie text: **Daniela MARINESCU**
Tehnoredactare computerizată: **Luminița DRAGOMIR**

ISBN (10) 973-8318-71-8; ISBN (13) 978-973-8318-71-7

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale
Economie: manual pentru clasa a XI-a / Ilie Gavrilă, Paul Tănase Ghiță, Dan Nițescu, Constantin Popescu – București: Editura Economică Preuniversitaria, 2006
Bibliogr.

ISBN (10) 973-8318-71-8; ISBN (13) 978-973-8318-71-7
I. Gavrilă, Ilie; II. Ghiță, Paul Tănase;
III. Nițescu, Dan; IV. Popescu, Constantin

33(075.35)

Editura Economică PREUNIVERSITARIA

tel.: 314.10.12; 319.64.96; 319.64.97;
tel./fax: 317.67.68;
E-mail: edecon@edecon.ro;
office@edeconomica.com;
http: //www.edecon.ro;
www.edeconomica.com

Comenzi la:
Editura Economică Distribuție

010553, București, sector 1,
Calea Dorobanților nr. 33 A;
tel./fax: 210.73.10; 210.63.07;
http: //www.e-economicshop.com

Tipărit 2006

Cuvânt-înainte

Acest manual este destinat elevilor din învățământul liceal – clasa a XI-a, a XII-a, ruta SAM, dar și altor persoane dornice să se inițieze în studiul economiei. În elaborarea sa, autorii au avut în vedere că economia, ca activitate fundamentală în orice societate, poate și trebuie să primească o explicație adecvată pentru a putea fi înțeleasă.

Cuprinsul manualului prezintă, într-o structură logică, economia capitalistă ca expresie a acțiunilor promovate pe criterii de raționalitate economică.

Conceptele, procesele economice, mecanismele și instrumentele folosite sunt prezentate elevilor în legătură cu economia reală, urmărindu-se înțelegerea tendințelor vieții economico-sociale de la noi din țară și din lume, asigurându-le cunoștințele necesare pentru un comportament economic în cunoștință de cauză.

În procesul de elaborare a manualului, am pornit de la experiența predării acestei discipline, precum și de la dificultățile pe care le întâmpină elevii liceelor din țara noastră. De asemenea, au fost avute în vedere observațiile și sugestiile altor cadre didactice și ale presei. Le mulțumim tuturor și rămânem deschiși comunicării pentru îmbunătățirea conținutului acestui manual.

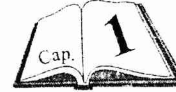
Am mai considerat util să asigurăm elemente ajutătoare – scheme, diagrame, texte de comentat, probleme, miniglosare, urmărind să creăm cadrul care permite ca prin studiul economiei în liceu să se contureze mai bine personalitatea activă și motivația implicării practice a elevilor în cunoașterea lumii afacerilor și apoi în acțiuni specifice acesteia.

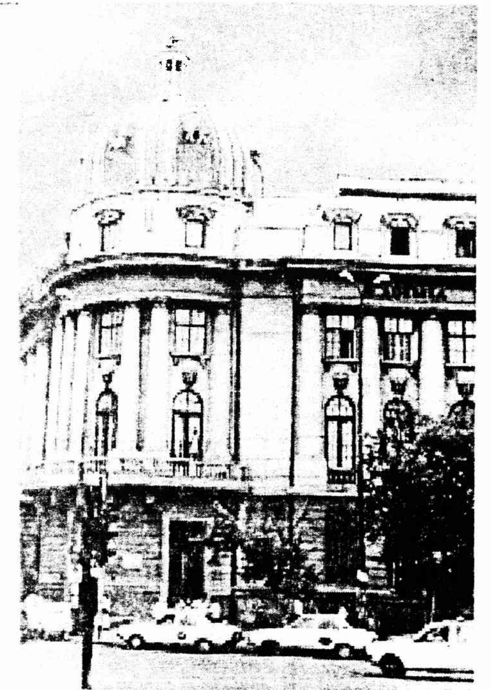
Având în vedere diferențierea numărului de ore pentru studiul economiei în funcție de profilurile liceelor și posibilitățile reale existente, rămâne ca profesorii să adapteze gradual și metodic aspectele considerate majore pentru înțelegerea și însușirea acestei discipline la clasele cu o oră pe săptămână. Pentru a facilita o asemenea decizie, au mai fost realizate, cu caracter opțional, casete, texte tematice și aplicații care pot fi folosite de toți elevii.

București, 2006

Autorii

Cuprins

ACTIVITATEA ECONOMICĂ

Omul, pentru a exista, este nevoit să-și satisfacă trebuințele și, pentru că natura îi oferă de-a gata numai câte ceva din cele necesare, el trebuie să și le asigure pe toate celelalte. **Activitățile de toate felurile prin care oamenii reușesc să-și realizeze bunurile necesare formează activitatea economică sau economia.** Acestea presupun relații din ce în ce mai numeroase și mai complexe atât între om și natură, cât și între oameni. Activitatea economică, luată în totalitatea componentelor sale realizate de oameni, formează obiectul științei economice.

Pentru a înțelege în ce constau acțiunile oamenilor, ce comportament individual și/sau colectiv adoptă ei în economie și cu ce rezultate, în acest capitol vom analiza:

A. NEVOI ȘI BUNURI

B. RESURSE ȘI RAȚIONALITATE

C. AGENȚII ECONOMICI

D. ȘTIINȚA ECONOMICĂ

Prin studierea acestui capitol, veți putea înțelege că:

- *nevoile îi obligă pe oameni să-și producă cele necesare;*
- *resursele constituie obiectul producției și apoi al consumului;*
- *a face activitate economică înseamnă a produce folosind resursele limitate;*
- *activitatea economică este opera unor autori denumiți agenți și unități economice;*
- *știința economică are ca obiect de studiu activitatea economică și comportamentele celor care o realizează.*

A. Nevoi și bunuri

Ceea ce-i determină pe oameni să facă activitate economică, adică să producă, sunt nevoile. Constrângerea în acest sens este deosebit de mare, întrucât dacă oamenii ar înceta să producă, ar înceta să mai existe.

Nevoile reprezintă cerințe sau condiții proprii oamenilor, ca ființe naturale și membri ai societății, fără satisfacerea cărora ei nu pot exista. Sunt percepute ca o stare dezagreabilă (neplăcută), ca o neîmplinire sau ceva ce trebuie realizat neapărat pentru a atinge o stare normală. Exemple: **foamea, setea, frigul, durerea, oboseala, insecuritatea etc.**

• Nevoile sunt condiții fără satisfacerea cărora atât existența, cât și progresul omului și societății nu sunt posibile.

Pentru om, problema satisfacerii se pune numai pentru nevoile identificate. Prin identificare, nevoile respective devin **interese economice,** iar oamenii acționează conștient pentru satisfacerea lor. .

Nevoile decurg, sunt „dictate“ dinăuntrul și din afara ființei umane. din mecanismele psihofiziologice ale vieții omului, din mediul natural și social cu care acesta interacționează. Nevoile sunt **subiective**, prin purtătorii lor, și **obiective**. prin condițiile care le generează (de viață și muncă). **Purtătorii nevoii** sunt indivizii, familiile, întreprinderile, locuitorii unui oraș, instituțiile publice, administrativ-teritoriale, economia națională etc. Exemple: nevoia unei **familii** pentru pâine, carne, legume, casă, ciment, ajutor, lapte, asigurare; a unei **firme** pentru lemn, oțel, calculatoare, informații; a unei **primării** pentru aparate telefax, materiale de birou; a unui **copil bolnav** pentru îngrijire medicală; a unui **oraș** pentru iluminatul public; a unui **județ** pentru energie electrică; a unei **țări** pentru autostrăzi ș.a.m.d.

• Volumul și diversitatea trebuințelor au tendințe generale de creștere.

Faptul că generațiile coexistă și se succed, că foarte multe dintre nevoile care se satisfac nu dispar (pentru totdeauna), ci se regenerează, că adesea satisfacerea unora antrenează apariția altora, că în general nevoile au tendința să devină mai multe și mai diferite, determină **existența permanentă a societății într-o stare de fapt caracterizată prin creșterea volumului și diversificarea nevoilor.**

După importanța pe care o are satisfacerea diferitelor nevoi pentru existența și progresul omului și societății, acestea se pot clasifica în **nevoi vitale sau de subzistență** și **nevoi elevate sau de vârf.**

Dacă avem în vedere **natura subiectului purtător,** se pot distinge:

• **nevoi individuale** – hrană, odihnă etc.;
• **nevoi sociale sau colective** – educație, transport etc.

Pentru că oamenii ființează în cadrul **mediului natural** cu care interacționează permanent, **protecția, refacerea și ameliorarea** acestuia constituie o altă categorie de nevoi, fără satisfacerea cărora existența noastră ar fi imposibilă. De altfel, mediul natural este un bun al întregii omeniri.

Rezolvarea stărilor pe care le generează nevoile presupune satisfacerea lor. **A satisface nevoile înseamnă atingerea unei stări de mulțumire, agreabile, de împlinire pe care oamenii o percep ca normalitate și de aceea urmăresc să o întrețină permanent.**

Nevoile sunt satisfăcute prin consumul de bunuri. De aceea ele se exprimă prin cererea pentru bunuri. **Bunurile sau utilitățile, cum li se mai spune, reprezintă tot ceea ce folosește sau satisface nevoile vieții și activității oamenilor,** ale mediului.

Astfel, apa este o utilitate, pentru că satisface setea. În funcție de mărimea și intensitatea nevoii, aceeași cantitate de apă aduce o satisfacție diferită. Pentru un elev care se joacă în curtea școlii, un pahar cu apă va avea o mare utilitate. Pentru un aviator supraviețuitor, al cărui avion s-a prăbușit în deșert, același pahar cu apă va avea o utilitate și mai mare, deoarece intensitatea nevoii sale este cu mult mai mare.

Desigur, între satisfacerea unei nevoi și bunurile la care se recurge în acest scop **trebuie să existe o anumită concordanță** pentru că altfel nu este posibilă satisfacerea. Purtătorul nevoii alege dacă un bun și nu altul îi este potrivit pentru nevoia sa.

Diversității nevoilor îi corespunde o anumită diversitate a bunurilor. În cadrul acesteia din urmă distingem:

• **bunuri libere,** cele la care oricine are acces în mod liber, față de care nu se acționează decât consumându-le după nevoi. Sunt un dar al naturii și **virtual nelimitate**. Aerul, lumina, căldura cosmică sunt astfel de bunuri. Libertatea de a consuma bunurile de acest gen trebuie interpretată întotdeauna în funcție de loc și de timp. Aerul de munte, de exemplu, este un bun liber pentru locuitorii zonelor montane, iar pentru ceilalți oameni este accesibil în mod condiționat de cheltuielile cu deplasarea, cazarea și altele, pe care le fac în calitate de turiști;

• **bunuri economice,** denumite astfel pentru că provin din activitatea economică, sunt **create de om.** Caracteristica lor dominantă este **raritatea**, faptul că, în totalitatea lor, față de nevoile ce trebuie satisfăcute, sunt insuficiente ca volum și structură calitativă, sunt produse în cantități limitate și presupun un anumit efort (resurse umane, bănești etc.). Dacă un bun poate fi dobândit fără niciun efort, nu este un bun economic.

Bunurile economice pot fi **bunuri palpabile – produse materiale, tangibile** (televizor, pâine, calculator etc.), și **servicii, utilități nepalpabile,** nemateriale, netangibile (transportul, comunicațiile, învățământul, poșta, ocrotirea sănătății, informațiile etc.). În același timp, bunurile palpabile (materiale), ca și serviciile sau informațiile, pot fi destinate direct producerii altor bunuri sau consumului pentru oameni – sub forma **bunurilor economice de consum personal**.

Producția continuă de bunuri materiale, de servicii și informații, pentru a obține alte bunuri, asigură neîntrerupt bunuri economice de consum personal sau colectiv.

• Nevoile sunt de o mare complexitate și de importanță diferită pentru existența și progresul omului, societății și pentru mediul natural.

• Satisfacerea nevoilor presupune întotdeauna mijloace adecvate. Acestea sunt bunuri sau utilități.

• Bunurile sau mijloacele care servesc satisfacerii nevoilor se clasifică în bunuri libere și bunuri economice.

• Serviciile și informațiile sunt bunuri nepalpabile, care satisfac nevoile de producție, pe cele directe ale oamenilor, sau legate de protecția mediului natural.

MINIGLOSAR

• **Nevoi** – ansamblul de cerințe sau condiții (dorințe, aspirații, țeluri) proprii oamenilor ca ființe naturale și membri ai societății, fără satisfacerea cărora ei n-ar putea exista, n-ar putea atinge acea stare agreabilă, de împlinire, considerată normală.

• **Bunuri sau utilități** – tot ceea ce este folositor, mijloacele care satisfac nevoile vieții, activității oamenilor și protecției mediului.

• **Bunuri economice** – bunurile create în activitatea economică ce sunt oferite în cantitate insuficientă în raport cu nevoile.

• **Bunuri libere** – bunuri oferite de natură în mod gratuit; sunt nelimitate în raport cu nevoile.

• **Bunuri palpabile (tangibile)** – bunuri materiale destinate producerii altor bunuri (de producție) sau satisfacerii directe a nevoilor oamenilor (bunuri de consum).

• **Servicii** – utilități nepalpabile (netangibile) care satisfac nevoile de a produce alte bunuri (servicii de producție) sau pe cele directe ale oamenilor (servicii de consum personal) și colectiv.

Informații – utilități create prin activitatea de cercetare științifică folosibile pentru a satisface nevoile activităților economice, ale existenței omului și protecției mediului.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• Ce sunt nevoile?
• Care sunt caracteristicile nevoilor și cum se explică acestea?
• Cine sunt purtătorii nevoilor?
• Ce sunt bunurile sau utilitățile?
• În ce constă satisfacerea nevoilor de protecție a mediului?
• Care sunt principalele categorii de bunuri?
• Prin ce se deosebesc bunurile economice de bunurile libere?
• În ce constă rolul informațiilor în societatea noastră?

PROBLEME DE REFLECȚIE

• Raportul dintre diferitele categorii de nevoi, factorii care le influențează și sensul în care le influențează.
• Rolul rațiunii și voinței umane în apariția nevoilor de protecție a mediului natural.
• Importanța și intensitatea cu care se manifestă latura subiectivă și latura obiectivă în determinarea nevoilor.
• Reacția indivizilor față de pericolele nesatisfacerii diferitelor categorii de nevoi.
• Interacțiunea dintre informații și interesul general.

PROBLEME DE REZOLVAT

• Dați zece exemple de nevoi ale familiei dumneavoastră.
• Enumerați cinci nevoi al căror purtător este economia națională a României în prezent.
• Dați exemple de cinci nevoi concretizate pe care le considerați elevate (avansate) din punctul dumneavoastră de vedere.
• Dați trei exemple de bunuri economice care se folosesc la producerea altor bunuri.
• Dați trei exemple de bunuri și servicii de consum personal.
• Identificați zece nevoi pentru protecția mediului în localitatea dumneavoastră.

B. Resurse și raționalitate

Satisfacerea trebuințelor are loc recurgându-se concomitent și/sau succesiv la bunuri libere și economice în diferite proporții care se modifică în timp. În acest proces, natura este implicată atât cu bunuri libere, cât și cu bunuri limitate precum minereurile de diferite feluri, petrolul, gazele naturale, pădurile, pământul, apa etc. Prin acțiunile oamenilor, bunurile naturale sunt transformate în bunuri economice și sunt folosite sub diferite forme. Satisfacerea trebuințelor cu bunuri economice se realizează în două moduri:

• Satisfacerea nevoii poate avea loc direct, prin producerea, cu mijloacele proprii, a bunurilor necesare și, indirect, prin schimb.

• prin utilizarea de către purtătorul nevoii a bunurilor produse de el însuși (autoconsum) după dorință și posibilități, așa cum, de exemplu, o gospodărie țărănească produce grâul pe care îl transformă în făină și apoi își face pâinea;

• prin utilizarea de către purtătorul nevoii a bunurilor dorite pe care și le asigură prin schimb, cumpărare, împrumut, închiriere etc. În acest fel, nevoile sunt mai bine satisfăcute, iar bunurile au eficiență mai mare. Acest mod de acțiune este astăzi dominant.

De regulă, cele două moduri de satisfacere a nevoilor sunt complementare în diferite proporții.

Bunurile materiale sau create de om care servesc sau ar putea servi în activitatea economică și/sau la satisfacerea unor nevoi individuale și colective reprezintă resurse. Acestea stau la baza tuturor activităților economice și satisfacerii nevoilor de toate genurile. Existența lor asigură dezvoltarea economiei și un nivel de trai înalt numai dacă sunt bine folosite și în mod rațional. În timp, unele resurse se regenerează în mod natural, iar altele pot fi reproduse, pe când o altă categorie nu. De asemenea, există resurse refolosibile, dar și nerefolosibile. Metalul, de exemplu, este o resursă refolosibilă, însă curentul electric nu.

În general, **resursele sunt considerate ca fiind limitate.** În orice moment, ele există în cantități determinabile și sub diferite forme. Limita resurselor este interpretativă în trei sensuri:

• **în raport cu nevoile,** ceea ce înseamnă că față de nevoi sunt insuficiente într-o măsură mai mare sau mai mică, iar în timp nevoile cresc și se diversifică mai repede decât ele;

• **în raport cu potențialul planetei,** întrucât resursele probabil existente pe alte planete nu ne sunt încă accesibile și numai cele de pe Pământ ar putea fi folosite;

• **în raport cu dezvoltarea științei și tehnicii,** deoarece succesele acestora asigură adesea descoperirea și crearea de noi resurse prin valorificarea cărora se pot satisface mai multe trebuințe.

Limita resurselor are caracter permanent, dar este fluctuantă în timp, ceea ce înseamnă că în anumite perioade decalajul nevoi-resurse se poate restrânge, iar alteori crește. Omului îi este dat deci să existe în **condițiile unei tensiuni permanente între nevoi și resurse.** Vizavi de insuficiența resurselor și de creșterea și diversificarea mai rapidă a nevoilor,

• Regenerarea unor resurse, refolosirea altora și gospodărirea lor sunt căi esențiale de diminuare a tensiunii dintre nevoile concrete, nelimitate, și resursele limitate.

oamenii au găsit soluția **întrebuințării alternative a resurselor,** ceea ce înseamnă că o resursă, luată separat sau în combinații cu altele, poate servi la satisfacerea unor trebuințe diferite. De aceea activitatea economică sau economia se află **sub „dictatul" limitării mijloacelor pentru satisfacerea nevoilor, dar și sub avantajul întrebuințării lor alternative. Este esențial pentru om și, în general, pentru progresul societății ca resursele limitate să fie folosite în cea mai bună alternativă posibilă.**

Întrucât resursele sunt limitate și au întrebuințări alternative, oamenii sunt puși în situația de a opta (alege) ce nevoi își vor satisface și la care vor renunța. În felul acesta, resursele vor fi dirijate spre producția bunurilor care satisfac nevoile selecționate. Ei au grijă întotdeauna să facă alegerea cea mai avantajoasă – care le asigură cea mai mare satisfacție.

Cea mai bună alternativă dintre cele la care se renunță atunci când s-a luat decizia de a folosi resurse limitate pentru a se asigura un anumit bun economic se numește **cost real** *al alegerii făcute. Să presupunem că o persoană are 100 de lei și dorește să cumpere o pereche de pantofi sau un parfum care costă fiecare 100 de lei. Dacă va cumpăra perechea de pantofi, costul real al acestei alegeri este renunțarea la parfum și invers. Acest sacrificiu este interpretat ca un* **„cost real al alegerilor", „cost alternativ", „de opțiune"** sau **„de oportunitate"**.

Dacă resursele ar fi nelimitate, nicio activitate economică nu s-ar înfăptui pe seama alteia și toate alternativele dorite de cheltuire a resurselor s-ar putea realiza, iar costul oportunității ar fi zero.

• Acoperirea necesităților nelimitate ale omului sub presiunea limitării mijloacelor impune principiul raționalității economice.

Modul de a stabili cea mai bună alternativă de utilizare a resurselor prin care se asigură satisfacția cea mai mare (maximă) se bazează pe **raționalitatea economică** sau pe **principiul raționalității, al economicității.** În funcție de situație, acesta se poate aplica sub forma:

a) **maximului**, ceea ce presupune ca la mijloacele date să se obțină cele mai bune rezultate posibile;

b) **minimului**, ceea ce implică obținerea rezultatelor dorite, bine definite cu cele mai puține resurse (mijloace);

c) unui **mix de maxim și minim,** ceea ce impune obținerea celei mai mari satisfacții cu cele mai puține resurse.

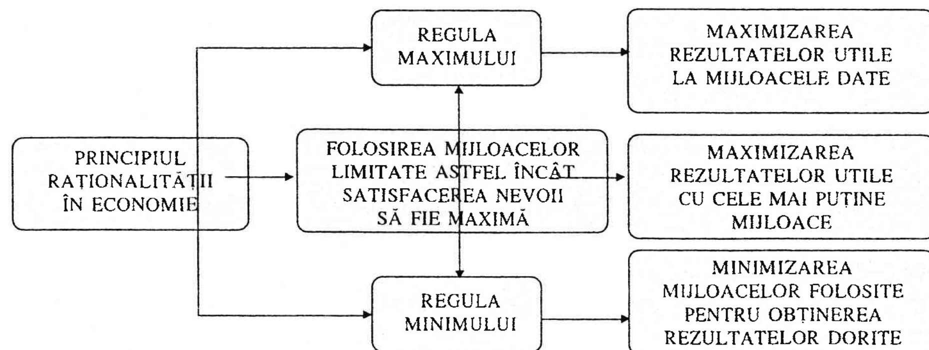

Fig. 1.1. *Conținutul și formele principiului raționalității în economie*

Dacă resursele nu sunt folosite în concordanță cu principiul raționalității, în economie apare **risipa de resurse sau**, altfel spus, **un consum prea mare de resurse pentru satisfacerea unei unități de nevoie (unei nevoi).** Aceasta survine, în principal, atunci când:

- se produce ce nu se cere sau mai mult decât se cere;
- se produce de proastă calitate;
- se produce cu consumuri de resurse mai mari decât permit cele mai avansate tehnologii în funcțiune sau existente, dar încă neaplicate;
- producția respectivă poluează mediul.

Dacă unele resurse folosite în activitatea economică se pot recupera mai mult sau mai puțin, **timpul cheltuit de om pentru producerea** de bunuri este o resursă **irecuperabilă.** De aici aprecierea că economisirea timpului ce poate fi folosit este cea mai importantă cerință a progresului.

MINIGLOSAR

• **Resurse regenerabile** – acele resurse pe care omul le poate produce și reproduce continuu.

• **Resurse refolosibile** – ceea ce rămâne din procesul utilizării diferitelor resurse, indiferent de forma sub care se prezintă, are caracter util și poate fi reintrodus în activitatea economică.

• **Costul oportunității**, denumit și costul alternativ (sau real al alegerilor) – valoarea sacrificiului alegerilor efective, în condițiile resurselor limitate; satisfacția pierdută prin nerealizarea celei de-a doua variante, în ordinea preferințelor.

• **Raționalitate economică** sau **principiul raționalității în economie –** principiu de folosire a mijloacelor limitate, cu întrebuințări alternative, astfel încât nevoia satisfăcută să fie maximă.

• **Risipă (de resurse)** – diferența dintre consumul de resurse naturale sau create de om, realizat pe unitatea de produs, cu tehnicile și tehnologiile folosite și consumul mai mic, posibil cu tehnicile și tehnologiile disponibile, dar neaplicate și negeneralizate în economie și în societate, la care se adaugă bunurile produse și rămase nevândute, deteriorate sau utilizate ineficient, poluarea.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Cum explicați existența costului oportunității în economie?
- În ce condiții costul oportunității ar putea fi egal cu zero?
- În ce situații credeți că se poate impune o latură sau alta a principiului raționalității în viața economică?
- Ce semnificații are risipa de resurse în economie?
- Cum explicați existența a două căi de acoperire a nevoilor?
- Prin ce se caracterizează resursele?
- Care sunt factorii esențiali pentru diminuarea tensiunii dintre nevoi și resurse?
- De ce spunem că activitatea economică se află sub „dictatul" limitării?
- De ce se consideră poluarea ca o risipă de resurse?

PROBLEME DE REFLECȚIE

• Evoluția în timp a tensiunii dintre nevoi și resurse (bunuri).

• Avantajele și dezavantajele acoperirii nevoilor concretizate prin intermediul schimbului, față de situația acoperirii lor din propria producție.

• De ce se consideră că timpul de care dispun oamenii este cea mai importantă resursă în viața economică și socială?

• Motivele pentru care oamenii trebuie să acționeze potrivit principiului raționalității.

• Rolul cunoașterii științifice și al educației în depășirea limitelor satisfacerii nevoilor.

• Posibilitățile reale de stopare (diminuare) a risipei de resurse în țara noastră, în etapa actuală.

PROBLEME DE REZOLVAT

• Dați cinci exemple de nevoi pe care purtătorul lor le acoperă direct din bunurile produse de el.

• Prezentați cinci argumente care demonstrează avantajul acoperirii nevoilor prin intermediul schimbului pe piață.

• Enumerați zece activități care pot fi considerate economice.

• Care ar fi costul real pentru sporirea producției de armament într-o țară?

• Dați cinci exemple de produse pe care le cunoașteți și pentru care îmbunătățirea producției ar presupune aplicarea principiului minimului.

• Argumentați importanța prevenirii poluării mediului.

C. Agenții economici

Activitatea economică este rezultatul participării simultane și/sau succesive a numeroși actori care acționează individual și/sau în grup, realizând anumite operații sau acte economice care se finalizează prin bunuri economice. Acești actori sunt denumiți **agenți economici.** Cei dintre ei care în mod individual sau în grup au autonomia de a decide asupra acțiunilor la care participă se numesc **unități economice** sau **instituționale.** După specificul activităților pe care le realizează, agenții economici se grupează pe **sectoare,** și anume: **întreprinderi, menaje sau gospodării, administrații (publice și private), bănci și alte instituții financiare.**

• Agenții realizează activitatea economică contribuind fiecare numai prin executarea unui segment, divizându-și munca între ei.

Participând la activitățile proprii unui sector, agenții economici realizează o **diviziune a muncii** între ei și fiecare se va **specializa în executarea acelor operații sau acte economice,** în care se dovedesc a fi cei mai eficienți.

Întreprinderile sunt unități care produc bunuri economice și au autonomia de a decide ce, cât, cum și pentru cine să producă, cu ce parteneri să intre în afaceri etc.

Bunurile realizate de întreprinderi ajung la purtătorii nevoilor prin vânzare-cumpărare.

Întreprinderile sunt de o mare diversitate și de aceea pot fi cunoscute mai bine dacă le clasificăm după diferite criterii: forma de proprietate, mărime, natura activității sau a bunurilor produse și altele. Ele au însă și multe caracteristici comune, dintre care cele mai importante sunt:

• **motivația activității lor o formează profitul** care poate fi realizat numai dacă bunurile produse de ele contribuie cu adevărat la satisfacerea trebuințelor. Altfel, întreprinderile nu pot obține profit și își vor înceta activitatea (intră în faliment);

• **creează valoare** care se adaugă celei avansate pentru cumpărarea de factori de producție necesari pentru a-și realiza activitatea. Plusul de valoare care s-a creat se numește **valoare adăugată.** Aceasta formează izvorul profitului, salariilor și altor venituri.

Pentru a-și realiza activitatea, fiecare întreprindere își creează și dezvoltă un sistem de relații cu numeroși agenți economici cu care trebuie să fie în contact permanent sau periodic spre a-și asigura aprovizionarea, vânzarea produselor, îndeplinirea unor obligații administrative și de altă natură locale, naționale și internaționale etc. Acest sistem de relații formează **mediul economic** al întreprinderii.

• Întreprinderile produc bunuri destinate vânzării. Sunt considerate unități economice nefinanciare pentru că, deși folosesc bani, obiectul activității lor nu îl formează operațiile financiare.

• În economie, menajul desemnează unitatea care consumă.

• Din activitatea economică, menajele realizează venituri care le permit să-și susțină consumul.

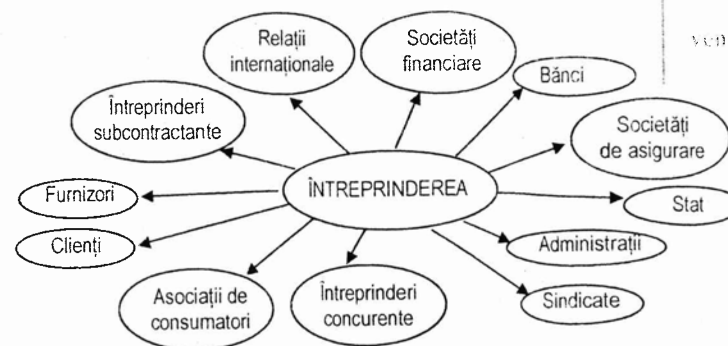

Fig. 1.2. *Mediul economic al întreprinderii*

Menajele, cunoscute și sub denumirea de gospodării, reprezintă **lumea consumatorilor** – agenți economici care utilizează bunurile pentru satisfacerea nevoilor individuale și/sau colective (fără a se produce alte bunuri). Ele sunt forma de organizare în care se realizează existența oamenilor. În acest sens distingem:

• **menaj individual,** format din ocupanții unei locuințe, indiferent de relațiile ce-i reunesc. Exemplu: o familie de tip tată, mamă și copii care locuiesc împreună; o familie formată din unul dintre părinți și un copil sau copii ce locuiesc împreună; o persoană care locuiește singură;

• **menaj colectiv,** format din persoane care locuiesc împreună (în camere individuale sau colective), precum oamenii dintr-un cămin de pensionari, muncitorii dintr-un cămin de nefamiliști etc. care fac diferite cheltuieli în comun etc.

• Menajele nu sunt omogene, ci eterogene.

Menajele sunt considerate unitatea de bază în care are loc consumul, dar **participă și la activitatea economică:** își produc singure anumite bunuri, muncesc în alte forme de unități economice, fac investiții din banii câștigați.

Menajele nu sunt omogene. Unele sunt formate din salariați, iar altele din patroni, țărani, șomeri, pensionari etc., diferențiindu-se între ele și din alte puncte de vedere – mărimea și sursa veniturilor, tradiții, confort, grad de pregătire etc.

• Prin perceperea de impozite, taxe și alte contribuții bănești și orientarea sumelor respective spre învățământ, sănătate, securitate socială etc., administrațiile realizează o redistribuire a veniturilor între agenții economici.

• **Administrațiile** (publice și private) sunt agenți economici care **produc bunuri sub forma serviciilor necesare satisfacerii de nevoi colective** ce rezultă din faptul că oamenii trăiesc în grupuri (în societate), bunurile respective ajungând direct la consumator, fără a deveni mărfuri. Există:

a) administrații publice sau administrația publică, precum statul, ministerele, primăriile, prefecturile, armata, poliția, învățământul public, instituțiile de securitate socială, sănătate, cultură, artă etc. Acestea **produc servicii corespunzătoare profilului lor și percep taxe, impozite sau alte contribuții bănești** (pentru asigurările sociale, de șomaj etc.) potrivit reglementărilor legale, utilizând **fondurile astfel constituite în activitățile respective;**

b) administrații private sau administrația privată, precum organizații religioase (de cult), sindicate, partide politice, uniuni, fundații, asociații culturale și sportive, Crucea Roșie, care produc în principal servicii necomerciale pentru populație și își asigură veniturile necesare funcționării din contribuții voluntare, mai ales de la menaje sau din proprietățile pe care le au.

Băncile și alte instituții financiare produc activități (servicii) cu caracter comercial pentru toate celelalte feluri de unități și agenți economici care constau în:

- **colectarea** (mobilizarea) sumelor temporar disponibile, economiilor de la cei care le-au realizat, plătindu-le dobânzi și **distribuirea** lor cu împrumut (credit) celor care au nevoie de finanțare, încasând de la aceștia dobânzi mai mari;

• Pentru instituțiile financiare, ceilalți agenți economici, în măsura în care recurg la serviciile lor, sunt clienți.

- încasări și plăți între agenți atunci când aceștia realizează vânzări-cumpărări unii de la alții, contractează credite etc.;
- faptul că veghează ca banii să circule normal și să fie în cantitate corespunzătoare pe piață.

Sumele încasate pentru serviciile prestate sunt folosite de bănci și de celelalte instituții financiare pentru susținerea propriilor activități și constituirea profiturilor.

Întreprinderile, băncile și alte instituții financiare (societăți de asigurare, fonduri de pensii, fonduri mutuale, casa de economii etc.) au scop lucrativ sau comercial, ceea ce înseamnă că produc bunuri pentru a le vinde. Adesea, aceste unități economice sunt denumite și **firme.**

Unitățile și agenții economici de toate felurile, în activitățile lor, pot să dezvolte relații economice cu parteneri din alte țări, realizând importuri, exporturi, investiții, împrumuturi și activități care le permit să se afirme mai bine.

MINIGLOSAR

• **Valoarea adăugată sau valoarea nou-creată** – plusul de valoare ce se realizează în unitățile economice cu caracter comercial.

• **Mediul economic** – sistemul de relații economice pe care îl dezvoltă orice unitate economică cu toate celelalte, indiferent de profilul lor, în cadrul activității sale. Are o mare influență asupra celor implicați.

• **Firmă** – unitate economică cu scop lucrativ sau comercial, care produce bunuri economice pentru a le vinde și care are ca finalitate profitul.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• Ce criterii de comparație se folosesc pentru a identifica asemănările și deosebirile dintre unitățile economice?

• După ce criterii sunt reunite într-un sector (instituțional) unitățile economice care îl compun?

• Ce au specific administrațiile publice?

• Cum sunt implicate menajele în mediile economice ale unităților care fac parte din celelalte sectoare?

• Ce servicii pot presta băncile pentru o întreprindere?

PROBLEME DE REFLECȚIE

• Evoluția numărului de unități economice dintr-o țară, eventual din România, și semnificația sa.

• Relația raționalitate economică – valoare adăugată.

• Utilitatea administrației publice din România.

PROBLEME DE REZOLVAT

• Identificați mediul economic al unei întreprinderi cunoscute dumneavoastră și precizați rolul pe care îl are fiecare dintre unitățile economice implicate.

• Clasificați pe sectoare unitățile economice existente pe un segment al străzii centrale din localitatea dumneavoastră.

• Din ce sector face parte liceul pe care-l urmați, dispensarul medical care vă asigură asistență gratuită, liceul privat pe care îl urmează fostul dumneavoastră coleg, oficiul poștal de la care vă ridicați alocația de elev și unitatea economică de la care cumpărați biletul loto?

SITUAȚIE DE FAPT

Cristian tocmai condusese a doua sa echipă în livada de meri, peri și pruni. El angajează în iunie și iulie, apoi în septembrie și octombrie sezonieri pentru a culege fructele.

Revenind la sediul firmei, colaboratoarea sa îl strigă: „Vino repede! La telefon este Institutul Național de Cercetări Agricole!" Cristian trimisese un proiect de propuneri cu privire la un nou tip de pomi fructiferi – meri, piersici – care, gândea el, ar fi sporit foarte mult producția livezilor și ar fi diminuat serios cheltuielile. După ce a închis telefonul, a căzut pe gânduri; mâine ar trebui să meargă de urgență la Banca Agricolă, care îi acceptase dosarul pentru un credit important, și să vadă când i se va deschide finanțarea.

Apoi auzi din nou: „Nu trebuie să uiți impozitele, te-au sunat pentru o recalculare!"

Telefonul a mai sunat încă o dată și Cristian a plecat să răspundă, dar să se și intereseze când va primi noul tractor pe care l-a comandat la uzina producătoare.

1. Identificați mediul economic al firmei evocate în text și prezentați-l într-o schemă.

2. Indicați trei caracteristici esențiale ale firmei lui Cristian.

D. Știința economică

Economia ca activitate este de fapt un număr de activități care se presupun unele pe altele, constituind o anumită unitate în continuă schimbare, astfel încât în timp unele se amplifică, iar altele se restrâng, unele apar și altele dispar. În fiecare țară, economia are aspectele sale specifice care o diferențiază de celelalte ca nivel de dezvoltare, structură, eficiență etc. Întrucât este determinantă pentru existența oamenilor, activitatea economică s-a bucurat dintotdeauna de atenția lor, în ideea de a observa, de a înțelege și apoi de a acționa în cunoștință de cauză ca agenți economici pentru a obține rezultate mai bune, adică o existență mai bună. Așa se face că, acționând pentru a-și asigura bunurile necesare vieții, oamenii au sesizat ce trebuie să facă, în ce fel, când și de ce pentru a mări volumul producției, a o diversifica și a-i ameliora calitatea.

• Economiștii sunt de acord asupra fondului preocupărilor lor, dar au păreri diferite asupra unor fenomene și procese pe care le văd și le interpretează.

Date fiind condițiile foarte diferite de realizare a activităților economice, acuitatea diferențiată a simțurilor, pregătirea diferită și alte cauze, oamenii și-au explicat, adesea, mai mult sau mai puțin diferit, fenomenele și procesele proprii economiei, au deosebiri de idei și păreri aspura unora dintre acestea atât în timp, de la o epocă la alta, cât și de la o țară la alta, sau chiar în interiorul aceleiași țări. Fondul preocupărilor a fost și este însă același pentru toți. De aceea, fiecare dintre aceste idei și păreri

este, în felul său, un aport la atingerea aceluiași scop – satisfacerea mai bună a trebuințelor în contextul resurselor limitate și cu întrebuințări alternative. Caracteristica esențială comună a acestor idei și păreri este că ele au **un anumit grad de concordanță cu realitatea, ceea ce le face utilizabile de către oameni în activitatea lor economică.** Realizând activitatea economică și deci producând, oamenii verifică de fapt într-o formă sau alta veridicitatea ideilor și părerilor lor în raport cu diferite situații și le perfecționează adăugând noi constatări, observații, idei și înlăturându-le pe cele depășite.

• **Economiștilor le este specific un spirit general de înțelegere a activității economice, ceea ce-i ajută foarte mult să comunice și să colaboreze atât între ei, cât și cu specialiștii din alte domenii.**

Știința economică reprezintă cunoștințele și ideile structurate într-un sistem logic și a căror concordanță cu realitatea le face utile pentru fundamentarea unui comportament al oamenilor în legătură cu modul în care, cu resurse limitate care au întrebuințări alternative, ei își asigură atingerea obiectivelor concurente ale existenței.

Referindu-se la aceste aspecte, **John Kenneth Galbraith** spunea: „Atâta vreme cât se consideră că sistemul economic funcționează, în ultimă instanță, în interesul individului – că este subordonat nevoilor și dorințelor sale –, se poate presupune că rolul științei economice este să se explice procesul prin care individul este servit. Economiștilor, aidoma altor oameni de știință, le place să dea obiectului lor definiții care au o semnificație profundă și universală. Cea mai cunoscută dintre ele afirmă că știința economică este «știința care studiază comportamentul uman ca o relație între țeluri și resursele rare care au întrebuințări alternative». Cel mai influent profesor din timpurile noastre redă aceeași idee mai simplu: «Modul în care ne decidem să folosim resursele productive rare, cu întrebuințări alternative, pentru realizarea unui scop.»"

Potrivit spiritului general de înțelegere a activității economice, ideilor și cunoștințelor din știința economică le sunt comune:

• **caracterul științific** – un anumit grad de concordanță cu realitatea care le conferă utilitate și credibilitate;

• **caracterul istoric** – s-au format și s-au perfecționat în timp, selecționându-se cele viabile;

• **caracterul util, pragmatic sau aplicativ** – se folosesc în activitatea economică, acesta fiind sensul major al oricărei științe.

În acest sens, obiectivele de bază ale economiei (ca știință) presupun:

a) descrierea unor fapte și evoluții economice, pentru a înțelege **ce este**, **ce a fost** în activitatea economică și cum ar trebui să fie;

b) explicarea actelor economice, pentru a înțelege **de ce este așa, și nu altfel, de ce a fost așa, și nu altfel,** ce schimbări ar trebui făcute și cum să se acționeze;

c) prognozarea unor stări și evoluții economice, pentru a putea înțelege **ce va fi dacă...?**

d) raționalizarea acțiunii economice, pentru a putea explica cu ce mijloace se pot atinge anumite obiective, în cât timp și cu ce eficiență.

• Constituirea economiei ca știință a reprezentat un mare progres, întrucât a devenit unul dintre cele mai importante mijloace de îmbunătățire a existenței umane.

Cercetătorul vieții economice studiază un domeniu din care el însuși face parte, cu nevoile și interesele sale de viață, având ca obiectiv satisfacerea tot mai bună a acestora. De aceea, succesul și eșecul economiei, ca de altfel și ale celorlalte științe, sunt evaluate prin prisma capacității de a atinge obiectivele respective.

Cunoașterea noțiunilor și teoriilor pe care știința economică le-a descoperit și le-a formulat, într-o formă logică, coerentă, consistentă și utilă, de-a lungul timpului, confirmă că omul este deopotrivă un produs al naturii și al societății, preocupat permanent să depășească limitele mijloacelor de care dispune și să evite sau să diminueze risipa resurselor.

Însușirea cunoștințelor de **economie** constituie atât un element de **pregătire profesională** pentru viață, cât și un **act de cultură economică**, în sensul că permite formarea unui model despre ceea ce trebuie să însemne comportament rațional, în calitate de producători sau consumatori, impus de faptul că economia este o activitate socială, aflată întotdeauna sub presiunile limitării mijloacelor, dar și sub avantajul întrebuințărilor alternative.

MINIGLOSAR

• **Economia** – știință socială ce studiază comportamentul uman ca o relație între țeluri și resursele limitate, cu întrebuințări alternative.

• **Cultură economică** – set de valori economice, expresie a unui comportament economic rațional, format și consolidat ca urmare a cunoașterii și însușirii valorilor științei economice.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• Ce studiază economia ca știință?

• Care sunt obiectivele de bază pe care le urmărește economia ca știință?

• Omul de știință din domeniul economiei poate să fie considerat independent în raport cu propriile interese?

• Ce discipline pe care le-ați parcurs până în prezent considerați că se pot „înfrăți" cu economia, în avantajul unui comportament economic rațional al elevului?

PROBLEME DE REFLECȚIE

• Interdependența dintre pregătirea economică de specialitate și cultura economică.

• Dezvoltarea științei economice prin cunoașterea (cercetarea) unor probleme nou-apărute și/sau prin aprofundarea și verificarea unor teorii deja existente.

• Contribuția științei economice la rezolvarea unor probleme cu care se confruntă economia României la momentul intrării în Uniunea Europeană.

• Protecția mediului, obiect de studiu al științei economice.

PROBLEMĂ DE REZOLVAT

• Analizați citatul de mai jos și desprindeți concluziile pe care le considerați relevante din punctul de vedere al economiei:

„Fără un astfel de sistem – care să producă hrana, s-o prelucreze, s-o ambaleze și s-o distribuie, care să fabrice stofe și să confecționeze îmbrăcăminte, care să construiască locuințe și să le mobileze, să asigure servicii medicale și de învățământ, să legifereze și să mențină ordinea, să pregătească apărarea colectivității – viața ar fi grea."

J. K. Galbraith

TEXT TEMATIC

Analizați textul de mai jos și interpretați semnificația afirmațiilor făcute de autori.

*„Teoria (**economică** – s.n.) va trebui învățată, și unii vor găsi teoria captivantă prin ea însăși. Cei care nu o vor găsi captivantă vor descoperi, surprinzător de repede, că teoriile pot fi utilizate pentru o mai bună înțelegere a problemelor reale. Bineînțeles, lumea este complexă, și înțelegerea deplină a aspectelor sale economice necesită mai multă știință economică decât poate fi cuprinsă într-un manual elementar."*

Richard G. Lipsey, K. Alec Chrystal

PROPRIETATEA ȘI INIȚIATIVA ECONOMICĂ

Explorând participarea oamenilor la activitatea economică, se impune să remarcăm și complexitatea situației lor. În această ipostază, ca agenți economici, oamenii se implică în mod liber din punct de vedere juridic, sunt independenți și egali în fața legii, își exercită liber dreptul de proprietate asupra bunurilor pe care le dețin (forță de muncă, bani, bunuri marfare, titluri financiare etc.), se angajează tot în mod liber în acțiuni economice (legale) pe care le consideră oportune și concordante cu interesul propriu, își asumă integral avantajele și riscurile deciziilor luate.

Participarea la activitățile economice reflectă interesul agenților economici izvorât din proprietatea lor și are loc în modalități diferite de la o formă de proprietate la alta. În asemenea împrejurări, înțelegerea proprietății ca sursă generatoare de inițiative în economie devine condiția fundamentală pentru adoptarea unui comportament rațional din punct de vedere economic.

A. PROPRIETATEA ȘI FORMELE SALE

B. LIBERA INIȚIATIVĂ

Studiind problematica acestui capitol, veți putea să înțelegeți:

- *esența proprietății ca motivație pentru acțiunile agenților economici;*
- *proprietatea ca sistem de relații între indivizi (agenți economici) în legătură cu folosirea bunurilor;*
- *formele de proprietate și importanța deosebirilor dintre ele;*
- *libera inițiativă ca mod de acțiune a agenților economici.*

A. Proprietatea și formele sale

Proprietatea reprezintă o relație între oameni, un contract social, cu privire la bunurile materiale, spirituale și de altă natură existente în societate sau obținute prin activitatea economică. Această relație relevă exercitarea unuia, mai multora sau a tuturor atributelor proprietății: dreptul de posesiune, dreptul de utilizare, dreptul de dispoziție și dreptul de uzufruct. Proprietarul se bucură de un bun care îi aparține în mod exclusiv și absolut, însă în limitele prevăzute de lege.

- **dreptul de posesiune** relevă dreptul de a avea sau deține bunurile care constituie obiectul proprietății sau, altfel spus, prerogativa proprietarului de a stăpâni în fapt direct și nemijlocit bunul respectiv;
- **dreptul de folosință sau utilizare** asigură proprietarului dreptul de folosire a bunului aflat în proprietatea sa, așa cum crede el că este mai bine pentru a-și realiza interesul;
- **dreptul de dispoziție** conferă proprietarului puterea de a înstrăina bunul ce-i aparține, de a constitui asupra acestuia anumite drepturi în favoarea altei persoane etc.;
- **dreptul de uzufruct** este dreptul proprietarului de a-și însuși și utiliza rodul unui bun, venitul unei moșteniri, dobânda unui împrumut etc.).

Întotdeauna, proprietatea se prezintă sub forma unității a două elemente: obiectul și subiectul proprietății.

Obiectul proprietății îl constituie bunurile, ceea ce este comun vieții economico-sociale. Bunurile pot fi clasificate după mai multe criterii:

- după forma lor materială, bunurile se pot grupa în: obiecte stabile, servicii și informații;
- după profunzimea proceselor economice la care au fost supuse, bunurile pot fi primare (desprinse direct din natură), intermediare (aflate în diferite faze succesive de prelucrare) și finale (care nu mai sunt supuse niciunei transformări și urmează să intre în utilizarea lor finală);
- după modul de utilizare, bunurile pot fi: pentru consum și pentru producție. Bunurile pentru consum sunt destinate satisfacerii nemijlocite a trebuințelor umane și se numesc satisfactori; celelalte sunt folositoare omului indirect, la obținerea celor dintâi și se numesc prodfactori. Delimitarea între satisfactori și prodfactori nu este absolută, un bun economic putând fi utilizat în ambele sensuri. De exemplu, fructele: consumate ca atare sunt satisfactori, dar folosite ca materie primă pentru obținerea de sucuri, compoturi etc. sunt prodfactori;
- după modul în care circulă în cadrul economiei, există bunuri cu caracter de mărfuri și bunuri care circulă fără a fi mărfuri.

Cele dintâi circulă prin vânzare-cumpărare realizată în diferite variante, iar celelalte sub formă de cadouri, donații, dote, moșteniri etc.

Datorită dezvoltării economiei și societății, sfera de cuprindere a bunurilor se află în permanentă schimbare, se îmbogățește necontenit și se diversifică.

În economia de piață, cea mai mare importanță revine bunurilor care au caracter marfar sau cel puțin îmbracă forma bănească de măsurare, întrucât dețin cea mai mare pondere în satisfacerea trebuințelor.

Subiectul proprietății îl formează agenții vieții economice. Astfel de subiecți sunt indivizii ca persoane fizice, familia, sociogrupurile și organizațiile (naționale și internaționale).

Deciziile subiecților proprietății induc operații economice de diferite feluri (vânzări, cumpărări, închirieri, credite etc.) prin care ei își concedează unii altora anumite drepturi specifice proprietății. Transmiterea acestor drepturi, din punct de vedere economic, este echivalentă cu un proces de distribuire a costurilor și beneficiilor între cei implicați. Sub acest aspect, dintre formele de proprietate cel mai incitativ regim juridic îl are proprietatea privată pentru că aici fiecare proprietar suportă costurile propriilor acțiuni și concomitent își însușește beneficiile. Acesta este de fapt considerat motivul cel mai important al superiorității proprietății private asupra celei colective.

Indivizii sunt subiecți ai proprietății în oricare dintre formele acesteia. Ei acționează într-un cadru dat, istoricește constituit, în care pot fi sau nu producători. Indivizii care sunt producători, prin acțiunea lor, întruchipează atât posesiunea, dispoziția, uzufructul, cât și utilizarea directă a obiectului proprietății. Dacă nu sunt și producători, indivizii (subiecții proprietății) nu pot utiliza bunurile lor decât prin salariați, iar rezultatele obținute (uzufructul) se împarte între proprietarii neproducători și producătorii direcți. Întruchipând posesiunea, dispoziția și însușindu-și o parte din uzufruct, proprietarii neproducători reprezintă un grup important al agenților economici din orice țară.

Sociogrupurile sunt constituite din indivizi reuniți pe baza existenței a cel puțin trei trăsături comune, obiective, care generează interese și comportamente similare pentru membrii grupului. Sociogrupurile dau naștere cooperativelor, societăților pe acțiuni, ca și altor forme de proprietate asociativă.

Organizațiile, constituite pe baza unor criterii prestabilite, pot fi naționale și internaționale. Cele naționale pot să apară sub forma uniunilor de întreprinderi sau de cooperative constituite pe criteriul de ramură, zonal, teritorial-administrativ etc. În ultimă instanță, însuși statul ca subiect al proprietății poate fi considerat că reprezintă o astfel de organizație. În ceea ce privește organizațiile internaționale, acestea se constituie prin asocierea agenților economici sau (și) a organizațiilor din două sau mai multe țări.

Subiecții proprietății își exercită atributele în forme extrem de variate.

Dacă avem în vedere cine sunt subiecții proprietății și ce au ei comun și/sau specific în exercitarea drepturilor de proprietate distingem:

• Bunurile din domeniul public pot fi date, după caz, în administrarea regiilor autonome, a prefecturilor, a autorităților administrației publice centrale și locale, altor instituții publice naționale județene sau locale.

a) **proprietatea privată sau particulară,** ai cărei proprietari pot fi persoane fizice și/sau juridice. Totodată aceasta poate fi proprietate individuală și asociativă, iar ca dimensiune, mică, mijlocie, mare și foarte mare. În anumite condiții – specifice statelor democratice –, este compatibilă cu proprietatea publică sau alte forme de proprietate;

b) **proprietatea publică,** al cărei proprietar este statul sau sunt unitățile administrațiilor publice centrale și locale din structura sa. Obiectul acestei proprietăți îl formează bunurile care, potrivit legii sau prin natura lor, sunt de uz sau de interes public. După regimul juridic al bunurilor care o compun, această proprietate poate constitui **domeniul public al statului** sau **domeniul privat al statului,** ambele putând fi de interes național și/sau local. **Bunurile care formează domeniul public** se caracterizează prin faptul că sunt **inalienabile** (nu pot fi înstrăinate) și **imprescriptibile** (nu pot fi urmărite silit sau grevate de diferite obligații – pentru a fi sechestrate, preluate spre despăgubire etc.). Aparțin domeniului public bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele cu potențial energetic sau care se pot folosi în interes public, siturile istorice și arheologice, terenurile pentru rezervații și parcuri naționale, terenurile pentru nevoile apărării, fâșia de protecție a frontierei de stat, imobilele din punctele de frontieră sau sedii ale ministerelor, primăriilor, ale unităților de învățământ de stat etc. **Celelalte bunuri proprietate publică** ce nu aparțin domeniului public țin de **domeniul privat** și se referă la bunurile care au încetat să mai aparțină domeniului public, imobilele care nu sunt destinate utilității publice, donațiile primite etc. Bunurile din această categorie pot fi concesionate, închiriate, înstrăinate etc. și cad sub incidența celor patru componente fundamentale ale dreptului de proprietate. Bunurile din domeniul privat al statului sau al unităților administrativ-teritoriale pot fi trecute în domeniul public în funcție de interesul public pe care îl prezintă.

Desigur, pot exista și alte forme de proprietate, dar, de cele mai multe ori, acestea reprezintă de fapt modalități de combinare a formelor analizate. În lumea de azi, formele de proprietate amintite coexistă în cadrul aceleiași țări, sunt interdependente și în continuă transformare. În diferite țări și perioade, locul și rolul formelor de proprietate se modifică în funcție de capacitatea fiecăreia de a-și demonstra viabilitatea prin eficiență și rentabilitate în folosirea obiectului proprietății.

Pluralismul formelor de proprietate generează competiția dintre ele pentru menținere și afirmare tot mai puternică, ceea ce se realizează mai ales prin: reducerea cheltuielilor, ridicarea calității, promovarea progresului tehnic și mărirea volumului producției de pe urma cărora în cele din urmă este avantajat consumatorul. Tocmai în acest sens se spune că pluralismul formelor de proprietate constituie o necesitate pentru orice economie modernă.

Coexistența formelor de proprietate, ca mod de a fi al economiei de piață, este expresia firească a liberei inițiative, a dreptului pe care îl au membrii societății de a alege, de a prefera orice formă de proprietate care corespunde cel mai bine intereselor pe care le are fiecare. Aceasta înseamnă că pluralismul proprietății nu este numai necesar, ci și posibil.

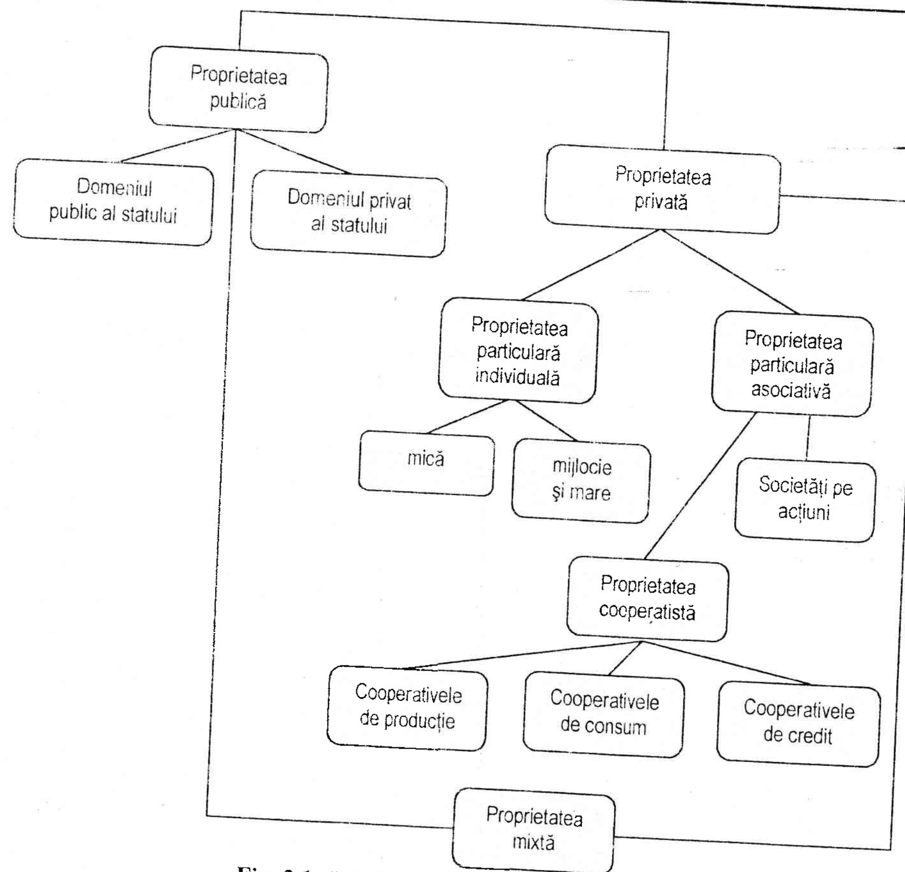

Fig. 2.1. *Principalele forme de proprietate*

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Ce reprezintă proprietatea din punct de vedere economico-social?
- În ce constă importanța componentelor dreptului de proprietate?
- Ce operații economice pot genera exercitarea componentelor fundamentale ale dreptului de proprietate?
- Care sunt principalele forme de proprietate?
- Pe ce se bazează superioritatea atribuită proprietății private în raport cu celelalte forme de proprietate?
- Există legătură între diferitele forme de proprietate? Dacă există, care este baza acestei legături?
- Care componente ale dreptului de proprietate sunt relevate de proprietatea asupra unei case, vânzarea propriului automobil, închirierea unei locuințe, constituirea unui depozit la o bancă?

PROBLEME DE REFLECȚIE

- În ce constă relația dintre proprietate și interesele proprietarului?
- Analizați evoluția în timp a legăturii dintre obiectul și subiectul proprietății.
- Identificați costurile și beneficiile specifice proprietății asupra unei fabrici de cherestea.

B. Libera inițiativă

Libera inițiativă este libertatea agenților economici de a acționa pentru realizarea propriilor interese, așa cum consideră fiecare că este mai bine. Orice acțiune întreprinsă de un agent economic în intenția de a-și realiza interesele trebuie să aibă loc astfel încât, prin ceea ce face el, să nu afecteze cu nimic libertatea de acțiune a celorlalți și nici aceștia să nu-l jeneze cumva în ceea ce el întreprinde. De aici decurge că libertatea de acțiune este o caracteristică generală aplicabilă în mod egal tuturor agenților economici și că orice inițiativă este admisă numai cu respectarea acestei condiții. Acest comportament s-a conturat treptat și este sinteza experienței acumulate de agenții economici. Este recunoscut ca necesar și singurul posibil de acceptat de toți, întrucât îi pune în condiții de egalitate sub multiple aspecte:

- se aplică tuturor, fără discriminări pozitive sau negative;
- nu îngrădește pe nimeni în promovarea acțiunilor de interes propriu;
- respectarea sa nu implică costuri sau alte condiții materiale prealabile pentru niciun agent economic obținut pe seama altuia sau altora;
- din aplicarea și respectarea sa nu decurge niciun fel de avantaj pentru niciun agent economic în acțiune;
- stimulează deopotrivă creativitatea tuturor, întrucât, asigurând libertatea de acțiune, realizarea interesului fiecăruia depinde de ingeniozitatea proprie.

Și pentru că cei care realizează activitatea economică ar putea interpreta această condiție după bunul plac, societatea a stabilit prin legi juridice care sunt coordonatele majore ale libertății de acțiune, care sunt faptele ce trebuie considerate o încălcare a sa, precum și modalitățile prin care poate fi restabilită. Asemenea legi exprimă accepția pe care o dă societatea libertății de acțiune în economie, întrucât ele sunt adoptate pe principii democratice, prin votul organelor legislative alese și ele în mod liber.

Fundamentul libertății de acțiune în economie îl reprezintă proprietatea, pentru că aceasta este sursa determinantă pentru interesele agenților economici și asigură, totodată, mijloacele necesare înfăptuirii lor. De aceea, libertatea de acțiune exprimă, în primul rând, exercitarea dreptului de a poseda bunuri, de a le utiliza, de a dispune de ele și de uzufructul lor.

• În condiții de democrație, proprietatea privată este compatibilă și cu alte forme de proprietate.

În viața economică, libera inițiativă sau libertatea de acțiune are numeroase fațete, forme de manifestare pe cât de multe, pe atât de diferite. În acest sens, se remarcă mai întâi dreptul agenților economici de a dezvolta, menține sau restrânge acțiunile lor, de a se manifesta ca întreprinzători, consumându-și cum consideră că le este mai favorabil bunurile de care dispun sau de a se angaja în mod liber în acte de schimb, în asociații și societăți cu caracter economic etc. Prin libera inițiativă se exprimă dreptul proprietarului de a adopta decizii în orice problemă privind acțiunile sale economice și bunurile care formează obiectul proprietății lui. Proprietatea este o sursă profundă de motivații pentru orice agent economic, concretizându-se în inițiativă, stimulare, responsabilitate și competență.

Libera inițiativă cunoaște cea mai mare dezvoltare în condițiile proprietății particulare și ale regimurilor politice bazate pe democrație. Pe fundamentul acesteia se creează acel comportament economic cotidian pentru milioane de agenți economici, care conduce la realizarea unei activități economice eficiente, atât pentru fiecare proprietar în parte, cât și pentru societate în ansamblul său.

În orice activitate și în orice țară în care proprietatea este depersonalizată prin formarea și consolidarea unor monopoluri sau prin măsuri dictatoriale, libera inițiativă este îngrădită sau eliminată. Ea încetează a mai fi sursă de eficiență și rentabilitate, de împlinire a libertății fundamentale a omului. Se produce înstrăinarea oamenilor de procesul economic și de rezultatele acestuia.

Libertatea de acțiune creează premisele ca agenții economici să participe așa cum vor la tranzacțiile economice, asigurându-se condițiile funcționării normale a economiei, pornind de la interesele și posibilitățile fiecăruia. În acest fel, agentul economic devine atent la semnalele pieței și își îndreaptă eforturile spre ceea ce este cu adevărat necesar și eficient, orientând resursele de care dispune spre acoperirea nevoilor sociale reale, spre promovarea cu prioritate a activităților utile.

În economiile în care nu există un sector privat puternic, preponderent, liberei inițiative i se substituie, adesea, decizia obligatorie a organelor administrative de stat, rigiditatea și inflexibilitatea la schimbare și înnoire etc.

Libera inițiativă implică restructurarea activității economice în interesul agenților economici, prin intermediul proprietății private. Acest tip de proprietate îi determină pe proprietari să urmărească afirmarea propriei eficiențe, și, totodată, pe a celorlalți. În aceste condiții, veniturile vor fi inegal distribuite în societate pentru că reflectă inegalitatea eficienței activității agenților economici, la baza căreia se află deosebirile dintre ei, sub aspectul instrucției, disciplinei, potențialului capacității intelectuale și capacității de risc, puterii de muncă, tenacității, voinței, aptitudinilor, spiritului novator și de economie etc. Inegalitatea devine, astfel, rezultatul nemijlocit al capacității valorizatoare a fiecărui individ, precum și al modului cum el o folosește. De aceea, libera inițiativă va determina afirmarea valorilor corespunzător acestor criterii, înlăturând incompetența, impostura și pseudovalorile.

MINIGLOSAR

• **Libera inițiativă** – libertatea de acțiune a agenților economici, condiție de care se bucură toți agenții economici în mod egal.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• Ce reprezintă proprietatea din punct de vedere economic?

• În ce constă importanța obiectului proprietății pentru activitatea economică?

• Cum ar trebui să acționeze subiecții proprietății pentru a putea beneficia cât mai mult de obiectul proprietății lor?

• Luați ca exemplu un întreprinzător și identificați ce înseamnă pentru el libera inițiativă.

• Ce sens dați expresiei „proprietatea privată este fundamentul libertății de acțiune”?

PROBLEME DE REZOLVAT

• Întocmiți un eseu (una-două pagini) pe marginea aserțiunii lui J.P. Sartre: „Omul este condamnat să fie liber”.

• Formulați trei idei care se pot desprinde din acest text cu privire la libertatea economică.

COMPORTAMENTUL CONSUMATORULUI

Rațiunea și finalitatea *activității economice* reprezintă satisfacerea trebuințelor (nevoilor) care se realizează prin consumarea bunurilor. Agentul principal al consumului este menajul, familia sau, în sens larg, populația.

Consumul este o componentă a activității economice, iar consumatorul ca agent economic, purtător al nevoii, este o ființă care trebuie să aibă un comportament conștient, bazat pe criterii de raționalitate și eficiență economică.

Pentru a urmări modul cum acționează cumpărătorul, după ce criterii se orientează și cum își maximizează satisfacția, vom studia:

A. UTILITATEA ECONOMICĂ

B. ALEGEREA CONSUMATORULUI

C. CEREREA

Studiind acest capitol, aveți posibilitatea să:

- *înțelegeți noțiunile: utilitate (în sens general și în sens economic), alegere și comportament al consumatorului, cerere și elasticitate a cererii;*
- *utilizați aceste noțiuni în studierea realității și a propriului dumneavoastră comportament pentru a compara diferite alternative și a formula concluzii, dar mai ales decizii adecvate;*
- *cunoașteți împrejurările de care depinde cererea pentru un anumit bun și când este în interesul vânzătorului să majoreze sau să reducă prețul la bunurile tranzacționate.*

A. Utilitatea economică

- **Există utilitate în sens general și în sens economic.**
- **Comportamentele consumatorilor sunt diferite, dar există și reacții tipice.**

O parte dintre nevoi sunt satisfăcute pe seama bunurilor libere, iar alte trebuințe se împlinesc consumând *bunurile economice*, insuficiente în raport cu nevoile; producerea și obținerea bunurilor economice induc consumuri de resurse, cheltuieli. De aceea, atenția consumatorului se centrează spre bunurile economice față de care adoptă un anumit comportament. Prin comportamentul consumatorului desemnăm raționamentele și reacțiile pe care le are în legătură cu alegerea (cumpărarea) și utilizarea bunurilor economice. Unul dintre punctele de referință pentru comportamentul consumatorului îl constituie *utilitatea* bunurilor economice.

La prima vedere, utilitatea pare o noțiune foarte clară. Pentru oricare dintre noi noțiunea util, utilitate desemnează ceea ce este de folos, trebuincios, necesar, ceea ce servește la ceva. **Utilitatea în sens general** reprezintă capacitatea unui bun (material, serviciu, informație) de a satisface o nevoie. Baza acesteia o reprezintă proprietățile, însușirile, caracteristicile pe care le posedă fiecare bun sau categorie de bunuri. Asemenea proprietăți pot fi naturale și/sau create de om. Cele naturale pot fi luate ca atare sau sunt adaptate de om în funcție de necesități. În acest sens, pentru oricare dintre noi este evident în ce constă utilitatea generală a pâinii, a apei, a îmbrăcămintii sau a locuinței etc. Dar, deși apa este necesară și utilă pentru oricine, în împrejurări date, nevoia de a consuma o cantitate determinată de apă (să presupunem plată) este mai intensă sau mai puțin intensă. În funcție de situație, decidem să o cumpărăm sau nu, să plătim un preț mai mare sau mai redus. Decidem într-un fel sau altul în funcție de intensitatea nevoii în a cărei întâmpinare vine cantitatea determinată de apă plată la care ne referim. Din acest raționament decurge distincția necesară între accepția **generală** și cea **economică** a utilității.

- **Aprecierea utilității economice este subiectivă.**

Utilitatea economică *reprezintă satisfacția pe care speră că o va obține un consumator dat, în condiții determinate de loc și de timp, prin folosirea unei* ***cantități (unități, doze) determinate dintr-un anumit bun economic.***

- **Mărimea utilității economice este apreciată în mod diferit de cumpărători diferiți și de același individ, în funcție de condițiile de loc și de timp, de intensitatea nevoilor etc.**

Aprecierea utilității economice are un caracter subiectiv: depinde de raportul pe care fiecare consumator îl stabilește între cantități determinate din bunul respectiv și nevoile sale în condiții date de loc și timp. Hotărâtoare în acest sens este intensitatea nevoii pe care o resimte consumatorul respectiv. De aceea, bunuri omogene având aceleași proprietăți pot fi apreciate în mod diferit ca utilitate economică de diferiți indivizi în funcție de volumul și intensitatea nevoilor, de nivelul de cultură, de situația economică și aspirațiile proprii fiecăruia. Mai mult chiar, pentru un anumit individ, fiecare element dintr-o mulțime de bunuri identice are utilitate economică diferită, în funcție de condițiile de loc și de timp. **Aprecierea utilității**

- Utilitatea marginală este cea a unei unități dintr-un bun specifică pentru fiecare consumator.
- Utilitatea individuală este pozitivă, dar descrescătoare, când consumul crește.
- Legea utilității marginale descrescânde relevă că, odată cu sporirea consumului, utilitatea marginală se reduce.

economice se realizează prin suma de bani (prețul) pe care, în condiții determinate de loc și timp, un cumpărător decide s-o plătească în schimbul unei cantități determinate dintr-un anumit bun economic.

Satisfacția suplimentară resimțită de consumator cu fiecare unitate dintr-un bun economic consumat se numește utilitate marginală. Când un consumator utilizează mai multe unități dintr-un bun în mod succesiv, neîntrerupt, comportamentul său corespunde **legii utilității marginale descrescânde,** formulată de Gössen, potrivit căreia „mărimea intensității unei plăceri descrește progresiv până la saturare, dacă respectiva plăcere este satisfăcută în mod continuu și neîntrerupt". Intensitatea nevoii consumatorului se diminuează cu fiecare unitate consumată, **utilitatea marginală scade, iar utilitatea totală crește cu o mărime descrescătoare până la punctul de saturație.** Pentru individul respectiv, satisfacția resimțită prin consumarea primei unități din acel bun economic este mai ridicată.

De pildă, dacă un bun X este format din **n** unități (exemplare, doze), x_1, x_2, x_3,..., x_n, fiecare fiind apreciată cu utilitățile individuale u_1, u_2, u_3,..., u_n, fiecare fiind pozitivă, dar descrescătoare față de cea precedentă, **utilitatea totală** (UT) este $UT = u_1 + u_2 + u_3 + ... + u_n$.

Desenul următor relevă că, atunci când crește cantitatea consumată, crește și utilitatea totală, dar **utilitatea marginală, cea adițională,** pe care o aduce fiecare nouă doză consumată este din ce în ce mai mică și tinde spre zero când nevoile de consum sunt integral satisfăcute.

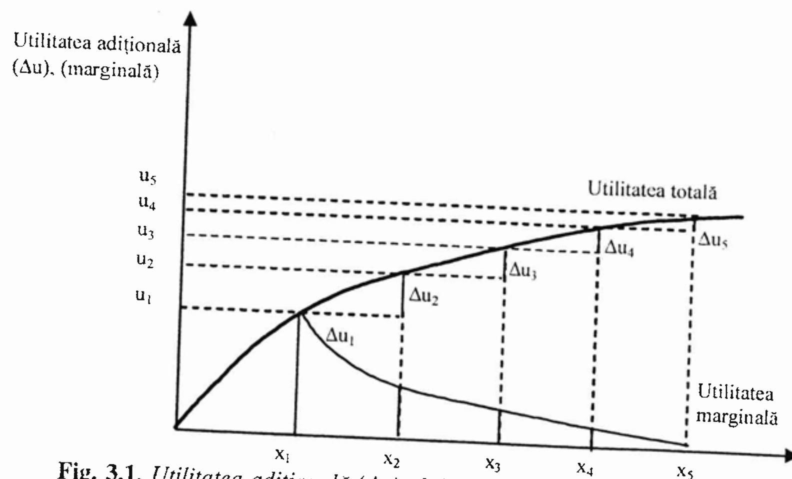

Fig. 3.1. *Utilitatea adițională (Δu) obținută prin creșterea consumului*

Utilitatea (satisfacția) adițională resimțită de un consumator dat prin mărirea cu o unitate a consumului reprezintă utilitatea **marginală** (Umg), evaluată prin relația:

$$Umg_X = \frac{\Delta U_T}{\Delta Q_X},$$

în care:
ΔU_T – sporul de utilitate totală;
ΔQ_X – sporul cantității consumate din bunul X.

Nivelul utilității marginale devine zero când nevoia de consum este integral satisfăcută, iar o doză consumată peste acest nivel nu îi mai aduce nicio satisfacție consumatorului, ba, din contră, produce insatisfacție.

MINIGLOSAR

- **Utilitate economică individuală** – aportul de satisfacție pe care un consumator consideră (apreciază, speră) să-l aibă când folosește fiecare unitate (doză) dintr-o mulțime de bunuri omogene, în condiții determinate de loc și timp.
- **Utilitate totală** – satisfacția resimțită de un consumator prin consumarea mai multor doze din unul sau mai multe bunuri economice diferite.
- **Utilitate marginală** – satisfacția resimțită de un consumator de pe urma oricărei doze consumate dintr-un bun economic; sporul de utilitate totală, când consumul sporește cu o unitate (o doză).

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Apreciați comparativ mărimea utilității economice individuale pe care un consumator o acordă la două casete video pe care le posedă și pe care a fost înregistrat același film.
- Comparați sensul economic al utilității cu cel general.
- De ce utilitatea marginală este descrescătoare?
- Argumentați de ce aprecierea utilității economice are un caracter subiectiv.
- Cum evoluează utilitatea totală și marginală când consumul crește?
- Este posibilă reducerea utilității totale la creșterea consumului?

B. Alegerea consumatorului

- Consumatorul alege pe **criterii de eficiență economică.**

În procesul satisfacerii trebuințelor sale, consumatorul, ca orice agent economic, trebuie să aleagă ținând cont de faptul că:

- multitudinea trebuințelor pe care le resimte **îl obligă să decidă** pe care să le satisfacă, în ce ordine și în ce proporție, să stabilească **o prioritate;**
- întrebuințările alternative pe care le pot avea bunurile, caracterul complementar sau nu al acestora și substituibilitatea lor (în măsura în care există) îl determină să decidă pe care le preferă și în ce cantități.

Modul de combinare în consum a diferitelor cantități din bunurile x, y, z... pe care consumatorul le-a preferat spre a obține o anumită satisfacție scontată formează programul de consum. Urmărind realizarea unui asemenea program, fiecare consumator își va cheltui în mod specific venitul pe care îl posedă, astfel încât, în funcție de prețuri, să achiziționeze cantități mai mari sau mai mici din bunurile x, y, z... pe care le-a preferat.

Alegerea consumatorului rațional este, sau ar trebui să fie, guvernată de principiul eficienței. El va compara de fiecare dată satisfacția pe care o resimte în urma achiziționării și consumului cantităților diferite din respectivele bunuri cu efortul (sacrificiul) pe care trebuie să-l facă, concretizat în venitul bănesc cheltuit.

Esența alegerii consumatorului rațional constă în găsirea acelui program de achiziții și consum care îi asigură cea mai mare satisfacție (utilitate economică totală sau agregată) posibilă prin cheltuirea (sacrificarea) venitului său limitat.

Întrucât consumatorul are un buget limitat, **criteriul esențial după care își va orienta alegerea îl formează maximizarea satisfacției obținute pentru o unitate monetară cheltuită în vederea procurării bunurilor de care are nevoie.**

Din punct de vedere formal-matematic, aceasta se exprimă ca un raport între utilitatea marginală a unui bun și prețul său.

Consumatorul rațional optează întotdeauna pentru bunul al cărui raport, astfel calculat, are valoarea cea mai mare sau eficiența cea mai ridicată.

Un asemenea raționament poate fi prezentat printr-un exemplu simplificat, când consumatorul are de ales între diferite cantități din două bunuri, A și B. Raționamentul poate fi generalizat apoi pentru **n** bunuri.

• Alegerea consumatorului (lectură facultativă)

Să presupunem un consumator care dispune de un venit zilnic de 30 de unități monetare (u.m.) pentru satisfacerea nevoilor de hrană prin bunurile A și B. Prețurile unitare ale bunurilor A și B (P_A, P_B) sunt egale, de 10 u.m. El are de ales între aceste bunuri, care îi asigură, în funcție de cantitățile consumate, utilitatea totală și utilitatea marginală cuprinse în tabelele 3.1 și 3.2.

Tabelul 3.1

Unitatea economică pe care o conferă consumatorului X bunul A						
Utilitatea economică \ Cantitatea (nr. doze sau nr. unități (q_A))	1	2	3	4	5	6
Utilitatea totală (UT_A)	10	18	24	28	30	30
Utilitatea marginală (U_{mgA})	10	8	6	4	2	0

Tabelul 3.2

Utilitatea economică pe care o conferă consumatorului X bunul B								
Utilitatea economică \ Cantitatea (nr. doze sau nr. unități q_B)	1	2	3	4	5	6	7	8
Utilitatea totală (UT_B)	8	15	21	26	30	33	35	36
Utilitatea marginală (U_{mgB})	8	7	6	5	4	3	2	1

Consumatorul rațional decide să aleagă mai întâi o unitate din bunul A, care îi asigură cea mai mare utilitate marginală (10) și cel mai bun raport utilitate marginală/preț unitar.

Cu venitul rămas achiziționează o a doua unitate tot din bunul A și o primă unitate din B, pentru că raportul utilitate marginală/preț (adică efect/efort) este identic pentru cea de-a doua doză din A și prima din B. În final, achizițiile consumatorului vor fi $q_A = 2$, $q_B = 1$, iar satisfacția totală resimțită va fi 26 (adică 18 + 8 sau 10 + 8 + 8). Orice altă decizie de cumpărare nu este în măsură să-i asigure o satisfacție egală sau mai mare prin cheltuirea celor 30 u.m. în condițiile amintite de preț și de utilitate marginală.

Situația va fi diferită, însă într-un alt context. De exemplu, care ar fi raționamentul consumatorului în cazul când prețurile unitare ale celor două bunuri sunt $P_A = 20$ u.m., $P_B = 10$ u.m., iar venitul zilnic pentru cheltuieli este de 90 u.m.? Dacă consumatorul achiziționează o primă unitate din A, respectiv din B, raportul utilitate marginală/preț va fi de 0,5, respectiv de 0,8. În mod normal, el va opta să achiziționeze mai întâi prima unitate din B. Cea de-a doua și a treia achiziție vor fi efectuate tot din bunul B, pentru că 0,7, respectiv 0,6 sunt mai mari decât 0,5. Următoarele achiziții vor fi consacrate pentru prima unitate din A și a patra din B, realizând raportul utilitate marginală/preț:

$$\frac{U_{mgA}}{P_A} = \frac{U_{mgB}}{P_B} \qquad \frac{10}{20} = \frac{5}{10}.$$

Ultimele achiziții vor fi consacrate pentru cea de-a cincea unitate din B și cea de-a doua din A care-i asigură un raport utilitate marginală, preț de 0,4 pentru fiecare doză. Astfel, prin cheltuirea întregului venit, achiziționează $q_A = 2$, $q_B = 5$, obținând o utilitate totală de 48. Acest program de achiziții (2A + 5B) îi asigură cea mai mare utilitate posibilă în condițiile date de venit, de preț și de utilitate marginală.

GENERALIZARE

Ținând seama de cele anterioare, se desprinde concluzia că un consumator rațional obține maximum de satisfacție prin consumarea bunurilor achiziționate cu venitul disponibil dat atunci când raportul utilitate marginală/preț unitar pentru bunurile achiziționate este identic sau când raportul dintre utilitățile marginale este egal cu cel dintre prețurile unitare, cu condiția încadrării în venitul disponibil pentru achiziții (V_{Da}). Adică:

• Cea mai bună alegere a consumatorului

$$\left.\begin{array}{l} (1)\quad \dfrac{U_{mgA}}{P_A} = \dfrac{U_{mgB}}{P_B} \text{ sau } \dfrac{U_{mgA}}{U_{mgB}} = \dfrac{P_A}{P_B} \\ (2)\quad q_A \times P_A + Q_B \times P_B = V_{Da} \end{array}\right\} \Rightarrow U_T = \max$$

Aceasta înseamnă că utilitatea marginală obținută cu ultima unitate monetară cheltuită este aceeași, indiferent de bunul achiziționat.

MINIGLOSAR

- **Consumator rațional** – cel care acționează pe criterii de eficiență, alegând bunurile achiziționate în funcție de raportul utilitate marginală/preț.
- **Cea mai bună alegere a consumatorului** – programul de achiziții care îi asigură maximizarea utilității totale prin cheltuirea venitului disponibil.
- **Program de consum** – modul de combinare în consum a bunurilor preferate sau structura bunurilor care asigură consumatorului un nivel de satisfacție dezirabil.
- **Bunuri complementare** – bunuri a căror utilizare are loc numai împreună. Sunt numite și bunuri-perechi. Exemplu: folosirea automobilului presupune consumul de carburanți.
- **Bunuri substituibile** – bunuri care, în procesul utilizării lor, se pot înlocui unul cu altul. Exemplu: cărbunele, gazul metan, electricitatea și lemnul se pot înlocui la încălzirea locuinței.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- În ce constă esența alegerii consumatorului rațional?
- Pe baza căror elemente se apreciază că un consumator a făcut cea mai bună alegere de achiziții?
- După ce criteriu se orientează consumatorul în alegerea cantităților din diferite bunuri?

Exemplu

Utilitatea marginală pe care un consumator o atribuie diferitelor doze din bunurile x și y este următoarea:

Cantitatea – nr. dozei (bunului) –	Utilitatea marginală	
	Bunul x	Bunul y
I	50	30
II	40	28
III	35	25
IV	30	21
V	25	17
VI	20	7
VII	18	5
VIII	15	3
IX	14	2

Prețurile unitare sunt P_x = 2 u.m. și P_y = 1 u.m. Venitul consumatorului destinat achizițiilor este de 24 u.m.

Cantitățile achiziționate care îi asigură consumatorului maximizarea utilității totale sunt:

a) x + 3y?
b) 9x + 6y?
c) 8x + 8y?
d) 5x + 3y?
e) 3x + y?

Satisfacția (utilitatea) totală pe care consumatorul dat o resimte prin programul de achiziții și de consum care îi maximizează utilitatea totală este:

a_2 = 133; b_2 = 375; c_2 = 269; d_2 = 391; e_2 = 133.

Răspunsul corect cumulat, care definește utilitatea totală și cantitatea achiziționată, este:

A = a + a_2 D = d + d_2
B = b + b_2 E = e + e_2
C = c + c_2

Rezolvare

Se pornește de la premisa că programul de achiziții și de consum care maximizează utilitatea totală este cel care, în **condițiile venitului dat,** asigură

$$\frac{Umgx}{Px} = \frac{Umgy}{Py}.$$

Cantitatea (nr. doze)	Umgx / Px	Umgy / Py
I	25	30
II	20	28
III	7,5	25
IV	15	21
V	12,5	17
VI	10	7
VII	9	5
VIII	7,5	3
IX	7	2

Programul de achiziții care satisface condiția de mai sus este 9x + 6y. El poate fi achiziționat, cheltuiala totală fiind (9 × 2) + (6 × 1) = 24 u.m.

UT = 375

Răspuns:
B = b + b_2.

PROBLEMĂ DE REZOLVAT

Un consumator dispune de un buget pentru achiziții de 30 u.m. și se confruntă cu prețurile px = 2 și py = 4. El caută programul de achiziții și consum care îi maximizează utilitatea totală prin consumarea unor doze diferite, după cum urmează:

Cantitatea (nr. dozei)	U_{mgx}	U_{mgy}
I	10	20
II	9	18
III	8	17
IV	7	14
V	5	10
VI	4	9
VII	3	7
VIII	2	4
IX	1	1

Să se determine:

a) cel mai bun program de achiziții, cel care îi asigură maximizarea satisfacției (U_T);
b) care este mărimea acesteia?

Răspuns:
a = 5x + 5y;   b = 118.

C. Cererea

Consumatorul se manifestă pe piață ca agent al cererii: el intenționează să cumpere, într-o perioadă dată, cantități determinate din bunurile x, y, z ș.a.m.d. Fiecare dintre ele are prețul său, iar intensitatea nevoilor și preferințele consumatorului pentru fiecare diferă. De aceea, când tratăm cererea, trebuie să avem în vedere cererea determinată pentru bunul x sau pentru bunul y ș.a.m.d. Cum nevoile sunt nelimitate, cererea exprimă acea parte din nevoia pentru bunurile x sau y sau z ș.a.m.d. care poate fi satisfăcută prin intermediul pieței.

Cererea pentru un anumit bun „x" este determinată și evoluează sub incidența a numeroși factori economici și extraeconomici, cum sunt: intensitatea nevoilor, nivelul prețului și al venitului, numărul de cumpărători și preferințele cumpărătorilor, prețurile altor bunuri ș.a.

• Prețul și cererea

Dintre aceste împrejurări, prețul are un rol deosebit. Dacă toate celelalte împrejurări rămân neschimbate, cererea pentru un bun **se modifică în sens contrar modificării prețului unitar.** Să presupunem că, în orașul A_x, cererea săptămânală de morcovi (C_x) evoluează în funcție de prețul unitar (P_x) ca în tabelul 3.3.

Tabelul 3.3

Baremul cererii

P_x (u.m.)	5	4	3	2	1
C_x (kg)	0	2	4	6	8

Se constată **relația negativă** dintre evoluția prețului unitar și cea a cantității cerute (dacă celelalte împrejurări rămân neschimbate): **cererea se diminuează când prețul crește și se extinde când prețul scade. Contracția** (diminuarea) cererii când prețul crește se explică prin tendința consumatorului de a-și reduce achizițiile din bunul al cărui preț a crescut și înlocuirea acestuia în consum cu alte bunuri substituibile, dar ale căror prețuri nu au crescut ori au crescut mai puțin. **Extinderea** cererii când **prețul scade** are ca explicație economică comportamentul consumatorului de a-și mări consumul pentru o mai bună satisfacere a nevoilor, inclusiv prin restrângerea ori renunțarea la consumul altor bunuri, ale căror prețuri au rămas neschimbate ori au scăzut mai puțin.

Dacă reprezentăm datele din exemplul anterior în sistemul cartezian consemnând pe axa OX cantitatea cerută și pe axa OY prețul unitar, obținem **diagrama** sau **curba** cererii, așa cum se prezintă în figura 3.2.

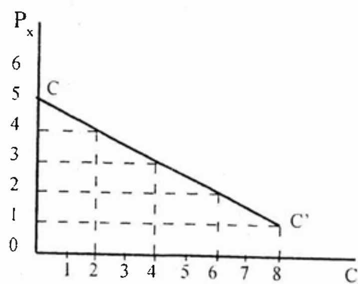

Fig. 3.2. *Diagrama cererii*

Reacția cererii la modificarea împrejurărilor care o determină se numește **elasticitate a cererii.** Pentru teoria și practica economică are mare importanță studierea elasticității cererii în funcție de **preț** și de **venit.**

• **Elasticitatea cererii: reacția sa la modificarea împrejurărilor care o determină**

Elasticitatea cererii în **funcție de preț** se măsoară prin **coeficientul de elasticitate**, care se calculează ca raport între modificarea procentuală sau relativă a cererii și modificarea procentuală sau relativă a prețului, folosind una dintre relațiile:

• **Elasticitatea cererii la modificarea prețului**

$$Ke_{cx/px} = \frac{\Delta\%C_x}{\Delta\%P_x} \quad (1) \qquad Ke_{cx/px} = -\frac{\dfrac{C_{1x} - C_{0x}}{C_{0x}}}{\dfrac{P_{1x} - P_{0x}}{P_{0x}}} = -\frac{\Delta C_x}{\Delta P_x} \times \frac{P_{0x}}{C_{0x}} \quad (2)$$

unde:

$Ke_{cx/px}$ = coeficientul de elasticitate a cererii în funcție de prețul bunului X;
$\Delta\% C_x$ = modificarea procentuală a cererii pentru bunul X;
$\Delta\% P_x$ = modificarea procentuală a prețului unitar al bunului X;
C_{1x} = cererea modificată;
C_{0x} = cererea inițială (anterioară);
P_{1x} = prețul modificat;
P_{0x} = prețul inițial (anterior).

Dată fiind relația negativă dintre cantitatea cerută și prețul unitar, pentru a preveni obținerea unui coeficient permanent negativ, raportul se înmulțește cu –1 (sau se consideră în modul).

Exemplu:

Presupunem că în orașul A cererea anuală de computere a fost de 1.000 de unități la prețul de 2.000 de lei. În anul următor, prețul a devenit 2.100 de lei, iar cererea s-a cantonat la aproximativ 900 de unități (celelalte împrejurări fiind neschimbate).

$$Ke_{cx/px} = -\frac{\dfrac{900-1000}{1000}}{\dfrac{2100-2000}{2000}} = -\frac{-\dfrac{100}{1000}}{\dfrac{100}{2000}} = 2 \qquad \text{sau:} \qquad Ke_{cx/px} = -\frac{-10\%}{5\%} = 2$$

Interpretare: la creșterea cu 5% a prețului cererea s-a redus cu 10%. Cu alte cuvinte, cererea s-a modificat în sens contrar prețului, dar de două ori mai intens.

Dacă:

- $\Delta\%C > \Delta\%P$, $Ke_{Cx/Px} > 1$, **cererea este elastică** în funcție de preț;
- $\Delta\%C < \Delta\%P$, iar $0 < Ke_{Cx} < 1$, **cererea este inelastică** (rigidă) în funcție de preț;
- $\Delta\%C = \Delta\%P$, iar $Ke_{Cx/Px} = 1$, **cererea este unitară** în funcție de preț.

Cererea elastică este specifică bunurilor care au o plajă mare de înlocuitori (ușor substituibile) și **nu** sunt de strictă necesitate pentru consumator. Se caracterizează prin aceea că modificarea prețului unitar (creșterea sau scăderea) determină modificarea în sens contrar a cantității cerute, **dar mai intensă** (Δ% mai mare).

Cererea inelastică (rigidă) este specifică pentru majoritatea bunurilor considerate de strictă necesitate pentru un consumator dat; se caracterizează prin faptul

că modificarea prețului unitar (creșterea sau scăderea) determină modificarea în sens contrar a cantității cerute, **dar mai lentă.**

Cererea de elasticitate unitară se caracterizează prin faptul că modificarea prețului unitar (creșterea sau scăderea) determină modificarea în sens **contrar** a cantității cerute cu aceeași intensitate (cu același procent).

> *Cunoașterea tipului de elasticitate a cererii în funcție de preț reprezintă o informație de maximă importanță și pentru cumpărător, dar mai ales pentru vânzător.*

Astfel:

- dacă cererea **este elastică,** iar prețul se reduce, încasările vânzătorului cresc; la creșterea prețului acestea se reduc;
- dacă **cererea este inelastică,** iar prețul se reduce, încasările vânzătorului se reduc; ele cresc, dacă prețul crește.

Atenție!

Să nu se confunde cererea (cantitatea cerută) cu încasările al căror volum se determină ca produs între preț și cantitatea vândută.

Regula generală este: dacă celelalte împrejurări sunt neschimbate, **cererea** se modifică **în sens contrar modificării prețului; încasările** au însă o evoluție mai specială; ele depind atât de cerere, cât și de tipul de elasticitate și sensul modificării prețului.

Concluzie. Vânzătorul care urmărește mărirea încasărilor, de regulă, procedează la creșterea prețului dacă cererea este inelastică și la reducerea prețului, dacă cererea este elastică (celelalte împrejurări care determină cererea sunt neschimbate).

Cererea pentru un bun depinde nu numai de **preț,** ci și de **venitul** consumatorului.

> **Ca regulă, cererea se află în relație pozitivă cu venitul:** *modificarea venitului, variabilă independentă (prețul și alți factori de influență sunt considerați constanți), atrage după sine modificarea în același sens a cererii.*

• Elasticitatea cererii în funcție de venit

Sensibilitatea cererii pentru un bun la modificarea venitului consumatorului se măsoară prin **coeficientul de elasticitate a cererii în funcție de venit (Kec_x/v),** calculat ca un raport între modificarea relativă sau procentuală a cererii (C_x) și modificarea relativă sau procentuală a venitului (V), folosind una dintre relațiile:

$$Kec_{x/v} = \frac{\frac{C_{1x} - C_{0x}}{C_{0x}}}{\frac{V_1 - V_0}{V_0}} = \frac{\Delta C_x}{\Delta V} \times \frac{V_0}{C_{0x}} \quad (1) \qquad \text{sau} \qquad Kec_{x/v} = \frac{\Delta\%C_x}{\Delta\%V} \quad (2),$$

în care:

C_{1x}, C_{0x}, ΔC_x, $\Delta\%C_x$ au semnificațiile anterioare;
V_0 = venitul inițial al consumatorului;
V_1 = venitul modificat (actual);
$\Delta\%V$ = modificarea (variația) procentuală a venitului;
ΔV = modificarea absolută a venitului.

Kec_x/v are de regulă o valoare pozitivă și este diferit ca mărime pentru diferite bunuri și grupe de bunuri. Aceasta înseamnă că, atunci când venitul crește, va crește și **cererea,** dar nu în mod identic pentru toate categoriile de bunuri marfare. În funcție de **nivelul** veniturilor și preferințele consumatorilor pentru diferite categorii de bunuri, cererea în funcție de venit poate fi:

a) elastică, atunci când modificarea venitului atrage după sine modificarea mai mult decât proporțională a cererii ($Kec_{x/v} > 1$);

b) unitară, atunci când modificarea venitului atrage după sine modificarea strict proporțională a cererii ($Kec_{x/v} = 1$);

c) inelastică, atunci când modificarea venitului atrage după sine modificarea în același sens, dar mai lentă, a cererii ($1 > Kec_{x/v} > 0$).

MINIGLOSAR

• **Cererea** – cantitatea (bucăți, kilograme, litri etc.) dintr-un bun pe care un cumpărător sau toți cumpărătorii dintr-un spațiu economic dat intenționează să o achiziționeze într-o perioadă, la diferite niveluri ale prețului unitar.

• **Elasticitatea la preț a cererii** – sensibilitatea modificării cererii (variabilă dependentă) la modificarea prețului unitar (variabilă independentă).

• **Elasticitatea cererii în funcție de venit** – sensibilitatea modificării cererii (variabilă dependentă) la schimbarea venitului cumpărătorului.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• Un bun de larg consum, consumat cotidian de un cerc mare de agenți economici, are o cerere în funcție de preț:
a. elastică?
b. inelastică?
c. unitară?

• Fie un comerciant care vinde bunuri a căror cerere în funcție de preț se caracterizează prin elasticitate ridicată. Pentru a-și mări încasările (celelalte împrejurări fiind neschimbate), se recomandă ca el să:
a. majoreze prețurile;
b. reducă prețurile;
c. lase prețurile neschimbate.

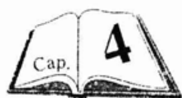
• De ce, în mod normal, cererea pentru un bun dat este în relație negativă față de prețul unitar?

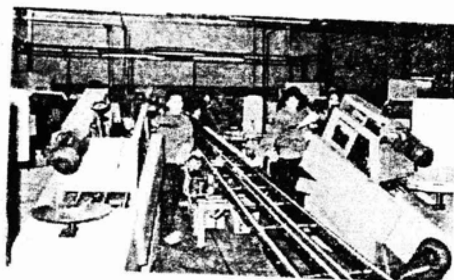
PROBLEME DE REZOLVAT

• Coeficientul de elasticitate a cererii unui bun în funcție de prețul său unitar este 2. Inițial, când prețul unitar era de 2.000 u.m./buc., cererea săptămânală era de 15.000 buc. Care va fi cererea săptămânală, dacă prețul unitar crește cu 20%?

• Coeficientul de elasticitate a cererii de pâine a unei familii în funcție de venit este 0,4. Se anticipează că, în perioada următoare, venitul lunar al familiei crește de la 700 de lei la 800 de lei. Care va fi procentul modificării cererii de pâine ca urmare a modificării venitului?

COMPORTAMENTUL PRODUCĂTORULUI

Un subiect al activității economice este producătorul – cel care inițiază, organizează, supraveghează și decide asupra desfășurării activității sale, fiind direct interesat să o realizeze în cele mai bune condiții.

Pentru a înțelege comportamentul producătorului, modul în care acesta acționează, ce mijloace folosește și care sunt caracteristicile lor, cum trebuie să fie combinate ele pentru ca produsele astfel obținute să fie vândute și să aducă profit, în acest capitol veți studia următoarele probleme:

A. PRODUCĂTORUL ȘI FACTORII DE PRODUCȚIE

B. COMBINAREA FACTORILOR DE PRODUCȚIE

C. OFERTA

În cele ce urmează veți putea învăța:

cum își organizează producătorul activitatea economică în mod rațional și eficient;

că producătorul este purtătorul ofertei;

modul în care producătorul utilizează factorii de producție pentru a obține bunurile economice.

A. Producătorul și factorii de producție

Pentru a se asigura obiectul consumului, trebuie să existe producție. Aceasta se realizează de către producător. Bunurile economice (hrană, îmbrăcăminte, mobilă, locuințe, automobile etc.) și serviciile (transport, învățământ, emisiuni TV, radio, servicii sanitare etc.) obținute din activitățile organizate de producător sunt oferite consumatorului. În acest sens spunem că **producătorul este purtătorul ofertei.**

Producătorul își desfășoară activitatea într-un cadru organizat, creându-și condițiile necesare, își procură unelte, instalații, materii prime, materiale etc. și angajează lucrătorii. Relevăm astfel că activitatea de creare a bunurilor economice are loc într-o **firmă** sau **întreprindere.**

Firma (întreprinderea) este o unitate economică cu un anumit specific în activitate, un mod propriu de organizare și funcționare a capacității de a produce bunuri economice.

Scopul producătorului este **maximizarea profitului** și de aceea firma are caracter comercial, care se realizează prin acțiuni purtate concomitent în două sensuri:

- aprovizionare, adică asigurarea factorilor de producție sau, mai general spus, asigurarea resurselor necesare, ceea ce, în raport cu firma însăși, reprezintă **intrări;**
- vânzarea bunurilor obținute din activitatea depusă, prin care trebuie să-și recupereze cheltuielile făcute și să obțină câștig, ceea ce reprezintă de fapt **ieșirile.**

*Totalitatea elementelor de care firmele au nevoie pentru a produce bunuri economice poartă numele de **factori de producție.***

Factorii de producție sunt de fapt resurse atrase și utilizate pentru a produce bunuri economice.

Bunurile produse reprezintă, la rândul lor, resurse prin care se satisfac în mod direct nevoi individuale și colective ale oamenilor sau sunt utilizate ca factori de producție pentru a se obține alte bunuri. **Factorii de producție și resursele sunt așadar într-o interacțiune permanentă.**

Factorii de producție participă în activitatea economică atât cantitativ, cât și calitativ. Când volumul producției, al bunurilor obținute din activitatea economică, sporește, în principal prin folosirea unor cantități mai mari de factori de producție, **creșterea economică realizată este de tip extensiv.** Dar dacă volumul producției sporește, în principal prin folosirea unor factori de producție de mai bună calitate, mai eficient utilizați, **creșterea economică este de tip intensiv.**

În condițiile contemporane, în economia de piață, **economisirea** și **îmbunătățirea** factorilor de producție constituie preocupări majore pentru orice producător.

După conținutul și natura acțiunii lor, factorii de producție se clasifică în trei mari categorii: muncă, natură și capital.

***Munca** reprezintă o activitate specific umană, conștientă și cu o finalitate (scop) precisă.*

Munca îl definește pe om și reprezintă pentru el o acțiune creatoare. În procesul muncii omul își folosește aptitudinile, experiența și cunoștințele pe care le posedă.

Muncind, omul depune atât un efort intelectual, cât și unul fizic. **Munca reprezintă factorul activ și determinant** al producției, al activității economice în general.

Istoria dezvoltării societății este istoria dezvoltării procesului de muncă, a creșterii **rodniciei** sale, a rezultatelor obținute, atât cantitativ, cât și calitativ, ceea ce a determinat tendința obiectivă de reducere a duratei muncii.

• Pământul are o însemnătate deosebită, pentru că reprezintă, pe de o parte, cadrul de desfășurare a oricărei activități și purtătorul resurselor minerale, iar pe de altă parte, constituie baza producției agricole și alimentare.

Când analizăm factorul muncă, trebuie să luăm în considerare faptul că nu toți oamenii muncesc: unii nu pot (handicapați, minori, bătrâni etc.), unii nu doresc, iar alții nu-și găsesc un loc de muncă (șomeri).

***Natura** ca factor de producție subsumează pământul, apa, resursele minerale și cosmice (lumină, căldură etc.) la care omul face apel pentru a produce și pe care le influențează prin muncă.*

Pământul, care din punct de vedere economic include și apa, este un factor de producție deosebit de restrictiv, pentru că este limitat și, totodată, degradabil, atât prin poluare, cât și prin exploatare nerațională. Refacerea sa este posibilă dacă se recurge la tehnologii sofisticate, dar acest proces este lent și foarte costisitor.

În cadrul activității economice, munca și natura sunt **factori de producție primari sau originari,** pentru că orice operație economică, oricât de simplă ar fi, este posibilă numai prin interacțiunea om-natură. Ceea ce a apărut ulterior are la bază această interacțiune și de aceea factorii de producție creați în acest context au caracter derivat.

• Resursele de apă au o funcție vitală pentru viața biologică, dar și o funcție economică, întrucât aproape nicio activitate nu poate avea loc în absența lor.

***Capitalul** ca factor de producție reprezintă ansamblul bunurilor produse prin muncă și utilizate pentru obținerea altor bunuri și/sau servicii economice destinate vânzării.*

Prin natura lor, bunurile care formează capitalul servesc în activitatea economică la care participă împreună cu ceilalți factori de producție, contribuind la satisfacerea trebuințelor sociale prin intermediul bunurilor produse. Pentru că servesc activității economice din care se obțin alte bunuri și servicii, elementele care formează factorul de producție capital mai sunt numite ***capital tehnic*** sau ***bunuri*** (mijloace) ***de producție.*** În această categorie intră clădirile în care se desfășoară activități industriale, comerciale, de cercetare științifică etc., mașinile, utilajele, instalațiile, materiile prime, materialele, semințele, combustibilul, energia, tehnica electronică de calcul, licențele după invenții și altele.

Capitalul tehnic este **factor de producție derivat;** rezultă din interacțiunea factorilor de producție primari (munca și natura).

În activitatea economică, componentele capitalului tehnic se comportă în mod diferit, îndeplinesc funcții diverse, se pot clasifica după mai multe criterii. Pentru analiza economică prezintă importanță specială **împărțirea în *capital fix* și *capital circulant*, clasificare ce are la bază modul în care participă la activitatea economică, cum se consumă și se înlocuiesc elementele capitalului tehnic.**

Capitalul fix este acea parte a capitalului formată din bunuri (clădiri, utilaje, instalații, mașini-unelte, calculatoare de proces etc.) care participă la mai multe acte (cicluri) de producție, se consumă treptat și se înlocuiesc după mai mulți ani de utilizare. În decursul activității economice, capitalul fix se consumă, dar este afectat și de alte fenomene tehnico-economice și naturale care îi determină **uzura.**

***Uzura** reprezintă deprecierea capitalului fix care, sub formă valorică (bănească), îmbracă forma de amortizare.*

Uzura se prezintă sub două forme: ■ uzura fizică, ce constă în deprecierea treptată a caracteristicilor funcționale ale capitalului fix, ca urmare a folosirii și acțiunii agenților naturali; ■ uzura morală, involuntară, ce apare sub incidența progresului tehnic și a condițiilor pieței care asigură mașini, utilaje etc. noi, mai ieftine decât cele în funcțiune și/sau cu performanțe tehnico-economice superioare. În felul acesta, capitalul fix aflat în funcțiune apare „depășit" moral în raport cu noile exemplare care se procură de pe piață.

Capitalul circulant este format din bunuri (materii prime, materiale, combustibil, energie, apă tehnologică etc.) care participă la un singur ciclu de producție, sunt consumate sau sunt profund transformate în cursul acestuia și trebuie înlocuite cu fiecare nou ciclu de producție.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• De ce producătorul este considerat purtătorul ofertei?

• Ce raport de mărime trebuie să existe între „intrări" și „ieșiri" pentru ca firma să fie considerată eficientă?

• Care este procedul esențial ce afectează capitalul fix în funcțiune și care este forma monetară pe care acesta o îmbracă?

• Care sunt efectele uzurii morale (involuntare) asupra comportamentului agentului economic în calitatea sa de producător? Aceste efecte sunt identice pentru toți agenții economici producători?

PROBLEMĂ DE REZOLVAT

Întocmiți un dosar în care, luând un exemplu de întreprindere (firmă) din orașul dumneavoastră (sau sector al Capitalei), să înscrieți pe fișe:

• specificul de activitate a firmei;
• modul de organizare a firmei;
• care sunt resursele atrase și utilizate de respectiva firmă pentru a produce bunuri economice:

– de unde își procură forța de muncă necesară;
– dacă suprafața de teren pe care este amplasată firma este proprietatea sa sau este închiriată;
– care sunt elementele de capital tehnic pe care și le procură firma și la ce intervale face aprovizionarea cu alte elemente.

B. Combinarea factorilor de producție

Orice activitate economică se bazează pe utilizarea factorilor de producție sau pe combinarea acestora.

***Combinarea factorilor de producție** este operația tehnico-economică de unire a factorilor de producție în care cantitatea și calitatea fiecăruia sunt în funcție de bunurile ce urmează a fi produse, de cantitatea acestora și de alți parametri, astfel încât eficiența lor să fie maximă.*

Acest proces mai depinde, desigur, de natura activității economice respective, condițiile de producție, abilitatea întreprinzătorului, managementul și marketingul firmei etc.

Abilitatea întreprinzătorului. Aceasta se concretizează în capacitatea de *adaptare rapidă și eficientă la condițiile pieței ca urmare a priceperii, pregătirii, iscusinței și dibăciei* întreprinzătorului, depășind momentele dificile pe care le impune concurența.

Aceleași bunuri și servicii pot rezulta însă din modalități diferite de combinare a factorilor de producție. Agenții economici caută să găsească cele mai eficiente modalități de combinare a factorilor de producție.

În cadrul acestui proces, un rol important îl are și **substituirea factorilor de producție.** Aceasta înseamnă *înlocuirea, parțială sau în întregime, a unuia sau mai multor factori de producție cu unul sau mai mulți dintre cei deja folosiți sau noi, în condițiile obținerii acelorași rezultate sau chiar a unora mai bune.* Substituirea factorilor de producție se bazează pe compatibilitatea caracteristicilor de utilitate și de adaptabilitate a părților care se combină.

În acest sens, calculele de eficiență se referă la productivitatea marginală și la rata marginală de substituție.

1) **Productivitatea marginală** a unui factor de producție (W_m) exprimă sporul de producție obținut (ΔQ) prin creșterea cu o unitate a factorului respectiv (ΔX), ceilalți rămânând nemodificați.

$$W_m = \frac{\Delta Q}{\Delta X}$$

2) **Rata marginală de substituție** (R_{ms}) reprezintă cantitatea dintr-un factor de producție necesară (Δx) pentru a compensa reducerea cu o unitate a unui alt factor ($-\Delta y$), astfel încât producția să rămână aceeași. $R_{ms} = -\frac{\Delta x}{\Delta y}$ sau $\frac{W_{mgy}}{W_{mgx}}$

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• Substituirea factorilor de producție poate avea loc întotdeauna și în orice condiții?

Argumentați răspunsul.

• Se pot stabili relații între substituirea factorilor de producție și productivitatea marginală a unui factor de producție? Dacă răspunsul este „da", stabiliți-le. Dacă răspunsul este „nu", justificați-l.

PROBLEME DE REZOLVAT

• Dacă productivitatea marginală a muncii este de 5.000 de bucăți, iar productivitatea marginală a capitalului este de 15.000 de bucăți, cu ce rată va avea loc substituirea capitalului prin muncă?

$$\frac{W_{mgx}}{W_{mgy}} = \frac{15.000}{5.000} = 3$$

• Când rata marginală de substituție a doi factori, x și y, este de 10, iar productivitatea marginală a factorului substituit este de 20, cât este productivitatea marginală a factorului ce îl substituie?

$$R_{ms} = -\frac{\Delta_x}{\Delta_y} = 10; \quad \frac{20}{W_{mgx}} = 10 \Rightarrow W_{mgx} = 2$$

• Dacă un producător decide să înlocuiască o parte din cantitatea de muncă utilizată cu trei unități de capital, în condițiile când rata marginală de substituire este de 2, ce mărime va avea cantitatea de muncă înlocuită?

• Când rata marginală de substituție a doi factori, x și y, este de 5, iar productivitatea marginală a factorului substituit este de 10, cât este productivitatea marginală a factorului ce îl substituie?

TEXT TEMATIC

„Fiecare individ se străduiește să-și întrebuințeze capitalul astfel încât produsul acestuia să poată avea cea mai mare valoare. În general, el nu urmărește să promoveze interesul public și nici nu știe în ce măsură îl promovează. El are în vedere numai securitatea proprie și câștigul propriu... Urmărindu-și doar interesul propriu, el îl promovează adesea pe cel al societății, cu mai mult efect decât atunci când intenționează cu adevărat să-l promoveze pe acesta din urmă."

Adam Smith (1723-1790), economist și filosof scoțian, considerat „părintele" economiei politice

C. Oferta

Majoritatea bunurilor economice produse (sau importate) se regăsesc pe piață ca **ofertă** de **bunuri marfare,** producătorul fiind agentul ofertei.

Oferta *reprezintă o parte a producției totale din respectivul bun, pentru că, din ceea ce s-a produs, o parte mai mare sau mai mică este perisabilă, se stochează sau este destinată autoconsumului.*

• Oferta este o parte a producției.

Oferta este determinată și evoluează în timp sub incidența mai multor împrejurări **economice și extraeconomice ca: nivelul prețului unitar, nivelul costului (mediu și marginal), nivelul taxelor și al subvențiilor, numărul de producători etc.**

Dintre acestea, **prețul influențează în cea mai mare măsură oferta.** Dacă celelalte împrejurări sunt date, modificarea prețului determină, în mod normal, schimbarea în același sens a cantității oferite, fiind o **relație pozitivă** între evoluția prețului unitar și cea a cantității oferite spre vânzare: **când prețul unitar crește** producția respectivului bun devine mai profitabilă pentru producătorii existenți sau

• Relația preț unitar – cantitate oferită

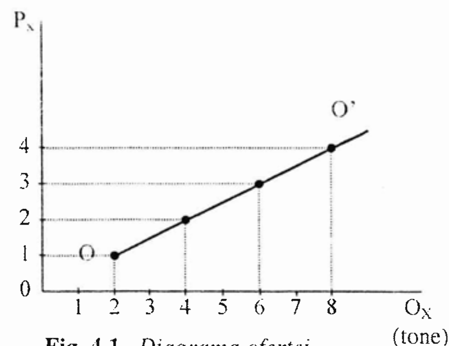

Fig. 4.1. *Diagrama ofertei*

pentru alții, care își reprofilează activitatea. Din contră, **când prețul unitar scade,** producătorii, de regulă, **restrâng producția** și oferta, iar unii dintre ei abandonează respectiva activitate, orientându-se spre alte domenii.

Grafic, relația dintre ofertă și prețul unitar se exprimă sub forma **curbei** (diagramei) **ofertei,** așa cum se prezintă în figura 4.1. S-a presupus că la prețul de 1 u.m. producătorii ar oferi două tone din marfa x, patru tone la prețul de 2 u.m. ș.a.m.d.

• Elasticitatea în funcție de preț a ofertei

Sensibilitatea ofertei la modificarea împrejurărilor care o determină se apreciază prin **elasticitatea ofertei; o importantă specială prezintă elasticitatea ofertei în funcție de preț.** Aceasta se calculează ca raport între modificarea relativă sau procentuală a cantității oferite și modificarea relativă sau procentuală a prețului unitar, folosind una dintre relațiile:

$$Ke_{ox/Px} = \frac{\dfrac{Q_{1x} - Q_{0x}}{Q_{0x}}}{\dfrac{P_{1x} - P_{0x}}{P_{0x}}} = \frac{\Delta Q_x}{\Delta P_x} \cdot \frac{P_{0x}}{Q_{0x}} \quad (1) \quad \text{sau} \quad Ke_{Qx/Px} = \frac{\Delta \% Q_x}{\Delta \% P_x} \quad (2),$$

unde: $Ke_{Ox/Px}$ = coeficientul de elasticitate a ofertei în funcție de preț la bunul x;

O_{1x} = oferta modificată;

O_{0x} = oferta inițială (precedentă);

P_{1x} = prețul modificat;

P_{0x} = prețul unitar inițial (precedent);

$D\%O_x$ = modificarea procentuală a cantității oferite;

$D\%P_x$ = modificarea procentuală a prețului unitar.

Exemplu: Presupunem că la prețul unitar de 10 lei, producătorii sunt dispuși să producă și să ofere săptămânal pieței 300 kg din marfa „x". Dacă prețul ar crește la 12 lei, cantitatea oferită ar ajunge la 390 kg.

$$Keo_x / p_x = \frac{\dfrac{390 - 300}{300}}{\dfrac{12 - 10}{10}} = \frac{90}{2} \cdot \frac{10}{300} = 1{,}5 \quad \text{sau:} \quad Keox / p_x = \frac{30\%}{20\%} = 1{,}5$$

Interpretare: Keo_x/p_x indică faptul că, la modificarea prețului, oferta se modifică în același sens, dar mai intens, de 1,5 ori sau cu 50% mai mult.

În practică se întâlnesc trei situații tipice:

a. ofertă elastică, definită prin faptul că modificarea prețului (creșterea sau scăderea), atrage după sine modificarea (creșterea sau scăderea) mai intensă a cantității oferite ($Ke_{Ox/Px} > 1$);

b. ofertă inelastică, specifică situațiilor în care modificarea prețului atrage după sine modificarea în același sens, dar mai lentă, a cantității oferite ($1 < Ke_{Ox/Px} > 0$);

c. ofertă de elasticitate unitară, proprie situațiilor pentru care modificarea prețului atrage după sine modificarea în același sens și cu aceeași intensitate a cantității oferite ($Ke_{Ox/Px} = 1$).

Dacă prețul este dat, oferta unui bun este determinată și de alte împrejurări, **numite** condiții sau factori ai ofertei. Iată câteva dintre acestea și modul cum reacționează oferta sub influența lor:

– nivelul costului unitar și marginal – relație de sens opus (negativă);
– nivelul taxelor și impozitelor – relație de sens opus (negativă);
– nivelul subvențiilor – relație de același sens (pozitivă);
– condițiile naturale (mai ales în agricultură și construcții) – relație de același sens (pozitivă).

MINIGLOSAR

• **Ofertă** – cantitatea dintr-un bun economic pe care un producător sau toți producătorii pot și sunt dispuși să o vândă în decursul unei perioade, la un preț unitar.

• **Elasticitatea în funcție de preț a ofertei** – sensibilitatea ofertei dintr-un bun X (variabilă dependentă) la modificarea prețului unitar (variabilă independentă).

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• De ce obiect al ofertei sunt doar bunurile economice?

• Afirmația „oferta anuală de mere este mai mică decât cantitățile recoltate și importate" este adevărată sau falsă?

• Cum se explică faptul că oferta unui anumit bun este în relație pozitivă cu modificarea prețului?

PROBLEME DE REZOLVAT

• Când prețul unitar al bunului X este de 1.000 u.m./kg, producătorii sunt dispuși să ofere și să vândă lunar 5.000 kg. Care ar fi oferta lunară dacă prețul devine 12.000 u.m./kg, iar coeficientul de elasticitate a ofertei în funcție de preț este de 1,4.

• Decizia întreprinzătorului de a produce și oferi un bun pieței se fundamentează pe:

a. existența cererii?
b. nivelul prețului?
c. nivelul costului total mediu?
d. nivelul costului marginal?
e. nivelul costului total?

1. Alegeți și argumentați răspunsurile corecte.

2. Simulați activitatea unei firme, cu ilustrări cifrice, pentru a demonstra alegerea de la punctul 1.

UTILIZAREA FACTORILOR DE PRODUCȚIE

Intențiile producătorilor pot fi realizate numai dacă are loc utilizarea efectivă a factorilor de producție, consumul lor în mod eficient. Acest proces dificil și complicat poate fi gestionat numai recurgând la anumite instrumente specifice, de comensurare și apreciere, cunoscute sub denumirea de **indicatori economici** care, prin mărimea lor, sensul în care evoluează și raporturile dintre ei la un moment dat, au capacitatea de a semnala unde, când și cum ar trebui să se intervină pentru creșterea eficienței utilizării factorilor de producție. Pentru a înțelege semnificațiile acestor indicatori și modul în care pot fi folosiți spre a obține cele mai bune rezultate, în acest capitol vom studia:

A. PRODUCTIVITATEA FACTORILOR DE PRODUCȚIE

B. COSTUL PRODUCȚIEI

C. PROFITUL

Studiind acest capitol, veți putea:

înțelege în ce constă utilizarea factorilor de producție și care este importanța sa pentru economia modernă;

cunoaște importanța și implicațiile deosebite ale productivității și costului ca indicatori economici relevanți.

A. Productivitatea factorilor de producție

Expresia sintetică a eficienței utilizării factorilor de producție este **productivitatea, rodnicia sau randamentul factorilor de producție.** Aceasta poate fi determinată la nivel de firmă, ramură economică și economie națională.

Cât de mare este rodnicia, randamentul factorilor de producție, se apreciază cu ajutorul **nivelului productivității.**

Nivelul (mărimea) **productivității se determină** ca un raport între rezultatele obținute de producător (producția) și eforturile depuse pentru a obține aceste rezultate (cantitatea de factori de producție utilizați). Relația prin care se exprimă nivelul productivității este:

$$W = \frac{Q}{F_i},$$

unde:

W = nivelul productivității;

Q = volumul bunurilor economice produse, exprimat, după caz, în unități fizice naturale (kg, m, bucăți, t etc.) și unități natural-convenționale (kWh, CP etc.) sau unități monetare (lei, dolari, euro etc.), ca **valoare** a producției;

F = factorii (sau factorul) de producție utilizați (utilizat), exprimați și ei, după caz, în unități fizice naturale și natural-convenționale și/sau în unități monetare (ca valoare);

i = 1, 2, ..., n = factorii de producție utilizați.

O **productivitate mai mare** are o importanță economică deosebită, pentru că astfel: ■ se reduce costul total mediu (unitar); ■ este atenuată tensiunea dintre nevoi și resurse; ■ se mărește competitivitatea internă și externă a produselor naționale; ■ se poate mări salariul fără a genera inflație; ■ se pot diminua prețurile și se poate mări salariul real; ■ se asigură creșterea bunăstării, a standardului de viață al populației etc.

În teoria și practica economică contemporană sunt consacrate două forme de determinare și analiză a acesteia: **productivitatea parțială și productivitatea globală** (figura 5.1).

> **Productivitatea parțială este cea a unui factor de producție,** *considerat a fi la originea producției și a modificării acesteia (ceilalți factori fiind constanți).*

În funcție de factorul reținut, productivitatea parțială se prezintă, după caz, ca **productivitate a muncii, productivitate a capitalului** sau **productivitate a pământului.**

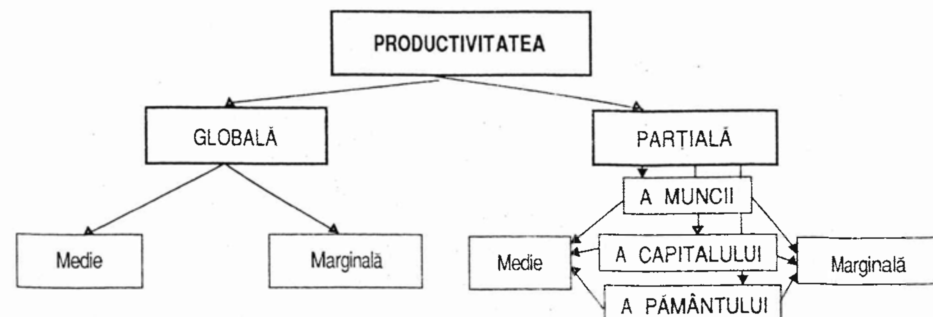

Fig. 5.1. *Formele fundamentale și nivelurile determinării productivității*

Productivitatea globală *(wg) exprimă eficiența agregată a tuturor factorilor de producție implicați în obținerea unui rezultat.*

Aceasta arată performanța de ansamblu a factorilor de producție din a căror combinare a rezultat efectul util.

Nivelul ambelor forme ale productivității se exprimă prin **productivitatea medie** și **productivitatea marginală**.

Productivitatea medie *exprimă eficacitatea medie obținută prin utilizarea fiecărui factor de producție în parte sau a tuturor (luați împreună).*

Astfel, **productivitatea medie a muncii** arată eficacitatea medie cu care este consumat factorul muncă. Se determină ca raport între producția totală (Q) și cantitatea totală de muncă utilizată (L). Se poate exprima, după caz, prin numărul de salariați, de ore-muncă etc., după relația $\overline{WL} = \frac{Q}{L}$.

Exemplu:

Dacă presupunem că un producător (o firmă) utilizează zilnic 50 de salariați și obține o producție de 6.000 de bucăți din bunul X, rezultă că

$W_L = \frac{6.000}{50} = 120$ de bucăți/salariat/zi.

Aceasta înseamnă că, în **medie**, fiecare salariat lucrează cu o eficiență (rodnicie) de 120 de bucăți zilnic din bunul X. Desigur că între salariați există deosebiri sub aspectul calificării, îndemânării, interesului, comportamentului etc. Aceste deosebiri conduc la o eficiență (rodnicie) individuală care se va abate, în sus sau în jos, față de medie.

Productivitatea medie a capitalului arată eficacitatea medie cu care este utilizat factorul capital. Se calculează ca raport între rezultatele obținute într-o anumită perioadă (Q) și capitalul tehnic utilizat (Kt), după relația $\overline{Wk} = \frac{Q}{Kt}$.

Productivitatea medie a pământului arată eficacitatea medie cu care este utilizat factorul pământ. Se determină ca raport între efectul util obținut (Q) și suprafața totală de teren (P) folosită pentru obținerea producției respective, după relația $\overline{Wp} = \frac{Q}{P}$.

Productivitatea medie globală a factorilor de producție ne arată eficiența agregată a factorilor de producție utilizați. Se determină ca raport între rezultatul total obținut și totalul factorilor de producție utilizați (evaluați în expresie valorică), după relația

$$\overline{Wg} = \frac{Q}{L + Kt + P}.$$

Productivitatea marginală exprimă variația rezultatelor obținute prin modificarea cu o unitate a unuia, mai multora sau a tuturor factorilor de producție.

Ea fundamentează decizia producătorului privind oportunitatea și viabilitatea modificării (creșterea sau scăderea) cantității de factori de producție utilizați.

Corespunzător formelor productivității (vezi figura 5.1), se pot determina și analiza:

– **productivitatea marginală a muncii** (WLmg) – exprimă eficiența ultimei unități de muncă implicate în activitatea economică. Se determină ca un raport între variația absolută a rezultatelor obținute (ΔQ) și variația cantității de muncă utilizată (ΔL), după relația

$$WLmg = \frac{\Delta Q}{\Delta L};$$

– **productivitatea marginală a capitalului WKmg** – exprimă eficiența ultimei unități din capitalul tehnic atras și utilizat în activitatea economică.

Se determină ca un raport între variația absolută a rezultatelor (ΔQ) și variația absolută a capitalului tehnic utilizat (ΔK_t), după relația

$$WKmg = \frac{\Delta Q}{\Delta K};$$

– **productivitatea marginală a pământului WPmg** – exprimă randamentul ultimei unități de teren (ha, ar, mp) atras în activitatea economică.

Se determină ca raport între variația absolută a producției (ΔQ), exprimată în unități fizice și/sau monetare, și variația absolută a suprafeței de teren (ΔP), după relația

$$WPmg = \frac{\Delta Q}{\Delta P};$$

– **productivitatea globală marginală WGmg** – exprimă eficiența ultimei unități din toți factorii de producție utilizați în activitatea economică.

Se determină ca raport între variația absolută a rezultatelor (ΔQ) și variația absolută a tuturor factorilor de producție ($\Delta L + \Delta K_t + \Delta P$), după relația

$$WGmg = \frac{\Delta Q}{\Delta L + \Delta K_t + \Delta P}.$$

Dacă productivitatea crește sau scade de la o perioadă la alta se poate afla prin determinarea **dinamicii acesteia,** calculând indicele productivității (Iw) ca raport între nivelul productivității în perioada curentă (W_1) și cel din perioada de bază (W_0), după formula:

$$Iw = \frac{W_1}{W_0} \times 100.$$

Factorii care pot influența productivitatea (randamentul) activității economice a producătorului sunt foarte diferiți (vezi figura 5.2).

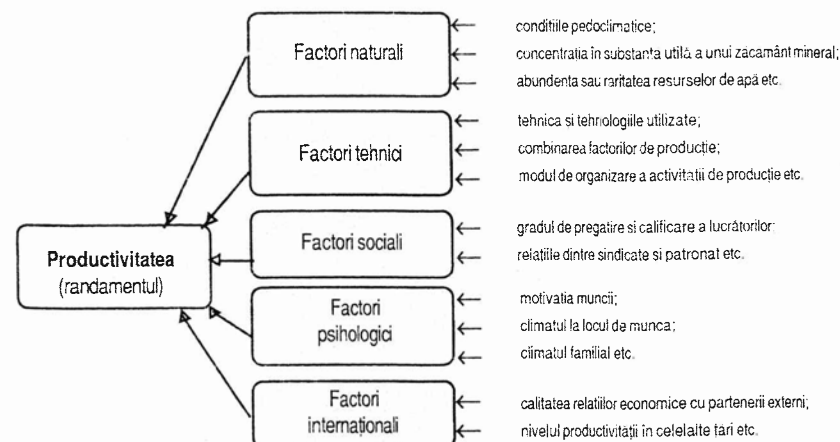

Fig. 5.2. *Factorii care influențează productivitatea (randamentul)*

În cadrul formelor productivității, locul central îl ocupă **productivitatea muncii** (medie și marginală), pentru că factorul muncă are rolul determinant în ansamblul factorilor de producție.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Productivitatea este un indicator economic cantitativ și/sau calitativ? Argumentați răspunsul.
- Care trebuie să fie relația dintre dinamica productivității muncii și dinamica salariilor? De ce optați pentru răspunsul pe care-l considerați corect?
- Cum interpretați, în primul rând din punct de vedere economic, rezultatul unei analize care vă arată că în două țări, X și Y, nivelul și dinamica productivității sunt diferite?
- Analizați relația productivitate-timp liber și consecințele acesteia.

PROBLEME DE REZOLVAT

- O societate comercială cu profil agricol, care dispune de 100 ha teren arabil și dotările necesare în capital tehnic (mașini, utilaje, carburanți, îngrășăminte, pesticide etc.), folosește în T_0 5 lucrători agricoli, fiecare lucrând în medie 1.000 de ore anual, și obține o producție de 3.000 de chintale de cereale. În anul T_1, pe același teren și cu același volum de capital tehnic, dar utilizând 6 lucrători agricoli (timpul lucrat de un lucrător rămâne neschimbat), s-au obținut 3.800 de chintale de cereale. Să se determine: **a)** nivelul productivității medii și marginale a muncii (pe lucrător și pe oră); **b)** nivelul procentual al productivității medii a muncii (pe lucrător și pe oră) în T_1 față de T_0.

Rezolvare:

a) W_{L0} pe lucrător $= \frac{3.000\,q}{5\,lucrători} = 600\,q/lucrător = 600\,q/lucrător$

W_{L0} pe oră $= \frac{3.000\,q}{5.000\,ore} = 0,6\,q/h$

W_{L1} pe lucrător $= \frac{3.800\,q}{6\,lucrători} = 633,3\,q/lucrător$

W_{L1} pe oră $= \frac{3.800\,q}{6.000\,ore} = 0,633\,q/h$

$$\overline{W}^{L}_{mg} = \frac{800q}{1\,lucrător} = 800q/lucrător;\ \frac{800q}{1.000\,ore} = 0,8q/h$$

b) $Iw_L = \frac{633,3}{600}\cdot 100 = 105,5\%;\ Iw_L/h = \frac{0,633}{0,6}\cdot 100 = 105,5\%$

- Într-o firmă, 10 salariați munceau 6 zile pe săptămână, 8 ore pe zi, iar rodnicia medie a muncii era de 4 produse pe oră. În prezent, salariații lucrează 5 zile pe săptămână, 7 ore zilnic și obțin aceeași producție săptămânală.

Cu cât a crescut productivitatea medie a muncii?

B. Costul producției

În activitatea sa, producătorul consumă factori de producție. Aceștia sunt cumpărați de producător de la piață, iar apoi sunt utilizați. Producătorul efectuează deci o cheltuială. De asemenea, el cheltuiește pentru a-și depozita bunurile produse și pentru a le oferi cumpărătorilor.

Totalitatea cheltuielilor făcute de producător pentru producerea, depozitarea și vânzarea bunurilor economice produse de el se numește **costul producției.**

Exemplu:

Confecționarea (fabricarea) unui costum de haine presupune efectuarea următoarelor cheltuieli:

• materie primă (stofă)	=1.500.000 lei
• materiale auxiliare (căptușeală, ață, nasturi, fermoare etc.)	= 700.000 lei
• combustibil, energie, apă tehnologică	= 200.000 lei
• amortizarea utilajelor	= 200.000 lei
• salarii și asimilate lor (contribuții la asigurări sociale și la ajutorul de șomaj)	= 200.000 lei
• alte cheltuieli (chirii, dobânzi etc.)	= 100.000 lei
Total	**2.900.000 lei**
Producătorul cheltuiește cu desfacerea (distribuția) produsului său pe piață	= 300.000 lei
Total cheltuieli de fabricație și de desfacere	**3.200.000 lei**

Cheltuielile cu factorii de producție utilizați și consumați trebuie să se regăsească în **prețul de vânzare** al bunurilor economice, pentru a putea fi recuperate și astfel continuată activitatea economică.

Includerea acestor cheltuieli în prețul de vânzare se face prin costul de producție. Costul de producție al unui bun trebuie să fie mai mic decât prețul de vânzare al bunului respectiv, pentru ca producătorul să obțină profit.

Această condiție îl determină pe producător să urmărească și să analizeze **structura** costului producției **(elementele sale componente).**

Elementele de bază ale costului producției, potrivit reglementărilor în vigoare, sunt:

a. cheltuieli materiale de producție (C), care includ cheltuielile cu: ▪ materiile prime; ▪ materiile auxiliare; ▪ combustibilul; ▪ piesele de schimb; ▪ energia; ▪ iluminatul unității; ▪ amortizarea capitalului fix; ▪ reparațiile; ▪ depozitarea etc.;

b. cheltuieli salariale (S) corespunzătoare factorului muncă din unitatea respectivă;

c. alte cheltuieli: ▪ amenzi; ▪ penalizări plătite; ▪ cheltuieli de protocol; ▪ chirii.

Cheltuielile efectuate de producător reflectă în ultimă instanţă consumurile de factori de producţie. Fiecare factor de producţie are însă o formă specifică de a se **consuma**, participând diferit la formarea costurilor pentru producţia respectivă.

1. Consumul factorului capital tehnic *diferă pe cele două componente ale sale* – **fix** *şi* **circulant.**

▪ **Consumul capitalului (tehnic) fix** are loc în mod treptat, prin participarea sa **la mai multe cicluri** de producţie (acte economice), fiind afectat de uzură. Astfel, un război de ţesut participă ani de zile la producerea stofei, deci la multe cicluri de producţie (acte economice), se uzează treptat, adică se depreciază întreg procesul, îmbrăcând forma valorică (bănească, monetară) de amortizare.

> ***Amortizarea*** *reprezintă procesul economic de recuperare treptată a cheltuielilor făcute cu capitalul fix.*

Amortizarea capitalului fix reprezintă o sumă de bani ce se include în costul de fabricaţie al bunului şi/sau serviciului produs.

▪ **Consumul capitalului (tehnic) circulant** presupune includerea integrală în formă materială – iniţială sau transformată – a bunurilor din care este format în rezultatele producţiei, în cadrul **fiecărui ciclu** de fabricaţie. Spre deosebire de consumul capitalului fix, care se înregistrează numai în expresie bănească, consumul capitalului circulant apare atât în expresie fizică, dar şi valorică.

Cantitatea consumată de capital circulant, în expresie fizică, pentru obţinerea unui bun economic este denumită **consum specific** sau **tehnologic.**

> *Totalitatea consumurilor de capital circulant împreună cu amortizarea capitalului fix, formează* ***cheltuielile materiale de producţie.***

2. Consumul factorului muncă *poate fi exprimat* **fizic,** *prin timpul de muncă cheltuit pentru obţinerea unui bun economic sau a întregii producţii, şi* **valoric** *sau* **monetar**, *prin ceea ce cheltuieşte producătorul pentru factorul muncă angajat.*

3. Consumul factorului natură (pământ) *în activitatea economică este evident şi semnificativ, dar este foarte greu de relevat – uneori chiar imposibil – sub aspect fizic. De aceea, se urmăreşte numai* **valoric** *(monetar), prin ceea ce se plăteşte pentru a-l dobândi şi a-l utiliza.*

Costurile producţiei, dată fiind diversitatea lor şi din necesităţi practice privind programarea, derularea şi raţionalitatea producţiei, sunt grupate *pe categorii în funcţie de diferite criterii.*

După relaţia existentă între dinamica volumului producţiei şi dinamica cheltuielilor făcute în acest scop, se disting următoarele categorii de costuri:

> **1. Costul fix** (CF) include cheltuielile de producţie corespunzătoare consumului de factori care, pe **termen scurt,** nu depind de volumul producţiei şi rămân relativ neschimbate. Componente: ▪ amortizarea capitalului fix; ▪ chiriile; ▪ încălzirea unităţii; ▪ iluminatul unităţii; ▪ salariile personalului administrativ; ▪ dobânzile etc.
>
> Dacă volumul producţiei este egal cu zero, costul fix are o valoare pozitivă.

> **2. Costul variabil** (CV) include acele cheltuieli de producţie corespunzătoare consumului de factori care, pe **termen scurt,** evoluează în acelaşi sens cu modificarea producţiei. Componente: ▪ materii prime; ▪ materiale; ▪ combustibili; ▪ energie; ▪ salarii directe ale lucrătorilor din producţie etc. Dacă volumul producţiei este egal cu zero, costul variabil este zero.
>
> **3. Costul total** (CT) este suma costului fix şi a costului variabil al producţiei (vezi figura 5.3):
>
> $$CT = CF + CV.$$

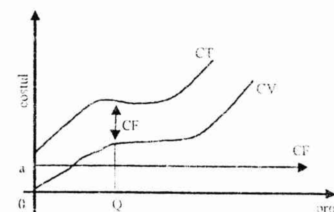

Fig. 5.3. *Diagrama costurilor*

Citirea diagramei:

▪ **curba costului fix** este o linie paralelă cu axa producţiei pentru că mărimea sa rămâne constantă (pe termen scurt), indiferent de evoluţia producţiei;

▪ **curba costului variabil** porneşte din origine, cu o tendinţă de creştere, după care are loc o inflexiune a ratei de creştere şi din nou o tendinţă de creştere;

▪ **curba costului total** de producţie pleacă din acelaşi punct (a) cu cea a costului fix (ceea ce înseamnă că, la Q = 0 ⇒ CT = CF), cu o evoluţie ulterioară condiţionată de dinamica costului variabil.

Dacă avem însă în vedere **natura acţiunilor producătorilor care generează cheltuielile** respective, costurile se grupează în alte două categorii:

▪ **costuri de fabricaţie** (fixe, variabile şi totale), ocazionate de obţinerea produselor pe care firma le comercializează;

▪ **costuri de distribuţie** (fixe, variabile şi totale), generate de comercializarea produselor, fără de care fabricaţia n-ar avea sens, iar producătorul ar trebui să-şi înceteze activitatea.

Indiferent că sunt fixe sau variabile, de fabricaţie sau de distribuţie, producătorul, în efortul său de a-şi gestiona activitatea cât mai bine, se foloseşte atât de costurile totale pe care le-am relevat mai înainte, cât şi de cele pe **unitatea de produs,** formate din următoarele categorii:

▪ **costul fix mediu sau unitar** (CFM), care se determină prin raportarea costului fix total al producţiei la volumul producţiei: $CFM = \frac{CF}{Q}$;

▪ **costul variabil mediu sau unitar** (CVM), care se determină prin raportarea costului variabil total al producţiei la volumul producţiei obţinute:

$$CVM = \frac{CV}{Q};$$

▪ **costul total mediu sau unitar** (CTM), ce se calculează ca raport între costul total al producţiei (adică CF + CV) şi volumul producţiei obţinute:

$$CTM = \frac{CT}{Q} = \frac{CF+CF}{Q} = \frac{CF}{Q} + \frac{CV}{Q} = CFM + CVM;$$

■ **costul marginal** (Cmg), ce reprezintă sporul costului total (ΔCT) determinat de creșterea cu o unitate a volumului producției (ΔQ). Se calculează ca raport între sporul costului total ($CT_1 - CT_0$) și sporul de producție ($Q_1 - Q_0$):

$$Cmg = \frac{\Delta CT}{\Delta Q} = \frac{CT_1 - CT_0}{Q_1 - Q_0}.$$

Întotdeauna producătorii sunt interesați să obțină producția cu costuri cât mai mici. În acest scop, ei analizează fiecare element din structura costurilor, stabilind măsuri de reducere, în concordanță însă cu exigențele competiției impuse de piață.

Principalele **căi de reducere a costurilor** utilizate de producător sunt: ■ negocierea unor prețuri de cumpărare a factorilor de producție cât mai mici; ■ reducerea stocurilor și diminuarea consumului de materiale; ■ reducerea cheltuielilor cu salariile pe unitatea de produs; ■ micșorarea cheltuielilor de exploatare a utilajelor, instalațiilor etc.; ■ scăderea cheltuielilor administrative ș.a. Reducerea cheltuielilor trebuie concepută și realizată fără deprecierea calității.

În condițiile economiei de piață, costul unitar este și **limita inferioară** până la care poate coborî prețul de vânzare al unui bun economic, fără să pună în pericol activitatea agentului economic.

PROBLEME DE REFLECȚIE

• Argumentați dacă și de ce productivitatea și costul producției sunt indicatori de eficiență economică.

• Analizați relațiile reciproce dintre productivitate și cost (mediu și marginal), precum și implicațiile acestei relații asupra comportamentului agentului economic producător.

• Stabiliți și explicați corelația dintre costul total mediu al producției și costul total marginal. Stabiliți care este semnificația acestei corelații pentru agentul economic producător?

• Demonstrați – matematic și economic – egalitatea dintre costul total marginal și costul variabil marginal.

PROBLEMĂ REZOLVATĂ

• O firmă oarecare utilizează un capital de 500 de milioane u.m., din care 50% reprezintă capital fix, și plătește salarii de 100 de milioane u.m., obținând o producție anuală evaluată la 400 de milioane u.m. Dacă amortizarea capitalului fix are loc în 10 ani, să se determine costul anual al producției (CT) și profitul.

Rezolvare:
Capitalul (K) este format din capital fix + capital circulant.
Capitalul fix = 250.000.000 u.m.
Capitalul circulant = 250.000.000 u.m.
Amortizarea anuală a capitalului fix este egală cu

$$\frac{250.000.000\,u.m.}{10\,ani} = 25.000.000\,u.m./an$$

CT = 25.000.000 u.m. (amortizarea anuală) + 250.000.000 u.m. (capital circulant) + 100.000.000 (salariile); ⇒ CT = 375.000.000 u.m.
Profitul = VT (venitul total) – CT (costul total) = 400.000.000 u.m. – – 375.000.000 u.m. = 25.000.000 u.m.

PROBLEMĂ DE REZOLVAT

• Un întreprinzător cunoaște că prețul unitar al bunurilor pe care le vinde este de 100 u.m./buc. Costurile fixe (CF) la firma sa sunt de 60.000 u.m., iar costurile variabile pe unitatea de produs (CVM) sunt de 30 u.m.

Ce cantitate de bunuri trebuie să producă și să vândă acest întreprinzător pentru a obține un profit total brut de 80.000 u.m.?

C. Profitul

În economia de piață, raționalitatea activităților economice cu caracter comercial este relevată de profit, căruia i se mai spune și beneficiu. **Profitul este excedentul încasărilor realizate peste costurile de fabricație și distribuție a bunurilor obținute.** Lipsa profitului face dificilă sau chiar imposibilă existența în continuare a activității care se încheie cu un asemenea rezultat și a firmei care o realizează. Unitățile economice îl urmăresc sistematic, **constituind motivația obiectivă a proprietarilor capitalului.** Maximizarea profitului la nivelul unităților economice constituie criteriul cel mai important de apreciere a eficienței lor.

Din punctul de vedere al firmei, diferența dintre încasările totale și costurile totale reprezintă **profitul brut.**

$P_r = I_T - CT = CA - CT = (P - CTM)Q$,

în care:

P_r = masa profitului;
I_T = încasări totale;
CA = cifra de afaceri;
CT = costul total;
P = prețul unitar;
CTM = costul total mediu;
Q = cantitatea vândută.

Legea contabilității și codul fiscal din fiecare țară reglementează modalitățile specifice de determinare a profitului și impozitului pe profit în diferite domenii.

După ce firma plătește impozitul și alte taxe pe profit, partea care rămâne este **profitul net.** Profitul net are ca destinații: investiții noi, pentru mărirea capitalului tehnic, constituirea de rezerve financiare, dividende (beneficii) pentru proprietarii capitalului (acționarilor).

Iată un exemplu de calcul al acestor forme de profit în contabilitatea unei firme care produce un anumit bun economic.

1. Cheltuieli cu materiile prime	45 milioane lei
2. Cheltuieli cu combustibilul și energia	5 milioane lei
3. Cheltuieli cu salariile	25 milioane lei
4. Amortizări	5 milioane lei
5. Încasări totale	100 milioane lei
6. Profitul brut [5 – (1 + 2 + 3 + 4)]	20 milioane lei
7. Impozitul pe profit 25%	5 milioane lei
8. Profitul net (6 – 7)	15 milioane lei

• Funcțiile profitului în economia de piață

Profitul îndeplinește mai multe funcții:

• **îi motivează pe proprietarii** de capital asupra utilizării acestuia în activități cu caracter comercial;

• **stimulează inițiativa** și **acceptarea riscului** din partea celor care îl urmăresc drept scop în acțiunile lor;

• **incită la creșterea eficienței** și cultivă spiritul de economie;

• **este un criteriu în funcție de care se decide alocarea resurselor (factorilor de producție) pe activități și firme,** orientându-le cu prioritate spre cele mai profitabile, moderne;

• **este o sursă de finanțare directă sau indirectă** a oricărei activități, inclusiv a celor social-culturale;

• **asigură autofinanțarea,** totală sau parțială, respectiv o minimă independență financiară, absolut necesară oricărei firme competitive.

• Motivația profitului poate genera abuzuri!

Sistemul activităților motivate de obținerea profitului poate să genereze și **abuzuri.** Existența însă a unui cadru legal puternic descurajant sub acest aspect și a unor mijloace eficiente la dispoziția statului, între care un sistem de impozite și taxe care asigură o redistribuire corespunzătoare a veniturilor în societate, poate contracara astfel de fenomene.

Mărimea profitului este variabilă de la firmă la firmă, în timp și în spațiu.

• **Gradul de profitabilitate a firmei se exprimă cu ajutorul ratei profitului (R_p). Există mai multe metode de calcul al acesteia.**

• **Ca un raport procentual între masa profitului (Pr) și capitalul tehnic folosit (K_t).**

$$R_{Pr} = \frac{P_r}{K_t} \times 100$$

• **Ca un raport procentual între masa profitului (Pr) și totalul încasărilor firmei (cifra de afaceri CA).**

$$R_{Pr} = \frac{P_r}{CA} \times 100$$

• **Ca un raport procentual între masa profitului (Pr) și costurile totale de producție (CT) – rata rentabilității.**

$$R_{Pr} = \frac{P_r}{CT} \times 100$$

Exemplu:

O firmă, pentru a produce 1.000 de bucăți din bunul A, a înregistrat la sfârșitul anului următoarea situație economico-financiară:

1. Cheltuieli totale	100 milioane lei
2. Încasări totale	150 milioane lei
3. Capitalul total folosit (fix și circulant)	200 milioane lei
4. Impozitul pe profit	25% profitul brut
5. Profitul brut (2 – 1)	50 milioane lei
6. Profitul net (5 – 4)	37,5 milioane lei
7. Rata profitului față de încasări (6 / 2)	25%
8. Rata profitului față de capitalul folosit (6 / 3)	18,75%
9. Rata profitului față de costurile totale (6 / 1)	37,5%

Din analiza ratelor de profit rezultă factorii de care depind volumul profitului și gradul de profitabilitate a firmei, și anume:

• **nivelul costului unitar,** cu care profitul este într-o relație indirectă (negativă);

• **nivelul prețului unitar,** cu care profitul este într-o relație directă (pozitivă);

• **volumul produselor și serviciilor** vândute, cu care profitul este într-o relație directă (pozitivă);

• **viteza de rotație a capitalului folosit,** față de care profitul este într-o relație directă. Viteza de rotație a capitalului (V_K) se exprimă fie prin **durata** unei rotații, fie prin **numărul de rotații** în unitatea de timp. Spre exemplu, dacă un capital de 100 de milioane de lei are un număr de două rotații pe an, înseamnă că **durata unei rotații** este de șase luni. Cu cât durata unei rotații este mai mică, cu atât numărul de rotații în unitatea de timp este mai mare și deci viteza de rotație a capitalului folosit crește, sporind producția și profitul.

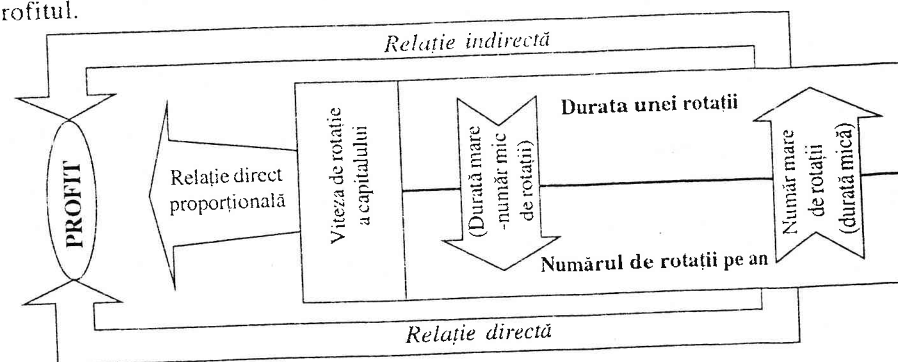

Fig. 5.4. *Relația dintre viteza de rotație a capitalului și profit*

Rata profitului este foarte importantă pentru orientarea structurii producției pe produse, ramuri și subramuri, fiind căutate cele care oferă o rată cât mai înaltă. În căutarea acestei rate, unii agenți economici își restrâng sau chiar abandonează anumite activități (cu profit mai mic) și dezvoltă sau inițiază altele (cu profit mai mare), ceea ce imprimă tuturor activităților o dezvoltare inegală în timp.

• Profitul obișnuit și profitul de monopol

Profitul este format din **profit obișnuit** sau **ordinar**, iar uneori și din **profit suplimentar** sau **profit de monopol.** Profitul obișnuit, normal sau ordinar, este cel considerat suficient de orice agent economic pentru a-și continua activitatea. Nivelul său este rezultatul opțiunii fiecăruia în funcție de circumstanțe, de psihologie etc. Lipsa acestui profit face imposibilă existența agentului respectiv.

Unii agenți economici obțin și supraprofit (profit de monopol) sau profit pur. Monopolul este o situație proprie numai unor firme sau agenți economici care dispun de anumite condiții naturale sau economice (pe care alții nu le au) și de care se folosesc, printr-o concurență imperfectă de un anumit tip, pentru a obține un profit mai mare, de monopol.

• Profitul meritat și profitul nemeritat

Agentul economic care obține profit suplimentar îl obține și pe cel normal; reciproca nu este neapărat valabilă.

Profitul este un concept de natură complexă. Aceasta reiese din însuși faptul că mărimea sa poate fi suma a două mari componente: profitul **legitim**, meritat, și profitul **nelegitim,** sau venitul nemeritat.

Profitul legitim este suma ce revine celui care deține firma sau întreprinderea pentru serviciul adus prin activitatea economică pe care o desfășoară.

Profitul legitim este format din venituri însușite ca urmare a progreselor economice și tehnice realizate de firmă prin intermediul unor mijloace de muncă mai perfecționate și mai ieftine, îmbunătățirea produselor sale și obținerea altora noi, organizarea superioară a activității economice etc., la care a ajuns în urma eforturilor depuse. Acestea sunt de fapt serviciile reale aduse de firmă nu numai propriei sale activități, ci și societății care beneficiază de ele. Economiști de prestigiu susțin că profitul astfel dobândit ar trebui scutit de impozit pentru a stimula progresul tehnico-economic.

Venitul nemeritat sau **profitul nelegitim** este suma însușită de posesorul capitalului fără să fi avut vreo contribuție la activitatea economică. Acesta apare ca o sursă de îmbogățire fără cauză. În esență, cum spune Maurice Allais, laureat al Premiului Nobel pentru economie pe 1988, el „are caracterul unui venit gratuit, rezultând din circumstanțe favorabile, independente de beneficiar", adică de posesorul factorului de producție respectiv. El nu este un rezultat al aportului firmei la activitatea economică, ci al unor economii nejustificate de cheltuieli pentru protecția mediului înconjurător, practicării unor prețuri de vânzare excesiv de ridicate, câștigurilor suplimentare prilejuite de inflație sau de alte fenomene social-economice etc. De aici și sugestia ca asemenea profituri să fie preluate în întregime de societate. Calculul profitului conduce la o sumă globală, în care cele două componente cu greu se pot identifica. De aceea, pentru a dezvălui conținutul lor, este necesară întotdeauna o analiză mai profundă.

Eficiența economică pe care o relevă profitul este atât rezultatul condițiilor de formare a ofertei – concretizate în costurile de producție și în calitate –, cât și al raportului cererii față de ofertă pe piață – concretizat în nivelul și evoluția prețurilor de vânzare și veniturile consumatorilor. Economia de piață cere ca eficiența economică să se asigure la nivelul fiecărei firme, deoarece ineficiența activității o elimină, punând-o în situația de faliment.

Falimentul unei firme apare atunci când aceasta nu mai are nicio posibilitate reală de continuare a activității. Aceasta înseamnă că încasările din vânzarea bunurilor

economice nu-i mai permit cumpărarea de noi factori de producție. Falimentul decurge din însuși mecanismul pieței și se sancționează juridic potrivit legislației existente.

MINIGLOSAR

• **Profit** – venitul care se cuvine proprietarului de capital pentru aportul său la activitatea unei unități economice cu caracter comercial.

• **Profit brut** – denumire care se atribuie diferenței dintre încasările și costurile totale ale unei firme.

• **Profit net** – partea din profitul brut care rămâne după ce se plătesc impozitul și alte taxe pe profit.

• **Rata profitului** – mărime procentuală care exprimă gradul de profitabilitate a unei firme comerciale în raport cu o serie de factori economici (cifra de afaceri, capitalul folosit, costul total etc.).

• **Profit legitim** – venit meritat, care se obține de firmă, ca urmare a utilizării eficiente a factorilor de producție.

• **Profit nelegitim** – venit nemeritat, obținut ca urmare a unor economii nejustificate sau a unor situații care nu țin de activitatea legală a firmei.

• **Faliment** – situație determinată de mecanismele pieței și sancționată juridic, ca urmare a faptului că agentul economic nu mai are nicio posibilitate reală de continuare a activității respective.

• **Autofinanțare** – mărirea și perfecționarea capitalului tehnic folosind o parte din profit și/sau aporturi suplimentare ale acționarilor.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

1. Profitul este o formă de venit. Cum poate fi motivată însușirea acestuia?

2. Explicați funcțiile profitului. Care dintre acestea condiționează și succesul în confruntările concurențiale?

3. Argumentați de ce pentru firmă profitul net prezintă cea mai mare importanță.

4. Pe exemplul unei firme, despre care aveți cunoștințe, analizați profitul din perspectiva următoarelor elemente: mărime; beneficiari; motivație; funcții; risc.

5. Care dintre modalitățile de determinare a profitului îi preocupă în mare măsură pe acționari?

6. O imagine asupra capacității concurențiale a firmei se poate forma mai ales în funcție de nivelul:
   a. masei profitului?
   b. ratei profitului în funcție de capital?
   c. ratei profitului în funcție de costul total?
   d. ratei profitului în funcție de cifra de afaceri?

PROBLEME DE REFLECȚIE

• Profitul și satisfacerea unor nevoi cu caracter social-uman ale colectivității.

• Cum s-ar putea explica orientarea a numeroși întreprinzători de afaceri în special în domeniul comerțului?

• Arătați (argumentați) legăturile care pot exista între: profit legitim; profit nelegitim; economie subterană; profit net; autofinanțare; independență financiară.

PROBLEME DE REZOLVAT

• Se cunosc următoarele informații, privind situația unei firme la finele anului:

Cifra de afaceri – 200 mil. lei; ponderea costurilor materiale în CT = 80%.

Costuri salariale – 30 mil. lei; capital utilizat – 400 mil. lei.

Impozitul pe profit – 16%.

Să se determine:

• profitul brut;

• profitul net;

• rata profitului calculată prin toate formele cunoscute.

• Rata profitului în funcție de cifra de afaceri, comparativ cu rata rentabilității, este:

a. mai mare?

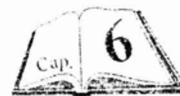
b. mai mică?

c. identică?

d. în funcție de situație, poate fi mai mare, mai mică sau egală?

Răspuns: b

3. Elaborați un eseu de una-două pagini privind relația profit legitim, profit nelegitim, funcțiile profitului, economia subterană.

PIAȚA. MECANISMUL CONCURENȚIAL

Piața este un fenomen care în viața de toate zilele poate fi întâlnită sub numeroase forme concrete: târguri, hale publice, rețele de magazine, supermagazine, expoziții cu vânzare, case de comenzi, burse, tranzacții între firme ș.a.m.d. Practic, există atâtea piețe câte categorii de bunuri sunt supuse tranzacțiilor. Indiferent de formele sub care se prezintă, **piața este** epicentrul în jurul căreia gravitează activitatea economică contemporană. Producția și consumul – actele economice fundamentale –, dar și alte componente ale vieții economice și sociale, sunt influențate de piață, de mecanismul concurențial, de nivelul și evoluția prețurilor. Când piețele funcționează normal, grație mediului concurențial, prețurile sunt corecte, iar libertatea și posibilitățile de alegere ale agenților economici sunt ridicate.

Dezvoltarea economiei și un trai decent în țara noastră depind și de dezvoltarea piețelor concurențiale și funcționarea lor în condiții normale.

Pentru înțelegerea problematicii pieței și a mediului concurențial, vom studia:

Obiective

A. SEMNIFICAȚIILE PIEȚEI

B. PREȚUL

C. MECANISMUL CONCURENȚIAL

D. PIAȚA CU CONCURENȚĂ PERFECTĂ

E. PIEȚE CU CONCURENȚĂ IMPERFECTĂ

Studiind acest capitol, veți fi în măsură să:

• *înțelegeți semnificațiile pieței și care este rolul său în economia modernă;*

• *cunoașteți interacțiunile dintre preț, cerere și ofertă, precum și incidențele lor asupra economiei;*

• *explicați avantajele mecanismului concurențial;*

• *înțelegeți cum funcționează o piață ideală, cu concurență perfectă;*

• *cunoașteți care sunt și cum funcționează cele mai relevante tipuri de piață, care se întâlnesc în realitatea economică.*

A. Semnificațiile pieței

• Piața relevă pulsul vieții economice și al mersului economiei unei țări.

• Starea pieței la un anumit moment este rezultatul modului în care a evoluat economia și poate fi interpretată pe baza caracteristicilor variabilelor sale.

Producția și consumul, componente fundamentale ale oricărei economii, se realizează în mod covârșitor prin piață, întrucât bunurile pe care acestea le implică îmbracă forma de mărfuri. De aici decurg rolul, importanța și semnificațiile pieței. În acest context, piața are un câmp de manifestare extrem de cuprinzător în care, pe baza corelației cerere – ofertă – preț:

• producția determină consumul, furnizându-i bunurile necesare prin vânzare-cumpărare;

• consumul se realizează prin cheltuirea veniturilor obținute de agenții economici pentru a-și procura bunurile provenite din producție;

• se asigură reproducerea bunurilor consumate prin cumpărarea factorilor de producție necesari de pe piețele specifice și utilizarea lor;

• se realizează creșterea eficienței economice care determină sporirea producției, iar pe această bază, a veniturilor din muncă, dar și a consumului prin schimbul acestor venituri pe bunurile produse în plus;

• se formează structura producției și consumului prin selecționarea bunurilor ce corespund nevoilor și au succes pe piață;

• se constituie modelele de consum pe categorii socioprofesionale, de vârstă, de mediu de viață, de venituri etc., în funcție de reacțiile pieței la condițiile diferitelor categorii de consumatori și de adaptare a acestora la tendințele pieței etc.

Piața este un fenomen economic complex, o sinteză pentru multiple ipostaze și accepții. Fiecare accepție este, desigur, corectă, dar parțială; sensul profund al pieței poate fi definit numai prin considerarea tuturor accepțiilor în unitatea lor.

• Piața desemnează o realitate complexă, definită prin cererea, oferta, prețul și tranzacțiile dintre cumpărători și vânzători.

• **Piața este spațiul economic în care se poziționează toți agenții economici** care în acțiunile lor cooperează și totodată se concurează. Ipostazele în care se poziționează agenții economici decurg din condițiile specifice fiecăruia, interesele urmărite și comportamentul lor. Ca spațiu economic, piața are și o determinare fizică, în sensul că se delimitează printr-o anumită suprafață sau punct de pe Glob.

• **Piața este locul de întâlnire a agenților economici**, grupați în cumpărători și vânzători, unde fiecare își exprimă cererea, oferta și condițiile concrete de realizare a vânzării-cumpărării. Această întâlnire poate fi fizică, „față în față", sau poate fi intermediată de mijloacele moderne de comunicare: telefon, fax, corespondență, internet, cataloage, mostre etc.

• **Piața este cadrul de formare a prețului** la care sunt tranzacționate bunurile marfare și în funcție de care agenții economici se orientează ce și cât să producă și să cumpere. **Prețul reprezintă aprecierea sau evaluarea în bani a unui bun economic marfar și asupra căruia cumpărătorul și vânzătorul sunt de acord atunci când încheie o afacere.**

Piața relevă întâlnirea, directă sau intermediată, a cererii cu oferta unuia sau mai multor bunuri, stabilirea prețului și a cantităților care se schimbă.

În economia oricărei țări, piața îndeplinește funcții deosebit de importante. Dintre acestea fac parte:

• **funcția de informare** cu privire la ceea ce este nevoie și ar trebui să se producă, prețul la care s-ar putea vinde sau cumpăra o marfă, cantitatea și calitățile sale etc.;

• **funcția de verificare și confirmare (sau infirmare) a comportamentului și deciziilor** luate de agenții economici. Realizarea actului de vânzare-cumpărare este modul de confirmare. Când vânzătorul sau cumpărătorul nu poate vinde, respectiv, cumpăra marfa avută în vedere în cantitatea, la calitatea și prețul care-i permit realizarea interesului, înseamnă infirmarea orientării care poate fi totală sau parțială;

• **funcția de comunicare între producție și consum** ca domenii fundamentale ale activității economice care determină condițiile existenței celei mai mari părți a populației de pe planeta noastră;

• **funcția de distribuire (orientare) a resurselor pe activități economice** după importanța acestora pentru existența și progresul societății. Prioritate au cele mai importante activități care satisfac cele mai ample și mai acute nevoi.

• **Variațiile pieței prin modificarea caracteristicilor lor calitative și cantitative ale mărfurilor oferă agenților economici posibilitatea de a lua decizii raționale.**

Orice piață poate fi definită, caracterizată și cunoscută în vederea unei mai bune orientări a agenților economici prin urmărirea atentă a evoluției, variabilelor sale:

1. obiectul tranzacțiilor;
2. cererea;
3. oferta;
4. prețul;
5. concurența.

MINIGLOSAR

• **Bursă de mărfuri** – formă modernă de piață organizată, care funcționează în structuri și după regulamente riguroase și unde sunt tranzacționate prin intermediari, în partizi mari, mărfuri fungibile (omogene): cereale, bumbac, iută, cafea, țiței, metale, cărbune etc.

• **Piață** – termen ce relevă întâlnirea cererii cu oferta uneia sau mai multor mărfuri, stabilirea prețului și a cantităților care se schimbă.

• **Marfă** – bun economic apt să satisfacă o nevoie și care este destinat schimbului, prin vânzare-cumpărare, la un anumit preț.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Identificați formele de realizare a relațiilor producție-consum prin intermediul pieței.
- Pe exemplul unui bun de care dumneavoastră aveți nevoie zilnic, descrieți cum se realizează funcțiile pieței (bunului respectiv).
- Ce accepții (semnificații) are pentru dumneavoastră termenul „piață"? Explicați fiecare accepție.
- Ce forme (concrete) de piață cunoașteți?
- Cum se clasifică piețele după bunurile care fac obiectul tranzacțiilor în cadrul lor?
- Explicați, pe exemplul unei mărfi date, modul în care variabilele sale verific. deciziile agenților economici privind ce, cât și cum să producă?
- Care sunt cele mai importante funcți pe care le îndeplinește piața într-o economie modernă?
- Cum vă reprezentați dumneavoastră modul în care piața realizează funcția de orientare (distribuire) a resurselor pe activități economice?

TEXT TEMATIC

„O creștere a cererii va duce atât la creșterea prețului de echilibru, cât și a cantității de echilibru; o scădere a cererii le reduce pe amândouă. O creștere a ofertei sporește cantitatea de echilibru, dar scade prețul de echilibru; o scădere a ofertei reduce cantitatea de echilibru, dar crește prețul de echilibru. Acestea sunt așa-numitele «legi» ale cererii și ofertei."

Richard G. Lipsey, K. Alec Chrystal

Se cere:

1. să se reprezinte grafic modificările variabilelor pieței descrise în textul de mai sus;

2. să considerați un bun marfar oarecare, ce se tranzacționează în localitatea dumneavoastră. Pe baza celor prezentate mai sus de către cei doi autori, puteți aprecia evoluția prețului și a cantității de echilibru? Argumentați-vă răspunsul.

B. Prețul

- Prețul format liber este un rezultat al pieței, al confruntării dintre cerere și ofertă.

Tranzacționarea fiecărui bun marfar are loc la un anumit **preț** diferențiat, în timp, spațiu și de la un agent economic la altul. Într-un sistem concurențial, prețul se formează în mod **liber, în funcție de raportul dintre cerere și ofertă.** El apare ca fiind determinat de piață, ca rezultantă a confruntării numeroaselor cereri și oferte individuale.

- Prețul format liber este un rezultat al pieței, al raportului dintre cerere și ofertă.

Cererea și oferta, modificându-se, determină schimbarea prețului. Astfel, creșterea cererii face să sporească prețul, iar o urcare a prețului va face, la rându-i, să se reducă cererea. La urcarea prețului, cantitatea oferită de regulă se mărește, iar aceasta poate genera o reducere ulterioară a prețului, ceea ce ar permite vânzarea mărfurilor produse.

În condiții de concurență și de prețuri libere, cele trei variabile ale pieței se află în interdependență, așa cum rezultă din figura de mai jos:

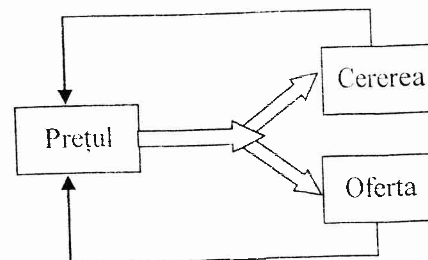

Fig. 6.1. *Interdependența preț-cerere-ofertă*

În funcție de nivelul prețului, cererea și oferta exprimate de purtătorii lor pe o piață concurențială sunt de regulă diferite; cererea și oferta **satisfăcute** sunt însă întotdeauna egale și așa se întâmplă la fiecare nivel al prețului. Tabelul care urmează prezintă aceste aspecte în mod ipotetic.

Tabelul 6.1

Cererea, oferta și prețul la morcovi

Prețul (lei/kg)	Cererea (kg)	Oferta (kg)	Cererea și oferta satisfăcute (kg)	Exces de cerere (kg)	Exces de ofertă (kg)
1	500	100	100	400	-
2	400	200	200	200	-
3	300	300	300	-	-
4	200	400	200	-	200
5	100	500	100	-	400
6	0	600	0	-	600

Situația din tabelul 6.1 este reprezentată grafic în figura 6.2.

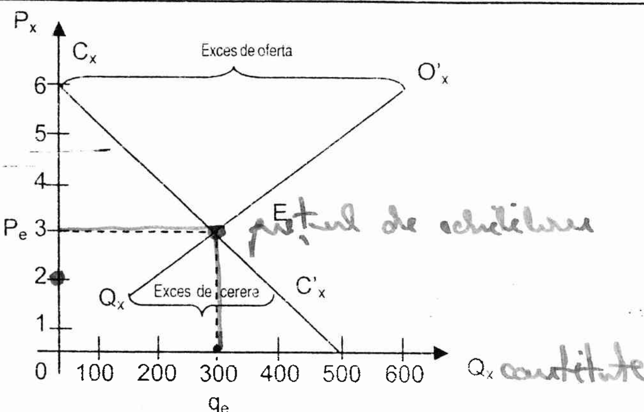

Fig. 6.2. *Formarea prețului de echilibru pe o piață concurențială*

• Prețul de echilibru și semnificația sa

Exemplul de mai sus relevă că prețul de echilibru este de 3 lei, iar cererea și oferta, atât cele exprimate pe piață, cât și cele realizate, sunt egale (q_e = 300). În practică este posibil ca cererea și oferta exprimate la prețul de echilibru să nu fie perfect egale și una dintre aceste variabile să nu se satisfacă în întregime.

Prețul de echilibru (P_e) este cel la care se realizează cel mai mare volum de tranzacții pe piață și căruia îi corespunde **cantitatea de echilibru.** La prețuri diferite de prețul de echilibru, cererea și oferta exprimate pe piață nu concordă și apare, după caz, exces de cerere sau de ofertă, așa cum se relevă în tabelul 6.1 și figura 6.2.

Pe o piață în care concurența este normală, prețurile pieței tind spre echilibru. De exemplu, dacă pe piață s-ar practica un preț, P_1 (vezi figura 6.3), superior prețului de echilibru, cererea ar scădea de la Q_e la Q_1. Oferta (Q_2) ar fi superioară cererii, ceea ce va accentua concurența dintre ofertanți: prețurile vor scădea, unii producători se vor retrage de pe piață și oferta se va diminua. Paralel cu reducerea prețului, pe piață vor fi atrași treptat noi agenți ai cererii, ceea ce tinde spre reîntoarcerea la situația de echilibru. Un preț P_2 mai mic decât cel de echilibru generează comportamente opuse celor descrise mai înainte. În practică, o asemenea evoluție se înregistrează, în timp și ca tendință.

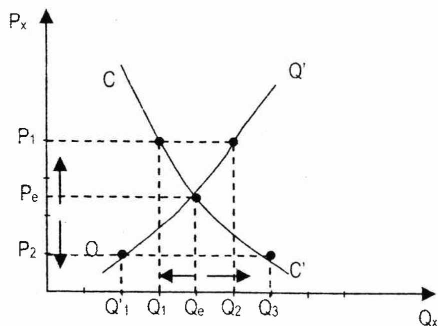

Fig. 6.3. *Reîntoarcerea la prețul de echilibru*

Importanța prețului de echilibru:

• relevă condițiile economice recunoscute ca normale pentru producerea și consumul unui bun la un moment dat;

• minimizează riscul când activitatea producătorilor și consumatorilor se desfășoară la nivelul prețului de echilibru;

• la acest nivel de preț, cererea și oferta tind să se apropie sau chiar să fie egale;

• interesele producătorilor și consumatorilor sunt mai bine satisfăcute când ei acționează pe baza prețului de echilibru.

Fiecare produs are la un moment dat propriul preț de echilibru. **Prețul de echilibru se modifică în timp** sub incidența a numeroși factori: de exemplu, dacă veniturile cumpărătorului sau numărul cumpărătorilor ar crește, va crește și cererea, iar echilibrul se va forma la un preț și o cantitate superioare. Dar situația poate evolua și invers.

• Prețul de echilibru este dinamic, se modifică în timp.

Guvernele, autoritățile publice intervin adesea asupra prețurilor atât **direct** – fixând anumite niveluri sau plafoane de preț (ceea ce perturbă piața, dar asigură atingerea unor obiective sociale) –, cât mai ales **indirect.** În acest ultim caz, ele adoptă diferite măsuri de politică economică prin care acționează, după caz, în direcția stimulării sau reducerii cererii sau ofertei. De exemplu, statul poate acționa asupra cererii făcând achiziții din acel bun sau majorând veniturile unor categorii de consumatori (de exemplu, pensionarii și bugetarii). În felul acesta, cererea va crește și, probabil, și nivelul prețurilor de echilibru.

• Autoritățile intervin în domeniul prețurilor mai ales indirect, influențând cererea și/sau oferta.

Dacă se conturează o ofertă insuficientă, care ar putea genera situații de penurie (lipsă) și creștere exagerată a prețurilor, guvernul poate acorda unele prime producătorilor pentru sporirea producției sau poate reduce unele taxe de import, facilitând, pentru o perioadă, creșterea importurilor și asigurarea ofertei.

MINIGLOSAR

• **Venituri reale** – cantitatea totală de bunuri marfare pe care agenții economici o pot achiziționa cu veniturile bănești.

• **Preț de echilibru** – nivel de preț la care cererea și oferta satisfăcute asigură cel mai mare volum de vânzări-cumpărări (tranzacții).

• **Exces de cerere** – partea cererii care depășește cantitatea oferită. Apare de regulă când prețurile practicate nu reflectă realitatea pieței, fiind mai reduse decât cele normale.

• **Exces de ofertă** – partea de ofertă care depășește cantitatea cerută.

• **Subvenții** – sume acordate de stat de la buget, cu titlu gratuit și nerambursabil, unor agenți economici (producători sau consumatori) pentru a-i stimula să producă anumite bunuri sau să facă față creșterii prețurilor.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Ce este prețul de echilibru?
- Ce importanță are prețul de echilibru?
- Analizați factorii (cauzele) care pot influența prețul de echilibru.
- Cum pot influența autoritățile prețurile în mod indirect?
- Intervenția autorităților în domeniul prețurilor este sau nu dezirabilă? Argumentați-vă opinia.
- Afirmația „prețul de echilibru este acela la care se efectuează toate tranzacțiile" este corectă sau falsă? Argumentați.

PROBLEME DE REZOLVAT

- Imaginați-vă că autoritățile fixează la unele bunuri marfare prețuri mai mici decât prețul de echilibru. Analizați consecințele unei asemenea măsuri pentru respectiva piață și pentru interesele producătorilor și cumpărătorilor.
- Pe piața bunului „x" cererea se exprimă prin funcția $C_x = 30 - P_x$, iar oferta prin funcția $Q_x = 2P_x + 9$ (unde P_x este prețul la care se efectuează tranzacțiile).

1. determinați prețul și cantitatea de echilibru pentru bunul „x".

2. dacă autoritățile ar fixa prețul la 5 u.m. pe această piață se constată:

a) exces de cerere;
b) exces de ofertă;
c) echilibru.

Indicați răspunsul corect și argumentați.

3. În funcție de situația constatată la punctul anterior se dorește stimularea ofertei. Pentru acest obiectiv se recomandă:

a) reducerea taxelor suportate de cumpărători;
b) reducerea unor taxe suportate de producători;
c) argumentați mărirea taxelor normale de import.

Răspunsuri: 1(7; 23); 2(a); 3(b)

C. Mecanismul concurențial

• Concurența este atât o competiție, cât și o cooperare în care fiecare acționează din interes propriu.

Pe piață, relațiile dintre agenții economici sunt extrem de numeroase și de diverse, dar la baza lor sunt propriile interese, pe care nu și le-ar putea realiza altfel. Nimeni n-ar putea vinde dacă n-ar avea cumpărători cărora să le convină calitatea, condițiile de livrare și de plată propuse de vânzător și nimeni n-ar putea cumpăra dacă n-ar exista vânzători care să ofere mărfuri la prețuri și calitate convenabile. Nevoia de a-și satisface interesele personale îi determină pe agenții economici să se „caute" reciproc, să colaboreze, să-și cunoască și să-și realizeze obiectivele. Faptul că interesele fiecăruia sunt

specifice, dar nu pot fi realizate decât prin intermediul relațiilor cu ceilalți, face din aceste relații baza mecanismului concurențial: fiecare este în competiție cu ceilalți pentru a-și realiza interesele, dar trebuie să și coopereze, pentru că depind unii de alții.

De aceea, agenții economici sunt într-o competiție permanentă pentru a-și găsi parteneri de interese și a dezvolta relațiile adecvate realizării lor.

Acest tip de relații între agenții care acționează pe piață pentru a-și realiza propriile interese, astfel încât libertatea niciunuia dintre ei să nu fie știrbită, poartă denumirea de concurență.

În deplinătatea sa, concurența există atunci când și acolo unde: **prețul se formează liber, în funcție de cerere și ofertă, purtătorii cererii și ofertei** sunt **numeroși**, iar **libertatea lor este apărată și garantată de lege și de un sistem democratic.**

• Factorii de care depinde amploarea concurenței

Ca și piața, concurența cunoaște o amploare diferită în timp și spațiu, în funcție de:

- numărul agenților economici implicați ca vânzători și cumpărători;
- gradul de diferențiere a ofertei și a preferințelor cumpărătorilor exprimate prin cerere;
- capacitatea societății de a stimula inițiativa, creativitatea și spiritul de competiție al agenților economici.

Pentru a preveni comportamentul inadecvat și abuzurile unor agenți economici, în toate țările există un cadru legal, adaptabil la realități, în care sunt prevăzute: regulile desfășurării concurenței, organismele abilitate să o supravegheze, sancțiunile care se aplică celor care o încalcă etc. Aceasta înseamnă că o concurență liberă este aceea în care se respectă reglementările legale dar și unele cutume care s-au format și sunt recunoscute ca atare de agenții economici.

De aici se desprinde concluzia implicită că o concurență „liberă" este aceea care respectă reglementările legale, dar și unele reguli (cutume) impuse în timp și care s-au dovedit adecvate.

În România, reglementarea concurenței se face pe baza a numeroase acte normative, detașându-se Legea concurenței nr. 21/1996, care a intrat în vigoare la 1 februarie 1997. Autoritatea principală în domeniu este Consiliul Concurenței. Legislația românească privind concurența este armonizată cu cea a Uniunii Europene, menită să asigure o concurență liberă și loială pe piața internă a UE.

Când se desfășoară cu respectarea regulilor și mijloacelor considerate corecte și recunoscute ca atare prin reglementări în vigoare, concurența este și **loială** sau **corectă.** Când se desfășoară cu mijloace și prin acțiuni contrare uzanțelor comerciale legale, concurența este **incorectă, neloială.** Aceasta îi favorizează în mod artificial pe unii agenți economici care obțin avantaje nemeritate în dauna altora. Cei care apelează la asemenea practici încalcă legea și pot fi acționați în justiție la sesizarea celor prejudiciați sau a organismelor abilitate să supravegheze concurența.

Concurența liberă, loială, are mai multe funcții:

• Concurența loială și concurența neloială

• stimulează progresul general, incită agenții economici la inițiativă, creativitate și inovare, pentru utilizarea resurselor. În felul acesta sporește eficiența economică, iar nevoile sunt mai bine satisfăcute;

• diferențiază agenții economici: îi avantajează pe cei creativi, abili, competenți și întreprinzători. Ei își îmbunătățesc poziția pe piață, își măresc patrimoniul. Totodată, concurența îi „sancționează" pe cei imobili și conservatori, mergându-se până la pierderea patrimoniului. În felul acesta concurența salubrizează viața economică, eliminându-i pe cei lipsiți de eficiență;

• Funcții ale concurenței loiale, factor de reglare a pieței

• conduce în mod natural la reducerea costurilor unitare, la diferențierea ofertei, iar uneori chiar la reducerea prețurilor de vânzare, acțiuni care în ultimă instanță îl avantajează pe cumpărător.

Teoria economică pornește de la premisa că **rațiunea de a fi a concurenței,** sensul său ultim, **este de a favoriza** satisfacerea mai bună a trebuințelor consumatorilor, fără ca interesele producătorului să fie sacrificate. De aceea, organismele abilitate și în primul rând cele menite să asigure protecția consumatorului sunt chemate să vegheze la apărarea concurenței și menținerea sa în limite raționale.

MINIGLOSAR

Concurență – sistem de relații între agenții pieței în care fiecare are libertatea să producă, să vândă și să cumpere ceea ce îi convine, la prețul și în condițiile pe care le consideră cele mai favorabile pentru realizarea interesului său.

Concurență loială – denumire dată relațiilor dintre agenții economici care se bazează pe respectarea regulilor și mijloacelor stabilite prin reglementările adoptate în mod democratic de către autorități și acceptate ca fiind corecte.

Concentrare – reuniunea mai multor activități, resurse, capitaluri, unități economice etc. astfel încât forța economică a acestora se amplifică față de momentul când acționau separat.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• Cum poate concurența să stimuleze progresul general?

• Pe baza factorilor care influențează concurența, evaluați dacă în viitorul apropiat, în România, ar putea avea loc extinderea sau restrângerea acesteia.

• Cum puteți explica diferențierea agenților economici și salubrizarea pieței prin mecanismul concurenței?

• Care sunt premisele economice necesare pentru existența și funcționarea concurenței?

D. Piața cu concurență perfectă

• **Modelul teoretic, ideal, al concurenței perfecte**

Virtuțile concurenței și potențialul de progres al acesteia sunt puse în evidență prin **modelul teoretic al concurenței perfecte.** Acesta se bazează pe o serie de caracteristici care, în interacțiunea lor, constituie mecanismul perfect de funcționare a pieței și a concurenței. Caracteristicile sale sunt:

• **Caracteristicile pieței cu concurență perfectă pot asigura libertatea de acțiune și condiții de egalitate pe piața agenților economici.**

a. atomicitatea pieței, situație în care agenții cererii și ofertei sunt numeroși și fiecare are o forță economică redusă, astfel că niciunul nu poate să exercite un efect semnificativ asupra cererii, ofertei și prețului;

b. omogenitatea perfectă a bunurilor marfare, ceea ce înseamnă că toate bunurile de același fel sunt perfect identice, indiferent de producătorul de la care provin;

c. transparența pieței care presupune că informațiile privind piața sunt corect cunoscute de toți agenții economici, astfel încât ei pot lua cele mai bune decizii;

d. libertatea de a intra și de a ieși de pe piața oricărui bun, exclusiv pe criterii de eficiență economică.

Astfel, **producătorul** va intra și se va menține pe piață atâta timp cât și costurile sale vor fi mai mici decât prețul, iar **cumpărătorul,** cât timp va putea să-și procure cea mai mare utilitate la un preț anume pe care și-l permite;

e. la modificarea prețului și a cererii, oferta se adaptează spontan reflectând schimbările pieței;

f. mobilitatea perfectă a factorilor de producție care constă în capacitatea acestora de a se deplasa în mod liber și oricând de la o firmă la alta și de la o piață la alta, ceea ce influențează mărimea ofertei.

• **Prețul este considerat ca fiind dat**

Pentru că, pe această piață, agenții economici implicați nu pot influența prin acțiuni individuale cererea, oferta și prețul, **acesta din urmă se formează ca expresie a raportului cerere-ofertă** pe piață, ceea ce înseamnă că, pentru fiecare dintre ei, prețul este „dat" sau „impus" de piață, apare drept ceva „obiectiv".

Piața cu concurență perfectă tinde în mod natural spre **echilibru,** spre o situație în care cantitățile oferite sunt egale cu cele cerute și la care se ajunge prin oscilațiile prețului; când acesta crește, este stimulată oferta și descurajată cererea, iar când scade, este stimulată cererea și descurajată oferta, astfel încât acestea să se apropie și să tindă spre egalizare.

Echilibrul pe piața unui bun este întotdeauna **dinamic.**

MINIGLOSAR

Piață în echilibru – situație în care, la un preț dat, cantitățile cerute și oferite se egalizează și se realizează cel mai mare volum posibil de tranzacții.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOŞTINŢELOR

- De ce piața cu concurență perfectă este considerată un model teoretic, ideal?
- Ce rol are caracteristica de atomicitate în funcționarea pieței cu concurență perfectă?
- În ce împrejurări scăderea cantităților cerute și oferite este însoțită de creșterea prețului de echilibru?

Problemă rezolvată

Presupunem că, pe piața bunului X, dependența cererii (C_x) și a ofertei (O_x) față de prețul unitar (P_x) se exprimă prin funcțiile:

$C_x = 40 - 3P_x$

$O_x = 30 + 2P_x$

Determinați variabilele (cererea, oferta, prețul) care caracterizează situația de echilibru pe piața bunului X.

Rezolvare:

Situația de echilibru se caracterizează prin aceea că, la un anumit preț, de echilibru, cantitățile cerute și oferite se egalizează.

Dacă

$C_x = O_x \Rightarrow 40 - 3P_x = 30 + 2P_x$

$5P_x = 10$ u.m.

$P_x = 2$ u.m.

Înlocuind prețul în funcțiile cererii și ofertei, obținem:

$C_x = O_x = 34$

PROBLEMĂ DE REZOLVAT

Pe piața bunului X, dependența cererii și ofertei față de prețul unitar se exprimă prin funcțiile:

$C_x = 5 - 3P_x$

$O_x = 4P_x + 2.$

1. Să se determine variabilele care caracterizează situația de echilibru pe piața bunului X.

Răspuns: $P_x = 7;$

$C_x = O_x = 30.$

2. Ilustrați grafic situația pieței bunului X când:

a) se află în echilibru;

b) prețul practicat pe piață devine 8;

c) prețul practicat pe piață devine 6;

d) se produc schimbări care conduc la mărirea ofertei la 45.

3. Imaginați-vă piața bunului X aflată în echilibru. Presupunem că are loc mărirea cererii și reducerea ofertei, în aceeași proporție.

Prețul și cantitatea de echilibru, în ordine:

a) cresc; b) scad; c) crește; scade; d) crește; constantă; e) scade; crește.

Răspuns: d.

4. Față de situația inițială de echilibru, cererea și oferta cresc în aceeași proporție. Ca rezultat, prețul și cantitatea de echilibru, în ordine:

a) cresc; b) scad; c) constant; crește; d) crește; constantă; e) constante.

Răspuns: c.

E. Piețe cu concurență imperfectă

• Piețele reale sunt cu concurență imperfectă.

În economiile reale, cele care funcționează efectiv în diferite țări, se întâlnesc numai piețe cu concurență imperfectă. Asemenea piețe infirmă una, mai multe sau toate caracteristicile pieței cu concurență perfectă, iar agenții cererii și/sau ofertei, **prin acțiuni individuale, determină sau influențează prețul și cantitatea tranzacționată.**

Piețele cu concurență imperfectă se prezintă într-o mare diversitate, niciodată într-o formă pură. O prezentare sintetică, dar simplificată a acestora se prezintă în figura 6.3.

Tabelul 6.2

Tipologia piețelor cu concurență imperfectă

Agenții ofertei / Agenții cererii	Numeroși	Câțiva	Unul
Numeroși	piață monopolistică	piață de oligopol	piață de monopol
Câțiva	piață de oligopson	oligopol bilateral	piață de monopol contrat
Unul	piață de monopson	monopson contrat	monopol bilateral

Comentariu

Fiecare tip de piață reală, cu concurență imperfectă, rezultă din intersecția unei linii și a unei coloane și depinde de numărul și forța economică a agenților cererii și ofertei care participă la tranzacții. Se pornește de la ipoteza că piața pe care sunt agenți numeroși tinde spre atomicitate, fiecare dintre ei având forță economică redusă.

Piața pe care există unul sau câțiva agenți presupune că fiecare are o forță economică ridicată și implicit poate influența piața. În concluzie, pe piețele imperfecte, cei puțini au forță economică ridicată și pot exercita influențe individuale asupra prețurilor și cantităților.

Dintre numeroasele tipuri de piețe reale, cu concurență imperfectă, vom prezenta în continuare câteva: monopolistică, oligopol, monopol, monopson și oligopson – ele având semnificații deosebite.

• Piața cu concurență monopolistică

Piața cu concurență monopolistică este definită prin atomicitatea cererii și a ofertei. În țara noastră, pe piața monopolistică acționează în calitate de ofertanți gospodăriile țărănești, care furnizează pieței o parte din producția de cereale, legume, fructe și zarzavaturi, produse agrozootehnice ș.a., la care se adaugă cele peste 400.000 de întreprinderi mici și mijlocii din sectoarele neagricole (industrie, construcții, comerț, prestări de servicii ș.a.). Oferta bunurilor de **un anumit gen** provine de la un număr mare de producători și își pierde caracterul de **omogenitate.** Fiecare producător încearcă să „personalizeze" bunurile pe care le produce, conferindu-le unele caracteristici – chiar și secundare – prin care se deosebesc de ale celorlalți.

• Preț fixat în mod autonom de producător

Concurența dintre producători se duce în **principal** prin **produs,** fiecare urmărind ca, în cadrul genului de marfă, să ofere un bun care vine cât mai bine în întâmpinarea gusturilor și preferințelor anumitor categorii de cumpărători.

Prețul este fixat în mod autonom de fiecare producător, luând în considerare costurile, la care adaugă o marjă de câștig dimensionată în raport cu situația de ansamblu a pieței și de reacția cererii la modificarea prețului.

Intrarea unor noi producători pe această piață este relativ ușoară, pentru că sunt inexistente sau reduse restricțiile tehnice, economice și instituționale, iar cumpărătorii au largi posibilități de alegere între numeroase bunuri substituibile.

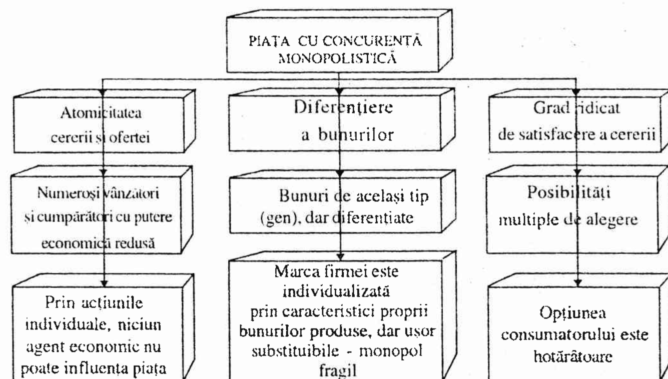

Fig. 6.3. *Piața monopolistică*

Piața de oligopol este percepută prin **atomicitatea cererii,** iar **oferta** bunurilor de un anumit gen (autoturisme, televizoare, calculatoare, materiale de construcții, electrocasnice, bunuri alimentare prelucrate industrial etc.) este **concentrată la un număr mic de producători cu forță economică ridicată, fiecare deținând o pondere ridicată în oferta totală.** Fiecare producător poate, prin deciziile sale, să influențeze în mod sensibil piața bunului respectiv.

• Oligopolul. Interdependența dintre deciziile și acțiunile firmelor de oligopol

Piața de oligopol este o piață a interdependențelor, unde fiecare ofertant este conștient că prin deciziile și acțiunile sale afectează interesele celorlalți, ceea ce generează reacțiile acestora și care, la rândul lor, îi vor afecta pe ceilalți.

De pildă, dacă firma A lansează pe piață un nou model de autoturism, acest fapt poate determina deplasarea spre produsele sale a unui important segment al cererii, diminuându-se clientela și cererea pentru produsele oferite de firmele B, C ș.a.m.d. În consecință, acestea vor reacționa pentru a-și păstra pozițiile pe piață: pot reduce prețurile, pot lansa și ele modele noi, își intensifică publicitatea, acordă bonusuri speciale ș.a.m.d. Aceste acțiuni pot să afecteze atingerea obiectivelor urmărite de firma A atunci când a lansat noul model. Rezultatul acestor acțiuni interdependente este dificil de anticipat, fiind guvernat de o mare incertitudine.

• Forme de înțelegere: cartel, trust

În relațiile reciproce, firmele de oligopol pot să desfășoare o concurență violentă sau procedează la realizarea unor înțelegeri de tip **cartel** sau **trust** privind fixarea nivelului producției și al prețurilor, modul de modificare a lor, împărțirea piețelor.

• Concurența între firmele de oligopol

Când intervin asemenea înțelegeri se reduce rolul concurenței prin preț: dar aceasta se desfășoară prin alte mijloace ca: **publicitatea, acordarea de avantaje cumpărătorilor** (tombole, reduceri de preț, cadouri), **garanții atractive postvânzare** (organizarea unor activități de service diversificate și prompte), cu scopul atragerii unei clientele cât mai numeroase, stabile și cu forță economică ridicată. Asemenea înțelegeri sunt supravegheate de autoritățile publice și sunt reglementate prin acte legislative. În legislația românească asemenea înțelegeri sunt interzise dacă limitează concurența, distorsionează piața și afectează bunăstarea consumatorului.

Piața de oligopol reprezintă principala formă de piață în țările dezvoltate din punct de vedere economic. Toate bunurile care definesc civilizația contemporană sunt tranzacționate pe piețe de tip oligopol.

• Monopolul – situație opusă liberei concurențe

Piața de monopol sau cu situație de monopol reprezintă acel tip de piață în care oferta unui bun este concentrată în forța unui singur agent economic având putere economică ridicată; **cererea este atomizată, monopolul fiind în măsură să controleze piața, să impună dominația producătorului asupra consumatorului.** De aceea, în legislația statelor cu economie de piață și regimuri democratice sunt promovate măsuri legislative antimonopol, pentru limitarea tendinței de monopolizare a producției unor bunuri și reducerea puterii pe care o dețin producătorii aflați în situație de monopol.

În practica economică, piețele având caracteristici de monopol sunt foarte diverse. În funcție de situație, monopolul poate fixa prețul mărfurilor la un nivel superior celui de concurență, iar producția este cea pe care o cere piața în funcție de prețul respectiv. Alteori, monopolul fixează volumul producției și lasă pieței libertatea de a impune prețul în funcție de raportul cerere-ofertă.

- Situații de monopol pe ansamblu
- Monopolul poate condiționa prețul sau cantitatea de pe piață.
- Piețe pe care prețul este fixat sau influențat de cumpărător
- Piața de monopson
- Oligopsonul – câțiva cumpărători puternici

Alături de piețele pe care producătorii fixează sau influențează prețurile, există și piețe pe care **prețul este fixat sau influențat de cumpărători.**

*Când bunurile marfare de un anumit gen sunt achiziționate de un singur cumpărător, iar oferta provine de la un număr mare de producători, fiecare având o forță economică redusă, piața se numește **monopsonică** sau de **monopson.***

În această situație, prețul este fixat sau influențat de cumpărător datorită poziției exclusive și forței economice ridicate de care dispune. În România, de exemplu, producția de tutun brut provine de la zeci de mii de producători agricoli, dar este achiziționată în cea mai mare parte de o singură societate care îi asigură fermentarea. Deci piața acestui produs are caracteristici de **monopson.**

Alteori, se întâlnesc piețe de tip **oligopson,** în care sunt câțiva cumpărători cu forță economico-financiară ridicată, iar oferta provine de la numeroși producători atomizați.

Și în acest caz prețul este fixat sau influențat de cumpărători. De exemplu, piața semințelor de floarea-soarelui pentru ulei sau a legumelor și fructelor pentru conserve, ori a cerealelor pentru export, pentru care cumpărătorii sunt câțiva, puternici (fabricile de ulei ori de conserve sau marii exportatori), iar ofertanții – zecile de mii de producători agricoli, cu forță economică scăzută. Pe aceste tipuri de piață, producătorul este cel dezavantajat, cumpărătorul fiind cel care își impune condițiile. Este normal ca și asemenea piețe să fie supravegheate atent de Consiliul Concurenței.

MINIGLOSAR

- **Piață cu concurență imperfectă** – piața reală în care, după caz, producătorii sau cumpărătorii pot exercita influențe individuale asupra prețurilor sau cantităților.
- **Cartel** – o înțelegere, de cele mai multe ori confidențială, între firme independente, puternice, care acționează în același domeniu și convin asupra nivelului producției, prețurilor și modului în care și când să se modifice împărțirea piețelor. Este interzis prin lege.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- De ce pe piața cu concurență monopolistică concurența dintre ofertanți se desfășoară mai ales prin produs?
- Caracterizați piața pâinii din localitatea dumneavoastră. De ce tip de piață imperfectă se apropie?
- Identificați patru produse industriale care în România sunt obținute și comercializate în condițiile care se apropie de piața de oligopol.
- De ce, în mod necesar, autoritățile și societatea civilă trebuie să acționeze pentru limitarea tendinței de monopolizare și reducere a puterii pe care o dețin producătorii aflați în situație de monopol?
- Identificați în localitatea dumneavoastră două-trei produse care se comercializează în structuri de piață apropiate de cele monopsonice și oligopsonice. Caracterizați-le.
- Caracterizați piața principalelor servicii personale din localitatea dumneavoastră.

TEXT TEMATIC

„Contrar caracteristicilor presupuse de modelul concurenței perfecte, în majoritatea domeniilor activității economice firmele sunt inegale...

Istoria capitalismului nu este în niciun fel aceea a unei lupte între un număr mare de unități de dimensiuni și forțe egale... Ea este istoria centrelor succesiv dominante, a marilor firme succesiv dominante care antrenează în drumul lor regiuni întregi ale lumii, populate de unități și indivizi relativ pasivi."

François Perroux, ***L'Économie du XX-e siécle,*** PUF, Paris, 1961, pp. 86- 88

Analizați acest text și precizați:

- *la ce forme de piață reală se referă autorul?*
- *de ce centrele și marile firme dominante se schimbă (sunt succesive, cum se exprimă autorul)?*

PIAȚA MONETARĂ

Economia de piață funcționează ca un sistem de piețe care se condiționează reciproc. Una dintre acestea este **piața monetară, în cadrul căreia se efectuează tranzacții cu bani, se face comerț cu bani.**

Pentru a surprinde modul de funcționare și rolul pieței monetare, vom studia:

A. BANII (MONEDA)

B. CEREREA ȘI OFERTA DE MONEDĂ

C. REGLAREA MASEI MONETARE

D. DOBÂNDA

Prin studierea acestei teme se obțin cunoștințele necesare pentru a înțelege fenomene de maximă complexitate și actualitate pentru omul modern, precum:

- *ce sunt banii și ce rol îndeplinesc aceștia în economie;*
- *cum funcționează piața monetară;*
- *care sunt împrejurările care fac să crească sau să scadă cantitatea de bani din economie;*
- *cine și cum reglează masa monetară;*
- *ce este dobânda și care sunt formele sale.*

A. Banii (moneda)

• Schimbul – baza apariției și existenței banilor

Banii au apărut cu mult timp în urmă, iar de-a lungul existenței lor s-au modificat profund. Punctul de plecare pentru apariția banilor a fost schimbul. Inițial, schimbul s-a efectuat sub formă de **troc.**

• Banii sub formă de bunuri marfare

Pe măsura amplificării actelor de schimb, din necesitatea facilitării acestora, din mulțimea bunurilor marfare s-au desprins unele având **rolul de intermediar și, totodată, de etalon pentru măsurarea celorlalte. Acestea au fost primele forme de bani care s-au fixat, după caz, asupra unor obiecte,** (precum bucăți de metal, piei, blănuri), **animale** ș.a. Treptat, pe măsura extinderii schimburilor și evoluției societății, rolul de bani s-a restrâns la metalele prețioase (aur, argint), datorită proprietăților acestora.

• Apariția monedelor de aur și argint

Ulterior, din metalele prețioase s-a confecționat **moneda,** bucăți „tipizate" de o anumită greutate, puritate și marcate cu semne distinctive pentru a fi recunoscute. „Baterea" primelor monede a avut loc, după Herodot, în sec. VII-VI î.H. și practic până în sec. al XVII-lea banii au existat în principal sub formă de monede de aur și argint. Ele au fost diferite în timp și spațiu ca denumire, dimensiuni, conținut de metal prețios etc. Pentru tranzacții mici se foloseau în paralel și monede din metale ordinare.

• Apariția bancnotelor convertibile în piese de aur și argint

Emiterea, adică „baterea de monedă", era reglementată strict ca privilegiu al suveranului sau al statului.

Din sec. al XVI-lea, monedelor aflate în circulație li s-au adăugat **bancnotele** (biletul de bancă sau moneda-hârtie). Primele bancnote au fost emise în Olanda, pornindu-se de la obiceiul comercianților de a-și păstra piesele de aur și argint la bănci. Pentru a confirma acest fapt, băncile emiteau un înscris, un bilet la purtător, pe care era înscrisă valoarea nominală a pieselor depuse. Biletul respectiv confirma depozitul și angajamentul băncii de a restitui la cerere cantitatea corespunzătoare de piese metalice oricui prezenta un asemenea bilet. Cu timpul, emisiunea de monedă sub formă de piese metalice și bancnote a devenit prerogativa exclusivă a băncii centrale, denumită și bancă de emisiune, iar până la Primul Război Mondial ele circulau în paralel. Practic, după 1920, emisiunile monedelor din metale prețioase au devenit excepții, ocazionate de evenimente deosebite, și se efectuau în cantități foarte mici. Odată cu aceasta, s-a recurs tot mai rar la convertibilitatea bancnotelor și monedelor din diferite aliaje în metale prețioase sau piese din aceste metale. Între cele două războaie mondiale, multe țări nu au putut realiza această formă de convertibilitate ori au realizat-o numai parțial, ajungându-se ca, **după 1971** (când și SUA au luat o asemenea măsură), **convertibilitatea bancnotelor în metale prețioase să fie eliminată.** În felul acesta s-a pierdut orice relație între bani și aur. Desigur, bancnotele servesc și la cumpărarea metalelor prețioase la prețul pieței, fără ca aceasta să însemne convertibilitatea lor în aur.

• Apariţia monedei scripturale

Evoluţia banilor (monedei) a continuat prin apariţia şi extinderea **monedei scripturale** (banilor de cont). Aceasta există sub forma unor înscrisuri în conturile bancare, a căror mărime creşte şi/sau scade prin înregistrări contabile în funcţie de sensul în care banii circulă (trec) de la un proprietar la altul sau dintr-o formă în alta.

În prezent, noţiunea generică de bani (monedă) desemnează moneda metalică, bancnotele, moneda scripturală şi alte instrumente legale având forme şi denumiri specifice, diferite de la ţară la ţară, care sunt **general acceptate** ca **mijloace pentru schimburi şi plăţi într-un spaţiu economic** dat.

• Banii contemporani

• Funcţiile banilor

Banii au un rol covârşitor în economia de piaţă. În acest sens, laureatul Premiului Nobel pentru economie Paul Samuelson aprecia că fluxul sau mişcarea banilor reprezintă „sângele care irigă sistemul economic". Rolul economic al banilor este pus în evidenţă în special prin intermediul funcţiilor pe care le îndeplinesc. Astfel, prin intermediul banilor **este măsurată activitatea economică**, adică cheltuielile, rezultatele, fluxurile şi stocurile din cadrul economiei, în general, şi pentru fiecare agent economic. **Unitatea etalon** folosită în măsurarea activităţii economice este unitatea bănească proprie fiecărei ţări sau zone economice (leu, dolar, euro etc.). Banii îndeplinesc şi funcţia de **mijloc de schimb.** Prin intermediul lor se realizează orice vânzare-cumpărare, pe toate categoriile de pieţe. Prin vânzare-cumpărare se realizează un schimb de proprietate (între cel care deţine marfa şi cel care deţine banii), respectiv de utilitate economică. Banii sunt şi **mijloc de plată,** în sensul că orice obligaţie economică este evaluată în monedă şi se stinge prin cedarea sumei corespunzătoare. În economiile care funcţionează normal, banii mai îndeplinesc şi funcţia de **formă a avuţiei** sub care se constituie rezervele şi patrimoniul agenţilor economici, iar deţinerea lor conferă posesorului forţă şi putere economică.

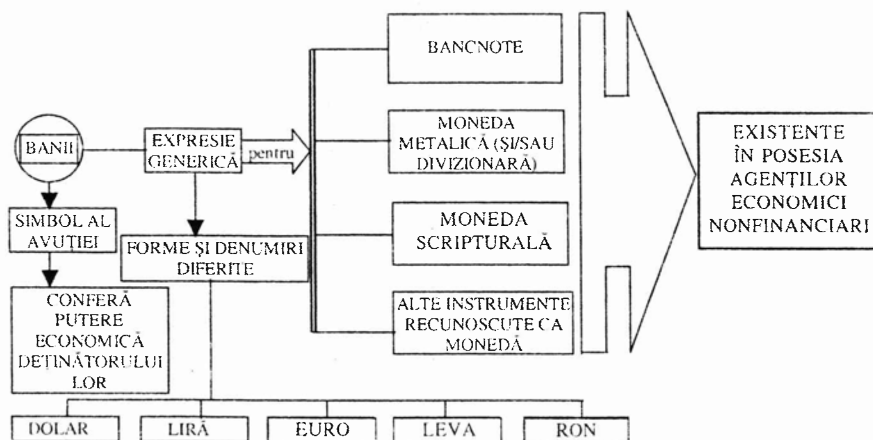

Fig. 7.1. *Banii – forme contemporane*

• Masa monetară (bănească)

Pentru a-şi îndeplini funcţiile, banii trebuie să existe în societate, adică să fie creaţi şi puşi în circulaţie într-o anumită cantitate.

Suma de bani aflată în circulaţie la un moment dat într-o economie şi aparţinând diferiţilor agenţi economici reprezintă masa bănească (sau monetară). Aceasta este formată din: *a) numerar; b) bani scripturali.* Numerarul se compune din bancnote şi monedă metalică (confecţionată cel mai adesea din aliaje de nichel, cupru, aluminiu etc.). Banii scripturali sunt reprezentaţi de sumele (înscrisurile) în conturile bancare pe numele agenţilor economici (persoane, întreprinderi, instituţii etc.).

Numerarul este creat de banca centrală, iar moneda scripturală, de banca centrală şi de orice altă instituţie financiar-bancară în funcţiune.

Cele două componente ale masei băneşti (monetare) au acelaşi rol, se pot suplini şi se transformă una în cealaltă. De exemplu, dacă un agent economic constituie un depozit prin depunerea unei sume în numerar într-un cont bancar sau la casa de economii, numerarul se transformă în bani scripturali, şi invers: ridicând o sumă din contul deschis la bancă, moneda scripturală se transformă în numerar, scade masa monedei scripturale şi creşte cea a numerarului. Majoritatea masei băneşti – între 3/4 şi 9/10 – se prezintă sub forma banilor de cont, prin intermediul cărora se efectuează cele mai ample operaţiuni, în timp mai scurt şi cu cheltuieli mai mici.

Mărimea masei monetare este determinată de nevoile de bani pe care le generează tranzacţiile din economie şi în special de volumul bunurilor marfare, preţurile lor şi viteza de rotaţie (de circulaţie) a banilor.

Într-o expresie simplificată, mărimea masei monetare se determină prin relaţia:

$$M = \frac{P \times Y}{V}, \qquad (1)$$

unde:

M = masa monetară; P = nivelul preţurilor; Y = cantitatea bunurilor supuse tranzacţiilor; V = viteza de rotaţie a monedei.

Rezultă că M se află în relaţie de acelaşi sens cu evoluţia preţurilor şi a volumului mărfurilor şi în relaţie de sens opus cu viteza de rotaţie a banilor.

Prin *viteza de rotaţie* a banilor se înţelege numărul de operaţiuni de vânzare-cumpărare şi de plăţi pe care o unitate monetară le mijloceşte într-o anumită perioadă.

De exemplu: agentul X deţine o sumă de bani folosită pentru a achiziţiona de la Y o anumită marfă. Cu suma primită, Y plăteşte impozite administraţiei locale; la rându-i, administraţia foloseşte suma pentru plata salariaţilor bugetari. Cu sumele primite, aceştia, la rândul lor, achiziţionează mărfuri de la agentul Z, care foloseşte **moneda** obţinută pentru a cumpăra de la agentul X anumite materii prime. Rezultă că, în intervalul de timp luat în calcul, viteza de rotaţie a monedei a fost:

X → Y → Administraţii → Salariaţi bugetari → Z → X,

adică cinci operaţiuni, dintre care trei de vânzare-cumpărare şi două de plată.

Tabelul 7.1
Volumul masei monetare în România
(miliarde lei)

Decembrie 1990	514,4
Decembrie 1995	18.278,1
Decembrie 2000	185.060,0
Decembrie 2004	644.617,0

Sursa: *Buletinele BNR.*

În România, în decurs de 15 ani, din decembrie 1990 până în decembrie 2004, volumul masei monetare a crescut de peste 1.250 de ori, în condițiile în care produsul intern brut (PIB) – practic volumul de bunuri finale supuse tranzacțiilor – a crescut doar cu circa 20%, ceea ce reflectă unul dintre cele mai grave dezechilibre din economia noastră – **dezechilibrul inflaționist.**

MINIGLOSAR

• **Troc** – formă a schimbului în care o marfă A se schimbă cu o alta, B, într-o anumită proporție, în mod direct. În prezent, apare mai ales în comerțul internațional, sub denumirea de **barter**, când, în lipsa valutei convertibile, parteneri din țări diferite își livrează reciproc anumite cantități din mărfuri diferite, dar evaluate în bani. Se practică și în tranzacții interne în cazul blocajelor financiare în lanț, al unor crize economico-financiare grave și al inflației galopante.

• **Bancnotă** – bilet de bancă, cu înscrisuri și elemente de securitate speciale, emis de bănci. Inițial, bancnota exprima angajamentul băncii emitente de a restitui la cerere o cantitate determinată de piese de aur (argint). În prezent, bancnotele sunt semne bănești, având curs forțat, fără a fi convertibile în aur monetar, și circulă datorită încrederii în seriozitatea autorității emitente.

• **Bani scripturali (bani de cont)** – sume înscrise în conturile bancare sau la alte instituții financiare, ca depozite sau solduri în conturile la vedere aparținând persoanelor fizice și juridice.

• **Valoarea (puterea de cumpărare P_{cb}) a unității monetare** – cantitatea de bunuri economice care poate fi achiziționată cu o unitate monetară în condiții determinate de loc și timp; depinde de starea generală a economiei și de eficiența ei, de încrederea pe care agenții economici o au în moneda națională. În sinteză, valoarea banilor (P_{cb}) este în relație inversă cu indicele general al prețurilor și se determină după formula: $P_{cb} = \frac{1}{Ip} \times 100$,

în care: P_{cb} – valoarea unității monetare; Ip – indicele general al prețurilor.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• Indicați principalele forme de bani care s-au derulat și au coexistat de-a lungul timpului.

• Ce deosebire există între bancnotele existente până la Primul Război Mondial și cele contemporane?

• Ce funcție îndeplinesc banii pe care îi folosiți pentru achiziționarea unui bun marfar dintr-un supermarket?

• Argumentați de ce majoritatea masei monetare este formată din monedă scripturală.

B. Cererea și oferta de monedă

Piața monetară este o piață cu concurență imperfectă, pe care se întâlnesc cererea și oferta de monedă, de bani în sens generic. Agenții economici participanți pe această piață sunt purtătorii cererii, ai ofertei și intermediarii, iar tranzacțiile se efectuează prin intermediul unui preț specific, rata dobânzii.

• **Conținutul și agenții pieței monetare**

Cererea de monedă provine de la agenții economici care, prin natura activității lor, se află în situația ca în unele perioade să cheltuiască mai mult decât resursele bănești (lichiditățile) proprii, astfel încât, pentru a-și realiza interesele, trebuie să recurgă la împrumuturi. În situația de ofertanți se află agenții economici ale căror resurse monetare rămân, într-o proporție mai mare sau mai mică, temporar disponibile, alte instituții financiar-bancare cu atribuții de acest fel (vezi figura 7.2).

Întâlnirea cererii cu oferta este asigurată prin acțiunea pe piața monetară a unor agenți economici – bănci de toate genurile, case de economii, societăți de asigurări etc. – care colectează disponibilitățile bănești din economie pentru a le fructifica, acordându-le celor care au nevoie de ele sub formă de credit.

Piața monetară are rolul de a compensa excedentul cu deficitul de monedă existent la diferiți agenți economici și de a regla cantitatea de monedă din economie.

Compensarea excedentului cu deficitul de monedă al agenților economici reprezintă o activitate cu caracter comercial realizată de bănci, acestea având **rolul** de intermediar între cerere și ofertă. **Cererea de monedă** provine de la întreprinderi – pentru a-și asigura finanțarea activităților economice, de la trezorerie sau tezaur – pentru a finanța deficitul bugetar (cheltuieli mai mari decât încasările), de la bănci și alte instituții financiare care au nevoie de credite și de la populație – pentru diferite proiecte. **Ofertanții de monedă** sunt băncile, casele de economii și de pensii, societățile de asigurare, alte instituții financiare cu disponibilități temporare, trezoreria sau tezaurul, dacă au excedente, populația și, în cele din urmă, banca centrală (de emisiune) – pentru refinanțarea băncilor care au nevoie de credit și pentru acoperirea deficitului bugetului de stat.

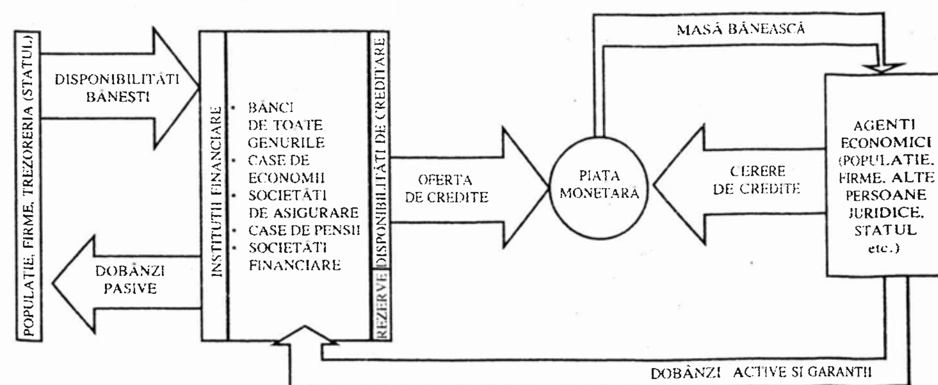

Fig. 7.2. *Piața monetară*

• Cererea și oferta de credite și rata dobânzii

Cererea și oferta de credite sunt influențate de **nivelul și evoluția ratei dobânzii.** La un nivel ridicat și în creștere al ratei dobânzii, cererea de credite stagnează sau se reduce. În schimb, posesorii de venituri sunt stimulați să economisească și, pe această bază, crește oferta de credite. Dacă oferta de credite depășește cererea, în condițiile unei rate date a dobânzii, apare tendința de reducere a ratei dobânzii, în așa fel ca și această piață să tindă spre echilibru.

• Bonitate și garanție

• Operatii de refinanțare

Acordarea creditelor se face de regulă pe baza unor **garanții** și a **bonității clientului,** adică a aprecierilor pe care le face banca la care clientul s-a adresat asupra situației lui în funcție de diferite criterii, astfel încât creditorul să se asigure față de eventualele riscuri pe care le comportă restituirea creditului și plata dobânzii în condițiile convenite prin contractul încheiat între părțile participante. Pe baza creditelor primite, solicitanții își asigură finanțarea proiectelor pe care doresc să le realizeze.

Acordarea de credite reprezintă principalul tip de tranzacție pe piața monetară. Ea este o tranzacție de **finanțare** prin care cei aflați în deficit bănesc temporar obțin resursele solicitate. Dar pe piața monetară pot să apară și operațiuni de **refinanțare.** Ele se ivesc atunci când un creditor a utilizat resursele bănești pentru acordarea de împrumuturi și apelează la alte bănci și instituții financiare pentru a obține, la rândul său, un credit a cărui necesitate a apărut în mod neprevăzut. Prin operațiunile de refinanțare agenții economici sunt incluși într-o amplă rețea de interdependențe. Eficiența, disciplina și punctualitatea fiecărui agent economic participant la operațiuni de refinanțare sunt esențiale pentru ca legăturile dintre ei să nu se transforme într-o succesiune de dificultăți sau prăbușiri.

În funcție de **durata** pentru care se acordă, se disting: **credite pentru perioade foarte scurte,** de regulă de pe o zi pe alta, la care apelează mai ales băncile în relațiile reciproce; **credite pe perioade scurte** – de la 2 la 90 de zile – care sunt cele mai frecvente; **credite pe termen mediu,** de la 90 de zile la 2 ani.

De regulă, riscurile și amploarea garanțiilor solicitate sunt direct proporționale cu durata angajamentelor asumate de debitori și consimțite de creditori.

• Câștigul bancar și profitul bancar

Diferența dintre dobânzile încasate și dobânzile plătite de bănci se numește câștig bancar. Prin scăderea din câștigul bancar a cheltuielilor (costurilor) ocazionate de activitatea agenților bancari – grupate în costuri fixe și costuri variabile – se obține profitul bancar.

MINIGLOSAR

• **Bancă –** unitate economică ce colectează, transferă și repartizează disponibilitățile financiare. Acordă împrumuturi solicitanților care întrunesc condițiile de bonitate financiară, pe baza capitalului propriu al băncii și a soldului dintre depunerile clienților și solicitările de restituire din partea acestora.

• **Trezorerie –** bancă a statului având ca principală funcție centralizarea fondurilor publice și gestionarea acestora în conformitate cu prevederile legale. Aceasta, prin intermediul trezoreriilor locale, asigură execuția de casă a bugetului public.

• **Bonitate financiară –** capacitatea unui debitor de a rambursa creditul la scadența convenită. Obținerea de profit și lipsa obligațiilor restante sunt criteriile principale în funcție de care băncile apreciază bonitatea financiară a debitorilor.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• Caracterizați piața monetară și rolul său.

• Cine sunt purtătorii cererii de monedă într-o economie?

• Explicați interdependențele dintre rata dobânzii, cererea și oferta de credite.

• Dacă un solicitant de credite depune garanții, dar nu are bonitate financiară, i se acordă un credit solicitat?

• În ce constau operațiunile de refinanțare?

C. Reglarea masei monetare

Prin operațiunile care au loc pe piața monetară este reglată cantitatea de monedă solicitată de desfășurarea activităților economice și social-culturale din cadrul unei țări. Masa monetară se extinde sau se contractă, în funcție de situațiile concrete din economie, prin mijlocirea pieței monetare. După cum rezultă din tabelul 7.1, în ultimii 15 ani în România volumul masei monetare a avut o evoluție mereu ascendentă.

• Împrejurări care duc la creșterea masei monetare

Piața monetară reacționează în **direcția creșterii** volumului masei bănești în funcție de mai multe împrejurări, cele mai importante fiind:

a. creșterea volumului valoric al bunurilor marfare (produsul P × Y), indiferent că provin din producția internă sau din import;

b. acoperirea deficitului bugetului de stat prin intervenția băncii centrale la sesizarea trezoreriei, care este casieria statului. Dacă din diferite motive veniturile bugetului de stat se dovedesc a fi insuficiente în raport cu cheltuielile prevăzute, trebuie completate, iar o asemenea ocazie prilejuiește creșterea masei monetare;

c. scăderea vitezei de rotație a banilor. Vânzarea unui anumit volum de bunuri economice aduse pe piață, în condițiile în care viteza de circulație a banilor scade, atrage în mod inevitabil creșterea masei monetare;

d. convertibilitatea monedelor străine în monedă națională. Monedele străine, deși sunt convertibile, nu circulă în interiorul altor țări, nu se substituie monedelor naționale ale acestora. Când banca centrală sau alte bănci achiziționează monede străine de la deținătorii acestora, plătesc cu monedă națională, ceea ce implică punerea în circulație a unor noi cantități de monedă, care sporesc masa monetară;

c. reținerea de către anumiți agenți economici, îndeosebi de către populație și întreprinderi, sub formă de „rezervă“, a unor sume mai mari sau mai mici în numerar (bilete de bancă și monedă metalică), care nu se depun la bănci sau alte instituții financiar-bancare, ci sunt practic retrase din circulația bănească. Acești bani rămân în afara circulației, pentru că nu se cheltuiesc decât rareori, poate chiar după ani, constituind adevărate depozite în afara sistemului financiar-bancar. Restul venitului este economisit de agenții economici și depus la bănci, devenind monedă scripturală și participând astfel la circulația bănească. Pentru ca activitatea economică să nu fie afectată, masa monetară trebuie să fie completată corespunzător mărimii veniturilor transformate de unii agenți economici în „rezerve“.

Dincolo de împrejurările mai sus amintite se află și alte fenomene și procese complexe, care nu acționează izolat, ci în interacțiune cu celelalte.

Creșterea masei monetare se asigură în principal prin următoarele **operațiuni:**

• Operațiuni prin care are loc creșterea masei monetare

1. acordarea de credite. Sursa creditelor o formează capitalul propriu al băncilor și sumele temporar disponibile, excedentele sau disponibilitățile agenților economici, mobilizate prin sistemul financiar-bancar.

Aportul creditului la creșterea masei monetare este hotărâtor, pentru că un credit odată acordat poate spori de mai multe ori masa monetară. Beneficiarii de credite folosesc banii astfel primiți pentru a-și achita obligațiile. În felul acesta, sumele primite de la bănci sub formă de credit ajung în posesia altor agenți economici și, în măsura în care acestora le prisosesc, vor ajunge din nou la aceeași bancă sau la altele. Aflate din nou la bancă, disponibilitățile bănești pot fi folosite pentru acordarea de noi credite.

Creșterea masei monetare prin acordarea de credite se poate realiza de către banca centrală și de către orice altă bancă.

Acordarea de credite de către banca centrală statului și celorlalte bănci și de către celelalte bănci firmelor, administrațiilor și menajelor reprezintă principala cale prin care sporește masa monetară.

În țara noastră, volumul creditelor bancare a sporit în perioada decembrie 1990 – decembrie 2004 de aproape 600 de ori, de la 610 miliarde de lei, la 365.187 miliarde de lei. De majoritatea covârșitoare a acestora beneficiază firmele și menajele. Deosebit de ridicat este nivelul creditelor în valută, care la sfârșitul anului 2004 a ajuns la echivalentul a peste 365.000 miliarde de lei;

2. emisiunea monetară efectuată de banca centrală (națională) atunci când disponibilitățile bănești sunt insuficiente pentru a acoperi solicitările de credite provenite de la celelalte bănci și de la administrația centrală și se apreciază că acestea trebuie satisfăcute. Emisiunea monetară efectuată de banca centrală contribuie la creșterea masei monetare tot prin intermediul creditelor: banii emiși sunt puși la dispoziția solicitanților (alte bănci și administrația centrală a statului) sub formă de credite.

Sursa acestor credite nu o reprezintă disponibilitățile bănești ale altor agenți economici, ci emisiunea de bani;

3. schimbul valutar – al monedelor străine convertibile pe monedă națională, schimb efectuat în principal de bănci. În ultimă instanță, oferta de monedă străină convertibilă este achiziționată de banca centrală, care cedează monedă națională la un preț (curs) convenit.

• Împrejurări care determină restrângerea masei monetare

Cauzele care fac necesară **restrângerea** masei monetare sunt în mod special:

a) *diminuarea volumului valoric* (produsul P × Y) *al bunurilor marfare din economie*, indiferent că provin din activitatea proprie sau din import. Aceasta face ca o parte din masa monetară aflată în circulație să devină în exces; pentru a nu provoca inflație sau alte efecte negative, ea trebuie retrasă din circulație;

b) *excedentul bugetar*. Dacă din diferite motive bugetul statului se încheie cu venituri care depășesc cheltuielile, excedentul rămâne neutilizat în contul trezoreriei până când parlamentul stabilește prin lege destinația sa. În acest interval, suma reprezentând excedentul este în afara circulației, ceea ce echivalează cu diminuarea masei monetare;

c) *creșterea vitezei de rotație a banilor*, față de care masa monetară necesară pentru tranzacționarea unui volum valoric dat de mărfuri este invers proporțională;

d) *convertibilitatea monedei naționale pe alte monede*, operațiune prin care banca centrală și alte bănci oferă monede străine convertibile și solicită în schimb monedă națională. Cantitățile de monedă națională concentrate în ultimă instanță la banca centrală echivalează cu restrângerea masei monetare aflate în circulație.

Cauzele mai sus amintite sunt interdependente și se manifestă concomitent cu cele care pot determina creșterea masei monetare.

Restrângerea masei monetare se realizează prin diferite operațiuni specifice de tehnică bancară. Dintre acestea, cele mai răspândite și ușor de urmărit sunt:

• Operațiuni prin care se reduce masa monetară

1. limitarea (plafonarea) creditului fie sub forma unei sume maxime (ce nu trebuie depășită), fie prin stabilirea unui cuantum (procent) din disponibilitățile bănești ale băncilor;

2. rambursarea creditelor primite anterior, în special de la banca centrală, de către administrația centrală și celelalte bănci;

3. schimbul valutar al monedei naționale pe alte monede convertibile, operațiune în care, în ultimă instanță, banca centrală vinde monede străine convertibile și cumpără monedă națională, pe care o „retrage“ din circulație.

Creșterea, respectiv diminuarea volumului masei monetare aflate în circulație reprezintă o operațiune de mare responsabilitate din partea sistemului bancar. Reglarea masei monetare se face de către bănci în funcție de starea economiei și trebuie să stimuleze afacerile, fără a genera inflație sau deflație.

MINIGLOSAR

• **Sistem bancar (financiar-bancar)** – ansamblul instituțiilor dintr-o țară (bănci, instituții financiare și de credit) care gestionează instrumentele monetare și acționează în direcția influentării economiei prin intermediul monedei (volumul masei monetare, rata dobânzii, exigențele impuse în acordarea creditelor etc.).

• **Reglarea masei monetare** – modificarea volumului masei monetare în funcție de nevoile, starea și perspectivele economiei cu scopul de a influența economia reală prin intermediul monedei. Rolul hotărâtor în reglarea masei monetare îl are banca centrală, prin politica monetară pe care o promovează.

• **Schimb valutar** – comerț cu monede convertibile aparținând diferitelor țări, efectuat la un anumit preț (curs valutar sau curs de schimb), format din confruntarea cererii cu oferta de diferite monede.

• **Deflație** – diminuarea generală, relativ durabilă și semnificativă a prețurilor.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• Explicați cauzele care favorizează creșterea masei monetare.

• Cum influențează viteza de rotație a banilor masa monetară *necesară* derulării tranzacțiilor care implică moneda?

• Când în intervalul t_0-t_1 banca centrală și celelalte bănci vând mai multă valută convertibilă decât cumpără, masa bănească:

a. crește?
b. scade?
c. rămâne neschimbată?

• Cum se asigură restrângerea masei monetare?

• Comentați afirmația: „Fiecare popor are moneda pe care o merită."

Probleme rezolvate

• În intervalul t_0-t_1, volumul valoric al bunurilor marfare supuse tranzacțiilor sporește de la 120 de miliarde u.m. la 186 de miliarde u.m., iar viteza de rotație a monedei sporește de la 4 la 6 rotații. Să se determine volumul masei monetare în t_0, respectiv t_1 și variația procentuală a acesteia.

$$M_0 = \frac{P_0\,Y_0}{V_0} = \frac{120 \text{ miliarde}}{4} = 30 \text{ mld. u.m.}$$

$$M_1 = \frac{P_1 Y_1}{V_1} = \frac{186 \text{ miliarde}}{6} = 31 \text{ mld. u.m.}$$

variația procentuală ($\Delta\%M_1/M_0$) =

$$= \frac{M_1 - M_0}{M_0} \times 100 \quad \frac{31-30}{30} \times 100 = 3{,}3\%$$

Rezultă că masa monetară a crescut cu 3,3%.

• În decurs de un an, nivelul general al prețurilor a crescut cu 8% (aceasta este în esență rata inflației). Să se demonstreze că valoarea (puterea de cumpărare a) unității monetare:

a) crește cu... %;
b) scade cu... %;
c) rămâne neschimbată.

Rezolvare:

$$P_{cb} = \frac{1}{I_p} = \frac{1}{108\%} = 0{,}926$$

Variația P_{cb} = 0,926 – 1 = – 0,074

Variația procentuală a $P_{cb}(\Delta\%)$:

$$\Delta\%P_{cb} = \frac{1}{Ip} \times 100 - 100 =$$

$$= \frac{1}{1{,}08} \times 100 - 100 = -7{,}4\%$$

Răspuns: b, scade cu 7,4%.

PROBLEME DE REZOLVAT

• În intervalul t_0-t_1, prețurile au crescut în medie cu 10%, cantitatea bunurilor marfare s-a dublat, iar viteza de rotație a banilor a crescut cu 20%. Să se determine variația procentuală necesară a masei monetare în intervalul t_0-t_1.

Răspuns: crește cu 83,3%.

• Pe baza datelor din problema de mai sus rezultă că în intervalul t_0-t_1 valoarea banilor din această țară:

a) crește cu ...%;
b) scade cu ...%;
c) rămâne neschimbată.

Răspuns: b, scade cu 9,09%.

D. Dobânda

Agenții economici care înregistrează surplusuri temporare de bani (de lichidități), adică economisesc, sunt interesați să le transforme în depozite bancare pentru care beneficiază de dobânzi, plătite de bănci, numite **dobânzi pasive.** Cei care înregistrează deficite temporare de lichidități se împrumută mai ales la bănci. Ei sunt debitori (datornici) care plătesc dobânzi (pentru dreptul de a folosi lichidități care nu le aparțin), încasate de creditori (cei care acordă credite), sub formă de **dobânzi active.**

• **Dobânda pasivă și dobânda activă**

În mecanismele pieței monetare băncile se află în dublă ipostază: plătesc dobânzi (pasive) pentru sumele atrase și încasează dobânzi (active) de la debitori.

Dobânda reprezintă prețul creditului și este privită:

a) ca mărime **relativă,** ca procent perceput la creditul de 100 de unități monetare pe timp de un an; se numește **rata dobânzii** (d');

b) ca mărime **absolută,** ca sumă totală care se cuvine pentru creditul de o anumită mărime, numită **masa dobânzii** (D).

• **Rata și masa dobânzii**

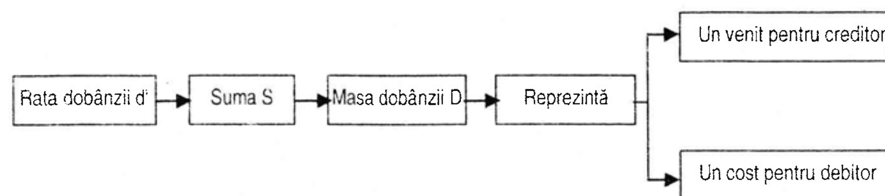

Fig. 7.3. *Interpretarea dobânzii*

• **Dobânda simplă și dobânda compusă**

În practica bancară se folosesc două mecanisme de determinare a dobânzii. Fiecare se aplică în conformitate cu prevederile contractului negociat între părți.

a) **Dobânda simplă,** care constă în aceea că dobânda se achită lunar, semestrial, anual etc. În acest caz se aplică formula:

$D = S \times d' \times n$,

în care: D = masa dobânzii;

S = suma împrumutată (depusă în depozit);

d' = rata dobânzii; n = timpul în ani.

De exemplu, o sumă de 3.000 de lei, depusă (sau împrumutată) cu 10% pe timp de șase luni, conduce la o dobândă:

$D = 3000 \times 10\% \times ½ = 150$ lei.

b) **Dobânda compusă** bazată pe capitalizarea dobânzii. Aceasta înseamnă că dobânda aferentă perioadei $t_0 - t_1$ se capitalizează (se adaugă sumei inițiale) astfel că aduce la rându-i dobândă în intervalul $t_1 - t_2$ ș.a.m.d.

În acest caz:

$D = S_f - S_0$, în care: S_f – suma finală (fructificată)

S_0 – suma inițială

$S_f = S_0 (1 + d')^n$, în care: d' – rata dobânzii

n – timpul în ani (sau fracțiuni de an)

În consecință, dobânda reprezintă:

$D = S_0 (1 + d')^n - S_0 = S_0 [(1 + d')^n - 1]$

De exemplu:

Se acordă un credit de 5.000 lei pe doi ani, pe principiul dobânzii compuse, cu o rată a dobânzii de 10%.

$D = 5000 [(1 + 0,1)^2 - 1] = 5000 \times 0,21 = 1050$ lei care se plătește (achită) integral la expirarea contractului (doi ani).

În analiza dobânzii, o importanță deosebită prezintă rata dobânzii. Ea este mai întâi un **preț:** prețul plătit pentru a folosi 100 de unități monetare pe timp de un an.

Nivelul ratei dobânzii depinde de numeroase împrejurări: raportul dintre cererea și oferta de credit, riscul plasamentului, starea conjuncturii economice, rata inflației ș.a.

Relația dintre rata dobânzii și rata inflației induce în mod necesar distincția dintre **dobânda nominală** (d'n), cea care este afișată la sediul și pe site-ul de internet al oricărei bănci și **dobânda reală** (d'r) care elimină influența inflației, astfel că într-o **primă aproximație:**

$d'r = d'n - i'$,

în care: i' – rata inflației.

De exemplu, dacă prețurile cresc anual cu 6%, unei rate nominale a dobânzii de 9% îi corespunde o rată reală a dobânzii de 2,83%. Aceasta înseamnă că dacă se formează un depozit de 10.000 lei cu o rată a dobânzii de 9%, iar rata inflației este 6%, după un an se obține o sumă de:

$S_0 + (S_0 \times d' \times n) = 10.000 + (10.000 \times 0,09 \times 1) = 10.900$ lei.

Datorită creșterii prețurilor, suma nominală de 10.900 lei are o valoare reală de 10.283, în sensul că echivalează cu 10.283 lei de la începutul perioadei, adică:

Valoarea reală = 10.900 : 1,06 = 10.283 lei

Nivelul ratei dobânzii influențează economisirea și investițiile. Dacă rata dobânzii crește, sunt stimulate economisirea și oferta de credite; în schimb, cererea de credite se reduce, ceea ce poate să conducă la o reducere în viitor a ratei dobânzii. Deciziile și acțiunile agenților economici, ca debitori și creditori, se orientează în special în funcție de **dobânda reală**, afacerile fiind cu atât mai prospere cu cât inflația este mai redusă.

Într-o economie, nivelul ratei dobânzii este, de regulă, pozitiv, deoarece banii prezenți (ca și bunurile prezente) sunt mai valoroși decât banii viitori.

MINIGLOSAR

• **Dobânda** – suma de bani plătită de debitor creditorului pentru folosirea capitalului său.

• **Rata dobânzii** – suma plătită de debitor pentru 100 de unități monetare luate cu împrumut pe timp de un an.

• **Dobânda pasivă** – suma (sau procentul) plătită de bancă depunătorilor.

• **Dobânda activă** – suma (sau procentul) încasată de bancă de la debitori.

• **Rata reală a dobânzii** – rata nominală (afișată) a dobânzii diminuată cu rata inflației.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Care sunt împrejurările care favorizează apariția dobânzii?
- Ce semnificație economică are rata dobânzii în economie?
- În ce constă principiul dobânzii compuse?
- Ce raport există între rata reală și rata nominală a dobânzii?
- Dobânda în dubla ipostază: venit și cost.
- Relația dintre cererea și oferta de credite în România.
- Semnificația capitalizării dobânzii.
- Suma de 5.000 lei depusă cu 10% pe principiul dobânzii compuse a adus

PROBLEME DE REZOLVAT

o sumă finală de 6.655 lei. Rezultă că termenul pentru care a fost depusă a fost de:

a) 2 ani;
b) 3 ani;
c) 5 ani;
d) a, b, c false.

Răspuns: b, 3 ani

- Pentru un credit contractat pe trei luni cu rata dobânzii de 16% s-a plătit o dobândă de 800 lei. Mărimea creditului a fost de: a) 10.000 lei; b) 15.000 lei; c) 20.000 lei; d) 18.000 lei.

Răspuns: c, 20.000 lei

TEXT TEMATIC

„Echilibrul monetar are loc atunci când cererea de bani egalează oferta de bani. Rata dobânzii operează în aceeași manieră (ca orice alt preț), în funcție de cererea și de oferta de bani... Echilibrul monetar are loc atunci când rata dobânzii este stabilită astfel încât cererea de bani egalează oferta..."

*Richard G. Lipsey, K. Alec Chrystal, **Economia pozitivă***

PIAȚA CAPITALURILOR

În strânsă legătură cu piața bunurilor, cu piața monetară și cu procesele investiționale din economie, există și funcționează **piața capitalurilor**. Pe această piață se efectuează tranzacții cu titluri de valoare sau active financiare (în special acțiuni și obligațiuni). Participanții sunt emitenții și posesorii de titluri de valoare, pe de o parte, și deținătorii de capital bănesc, pe de altă parte. Primii sunt vânzători, iar ceilalți, agenți ai cererii. În România, formarea și dezvoltarea pieței capitalurilor au reprezentat componente esențiale ale procesului de așezare a sistemului economic pe principiile economiei de piață. Căutarea unor plasamente bune pentru resursele bănești și nevoia de a asigura mobilizarea resurselor financiare pentru a finanța diferite proiecte de afaceri au impus constituirea și funcționarea pieței capitalurilor în sistemul de piețe reale.

A. CE SUNT ACȚIUNILE ȘI OBLIGAȚIUNILE?

B. FORMELE PIEȚEI CAPITALURILOR

C. ROLUL BURSEI DE VALORI

În urma studierii acestui capitol veți fi în măsură:

- *să faceți distincție între acțiuni și obligațiuni, precum și importanța acestora;*
- *să analizați rolul, mecanismele și modul de a funcționa ale celor două forme ale pieței capitalurilor (financiare): piața primară și piața secundară;*
- *să înțelegeți rolul bursei de valori;*
- *să interpretați informații economice pentru a estima sensul de mișcare a cursului titlurilor de valoare, în funcție de principalii factori care îl determină.*

A. Ce sunt acțiunile și obligațiunile?

• Principalele societăți comerciale sunt organizate ca societăți pe acțiuni.

În economia de piață, principalele societăți comerciale, mai ales cele de dimensiuni mari, sunt organizate ca societăți pe acțiuni. Capitalul unor asemenea firme se constituie prin aportul unor persoane fizice și persoane juridice (societăți, asociații, organizații etc.) denumite generic **acționari.** Sub incidența concurenței, a progresului tehnic și a amplificării rolului cercetării științifice sporește mărimea capitalului minim necesar pentru a fonda o societate comercială viabilă. Cu greu un asemenea capital poate fi asigurat de o singură persoană care să fondeze o firmă mare. În plus, probabil că nici nu dorește să-și asume singură riscul unei asemenea afaceri. De aceea apare necesitatea, dar și interesul atragerii mai multor investitori la crearea întreprinderilor moderne.

• Acțiunea, titlu patrimonial

Ca expresie a participării la capitalul social al firmei constituite ca societate pe acțiuni, fiecare proprietar acționar primește un număr de acțiuni proporțional cu capitalul subscris.

Acțiunea este un titlu de **valoare care atestă calitatea de proprietar** a **deținătorului ei** asupra unei fracțiuni (părți) din capitalul social al firmei, respectiv din valoarea firmei.

Ca document, acțiunea a apărut ca un înscris care conținea anumite date de identificare:

- numele firmei emitente;
- data emiterii;
- numărul de identificare al titlului (asociat fiecărei acțiuni);
- valoarea nominală – suma înscrisă pe titlu, reprezentând o fracțiune din capitalul social al firmei;
- semnătura persoanei autorizate din partea firmei emitente;
- elementele de securitate, care au menirea de a împiedica falsificarea documentului.

• Acțiuni nominative, acțiuni „la purtător"

Unele acțiuni au înscris pe ele și numele posesorului. Ele se numesc **acțiuni nominative.** Dacă acesta dorește să vândă acțiunea, tranzacția și numele noului deținător trebuie consemnate într-un registru special al firmei. Majoritatea acțiunilor sunt **„la purtător"**, adică nu au înscris pe ele numele posesorului; drepturile pe care le conferă revin deținătorilor lor, indiferent de identitatea acestora.

În prezent, majoritatea covârșitoare a acțiunilor sunt **virtuale,** iar evidența și mișcarea lor în urma tranzacțiilor se realizează electronic, prin firme, de regulă private, specializate în evidența și gestionarea registrului acționarilor de la societățile pe acțiuni.

Acțiunea conferă deținătorului **drepturi sociale** și **drepturi patrimoniale.**

Drepturile sociale sunt:

- dreptul de a fi informat în legătură cu situația economico-financiară a firmei;
- dreptul de a participa la adunarea generală a acționarilor și la alegerea consiliului de administrație;
- dreptul de a participa la administrarea firmei și la controlul gestiunii acesteia.

Drepturile patrimoniale sunt:

- dreptul de a-și însuși o parte din profitul societății sub formă de dividend;
- dreptul de a obține o parte din capitalul firmei, în cazul când aceasta este lichidată;
- în unele cazuri, suportă acoperirea pierderilor atunci când întreprinderea realizează o activitate necorespunzătoare.

Exercitarea drepturilor sociale de către acționar se realizează prin participarea la luarea hotărârilor adoptate prin mecanismul votului, numărul de voturi al fiecăruia fiind proporțional cu numărul acțiunilor pe care le deține. Hotărârile acționarilor se adoptă în adunarea generală a acționarilor (ordinară sau extraordinară), iar convocarea ei este reglementată de lege.

• Lectură facultativă

Președintele consiliului de administrație al SC OLTCHIM SA Râmnicu. Vâlcea, cu sediul în Râmnicu Vâlcea, Str. Uzinei nr. 1, convoacă adunarea generală ordinară a acționarilor la data de 27 aprilie 2006, ora 11:00, la sediul societății, pentru toți acționarii înscriși în Registrul acționarilor la sfârșitul zilei de 20 aprilie 2006.

Ordinea de zi este următoarea:

1. Aprobarea situațiilor financiare anuale la 31.12.2005.
2. Aprobarea raportului anual, întocmit în conformitate cu art. 227, alin. 4, din Legea 297/2004 privind piața de capital;
3. Aprobarea descărcării de gestiune a administratorilor pentru activitatea desfășurată în exercițiul financiar 2005;
4. Aprobarea bugetului de venituri și cheltuieli, precum și a programului de investiții, pentru anul 2006;
5. Aprobarea creșterii salariale a directorului general al societății, începând cu 01.02.2006;
6. Aprobarea datei de 17.05.2006 ca dată de înregistrare, pentru identificarea acționarilor asupra cărora se răsfrâng hotărârile adunării generale ordinare.

În cazul în care la data de 27.04.2006 adunarea generală ordinară nu îndeplinește condițiile de întrunire, se reprogramează la data de 28.04.2006, ora 11:00, în același loc cu aceeași ordine de zi.

Accesul acționarilor îndreptățiți să participe la adunarea generală este permis prin simpla probă a identității acestora, făcută în cazul acționarilor persoane fizice, cu actul de identitate, iar în cazul persoanelor juridice și al acționarilor persoane fizice reprezentate, cu împuternicirea dată persoanei fizice care le reprezintă. Reprezentarea acționarilor în adunarea generală se va putea face și prin alte persoane decât acționarii, cu excepția administratorilor, pe bază de procură specială, conform art. 243, alin. 3, din Legea nr. 297/2004.

Materialele aduse dezbaterii adunării generale ordinare a acționarilor pot fi consultate la sediul societății sau pot fi descărcate de pe website-ul societății (www.oltchim.ro - secțiunea Acționariat/ Adunări generale ale acționarilor), începând cu data de 12 aprilie 2006.

Informații suplimentare se pot obține la sediul SC OLTCHIM SA Râmnicu Vâlcea sau la numerele de telefon 0250/701.200, int. 3150, 3005, 0744.549.106, între orele 8:00 și 16:00.

• Dividend – venit „adus” de acțiune

Pentru calitatea de proprietar asupra unei părți din capitalul societății pe acțiuni, acționarul obține o parte din profitul net al societății pe acțiuni numită dividend. Mărimea dividendului este hotărâtă de adunarea generală a acționarilor și depinde de situația economico-financiară a firmei și de strategia adoptată în ceea ce privește utilizarea profitului. Mărimea dividendelor obținute de un acționar este în funcție de cota sa de participare la capitalul social al firmei.

• Acțiunea – titlu patrimonial cu venit variabil

Deoarece profiturile realizate de firmă diferă de la o perioadă la alta, mărimea dividendului este și ea variabilă. Tocmai de aceea **acțiunile sunt titluri cu venit variabil,** care în situații speciale poate fi și nul.

Există situații când o societate comercială sau o administrație publică are nevoie de mijloace bănești care depășesc posibilitățile sale curente, si pentru o perioadă relativ lungă urmărește obținerea unei finanțări masive în alte condiții decât cele specifice pieței monetare. În această situație, agentul sau instituția respectivă lansează un **împrumut** pe piața capitalurilor prin **emisiunea de obligațiuni.**

• Obligațiunea – titlu de credit purtător de dobândă (cupon)

Obligațiunile *(engl. bonds) sunt titluri de valoare care atestă angajarea unui împrumut pe termen mediu sau lung, emitentul obligându-se să-l ramburseze într-un timp determinat și să plătească deținătorului, pe toată durata, un venit ferm (cuponul obligațiunii), indiferent de evoluția situației sale economico-financiare.*

Obligațiunea este un înscris-tip care conține:
- numele emitentului;
- cuponul sau rata cuponului (exprimată ca o cotă procentuală din valoarea nominală ce urmează să fie plătită la anumite intervale deținătorului obligațiunii);
- scadența – momentul expirării împrumutului și al retragerii obligațiunii (dată la care ea va fi răscumpărată de emitent);
- valoarea nominală – suma înscrisă pe titlu, pe care deținătorul o acordă sub formă de împrumut emitentului și pe care o va încasa la scadență;
- semnătura persoanei autorizate de emitent;
- imprimări speciale, pentru a împiedica falsificarea (elemente de securitate).

Obligațiunea poate fi nominativă, dacă este înscris pe ea numele deținătorului, sau „la purtător”, dacă nu are înscris pe ea numele deținătorului.

• Obligațiuni nominative, obligațiuni „la purtător”

Deținătorul unei obligațiuni este numit **obligatar.** El are calitatea **de creditor** față de emitent și dreptul de a primi un venit numit dobândă, dar nu are drepturi și responsabilități privind activitatea emitentului (debitorului).

De aceea, obligațiunile sunt titluri de credit cu venit cert și de regulă **fix.** Principalii emitenți de obligațiuni sunt administrațiile publice locale (administrația centrală și cele locale), iar scopul emiterii este fie acoperirea deficitului bugetar, fie finanțarea unor investiții importante pentru comunitate.

Sinteză

	ACȚIUNEA	OBLIGAȚIUNEA
Conținut	Titlu patrimonial	Titlu de credit
Calitatea și rolul deținătorului în gestiunea emitentului	Coproprietar; drept de vot în adunarea generală	Creditor, nu participă la gestiune
Veniturile pentru titularul titlului	Dividende – depind de mărimea profitului firmei și de cota de participare a acționarului la capitalul social al firmei	Dobânzi ferme, plătite în mod obligatoriu de emitent sub forma cuponului
Riscurile asumate de deținătorul titlului	Plasament riscant: - nu primește dividende în cazul în care firma nu realizează profit - pierderi când firma este lichidată	Plasament cu risc redus sau zero: - riscul de nerambursare nu există în cazul unei garanții de stat; - în cazul lichidării firmei, creditorii au prioritate în fața acționarilor.
Durata	Există cât timp firma funcționează	Limitată, până la scadență

MINIGLOSAR

• **Capital social** – volumul total de capital de care dispune o societate. Cuprinde: capitalul subscris de acționari sau asociați la înființarea societății, aporturile pe parcurs, titlurile emise pentru profiturile capitalizate și rezervele deținute de societate.

• **Cupon** – venit ferm la care are dreptul deținătorul unei obligațiuni sau al unui înscris financiar; dobândă fermă obținută de obligatar.

• **Dividend** – profit (beneficiu) net ce revine pentru o acțiune emisă de o societate anonimă de capitaluri. Mărimea sa diferă substanțial de la o perioadă la alta și este principalul criteriu de apreciere a performanțelor economico-financiare ale firmei și a oportunității investiției de capital.

• **Active financiare** – înscrisuri emise în condițiile legii și care au capacitatea potențială de a aduce venit pe termen lung. Cele mai cunoscute sunt: acțiunile, obligațiunile, titlurile de rentă.

• **Societate anonimă (pe acțiuni)** – societate al cărei capital este divizat în acțiuni (titluri de proprietate liber transferabile) și în care asociații (acționarii) sunt responsabili față de angajamentele societății în limita aportului lor la capital. Este cea mai cunoscută formă de societate în țările dezvoltate. Ea presupune un număr minim de acționari și un capital minim stabilit prin lege sau statut.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Ce sunt titlurile de valoare?
- Asemănări și deosebiri între acțiuni și obligațiuni.
- Care sunt factorii de care depinde mărimea dividendului?

PROBLEMĂ DE REZOLVAT

- Sunteți posesorul unor economii pe care doriți să le plasați în titluri pe termen lung. Preferați plasamentul în acțiuni sau în obligațiuni? De ce?

B. Formele pieței capitalurilor

- Piața capitalurilor
- Agenții economici purtători ai cererii și ofertei

Piața capitalurilor este spațiul economic în care se întâlnesc și se confruntă cererea și oferta de active financiare – ai căror purtători sunt:

- emitenții și posesorii de titluri – în calitate de vânzători;
- deținătorii de economii – în calitate de cumpărători.

Piața capitalurilor se constituie deci din **ansamblul operațiilor cu active financiare pe termen mediu și lung.**

Oferta provine de la câteva mari categorii de agenți economici:

- **statul și colectivitățile locale –** care au nevoie de finanțări pe termen mediu și lung pentru susținerea cheltuielilor lor și acoperirea deficitului bugetar;
- **societățile comerciale private;**
- **firmele de stat –** care au nevoie de finanțarea investițiilor în diferite sectoare economice (energie, transporturi, servicii comunale, industrie aerospațială ș.a.);
- **băncile și societățile financiare.**

Cererea provine de la cei care economisesc: agenții economici care dispun de economii – persoane fizice sau juridice – și doresc să le fructifice sub formă de plasament (investiții) financiare, prin achiziționarea de titluri.

- Intermediarii

Pe piața capitalurilor, întâlnirea deținătorilor de titluri cu deținătorii de capital bănesc (economii) nu se realizează în mod direct, ci prin intermediul băncilor, al agenților de schimb și al altor instituții financiare.

- Formele pieței capitalurilor

Deși, la fel ca în cazul oricărei alte piețe, prețurile sunt și aici determinate, **în ultimă instanță,** de raportul dintre cerere și ofertă, formarea lor este sensibil diferită în cazul titlurilor nou-emise, respectiv al celor care nu se mai află la primul act de vânzare-cumpărare.

Piața capitalurilor are două forme:
- piața primară;
- piața secundară.

Piața primară a capitalurilor este cea pe care se vând și se cumpără titluri nou-emise.

- Participanții

Pe această piață, **purtătorii ofertei sunt emitenți de titluri** – în calitate de vânzători –, iar **purtătorii cererii sunt posesorii de economii** – în calitate de cumpărători –, care devin practic investitori. Întâlnirea lor și derularea operațiunilor specifice se realizează prin intermediul băncilor și a SVM (Societate de Valori Mobiliare).

- Cursul titlurilor (prețul)

Specific acestei piețe este faptul că **prețul titlurilor** – numit **curs** – este egal cu valoarea lor nominală (suma înscrisă pe titlu) și este un preț ferm. Cu alte cuvinte, el nu se negociază și nu se modifică pe durata emisiunii. Schematic, mecanismul pieței primare se prezintă în figura 8.1.

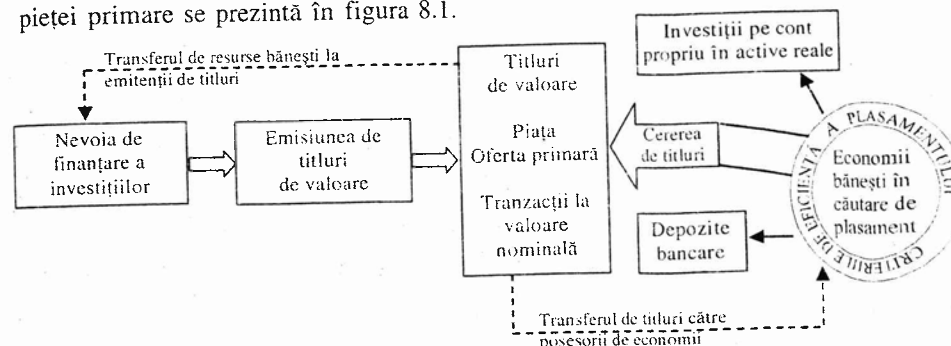

Fig. 8.1. *Piața primară a capitalurilor*

Piața secundară a capitalurilor este cea pe care se vând și se cumpără titluri emise anterior.

- Participanții

Pe piața secundară, **purtătorii ofertei sunt deținătorii** de titluri mobiliare (acțiuni, obligațiuni ș.a.), în calitate de vânzători, **iar** deținătorii de economii, **cumpărători.** Operațiunile de vânzare-cumpărare se efectuează prin **agenții de schimb** (numiți și agenți de bursă). Aceștia sunt profesioniști care acționează ca reprezentanți ai unor societăți financiare (SVM) sau ca independenți și execută ordinele clienților lor, respectând reguli și uzanțe clare, ferme, bine-cunoscute.

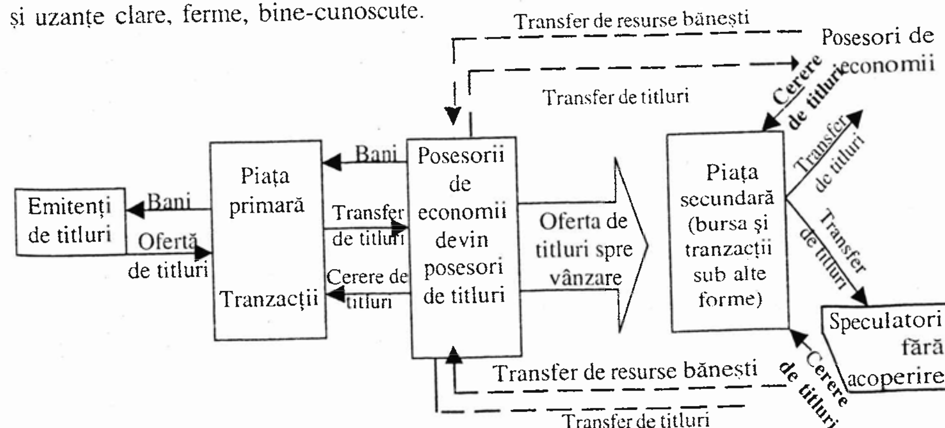

Fig. 8.2. *Mecanismul pieței capitalurilor*

Principala instituție din cadrul acestei piețe este **bursa de valori**. Datorită importanței deosebite pe care o are pentru funcționarea economiei, activitatea bursei este controlată public și reglementată strict prin prevederi legale, diferite însă de la țară la țară.

În general, aceste reglementări se referă la:

- condițiile ce trebuie îndeplinite pentru ca titlurile unui emitent să aibă acces la bursă;
- regulile la care se supun operatorii;
- genurile de operațiuni și mecanismul regularizării acestora;
- organismele de conducere și atribuțiile fiecăruia.

• Cursul bursier – prețul titlurilor de valoare

Problema fundamentală a tranzacțiilor la bursă este formarea **prețului, cursului** sau **cotației titlurilor.** Acesta poate fi sensibil diferit de valoarea lor nominală, fiind influențat de numeroși factori economici și extraeconomici.

Dintre aceștia, un rol semnificativ îl au:

- situația economico-financiară a firmei emitente (relație pozitivă);
- mărimea veniturilor anterioare aduse de titlu și perspectivele de viitor (relație pozitivă);
- rata dobânzii pe piața monetară (relație negativă);
- rata inflației (relație pozitivă);
- conjunctura internă și internațională (relație pozitivă);
- previziunile privind evoluția firmei emitente (relație pozitivă);
- așteptările în ceea ce privește evoluția de ansamblu a economiei.

Toți acești factori determină stabilirea în fiecare moment a unui **anumit raport între cererea și oferta pentru un anumit titlu** care, la rândul lui, duce la formarea **unui anumit curs** (preț).

La bursă, tranzacțiile se pot realiza prin **două genuri de operațiuni:**

- **operațiuni la vedere;**
- **operațiuni la termen.**

• Operațiuni la vedere

• Operațiuni la termen (caracter speculativ)

Operațiunile la vedere sunt cele în care cedarea titlurilor de către vânzător și plata sumei de către cumpărător se realizează în momentul încheierii tranzacției (sau în cel mult două zile lucrătoare) și la cursul existent (afișat).

Operațiunile la termen sunt cele în care, la momentul încheierii tranzacției, se convine asupra componentelor ei – număr de titluri, curs –, dar executarea propriu-zisă a contractului urmează să aibă loc ulterior, la o dată convenită de părți, numită zi de lichidare sau scadență; de regulă, termenul este de o lună (niciodată mai mare de trei luni).

Specific operațiunilor la termen este **caracterul** lor **speculativ:**

- **vânzătorul** (care de regulă nu deține titlurile în momentul încheierii tranzacției) mizează pe faptul că, până la scadență, cursul titlurilor va scădea, urmând să le achiziționeze de pe piață la cursul existent și să le cedeze cumpărătorului la cel convenit (mai mare): el este un speculator „à la baisse" (sau „bear", la Bursa din New York);
- **cumpărătorul** (care de regulă nu dispune de lichidități în momentul încheierii tranzacției) mizează pe faptul că, până la scadență, cursul titlurilor va crește, dar – întrucât le va primi de la vânzător la cursul convenit în momentul încheierii tranzacției (mai mic) – urmează să realizeze un câștig din această diferență; el este speculator „à la hausse" (sau „bull", la Bursa din New York).

Cel care intuiește evoluția reală a cursului va câștiga, celălalt va pierde. De aceea, se poate afirma că obiectul tranzacțiilor în cazul operațiunilor la termen îl constituie nu titlurile propriu-zise, ci **anticipările** privind evoluția cursurilor. În practică, operațiunile speculative îmbracă o mare varietate de forme și mecanisme concrete, revenindu-le o pondere importantă din totalul tranzacțiilor bursiere.

În România funcționează și sistemul de tranzacționare RASDAQ, ca formă a pieței secundare, extrabursiere. Este un sistem electronic de tranzacționare a acțiunilor, creat în 1996, emise de societăți pe acțiuni care nu sunt admise la Bursa de Valori București.

Documentar – lectură facultativă

***Prima bursă**, în înțelesul actual al termenului, este considerată cea înființată la Anvers, în 1531.*

Bursa se impune ca o instituție comercială și financiară fundamentală odată cu crearea burselor de la Londra (Royal Exchange), în 1554, și de la Amsterdam, în 1608.

Pe la 1860, bancherii și negustorii din București se întâlneau la Hanul cu Tei pentru a face tranzacții pe baza unor informații venite de la Constantinopol și din marile capitale occidentale.

*În secolul XVII, proprietarii de pământ care obțineau rentă în orez din Japonia obișnuiau să depoziteze marfa în marile centre comerciale și să o vândă pe baza unor documente de depozit numite „tichete de orez". Cei care cumpărau aceste titluri obțineau dreptul să primească o anumită cantitate de orez, de o anumită calitate, la o dată precizată în contract. Cum deținătorii acestor titluri le puteau utiliza periodic pentru obținerea de marfă, tichetele de orez au devenit **hârtii de valoare** „acoperite" în orez; ele puteau fi utilizate în calitate de bani de hârtie.*

Tichetele asigurau proprietarilor de pământ un venit sigur – ei obțineau tichete-bani –, iar comercianților, o ofertă sigură de orez, pe lângă posibilitatea de a obține profit prin vânzarea tichetelor către terți la un preț mai ridicat (dacă valoarea orezului creștea până la scadență).

(**Sursa:** Ioan Popa, „*Bursa*", colecția Bursa, București 1993)

MINIGLOSAR

- **Broker** – agent de bursă care lucrează ca angajat al unei firme de brokeraj sau ca independent și execută ordinele în bursă în contul clienților (denumirea englezească, până la 1989, jobber). Pentru serviciile efectuate primește un comision.
- **Cotare** – admiterea, înscrierea unui titlu la cota bursei presupune îndeplinirea de către firma emitentă a anumitor condiții de performanță economico-financiară. Fixarea cursurilor în cadrul unei ședințe a bursei.
- **„Hot money"** – „capitaluri fierbinți", capitaluri speculative care trec de la un posesor la altul, dintr-un loc în altul, cu mare rapiditate, în căutarea unor plasamente cât mai avantajoase și a minimizării riscurilor, în special în condiții de criză.
- **Indicele Dow Jones** – indicele Bursei din New York, calculat ca medie a valorii acțiunilor emise de 30 cele mai mari companii americane tranzacționate la Bursa de Valori din New York și publicat de firma Dow Jones & Co. A fost constituit în anul 1884.
- **Indicele Nikkei** – indicele Bursei din Tokio.
- **Crah bursier** – prăbușirea bruscă și cumulativă a titlurilor cotate la bursă.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• Prin ce se deosebesc cele două forme ale pieței capitalurilor?

• Comparați piața secundară a capitalurilor cu cea monetară din următoarele perspective:
- obiectul tranzacțiilor;
- agenții;
- prețul.

• Cum evoluează cursul pe piața secundară dacă rata dobânzii scade?

• Cum influențează conjunctura economică și climatul social-politic evoluția cursului de pe piața secundară?

• Când câștigă cumpărătorul într-o tranzacție bursieră „la termen"? Dar vânzătorul? de unde provine câștigul cumpărătorului?

Probleme rezolvate

• Dacă rata dobânzii crește, în mod normal, cursul titlurilor de pe piața financiară secundară:

a) crește;
b) scade;
c) nu este influențat de evoluția ratei dobânzii.

Argumentare:

Dacă celelalte condiții rămân neschimbate, creșterea ratei dobânzii va genera reducerea cererii de titluri, deoarece depozitele bancare devin mai profitabile prin dobânzile pe care le aduc. Ca urmare, unii deținători de economii vor prefera să le fructifice prin depozite bancare în locul plasamentului în active financiare. Deci, potențial, cererea de titluri de valoare va scădea. În același timp, este posibil ca o parte dintre deținătorii de titluri să prefere transformarea lor în lichidități, pentru a le fructifica sub formă de depozite bancare. Deci oferta de titluri va crește.

În concluzie, **creșterea ratei dobânzii va genera creșterea ofertei de titluri și scăderea cererii de titluri,** ceea ce se va reflecta în **scăderea cursurilor** (prețurilor) acestora.

Răspuns: b.

• O obligațiune aduce un venit anual fix (V) de 140 u.m.

Care este în mod normal cursul ei (C) pe piața secundară, în condițiile în care rata dobânzii (d') este de 10%?

Rezolvare:

Teoretic, cursul unui titlu (C) este dat de venitul pe care îl aduce sub formă de dividend sau cupon (V) capitalizat la dobânda zilei (d'):

$$\text{Cursul (C)} = \frac{\text{Venitul adus de titlu (V)}}{\text{procentul dobânzii (d)}} \times 100$$

Deci

C = 140 / 0,10 sau 140 × 100 / 10 = 1.400 u.m.

Răspuns: C = 1.400 u.m.

PROBLEME DE REZOLVAT

• O instituție bancară deține 400 de obligațiuni publice, care aduc trimestrial un cupon de 10 lei fiecare. Rata dobânzii practicată pe piață este de 20%. Această bancă intenționează să negocieze și să vândă obligațiunile pentru că are nevoie de lichidități.

Care este prețul minim unitar de ofertă la care banca lansează aceste titluri pe piața secundară?

• Cuponul unei obligațiuni (V) este egal cu 50 lei, iar rata anuală a dobânzii (d') este de 10%.

Determinați prețul (cursul) obligațiunii (C).

Ce preț va avea obligațiunea dacă rata dobânzii crește la 20%?

• Dețineți suma de 10.000 lei disponibilă timp de un an. Aveți următoarele posibilități de plasament:

a) depozit bancar, d' = 10%;

b) achiziția a zece obligațiuni de stat, curs = 1.000 lei; cupon semestrial 45 lei; este posibilă creșterea cursului cu 6% peste un an;

c) achiziția a 100 de acțiuni emise de firma X; dividend probabil (pe baza anticipărilor consiliului de administrație și ale analiștilor financiari) 12 lei/acțiune.

Care este, după criteriile dumneavoastră de valoare, soluția (soluțiile) cea mai bună de plasament? Argumentați.

C. Rolul bursei de valori

Bursa este o instituție specifică economiei de piață. S-a apreciat că bursa ar fi „sanctuarul" capitalismului.

Ceea ce îi este specific este în primul rând faptul că tranzacțiile cu active financiare se desfășoară în mod organizat, în condiții de liberă concurență și transparență, fiind supravegheate de autoritățile publice. Toate piețele sunt supravegheate de autorități publice sub aspectul respectării reglementărilor legale, dar bursei i se acordă o atenție specială datorită fluidității operațiunilor și a impactului economico-social pe care le are.

Funcționarea bursei:

Înainte de ședința bursieră	În timpul ședinței	După ședință
Se formează **oferta** din ordinele date de vânzători de active financiare admise care au nevoie de lichidități	tranzacții	• Publicarea cursurilor zilei • Operare în registrul acționarilor • Achitarea sumelor și transferul titlurilor
Se formează **cererea** din ordinele date de cumpărători de titluri mobiliare deținători de lichidități	cotarea titlurilor	

Bursa de valori joacă un rol important deoarece constituie unul dintre circuitele de finanțare a activităților economice, alături de băncile comerciale și de bugetul public. **În ultimă instanță, bursa este o modalitate de a atrage economiile** – surplusul de disponibilități bănești – și **de a le orienta către solicitanții de capitaluri pentru investiții.**

Rolul primordial al pieței financiare este de a asigura finanțarea pe termen lung a firmelor și în special a investițiilor pentru extindere și modernizare și de a permite o mobilitate sporită a capitalurilor.

- Bursa este piața reală care se apropie de modelul pieței perfecte
- Transformarea rapidă a capitalului dintr-o formă în alta
- Transferarea capitalului

Prin modul de formare a cursului și de informare a celor care economisesc și dețin titluri, prin mecanismul încheierii tranzacțiilor, bursa este forma de piață reală care se apropie cel mai mult de modelul pieței cu concurență perfectă.

Bursa de valori asigură transformarea operativă, într-un termen scurt, a capitalului bănesc în capitalul real (și invers), **mobilizarea rapidă a unor importante resurse pentru activitatea de investiții.** Din contră, operațiunile speculative subminează investițiile reale; ele sustrag economiei reale importante capitaluri bănești, care se constituie în „bani fierbinți" sau „capitaluri speculative". Prin impactul psihologic pe care îl creează asupra operațiunilor la vedere, operațiunile speculative pot influența evoluția cursurilor și alte efecte negative asupra vieții economice.

Bursa este o piață indispensabilă pentru transferarea unor capitaluri individuale de la o societate pe acțiuni la alta sau dintr-o țară în alta.

De pildă, dacă agentul economic X deține sub formă de acțiuni un capital de 100.000 u.m. la firma A și dorește să-și plaseze capitalul la firma B, poate realiza acest lucru prin intermediul bursei: vinde acțiunile pe care le deține, iar cu capitalul bănesc obținut cumpără acțiuni la firma B, care prezintă pentru el interes sporit.

- Favorizează concentrarea rapidă a puterii economice
- Barometru sensibil față de evoluția conjuncturii

Bursa **favorizează procesul de concentrare a puterii economice, controlul asupra unor societăți pe acțiuni asigurându-se prin deținerea pachetului acțiunilor de control.** Prin pachetul de control este desemnat numărul (sau procentul) minim de acțiuni care îi asigură deținătorului posibilitatea de a dispune de majoritatea voturilor în adunarea generală a acționarilor, deci posibilitatea practică de a desemna consiliul de administrație. Aceasta se realizează fie prin achiziții treptate, de către un agent economic, ale titlurilor unei anumite firme, care sunt oferite spre vânzare de diferiți deținători, fie rapid, prin operațiunea numită „ofertă publică de cumpărare".

Bursa este totodată un barometru extrem de sensibil al stării economiei, volumul tranzacțiilor și evoluția cursurilor reacționând brusc, uneori cu anticipație, la modificarea conjuncturii economice și a altor fenomene social-politice. Adeseori, scăderea bruscă a cursurilor este semnalul unei crize, după cum creșterea lor este anticiparea unui reviriment.

MINIGLOSAR

- **Ofertă publică de cumpărare** – procedură prin care o societate propune în mod public acționarilor altei societăți – pe care ea dorește să o controleze – să cumpere acțiuni la un preț superior cursului la vedere, astfel încât să devină acționar majoritar.
- **Randamentul unui titlu** – criteriu de apreciere a eficienței unui plasament în titluri.
- **Randamentul unei acțiuni** se calculează după relația:

$$R = \frac{\text{Dividend} \times 100}{\text{Cursul acțiunii}}.$$

- **Titluri de stat** – instrumente de datorie emise și garantate de stat. Pot fi:
  - pe termen scurt, sub un an, numite bonuri de tezaur;
  - pe termen mediu, între unu și zece ani;
  - pe termen lung, peste zece ani.

  Randamentul unei obligațiuni (R)

$$R = \frac{\text{Cupon}}{\text{Curs}} \times 100$$

- **„Joia neagră"** – ziua de 24 octombrie 1929, când cursurile s-au prăbușit la Bursa din New York și 13 milioane de titluri au fost „aruncate" pe piață.

  Acesta a fost „semnalul" marii crize din 1929-1933.
- **„Lunea neagră"** – ziua de 19 octombrie 1987, când Bursa din New York a suferit o prăbușire asemănătoare celei din 1929 (care însă nu a mai fost urmată de o criză la fel de amplă), antrenând și celelalte burse din lume, cu excepția celor din Extremul Orient.
- **NYSE** – abreviere pentru New York Stock Exchange, principala bursă din New York.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- În ce constă rolul bursei de valori?
- De ce capitalurile speculative subminează procesul investițional?
- Ce împrejurări pot genera un crah bursier?
- Explicați rolul bursei în concentrarea atributelor decizionale din cadrul unei societăți pe acțiuni.
- Piața financiară, în special bursa, poate influența gradul de ocupare a forței de muncă? Argumentați-vă răspunsul.

TEXT TEMATIC

„Ce este bursa în sensul contemporan al termenului? Este locul unde se întâlnesc intermediari calificați pentru a negocia între ei valori mobiliare, adică valori fiduciare reprezentând o fracțiune din proprietatea dintr-o societate sau drepturile rezultate dintr-o operațiune de credit cu o colectivitate."

Alfred Collins

PIAȚA MUNCII

Munca este o condiție generală a oricărei activități. În economie, pentru cea mai mare parte a acestor activități, factorul muncă se asigură prin intermediul pieței. Munca formează obiectul cererii și ofertei numai atunci când este salariată. **Piața muncii relevă relațiile dintre purtătorii cererii și ofertei de muncă realizate potrivit reglementărilor existente, prin care se stabilesc (negociază) condițiile de angajare și mărimea salariilor care se consemnează într-un act oficial denumit generic contract de muncă.** Încheierea unui contract de muncă atestă, cel puțin la momentul respectiv, o anumită concordanță de interese între purtătorii cererii și ai ofertei de muncă, exprimate în mod liber de ei și în forme specifice.

Pentru piața muncii, modul de a funcționa diferă, sub numeroase aspecte, de la țară la țară, în funcție de reglementările naționale sau zonale care trebuie respectate, de tradiții, de specificul activităților realizate cu muncă salariată etc. **De aceea, piața muncii nu trebuie considerată nici unică și nici unitară,** ci trebuie analizată și interpretată în funcție de loc, timp, activitate etc.

Înțelegerea caracteristicilor și funcționării pieței muncii presupune să analizăm:

A. CEREREA ȘI OFERTA DE MUNCĂ

B. FENOMENE NOI PE PIAȚA MUNCII

C. SALARIUL

D. CONTRACTUL DE MUNCĂ

Studiind această temă, veți avea posibilitatea să:

- *înțelegeți modul în care există și funcționează piața muncii, pentru a putea acționa în mod concret;*
- *cunoașteți tendințele schimbărilor pe piața muncii de care trebuie să țineți seama, ce este salariul și care este evoluția sa;*
- *cunoașteți semnificația contractului de muncă și a relațiilor pe care acesta le implică pentru purtătorii cererii și ai ofertei de muncă în România.*

A. Cererea și oferta de muncă

• Se vinde și se cumpără munca, nu omul

Ceea ce se cere și se oferă pe piața muncii sau, altfel spus, obiectul acestei piețe îl formează munca, fapt care implică în mod direct omul. Desigur, omul este mai mult decât o marfă. Pe piață nu omul este acela care se cumpără și se vinde, ci munca efectivă.

• Cererea și oferta de muncă diferă de necesarul de muncă în societate și de munca pe care populația unei țări o poate depune ca mărime și structură

Precizăm că cererea de muncă este diferită de nevoia de muncă existentă în economia unei țări sau într-o activitate anume, așa cum oferta de muncă diferă de munca pe care o poate presta populația unei țări sau anumite segmente ale sale. Muncile din activitățile casnice, cele realizate de studenți, militari în termen și alți nesalariați nu fac obiectul cererii și ofertei.

• Cererea și oferta de muncă se caracterizează prin diversitate

De aici rezultă că ceea ce se cere și se oferă pe această piață nu este muncă în general, ci, de fiecare dată, o muncă anume (croitor, electrician, electronist, chimist etc.). Și pentru că munca nu este toată de același fel, nu este omogenă, vor exista atâtea piețe câte feluri de munci se realizează sub formă salarială. Evident, aceste piețe pot evolua într-o perioadă dată foarte diferit una de alta.

• Cererea de muncă are caracter derivat din cererea pentru alte bunuri, iar oferta de muncă derivă în cele din urmă din procese de natură demografică

Cererea și oferta de muncă nu sunt determinate direct de piața muncii. Cererea derivă din nevoia de bunuri care se pot obține recurgând la muncă salariată. Oferta de muncă are la bază procese demografice, care condiționează dinamica populației; generațiile de tineri nu se nasc pentru că părinții lor ar avea în vedere faptul că, peste un număr destul de mare de ani după naștere, ei ar putea deveni salariați.

Condiția esențială pentru funcționarea normală a pieței muncii este transparența. Desigur, în țara noastră s-au făcut progrese mari pentru a face cunoscută nevoia (cererea) de muncă salariată (locurile de muncă disponibile, modul de ocupare a acestora, firmele la care acestea există, condițiile de muncă și de salarizare etc.), precum și oferta de muncă (identificarea celor în căutarea unui loc de muncă, aptitudinile, pregătirea și exigențele lor etc.). În acest sens, există Agenția Națională pentru Ocuparea și Formarea Forței de Muncă ale cărei filiale au împânzit țara, iar publicitatea de toate felurile are un rol deosebit de important. Transparența ca preocupare rămâne însă, întrucât se acordă locuri de muncă pe criterii care nu țin de piața muncii, sunt trucate concursuri pentru ocuparea diferitelor locuri de muncă, diferite clauze ale contractului de muncă sunt confidențiale.

• Caracterul concurențial al pieței muncii are tendința să se altereze

Mulțimea reglementărilor legale existente pe piața muncii, mai mult sau mai puțin contradictorii, mulțimea condiționărilor adoptate în diferite activități sau de firme privind încadrarea în muncă, scara de salarizare, desfacerea contractelor de muncă etc. limitează și alterează concurența dintre purtătorii cererii

și ai ofertei de muncă, îndepărtează și diminuează spontaneitatea funcționării libere a pieței muncii, o îndepărtează de obișnuințele concurenței pe alte piețe. Împotriva acestei caracteristici care afectează cererea și oferta de muncă s-a dezvoltat o amplă mișcare de dereglementare, pentru a reveni la valențele concurențiale benefice ale pieței muncii.

• **Apropierea pieței muncii de normalitate implică un minimum de condiții**

Piața muncii poate funcționa normal dacă următoarele condiții, larg recunoscute ca viabile sunt respectate în mod adecvat:

- asigurarea neîngrădită a dreptului la muncă;
- interzicerea muncii forțate;
- asigurarea disciplinei în muncă;
- asigurarea protecției în muncă;
- respectarea dreptului la odihnă și refacerea capacității de muncă;
- perfecționarea pregătirii și reconversia profesională;
- respectarea libertății de asociere în sindicate, potrivit legii;
- respectarea dreptului la grevă.

Cererea și oferta de muncă se exprimă pe domenii, calificări, grad de calificare etc. și se compensurează în ore de muncă, locuri de muncă cu timp complet sau parțial în diferite proporții, sub alte forme indirecte, norme de muncă de diferite genuri, pe produse, pe timp, mixte, atipice.

• **Modul de exprimare și mobilitatea cererii și ofertei de muncă**

O particularitate este și faptul că atât **cererea, cât și oferta de muncă nu au mobilitate perfectă.** Se apreciază că mobilitatea ofertei este evident mai redusă pentru că oamenii nu-și schimbă cu ușurință munca, firma și localitatea în care lucrează, se atașează de mediul economico-social, chiar dacă uneori nu beneficiază de avantaje economice, nu dispun de o bună informare asupra locurilor de muncă disponibile, au șanse minime de ocupare a posturilor disponibile etc. În general, persoanele în vârstă și femeile au o mobilitate mai redusă față de ceilalți purtători ai ofertei de muncă. Există însă și factori care diminuează mobilitatea cererii de muncă, pentru că aceasta presupune delocalizarea unităților economice sau a activităților existente sau amplasarea celor noi, ceea ce înseamnă investiții apreciabile care trebuie corelate cu volumul pieței, apropierea de factorii de producție, de piața de desfacere, costurile de transport etc.

Cererea și oferta de muncă mai au și alte caracteristici:

a) **se formează în timp îndelungat.** Oferta de muncă presupune timp pentru creșterea și pregătirea noilor generații de oameni. Potrivit dreptului muncii din România, angajarea în muncă este permisă numai celor în vârstă de peste 15 ani. Cât privește cererea de muncă, pentru că este derivată din cererea de alte bunuri, implică extinderea unităților economice existente și apariția altora noi, ceea ce generează investiții prin care se creează noi locuri de muncă, iar acestea se realizează cu importante capitaluri și presupun timp;

b) au ca obiect **munca, ce s-a dovedit a fi singurul factor de producție variabil pe termen scurt.** Modalitățile prin care, la nivelul firmei, cererea și oferta de muncă se adaptează pe termen scurt, în sensul creșterii sau scăderii, sunt: orele suplimentare, diminuarea programului de muncă, munca temporară, munca cu orar redus și atipic, șomajul tehnic, desfacerea contractului de muncă etc.;

c) **satisfacerea lor este, în general, o problemă de urgență.** Pentru a-și onora obligațiile contractate, o firmă trebuie să-și asigure forța de muncă necesară cât mai repede. O persoană în situația de salariat trebuie, la rândul său, să se angajeze cât mai repede pentru că nu are din ce trăi;

d) **sunt perisabile.** Munca există numai în măsura în care omul realizează efectiv o activitate economică. Dacă nu este angajat sau este, dar în timpul programului angajatul, din diferite motive, nu lucrează, munca pe care ar fi putut s-o realizeze este o pierdere; atât cererea, cât și oferta corespunzătoare muncii care nu au fost depuse (realizate) rămân nesatisfăcute.

Piața muncii, ca expresie a raporturilor dintre cerere și ofertă, se desfășoară **în două trepte sau faze. Prima** se manifestă pe ansamblul unei economii sau pe segmente mari de cerere și ofertă determinate de particularitățile tehnico-economice ale activităților. În cadrul acestei faze se formează condițiile generale de angajare a salariaților, se conturează principiile care acționează la stabilirea salariilor și o anumită tendință de stabilire a salariilor la nivel înalt sau scăzut. **A doua fază** reprezintă o continuare a celei dintâi și constă în întâlnirea cererii cu oferta de muncă în termeni reali, în funcție de condițiile concrete ale firmei și ale salariaților săi. Cererea se dimensionează precis ca volum și structură pe baza contractelor și a altor angajamente asumate de firme, iar oferta se delimitează și ea pornind de la programul de muncă, numărul de ore suplimentare pe care acceptă să le realizeze sau nu salariații în funcție de nevoile și aspirațiile lor, de situația socială și economică etc. la momentul respectiv. Din confruntarea cererii cu oferta de muncă, la acest nivel, se determină mărimea și dinamica reale ale salariului fiecăruia.

Caracteristicile cererii și ofertei de muncă acționează concomitent în totalitatea lor și au ca rezultat o dinamică specifică pieței muncii, care se resimte în întreaga dezvoltare economico-socială a unei țări atât pe termen scurt, cât și pe termen lung.

MINIGLOSAR

• **Piața unică a muncii –** piață a muncii la nivel național și internațional, considerată în totalitate la fel (omogenă) în conținut și funcționând după aceleași reguli, în același fel.

• **Piață unitară a muncii –** piață a muncii națională și/sau internațională care are aceeași structură și aceleași reguli de funcționare, adoptate însă în mod deosebit de țări, zone sau segmente care se diferențiază între ele nu prin reguli, ci prin limitele admisive și permisive ale acestora.

Piețele cele mai unitare sunt cele pe meserii, pe structuri ocupaționale.

INTREBARI PENTRU VERIFICAREA CUNOSTINTELOR

• În ce sens trebuie interpretată formarea cererii și ofertei de muncă?

• Evaluați argumentat transparența și adaptabilitatea cererii și ofertei de muncă într-un caz pe care îl cunoașteți sau de care ați auzit.

• De ce se impune o reglementare a funcționării pieței muncii?

• Ce înseamnă că piața muncii are caracter eterogen?

• Cum motivați mobilitatea cererii și ofertei de muncă?

• Identificați și analizați caracteristicile pieței muncii.

• În ce constă caracterul perisabil al ofertei de muncă?

• Explicați cum funcționează **piața** muncii.

Temă: eseu la alegere

• Cererea si oferta de muncă la momentul zilei.

• Se realizează tema cu elevii clasei respective. Se va folosi un ziar de publicitate sau mai multe, se va calcula numărul de cereri și oferte pe domenii și activități, se vor comenta (interpreta) semnificațiile acestora și se vor formula concluzii. Modalitatea de realizare concretă se stabilește de profesor.

B. Fenomene noi pe piața muncii

Piața muncii, prin natura sa, reflectă schimbările din mediul economic și induce, la rândul său, anumite influențe asupra acestuia. În condițiile actuale, când relațiile dintre țări se dezvoltă tot mai mult, interacțiunile dintre economie și piața muncii se intensifică și se diversifică în mod evident. Sub influența acestora, pe piața muncii se pot sesiza schimbări deosebit de importante, dintre care menționăm:

• **Activitatea economică își pune amprenta asupra caracteristicilor pieței muncii, dar este și influentată de aceasta**

• **cererea de muncă,** generată multă vreme aproape în exclusivitate de creșterea economică și cererea de bunuri interne, **derivă de acum tot mai mult din cererea externă de bunuri** ca urmare a dezvoltării schimburilor economice internaționale și globalizării economiei. **Oferta de muncă are și ea aceeași tendință,** dar evoluează mai lent în această direcție;

• **structura cererii de muncă se deplasează rapid în favoarea creșterii muncii calificate** în mod deosebit în țările dezvoltate, dar nu numai acolo. Odată cu aceasta **a crescut simțitor oferta de muncă** de acest gen datorită dezvoltării învățământului superior în toate țările. În activitatea economică, munca bine pregătită (calificată) este mai greu și mai puțin substituibilă de către capital, pe când munca necalificată este mult mai substituibilă atât de capital, cât și de cea calificată;

• Relațiile dintre țări și globalizarea economiei au o influență crescândă asupra cererii și ofertei de muncă, asupra structurii acestora.

• schimbările calitative din structura pieței muncii au determinat apariția unei noi clasificări a acesteia cu caracter dual (două sectoare): **good jobs (locuri de muncă bune)** și **bad jobs (locuri de muncă rele).** Această clasificare este aplicabilă atât la nivel general, cât și în cadrul firmelor. Primul sector se caracterizează prin insuficiența ofertei de muncă, iar al doilea, prin excedent de ofertă;

• **a crescut instabilitatea ocupării locurilor de muncă. Instabilitatea desemnează faptul că ocuparea unui loc de muncă este limitată în timp.** Aceasta nu decurge neapărat din dorința proprietarilor de a-i face pe salariați să accepte salarii mai mici, ci și din transformările tehnice, tehnologice, organizaționale și economice care au loc în cadrul firmelor. Instabilitatea generează insecuritatea locului de muncă numai dacă persoanele afectate nu găsesc alte locuri de muncă, iar acest fapt survine adesea în condițiile unui șomaj ridicat. Experiența mai arată că ocuparea multor locuri de muncă temporare este un semnal negativ pentru angajatori. Instabilitatea afectează în mod deosebit tinerii (până la 26 de ani), mai vârstnicii (peste 50 de ani) și pe cei cu experiență insuficientă pentru ocuparea unor categorii de locuri de muncă.

• Instabilitatea ocupării, flexibilitatea muncii, constrângerea comercială asupra exercitării muncii și problema securizării parcursului profesional sunt fenomene proprii pieței muncii în ultimele decenii.

• **flexibilitatea muncii ca factor de producție crește foarte mult** datorită diversificării orarelor de muncă, diminuării stocurilor de produse fabricate pentru a produce chiar la momentul când apare cererea, adaptării activităților productive la creșterea, diversificarea și modificarea rapidă a nevoilor, la progresele științei și tehnicii etc. **Flexibilitatea muncii presupune adaptarea acesteia la schimbările care decurg din mediul economic care se remodelează continuu.** Formele concrete ale flexibilității sunt: a) angajarea cu contracte pe timp determinat cât mai scurt (angajare temporară); b) angajarea cu munca la domiciliul angajatorului pentru anumite zile din săptămână și/sau ore din diferite zile; c) angajare la firme cu timp parțial și orar modular sezonier sau săptămânal; d) angajarea cu orar aleatoriu anunțat de angajator cu 10-48 de ore înainte; e) individualizarea muncilor pe salariați în funcție de exigentele postului, precum și de interesul și participarea angajatului etc.;

• **constrângerea comercială asupra volumului structurii și realizării muncii este în creștere evidentă.** Producția este din ce în ce mai direct pilotată de client, iar competiția dintre producători pentru preluarea cererii și satisfacerea clienților induce stres, responsabilități sporite, extinderea manifestării creative a salariaților și toate acestea sunt factori esențiali de **intensificare a muncii.** Confruntat cu cererile clientelei, salariatul are mai puține posibilități de a-și negocia ritmul de muncă, orarul și locul de muncă sau întreruperile în muncă. Constrângerea de natură comercială are tendința să se extindă în toate sectoarele și la tot mai multe funcțiuni. Comunicațiile moderne îl pune din ce în ce mai des pe salariat vizavi de clientul

firmei sale sau de potențialul client pentru a-i prelua comanda și a o realiza în condiții cât mai bune;

• **stabilitatea ocupării forței de muncă, deși dorită, a devenit practic imposibilă în contextul actual.** De aceea se pune din ce în ce mai mult **problema securizării parcursului profesional al salariaților.** Aceasta nu înseamnă să se diminueze flexibilitatea, ci să se asigure în decursul vieții active salariale protecția necesară contra efectelor negative ale flexibilității.

Piața muncii este în prezent extrem de dinamică; formele remarcate se vor apropia de maturitatea lor, se vor nuanța, și, alături de ele, vor apărea altele noi care vor crea, la rândul lor, noi preocupări. Pașii făcuți până acum în direcția unei mai bune funcționări a pieței muncii nu sunt, desigur, lipsiți de importanță, dar realitățile ne obligă să ținem seama permanent că în sfera acestei piețe intră asigurarea condițiilor pentru o existență normală a majorității covârșitoare a populațiilor lumii.

MINIGLOSAR

• **Flexibilitatea pieței muncii** – capacitatea de a adapta rapid și fără costuri ocuparea forței de muncă la nevoile economiei, asigurând diminuarea șomajului.

• **Insecuritatea pe piața muncii** – incapacitatea de a asigura celor afectați de instabilitate alte locuri de muncă cel târziu până la expirarea protecției asigurate prin ajutorul de șomaj.

• **Flexibilitatea (pe piața) muncii** – capacitatea muncii ca factor de producție de a se adapta exigențelor de competitivitate ale firmelor și ale angajatorilor. Modificarea gradului de flexibilitate a muncii este rezultatul unui anumit consens între patronat, sindicate și politica guvernului. Orice schimbare însă stârnește controverse. Adepții acestei măsuri apreciază că favorizează creșterea economică și este menită să creeze sau să salveze de la desființare locuri de muncă. Adversarii săi estimează că, dimpotrivă, are menirea de a suprima locuri de muncă și de aceea trebuie realizată prin compromis.

• **Ocuparea forței de muncă** – asigurarea concomitentă a exercitării unei activități remunerate și a unui loc de muncă. Modelul ideal în trecut „un singur loc de muncă, fix, garantat și stabil" în raport cu realitățile actuale nu mai poate fi susținut nici practic, nici teoretic.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• Care sunt cauzele care au determinat noi fenomene pe piața muncii în ultimele decenii?

• Din punct de vedere personal, care fenomen actual de pe piața muncii îl apreciați în mod deosebit? Puteți explica de ce?

• Flexibilitatea muncii ca factor de producție este un fenomen pozitiv, negativ sau neutru? Argumentați.

• Exemplificați cum acționează constrângerea comercială asupra factorului muncă pe o situație reală din mediul dumneavoastră social.

PROBLEME DE REFLECȚIE

- Ce atitudine ar trebui să avem vizavi de flexibilitatea muncii?
- Cum este bine să caracterizăm locurile de muncă rele (*bad jobs*)? Ce explicații putem aduce în sprijinul punctului de vedere propriu?

C. Salariul

• Ce este salariul?

Pentru contribuția la realizarea muncii ca factor de producție, posesorul său primește o sumă de bani, o remunerație, denumită salariu.

• Salariul este un cost

Privit din punctul de vedere al desfășurării activității economice, adică al faptului că activitatea economică presupune combinarea factorilor de producție din care munca nu lipsește, **salariul reprezintă un cost, o componentă a consumului total de factori de producție pentru obținerea unui anumit bun economic.** Dacă se are însă în vedere faptul că orice activitate se finalizează în bunuri economice, care, prin prețuri pe piață, se transformă în bani, în venit, iar acesta se împarte între toți cei care au contribuit la realizarea sa, **salariul reprezintă venitul celor care au contribuit, prin munca depusă, la obținerea rezultatelor respective.**

• Salariul este un venit

Din această situație, în care salariul este, pe de o parte, cost, iar pe de altă parte, venit, se desprinde concluzia că el depinde de muncă, dar și **de rezultatele obținute,** iar mărimea sa concretă pentru fiecare salariat se poate stabili numai la nivelul firmei, pentru că numai aici se poate cunoaște concret care este contribuția, alături de ceilalți factori de producție, la rezultate, la realizarea venitului.

Salariul este o mărime permanent supusă unor procese contradictorii de diferențiere și de apropiere-egalizare, de la o persoană la alta. Diferențierea are la bază mai întâi calitățile, aptitudinile foarte diferite de la individ la individ ale salariaților, la care se adaugă caracterul muncii – grea sau ușoară, de zi sau de noapte, mediu toxic sau nu – rezultatele obținute, cantitatea de muncă, răspunderea etc., proprii fiecăruia. Diferențele de salariu fundamentate pe asemenea aspecte, de regulă, nu sunt contestate nici de salariați și nici de firmele la care aceștia sunt angajați.

• Factori de diferențiere și apropiere a salariilor

Apropierea – „egalizarea“ salariilor poate surveni numai în măsura în care elementele de diferențiere dispar sau se restrâng. Astfel, prin ridicarea calificării se pot diminua anumite diferențe calitative dintre salariați, prin promovarea unor măsuri complexe se pot apropia sau chiar egaliza anumite condiții de muncă pentru diferite grupuri de salariați, dar dacă se are în vedere ansamblul elementelor de diferențiere, nu se poate ajunge la o situație care să justifice egalizarea salariilor.

Salariații nu acceptă toți inegalitatea dintre salarii atunci când, după opinia lor, au o contribuție egală sau sensibil apropiată la efectuarea muncii. Or, aceasta ar

însemna nerespectarea principiilor economiei de piață, nu s-ar justifica în raport cu ele și ar fi de natură antieconomică.

Treptat, s-a conturat concluzia că atât mărimea salariului, cât și diferențele dintre salarii trebuie astfel stabilite încât să păstreze permanent vii incitația la muncă și aspirația la ridicarea pregătirii, ca determinante pentru obținerea unui salariu mai mare, ca urmare a creșterii productivității muncii.

Salariul variază pe țări, domenii, firme și persoane. Pe termen lung, mărimea salariului nominal are tendința generală de creștere. În această privință un rol important revine creșterii cheltuielilor cu instruirea și calificarea, transportul și hrana, locuința, odihna etc. pe care le au salariații. Un alt factor care acționează în aceeași direcție este creșterea productivității, a rezultatelor obținute prin munca salariaților. Cu cât acestea sunt mai mari, cu atât posesorii factorului de producție muncă se consideră mai îndreptățiți să primească un salariu mai mare.

Din punctul de vedere al salariatului, suma de bani pe care o primește atunci când lucrează constituie salariul nominal.

După reținerea impozitului pe salariu și a altor taxe legale, ceea ce rămâne este salariul nominal net. Aceasta este de fapt suma de bani pe care o primește efectiv lucrătorul salariat pentru munca prestată. Salariul nominal este o componentă a câștigului nominal – alături de alte elemente cum sunt: veniturile obținute pentru timpul lucrat suplimentar, sporurile, premiile etc.

• Salariul nominal

Câștigul nominal este format din veniturile bănesti totale încasate de un salariat pentru aportul său la activitatea economică.

De o importanță deosebită în economie este salariul minim garantat legal. Acesta este salariul fixat pe cale legală pentru a garanta salariaților din categoriile defavorizate un venit nominal care să corespundă minimului de subzistență, determinat concret-istoric, în cadrul unui mediu economico-social dat. Pe măsură ce societatea evoluează, minimul de subzistență crește, deci salariul minim garantat legal, care trebuie să acopere acest minim, sporește.

• **Mărimea salariului minim într-o societate este factor de stabilitate socială, de respect față de salariații defavorizați, dar și o expresie a eficienței generale a muncii în economie.**

Veniturile salariale în România în perioada 1990-2003

Tabelul 9.1

Indicatori	u.m.	1990	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Indicele prețurilor de consum	%	100	7071,9	9.353,4	12.983,4	33.076,9	52.624,2	73.728,0	111.767,1	750.290,7	1.894.162,1	212.291,0
Indicele câștigului salarial real	%	100	59,4	66,5	72,7	56,3	58,2	56,0	58,6	61,5	62,8	69,5
Câștigul salarial nominal mediu net lunar	lei/ salariu	3.414	141.951	211.373	321.169	632.086	1.042.274	1.522.878	2.139.138	3.019.424	3.226.815	4.163.613

Sursa: *Anuarul Statistic al României*, 2004.

Cantitatea de bunuri materiale și de servicii de consum personal care poate fi cumpărată, la un moment dat, cu salariul nominal net reprezintă salariul real. Acesta diferă și el de la o perioadă la alta și de la o piață la alta. **Salariul real este determinat de mărimea salariului nominal, cu care este direct proporțional, și de nivelul prețurilor bunurilor economice de consum personal, cu care este invers proporțional.**

În dinamică, salariul real este ilustrat de indicele salariului real, care se determină astfel:

$$I_{SR} = \frac{SR_1}{SR_0} \times 100 = \frac{I_{SN}}{I_{PC}} \times 100,$$

în care: SR_1 = salariul real în perioada curentă;
SR_0 = salariul real în perioada anterioară;
I_{SN} = indicele salariului nominal;
I_{PC} = indicele prețului bunurilor de consum.

Exemplu:

În luna septembrie 2005, un angajat la firma X avea un salariu nominal net de nouă milioane de lei. Presupunem că o pereche de pantofi costă 4,5 milioane de lei. În luna septembrie 2006, același salariat a obținut un salariu nominal net de 13,5 milioane de lei. În luna septembrie, o pereche de pantofi costă 6,75 milioane de lei.

Salariul real în septembrie 2005:

$$\frac{\text{9 milioane lei}}{\text{4,5 milioane lei/1 pereche pantofi}} = \text{2 perechi de pantofi}$$

Salariul real în septembrie 2006:

$$\frac{\text{13,5 milioane lei}}{\text{6,75 milioane/1 pereche pantofi}} = \text{2 perechi de pantofi}$$

În septembrie 2006 față de septembrie 2005, salariul real nu s-a modificat.

Calculul indicelui salariului real se poate realiza astfel:

$$\frac{\text{13,5 mil. lei}}{\text{6,75 mil. lei}} : \frac{\text{9 mil. lei}}{\text{4,5 mil. lei}} = \frac{9}{9} \times 100 = 100\%,$$ ceea ce înseamnă că salariul real nu s-a modificat.

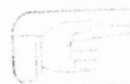
• Câștig real

*Cantitatea de bunuri materiale și de servicii de consum care se poate cumpăra cu ajutorul câștigului nominal net, într-o anumită perioadă determinată, se numește **câștig real**.*

Revendicările privind creșterea salariului au ca punct de sprijin nu atât mărimea și dinamica salariului nominal, cât pe cele ale salariului real, asupra căruia acționează și factori care nu țin de fiecare salariat.

Pentru stimularea salariaților sau pentru realizarea de către unii dintre ei a unui venit minim, considerat rezonabil, pe lângă salariul individual, s-au mai constituit salariul colectiv și salariul social. **Salariul colectiv** este atribuit în sumă globală tuturor salariaților unei firme ca participare la rezultatele sale (la beneficiu) sau prin diferite alte facilități. **Salariul social** este o sumă pe care societatea, în ansamblul său, o acordă pentru a spori veniturile unor categorii de salariați sau numai ale unor grupuri din cadrul acestora care se confruntă cu dificultăți mari, cum sunt accidentele de muncă, bolile profesionale, șomajul etc., cărora nu le pot face față cei în cauză dacă nu sunt ajutați.

Mărimea și dinamica salariului sunt influențate de numeroși alți **factori**, mai ales cu caracter **indirect,** cum sunt: gradul de organizare în sindicate și capacitatea sindicatelor de a obține câștig de cauză pentru revendicările salariaților, capacitatea salariaților de a se organiza și a dialoga cu unitatea economică, organizațiile patronale sau (și) cu organele specializate ale statului cu prilejul desfășurării acordurilor colective, migrația internațională a forței de muncă, legislația cu privire la mișcarea grevistă și revendicativă din fiecare țară etc.

MINIGLOSAR

• **Salariu** – venit însușit de salariați pentru munca depusă.

• **Salariu nominal** – suma de bani plătită salariatului pentru activitatea depusă. După ce se plătesc impozitul pe salariu și alte taxe, ceea ce rămâne este **salariul nominal net.**

• **Salariu real** – cantitatea de bunuri materiale și de servicii de consum personal care se poate cumpăra cu salariul nominal net, la nivelul existent al prețurilor bunurilor de consum.

• **Câștig nominal** – veniturile bănești totale încasate de un salariat (salariul tarifar nominal, sporuri, premii etc.).

• **Câștig real** – cantitatea de bunuri materiale și de servicii de consum care se poate cumpăra cu câștigul nominal (net).

• **Salariu minim** – salariul nominal fixat pe cale legală pentru a garanta salariaților din categoriile defavorizate un venit bănesc corespunzător necesităților de subzistență.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Ce importanță are în economie salariul în calitate de venit și în calitate de cost?
- Ce este salariul nominal?
- Ce este câștigul salarial nominal?
- Cum se explică cele două tendințe contradictorii din evoluția salariilor?
- Cum se explică existența salariului colectiv și a salariului social?
- Ce este salariul real?
- Care sunt situațiile teoretice în care poate să crească salariul real?
- Ce este câștigul real?
- Ce factori indirecți pot influența mărimea și dinamica salariului nominal?
- Ce factori apreciați că au determinat scăderea salariului real în țara noastră în ultimii zece ani?
- Ce reprezintă salariul minim într-o societate și pe baza căror elemente poate fi stabilit?
- Ce raport este între salariul real și câștigul real?

PROBLEME DE REFLECȚIE

• Raportul dintre importanța pe care o acordă întreprinzătorul salariului în calitate de cost și cea pe care o acordă posesorul forței de muncă în calitate de venit.

• Dintre toate cazurile teoretice de sporire a salariului real, care credeți că este cea mai potrivită cale pentru etapa actuală în țara noastră?

• Nivelul și dinamica salariului nominal trebuie corelate cu evoluția productivității marginale a muncii, dar și cu inflația din economie.

• Evoluția diferită a salariului nominal și a câștigurilor totale în bani într-o țară.

• Când salariul nominal crește mai încet față de o perioadă anterioară, situația salariului real se poate îmbunătăți?

Problemă rezolvată

• Atunci când prețurile bunurilor de consum scad cu 20%, iar salariul real scade cu 10%, salariul nominal:

a) crește cu ...;

b) scade cu ...;

c) nu se modifică.

Rezolvare:

$ISR = \frac{ISN}{IPC}$, de unde

$ISN = ISR \times IPC$

$ISN = 0,90 \times 0,80 = 0,72$

ISN = 72%, ceea ce înseamnă că salariul nominal scade cu 28% (100% – 72%), adică revine la un indice de 72%.

PROBLEME DE REZOLVAT

• Ce se întâmplă dacă într-o țară salariul nominal sporește cu 100%, iar salariul real scade cu 50%?

• Analizați, pe baza datelor din tabelul referitor la evoluția veniturilor salariale din România în perioada 1990-2001, care sunt cauzele care au determinat această situație.

D. Contractul de muncă

• Contractul de muncă este forma juridică fundamentală proprie pieței muncii

Pentru orice salariat, ocuparea unui loc de muncă, astfel încât să beneficieze de avantajele pe care le pot asigura existența și funcționarea pieței muncii, este determinată de semnarea contractului de angajare. Orice alt mod de a depune o muncă salariată este ilegal, atât pentru angajat, cât și pentru firma care face asemenea angajări. Odată ce admit o astfel de angajare, salariatul și firma respectivă se antrenează într-o relație interzisă și pedepsită de lege, salariatul rămâne la discreția conducerii firmei, pierde o mulțime de drepturi cu privire la asigurarea de șomaj, protecția muncii, asigurarea îngrijirii medicale. Acest gen de funcționare a pieței muncii este denumit „muncă la negru" sau „piață neagră a muncii", care oferă firmelor posibilitatea de a se sustrage de la plata obligațiilor pe care

le au cu privire la asigurarea medicală și socială a salariaților lor, de a fixa salariile cum cred că le este mai bine, de a interzice grevele etc., iar salariaților le permite să se sustragă de la plata impozitelor pe venit, pierzând însă toate celelalte avantaje proprii angajării legale, inclusiv dreptul la pensie, în anumite condiții.

Întâlnirea cererii și ofertei pe piața muncii și tranzacțiile care au loc între subiecții (purtătorii) acestora, în cazul când reușesc, se finalizează și se consfințesc prin încheierea unui **contract de angajare,** denumit în practica curentă **contract de muncă.** Acesta reflectă acordul de voințe exprimate liber (convenția) dintre patron (angajator) și salariat (angajat) și convenit cu prilejul interviului pentru ocuparea locului de muncă.

• Angajarea fără contract de muncă îl avantajează pe angajator mai mult decât pe angajat și îi plasează pe amândoi în sfera comportamentului ilegal, sancționat prin lege.

Pentru a fi valabil, contractul de muncă trebuie să respecte toate prevederile legale în vigoare și să cuprindă, în plus, condițiile de muncă și de angajare nedeterminate precis prin normele juridice existente, precum și alte drepturi și obligații care îl privesc atât pe patron, cât și pe salariat. Astfel, pot fi prevăzute:

• Contractul de muncă este o înțelegere liberă între participanții care au purtat un dialog, au negociat.

• orele suplimentare ce pot fi efectuate de salariat și modul în care vor fi remunerate;

• modul în care este organizată munca pe schimburi – acolo unde este cazul;

• regulile executării muncii pe timpul nopții sau în anumite momente speciale ale perioadei de muncă;

• condițiile în care se execută munca în zilele de sărbători legale – program, remunerare etc.;

• modul de salarizare – nivelul salariului minim, salariul lunar și/sau săptămânal, orar, sporuri care se acordă și în ce situații, sub ce formă se plătește, cuantumul salariului în situație de șomaj tehnic etc.;

• Contractul de muncă trebuie să respecte toate prevederile legale și să precizeze, în plus, drepturi și obligații nedeterminate exact prin normele juridice existente.

• condițiile de promovare în muncă, de reorientare profesională, de perfecționare a calificării;

• ce anume constituie conflict de muncă și cum se rezolvă acesta;

• cum se asigură protecția muncii și răspunderile angajatului/angajatorului.

Drepturile și răspunderile care decurg din contractul de muncă îi determină pe semnatarii acestuia să supravegheze îndeaproape respectarea sa. Aspirațiile patronului și angajatului, atât la încheierea contractului, cât și pe parcursul realizării sale, sunt deopotrivă comune, pentru a se realiza munca în mod corespunzător, ca o condiție fără de care niciunul nu și-ar putea împlini interesele, și contradictorii (opuse), pentru că, în măsura în care interesele unuia dintre participanți sunt mai bine satisfăcute fără o motivație economică relevantă, celălalt va fi afectat negativ în mod nejustificat.

• Interesele semnatarilor contractului de muncă sunt atât comune, cât și opuse, contradictorii.

În condițiile actuale s-a schimbat profund și statutul muncii. Contractul cu durată nedeterminată, simbol al stabilității locului de muncă și al salariatului cu statut negociat colectiv ține de trecut. În căutarea flexibilității, angajatorii (firmele, administrațiile etc.) au dezvoltat sistemul contractelor pe timp determinat, angajarea pe timp parțial și cu durata muncii adaptată la nevoile lor. De asemenea, au promovat autofolosirea muncii, adică munca independentă care este în mare măsură expresia apariției de noi firme, în mod deosebit individuale, cu predilecție în sfera serviciilor.

? ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- De ce este necesară încheierea unui contract de muncă?
- Care sunt principalele condiții pe care un patron le impune celui pe care îl angajează?
- Ce își dorește cu prioritate un salariat de la patronul său atunci când se angajează?
- Considerați că relația angajator-angajat este o competiție? Argumentați răspunsul.
- Ce avantaje conferă semnatarilor un contract de muncă perfect legal?
- Cine și cum este avantajat sau dezavantajat cu prilejul prestării de muncă în mod ilegal?

TEXT TEMATIC

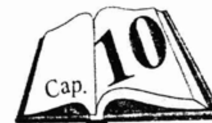
„Piața muncii a fost afectată de dezechilibre atât la nivelul raportului dintre populația activă și populația inactivă, cât și în rata de ocupare (...). Deși persistă dezechilibre între ofertă și cerere pe anumite segmente ale pieței muncii, precum și un nivel încă redus al specializării profesionale, capitalul uman are o capacitate ridicată de adaptare la standardele pieței forței de muncă europene."

Sursa: *Strategia națională de dezvoltare economică a României*

Pe baza acestui text analizați:

- influențele pe care le poate avea asupra pieței muncii fiecare contradicție menționată;

- în ce credeți că ar putea consta adaptarea forței de muncă din România la standardele europene (în general sau pe anumite segmente).

CREȘTERE ȘI DEZVOLTARE ECONOMICĂ. FLUCTUAȚII ECONOMICE*

Fenomenele și procesele care formează economia oricărei țări au loc continuu, dar nu linear, ci cu fluctuații care pot fi întâmplătoare, sezoniere, dar și ciclice, repetabile cu o anumită regularitate, chiar dacă aceasta nu se poate încadra în termene riguroase.

Pentru a cunoaște și înțelege cum evoluează economia unei țări în timp, sensul, intensitatea și eficiența transformărilor care se produc în viața economică de ansamblu, ca și modul cum se manifestă evoluția principalilor parametri economici, este necesar să studiem:

A. UTILIZAREA VENITULUI

B. CREȘTERE ȘI DEZVOLTARE ECONOMICĂ

C. FLUCTUAȚIILE MACROECONOMICE

Pe baza celor studiate, veți avea posibilitatea să:

- *observați cum se pot **releva** rezultatele activității la nivel macroeconomic;*
- *înțelegeți cum se utilizează **venitul** național pentru consum și **investiții**;*
- *interpretați semnificațiile **creșterii și** dezvoltării economice;*
- *cunoașteți ce factori pot **susține** creșterea și dezvoltarea economică a unei țări;*
- *sesizați ciclicitatea în evoluția **vieții** economice.*

Indicatorii macroeconomici

Prin vânzarea bunurilor economice, participanții la producerea lor obțin veniturile ce li se cuvin, corespunzătoare serviciilor aduse de fiecare. Formarea acestor venituri este rezultatul unui proces care începe pe piața factorilor de producție, se continuă în producția propriu-zisă a bunurilor economice, apoi în sfera distribuției lor, și se finalizează prin relațiile ce se creează cu ocazia plății impozitelor și taxelor la buget.

La nivelul economiei naționale, rezultatele acestui proces format din nenumărate activități pot fi determinate numai în expresie valorică sub formă de indicatori cunoscuți sub denumirea de agregate economice. Pentru calculul acestora se ține seama numai de **bunurile finale,** adică de bunurile care sunt destinate producției și/sau consumului, care nu mai suportă transformări prin prelucrare, ci intră direct în procesul realizării lor finale specific firmelor, menajelor și administrațiilor.

Pornind de la faptul că unitățile economice pot acționa (produce) atât în țara de origine, cât și în alte țări, numai în țara de origine sau numai într-una sau mai multe alte țări, pentru a reflecta asemenea situații, în calculul rezultatelor economice ale unei țări distingem mai întâi:

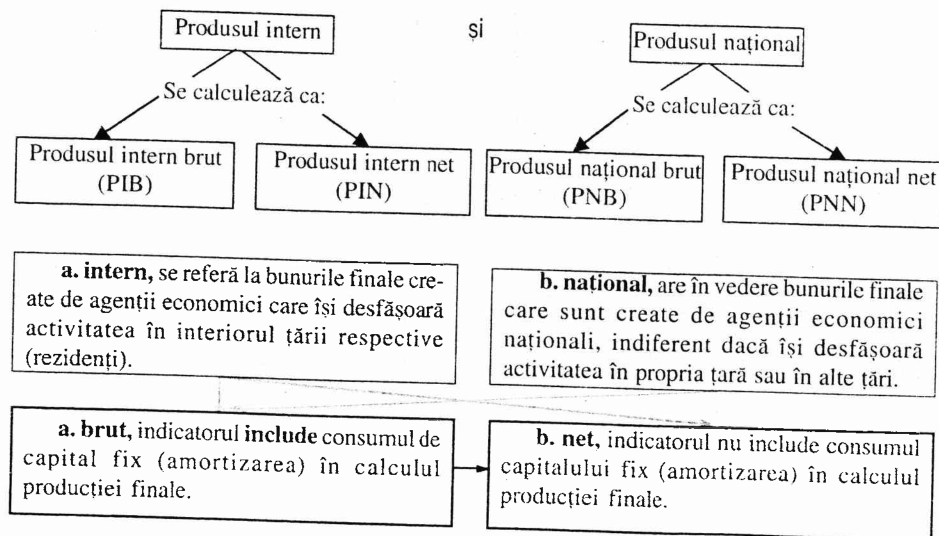

Fig. 10.1. *Interacțiunea produs intern, produs național*

Bunurile economice finale care sunt incluse în calculul acestor indicatori pot fi evaluate în: ▪ **prețurile pieței** (prețuri curente de piață); ▪ **prețurile factorilor de producție** (cheltuielile făcute cu remunerarea factorilor implicați în obținerea lor). Prețurile pieței sunt mai mari decât prețurile factorilor. Ele includ atât impozitele directe (cuprinse în prețurile factorilor de producție și plătite de producător), cât și impozitele indirecte (TVA, accize, respectiv obligații fiscale) plătite de cumpărători.

Produsul intern brut (PIB) *reprezintă expresia valorică brută curentă a producției de bunuri economice finale create în decursul unei perioade, de regulă un an, de agenții economici care își desfășoară activitatea în interiorul țării.*

Bunurile cuprinse în acest indicator sunt destinate: **consumului privat** (personal); **consumului public** (guvernamental); **formării brute a capitalului tehnic** (înlocuirii bunurilor de capital fix scoase din funcțiune și creșterii volumului acestora, precum și sporirii stocurilor de capital circulant); **exportului net** (diferența dintre valoarea exportului și valoarea importului).

Produsul național brut (PNB) *este expresia valorică brută, curentă, de piață, a bunurilor economice finale produse de agenții economici naționali, de regulă, în decursul unui an.* Se calculează: ▪ **adăugând** la PIB producția finală brută a agenților naționali ce își desfășoară activitatea în străinătate și ▪ **scăzând** producția finală brută a agenților străini ce își desfășoară activitatea în interiorul țării.

Produsul intern net (PIN) *este valoarea adăugată netă în prețurile factorilor (când nu cuprinde impozitele indirecte nete) și în prețurile pieței (când cuprinde și impozitele indirecte nete).* Se calculează eliminând din PIB consumul de capital fix (CCF): PIN = PIB – CCF.

Produsul național net (PNN) *este valoarea adăugată netă realizată într-o țară, cu luarea în considerare a soldului* Δ(±) *veniturilor factorilor de producție naționali încasate din străinătate și al celor plătite străinătății.* Se calculează eliminând din PNB consumul de capital fix (CCF): PNN = PNB – CCF.

Exprimat în prețurile factorilor, produsul național net se mai numește și **venit național** (PNN_{pf}).

Utilizarea venitului pentru consum

Rezultatele activității economice sunt, desigur, bunuri economice care se transformă în bani prin vânzare - cumpărare, iar pentru participanții la producție, acești bani reprezintă venituri. **Rezultatele activității economice, producției, în această optică sunt deci veniturile.** În măsura în care obțin venituri și în funcție de mărimea acestora, agenții economici dintr-o țară, considerați în ansamblul lor, le pot folosi pentru

• În raport cu venitul, partea destinată producției reprezintă suma economisită, iar în final aceasta se transformă în investiții.

a-și asigura cele necesare existenței, adică pentru **consum** și pentru a **produce, pentru dezvoltarea activității economice.** Este de reținut că această împărțire a venitului este posibilă doar la nivelul unei țări. La nivelul unui agent economic, luat separat, s-ar putea ca venitul său să acopere numai consumul, iar uneori să nu fie suficient nici pentru acesta. Evident, sunt și agenți economici cu venituri mari și foarte mari pentru care utilizarea unei părți din venit pentru producție nu este o problemă.

Partea din venitul de care dispun agenții economici pe care ei o folosesc pentru satisfacerea trebuințelor reprezintă **consumul.** În acest sens, **consumul se exprimă prin valoarea bunurilor și serviciilor achiziționate de menaje și administrații publice pentru satisfacerea directă a nevoilor umane, atât individuale, cât și colective.**

Partea din venitul de care dispun agenții economici ce depășește mărimea consumului reprezintă economiile. Acestea sunt de fapt sumele care pot fi folosite în scopul producției și care există întotdeauna la nivelul unei țări într-o măsură mai mare sau mai mică, dar nu și la nivelul fiecărui agent economic.

Deci $V = C + S$,
unde:
V = venitul;
C = consumul;
S = economiile.

Raportul dintre consum și venit este cunoscut sub denumirea de **rată medie a consumului** *sau* **înclinație medie spre consum** ($\bar{c}$). *Ea exprimă partea din venit care se cheltuiește pentru consum într-un interval de timp și într-un anumit spațiu socioeconomic.*

• Folosirea venitului pentru consum are loc în condițiile unor corelații care se modifică în timp și diferă de la o țară la alta. Acest fenomen este influențat de numeroase cauze (factori) obiectivi și subiectivi.

$$\text{Deci, } \bar{c} = \frac{C}{V}.$$

Acest parametru ($\bar{c}$) se poate exprima în procente (70%), ca număr zecimal (0,7) sau sub formă de fracție (7/10). El este de regulă **o mărime pozitivă, dar subunitară.**

Ținând seama de faptul că, **pe măsură ce venitul crește sau scade, consumul se extinde sau se contractă, dar într-o proporție mai mică,** atunci, în condițiile sporirii venitului, înclinația medie spre consum are tendințe de reducere, iar când venitul scade, înclinația medie spre consum crește (vezi figura 10.2).

Așa cum rezultă din figura 10.2, odată cu creșterea veniturilor asistăm la scăderea ratei medii a consumului.

Din relația înclinației medii spre consum rezultă funcția consumului:

$$C = \bar{c} \times V.$$

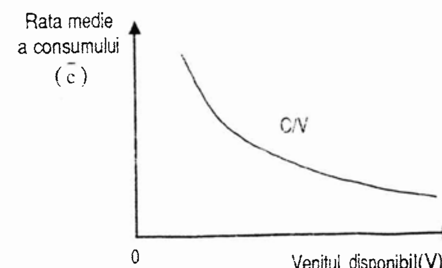

Fig. 10.2. *Interdependența dintre evoluția venitului și rata medie a consumului*

La un volum dat al venitului, cu cât rata medie a consumului este mai mare, cu atât este mai mică partea destinată economiilor.

Mărimea cheltuielilor pentru consum depinde de numeroși factori: mărimea salariilor; modificarea raportului dintre bunurile prezente și bunurile viitoare (determinată de schimbarea puterii de cumpărare a banilor și de existența unor riscuri, ca de exemplu riscul de a trăi prea puțin pentru a beneficia de bunurile viitoare); modificările politicii fiscale, care pot restrânge sau lărgi cererea de consum; modificarea așteptărilor în ceea ce privește raportul dintre venitul actual și nivelul viitor al venitului; tendința oamenilor de a folosi venitul, de regulă, pentru menținerea nivelului de trai cu care s-au obișnuit; înclinația spre economisirea diferenței dintre venitul și cheltuielile determinate de nivelul de trai obișnuit; tendința de creștere a diferenței dintre venit și consum, pe măsură ce oamenii realizează venituri mai mari etc.

Economistul englez J. M. Keynes consideră că există o ***lege psihologică fundamentală,*** *potrivit căreia, când venitul se modifică, de regulă și în medie, oamenii înclină să-și modifice consumul în același sens, dar cu mai puțin.*

• Cea mai importantă corelație care se formează în procesul utilizării rezultatului pentru consum relevă că, de regulă, când se reduce venitul se reduce și consumul, însă în mai mică măsură, iar când se mărește venitul se mărește și consumul, dar mai lent.

De exemplu, la o creștere a venitului, ΔV, are loc o creștere a consumului, ΔC, dar $\Delta V > \Delta C$, astfel încât raportul $\frac{\Delta C}{\Delta V}$ este pozitiv, dar subunitar.

Raportul $\frac{\Delta C}{\Delta V}$ este numit **înclinație marginală spre consum** (c') sau **rată marginală a consumului.** El ne arată cu cât va crește consumul la o creștere cu o unitate a venitului disponibil.

De asemenea, **înclinația marginală spre consum evidențiază cum va trebui împărțit sporul următor al venitului** între consum și economii:

$$\Delta V = \Delta C + \Delta S,$$

unde:
ΔC = sporul consumului;
ΔS = sporul economiilor.

Când se reduce venitul, de regulă se reduce și consumul, dar datorită comportamentului indivizilor și altor cauze,

consumul se reduce în mai mică măsură. În această situație, scăderea venitului pe o perioadă îndelungată poate avea ca rezultat o depășire a venitului de către consum, nu numai la nivel de individ și instituții, ci chiar și la nivel guvernamental și social.

Astfel, când consumul este superior venitului, apare fenomenul de ***dezeconomisire****, cu economii negative.*

Pentru a contracara acest fenomen, individul și colectivitatea recurg la folosirea economiilor (fondurilor) acumulate anterior sau fac datorii pentru consum.

Utilizarea venitului pentru investiții

Venitul de care dispun agenții economici dintr-o țară necheltuit pentru consum, adică economiile, se folosește în cele din urmă în producție (economie) sub formă de **investiții.**

Economiile se transformă în ***investiții****, contribuind la sporirea și modernizarea capitalului tehnic în funcțiune.*

Așadar, venitul se transformă în cheltuieli pentru consum și cheltuieli pentru echipament de producție și capital circulant – pentru investiții – (vezi figura 10.3).

$$V = C + I$$

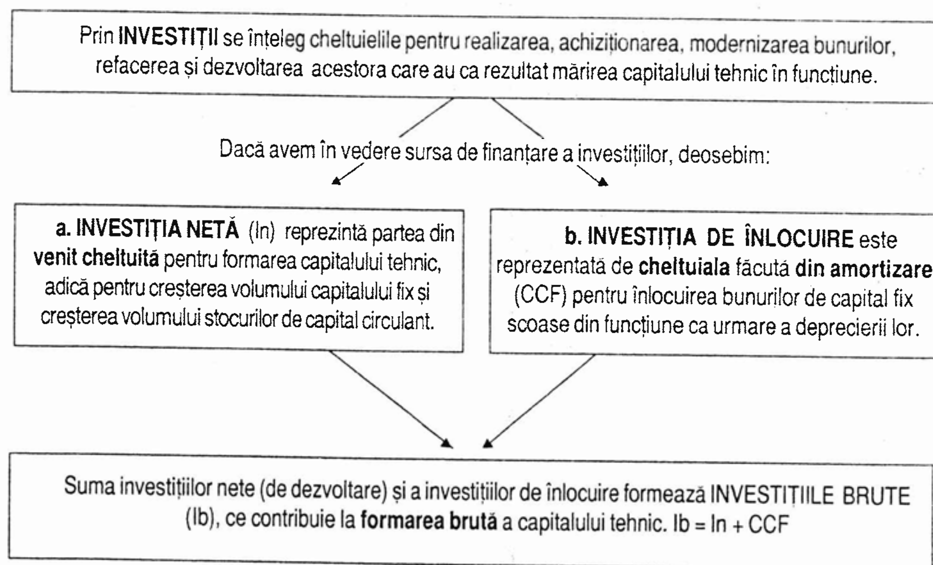

Fig. 10.3. *Sursele de finanțare a investițiilor*

La nivelul unei țări care nu are relații economice cu străinătatea, economiile și investițiile nete sunt considerate în mod necesar mărimi egale, reprezentând doar fațete diferite ale aceluiași proces economic.

În această situație, economiile și investițiile, la nivelul unei economii naționale, nu pot fi decât egale, ele reprezentând un excedent de venit peste cheltuielile de consum.

$$S = I$$

Pentru a determina cât reprezintă partea economiilor în totalul venitului, se calculează **rata medie a economiilor** sau **înclinația medie spre economii.**

$$\bar{s} = \frac{S}{V}$$

Acest parametru se exprimă în procente (30%) ori sub formă de fracție (3/10), fiind de regulă o mărime pozitivă, dar subunitară. Din relația înclinației medii spre economii rezultă funcția economisirii: $S = s \times V$.

Ținând seama de faptul că economiile plus consumul formează venitul, suma dintre înclinația medie spre economii și înclinația medie spre consum este egală cu 1 sau 100.
$\bar{s} + \bar{c} = 1(100)$

Din relația funcției de economisire rezultă că economisirea este crescătoare în raport cu nivelul venitului.

Pentru a evidenția variația economiilor în funcție de variația venitului, se determină **rata marginală a economiilor** sau **înclinația marginală spre economii** (s'). Aceasta exprimă cu cât sporesc economiile (ΔS) la creșterea cu o unitate a venitului (ΔV).

Înclinația marginală spre economii, de regulă, este o mărime pozitivă și subunitară (mai mică decât înclinația marginală spre consum).

$s' = 1 - c'$; $c' = 1 - s'$ sau $s' + c' = 1$, rezultă că $0 < s' < 1$.

Corelația care se formează în procesul derulării activităților economice dintr-o țară între venit, consum, investiții, producție, venit, consum ș.a.m.d. este reliefată de **principiul multiplicatorului.** Acesta exprimă interacțiunea care se realizează între creșterea venitului și creșterea investițiilor, sub forma unui coeficient de amplificare (k), care ne arată cu cât sporește venitul viitor la creșterea cu o unitate a investițiilor.

$$k = \frac{\Delta V}{\Delta I}$$

Multiplicatorul investițiilor arată că, atunci când are loc o sporire a investițiilor față de situația inițială, venitul va crește cu o mărime de k ori mai mare decât sporul investițiilor.

Investiția este procesul economic fundamental care provoacă o creștere a venitului, de unde decurge o nouă creștere a consumului și a economiilor, un nou imbold de a injecta în economie noi factori de producție.

Prin implicațiile lor, investițiile au un puternic **efect de antrenare** în toate sectoarele economiei, asupra tuturor agenților economici. Creșterea investițiilor,

într-o structură corespunzătoare, poate avea ca rezultat: crearea de noi locuri de muncă; înlocuirea și modernizarea echipamentului tehnic de producție; promovarea unor tehnici și tehnologii moderne și eficiente; sporirea ofertei de bunuri și servicii, diversificarea și îmbunătățirea calității; condiții mai bune de muncă și un standard de viață superior pentru cetățeni etc.

Desfășurarea concurenței în economia de piață transformă investițiile într-un factor hotărâtor de promovare a progresului tehnic și, pe această bază, de creștere și dezvoltare economică.

MINIGLOSAR

- **Produsul intern** (brut sau net) exprimă valoarea brută sau netă a producției de bunuri economice finale create în interiorul unei țări, în decursul unei perioade, de regulă un an, de toți agenții economici.
- **Produsul național** (brut sau net) reprezintă valoarea brută sau netă a producției de bunuri economice finale create de agenții economici naționali în decursul unui an, în interiorul țării sau în afara ei.
- **Consumul** este relevat prin cheltuielile cu achiziționarea bunurilor și serviciilor de către menaje și administrații în vederea satisfacerii directe a nevoilor de viață, individuale și colective.
- **Investiția** reprezintă cheltuielile care se fac pentru formarea și dezvoltarea bunurilor de capital tehnic.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Luând drept criteriu de ierarhizare nivelul eficienței activității economice într-o perioadă dată, care este ordinea în care așezați indicatorii macroeconomici?
- Ce concluzii se desprind din analiza corelațiilor dintre venit, consum și economii?
- Explicați cum se modifică cheltuielile pentru consum sub influența factorilor obiectivi și subiectivi.
- Cum explicați comportamentul uman conform legii pshihologice fundamentale formulate de J.M. Keynes?
- În țara noastră, în perioada tranziției, apreciați că se manifestă un fenomen de economisire sau de dezeconomisire? Argumentați răspunsul.
- Activitatea economică a unor întreprinzători străini care își organizează producția într-o altă țară decât cea de origine influențează nivelul indicatorilor macroeconomici din țara respectivă? Argumentați răspunsul.
- Pe ce criterii și indicatori se fundamentează decizia de a investi?
- Cum se explică procesul de multiplicare a venitului sub influența modificării investițiilor?
- Analizați efectul de antrenare întâlnit în cazul activității investiționale.

Problemă rezolvată

Venitul național creat de agenții economici ai unei țări a fost în anul t_1 de 10.000 mld. u.m. și reprezintă o creștere de 25% față de anul t_0. În anul t_0, rata economiilor a fost de 15%, iar în t_1, înclinația marginală spre consum a reprezentat 0,8.

Determinați dacă cifrele de mai sus confirmă acțiunea legii psihologice fundamentale a înclinației marginale spre economii.

Rezolvare:

$$V_0 = \frac{100 \times V_1}{125} = \frac{100 \times 10.000 \text{ mld. u.m.}}{125} = 8.000 \text{ mld. u.m.}$$

$$S_0 = \frac{15}{100} \times 8.000 = 1.200 \text{ mld. u.m.}$$

$C_0 = V_0 - S_0 = 6.800$ mld. u.m.
$\Delta C = 0,8 \times 2.000$ mld. u.m. $= 1.600$ mld. u.m.
$C_1 = C_0 + \Delta C = 6.800 + 1.600 = 8.400$
$S_1 = V_1 - C_1 = 1.600$
$\Delta S = 400$

$$\text{Dinamica economiilor} = \frac{\Delta S}{S_0} \times 100 = \frac{400}{1.200} \times 100 = 33,3\%$$

Datele confirmă legea psihologică fundamentală a înclinației marginale spre economii, pentru că dinamica economiilor (33,3%) este superioară dinamicii venitului (25%).

PROBLEMĂ DE REZOLVAT

- Pe baza datelor statistice ale țării noastre prezentate în tabelul alăturat, determinați și analizați:

a) ponderea consumului final în PIB și

b) ponderea formării brute de capital fix în PIB.

Ani	PIB (mld. lei)	Consumul final (mld. lei)	Formarea brută de capital fix (mld. lei)
1995	72.135,5	58.662,4	154.24,9
2000	803.733,1	692.532,9	151.947,2
2004	2.387.914,3	2.066.381,0	526.555,8

TEXT TEMATIC

„Volumul investițiilor este influențat de două feluri de riscuri: «riscul întreprinzătorului sau al celui care ia bani cu împrumut; riscul celui ce dă bani cu împrumut... La acestea se poate adăuga și o a treia sursă de riscuri, și anume o posibilă modificare nefavorabilă a valorii etalonului monetar.“

J.M. Keynes

B. Creştere şi dezvoltare economică*

Problemele creşterii şi dezvoltării economice preocupă tot mai mult lumea ştiinţifică, politicile statelor naţionale şi organismele internaţionale. Astăzi, aceste preocupări sunt determinate de o serie de fenomene şi procese economice, social-umane şi ecologice care îngrijorează comunitatea internaţională, cum sunt subdezvoltarea, sărăcia şi poluarea.

• În ultimele decenii, toate ţările au cunoscut o creştere fără precedent a nevoilor. Fenomenul se datorează creşterii populaţiei, aşteptărilor acesteia de a trăi mai bine, cunoaşterii şi înţelegerii ştiinţifice, insuportabilităţii lipsurilor şi privaţiunilor pentru foarte mulţi locuitori ai planetei.

Aceste probleme s-au pus încă din prima treime a secolului al XX-lea, dar conceptul de creştere economică a devenit un instrument efectiv operativ în a doua treime a aceluiaşi secol. **Creşterea economică desemnează dinamica ascendentă a produsului intern brut real pe locuitor, considerată ca rezultat al factorilor ce influenţează mărimea sa, inclusiv a mediului economico-social în care are loc.**

În teorie şi în practică, pentru a releva creşterea economică se folosesc indicatori specifici: PIN pe locuitor, PNB pe locuitor, PNNpf (venitul naţional) pe locuitor etc. Folosirea generalizată a PIB se explică prin faptul că pentru orice ţară este determinantă activitatea economică ce se realizează în spaţiul propriu, indiferent cui aparţine proprietatea asupra factorilor de producţie. La aceasta se adaugă contribuţia FMI şi a Băncii Mondiale, care au standardizat modul de calcul şi de folosire a PIB pentru analize şi comparaţii internaţionale.

Creşterea economică reflectă starea şi dinamica activităţii economice, iar factorii care acţionează asupra acesteia sunt de fapt şi factori ai creşterii economice.

PIB se exprimă în termeni **nominali şi reali.** PIB în termeni nominali sau **PIB nominal** este forma de exprimare valorică în preţuri curente, practicate în perioada de calcul. PIB în termeni reali sau **PIB real** este forma de exprimare valorică în preţuri constante sau comparabile, adică în preţurile existente într-o perioadă anterioară, luată în calcul ca bază de referinţă. **PIB real dintr-o anumită perioadă (t_1) se poate determina prin împărţirea PIB nominal al perioadei respective la indicele general al preţurilor bunurilor ce intră în calculul acestuia (IGP).** Evident, PIB real elimină influenţa modificării preţurilor (creştere sau scădere) asupra valorii PIB pentru perioada de calcul, curentă.

Desigur, creşterea economică implică probleme a căror rezolvare constituie o preocupare majoră a multor ştiinţe, şi de fapt în ultimă instanţă a tuturor ştiinţelor.

Experienţa acumulată până acum în domeniul creşterii economice atestă că:

▪ relevanţa ştiinţifică a preocupărilor privind creşterea economică este cea mai ridicată şi utilitatea lor operativ-aplicativă este cea mai mare dacă se circumscriu **la nivelul economiei naţionale;**

▪ se poate vorbi de creştere economică numai dacă producţia exprimată printr-unul sau mai mulţi indicatori semnificativi creşte mai repede decât populaţia, astfel încât **producţia medie reală pe locuitor (calculată prin eliminarea influenţei modificării preţurilor) se măreşte de la o perioadă la alta;**

▪ fenomenul creşterii economice este semnificativ sub aspect economico-social numai **dacă este înfăptuit în mod deosebit pe termen lung;**

▪ creşterea economică este un **fenomen foarte complex** şi poate fi realizată numai prin politici adecvate acestui obiectiv.

Pentru a caracteriza în mod adecvat creşterea economică se folosesc şi alte criterii de analiză. Dintre acestea, cel mai des folosite sunt:

a. capacitatea de a induce efecte asupra întregii populaţii. Astfel, se pot distinge:

▪ creştere economică **pozitivă,** când PIB real pe locuitor creşte;

▪ evoluţie economică **negativă** (descreştere economică), când PIB real pe locuitor scade. Aceasta survine, de exemplu, când PIB real creşte, dar mai încet decât populaţia. **Cea mai gravă situaţie pentru o ţară există atunci când PIB real scade, iar populaţia creşte;**

b. natura contribuţiei factorilor la obţinerea PIB real. În acest sens există:

▪ creştere economică **extensivă,** când cel mai mare aport revine sporirii cantităţii (volumului) de factori de producţie utilizaţi;

▪ creştere economică **intensivă,** când cel mai mare aport din sporul PIB îl are creşterea eficienţei folosirii factorilor de producţie.

Tabelul 10.1

Evoluţia produsului intern brut în România în perioada 1995-2004

Nr. crt.	Indicatori / Ani	1995	2000	2004
1	Produsul intern brut (mld. lei, preţuri curente)	72.135,5	803.773,1	2.387.914,3
2	Ritm anual %	7,1	2,1	8,3
3	PIB/locuitor (mii lei/loc.)	3.180,4	35.826,4	113.675,0

Sursa: *Raportul Anual 2004*, BNR.

Exemplu: În două perioade t_0 şi t_1, PIB nominal (în preţurile curente ale fiecărei perioade) a fost de 5.915 mld. u.m., respectiv 18.595 mld. u.m. În t_1 faţă de t_0, indicele general mediu al preţurilor bunurilor şi serviciilor luate în calculul PIB a fost de 307%.

▪ PIB real al perioadei t_1 are valoarea:

$$PIB_{t_1}^{real} = \frac{PIB_{t_1}^{nominal}}{IGP} = \frac{18.595 \text{mld.u.m.}}{3,07} = 6.057 \text{mld.u.m.}$$

▪ În t_1 faţă de t_0, **dinamica nominală a PIB** a fost de:

$$\frac{18.595 \text{mld.u.m.}}{5.915 \text{mld.u.m.}} \times 100 = 314,3\%.$$

- În t_1 față de t_0, **dinamica reală a PIB** a fost de $\frac{6.057 \text{ mld.u.m.}}{5.915 \text{ mld.u.m.}} \times 100 = 102{,}4\ \%$.

Datele arată că cea mai mare parte din creșterea PIB în t_1 față de t_0 s-a realizat datorită creșterii prețurilor bunurilor și serviciilor luate în calculul indicatorului agregat. Din creșterea nominală absolută a PIB de 12.680 mld. u.m. (18.595 – 5.915), influența creșterii prețurilor a fost de 98,88% $\left(\frac{12.538}{12.680} \times 100\right)$, iar ponderea creșterii reale a fost de 1,12% $\left(\frac{142}{12.680} \times 100\right)$.

- Soluția la toate acestea o reprezintă creșterea economică și difuzarea mai echitabilă a rezultatelor sale nu numai pe țări, ci și în interiorul lor, pe regiuni și comunități.

Fenomenele și procesele economice dintr-o țară, adică economia unei țări, sunt întotdeauna specifice în comparație cu celelalte economii naționale, ceea ce înseamnă că intensitatea și sensul desfășurării, modul în care evoluează și formele în care se realizează, dimensiunile și calitatea rezultatelor obținute, repartizarea acestora și efectele economico-sociale induse astfel, condițiile naturale și economico-sociale de care dispun etc. reprezintă o realitate proprie, ce ar putea fi întâlnită în alte țări numai întâmplător.

Dacă, în decursul unei perioade, o țară, prin fenomenele și procesele care formează economia sa națională, realizează, în felul său specific, transformări (cantitative, structurale și calitative) care, în ansamblul lor, o fac să avanseze economic, să asigure condiții mai bune de existență și să conserve sau să amelioreze mediul, înseamnă că s-a dezvoltat economic, a realizat dezvoltarea economică. Nu toate țările reușesc dezvoltarea economică într-un orizont de timp dat, iar cele care reușesc se înscriu în parametri diferiți.

În virtutea interdependențelor economice reale dintre țări, dezvoltarea, chiar dacă are loc într-o anumită țară, este o **dezvoltare deschisă,** aflată în relații economice de schimb cu cea realizată în alte țări.

Dezvoltarea economică este, desigur, rezultanta transformărilor realizate, dar nu toate acestea sunt pozitive sau pozitive în aceeași măsură.

- Limita surselor planetei care a devenit și mai evidentă decât în trecut a determinat orientarea spre un alt model de creștere economică spre creșterea care să permită o dezvoltare umană durabilă.

Pentru a caracteriza dezvoltarea economică a unei țări se folosesc **indicatori economici** care exprimă nivelul producției naționale reale pe locuitor, modificările structurale care au loc în profil de ramură și teritorial, nivelul de trai al populației și eficiența utilizării factorilor de producție etc.

***Dezvoltarea economică** este denumirea dată rezultatului de ansamblu al schimbărilor preponderent pozitive ce survin în economia unei țări într-o perioadă anume, rezultat ce se caracterizează prin indicatori agregați superiori ca nivel perioadei anterioare.*

În timp ce dezvoltarea economică surprinde transformările cantitative, structurale și calitative care intervin în economia unei țări, creșterea economică evidențiază doar aspectele cantitative ale acesteia, exprimate prin PIB real pe locuitor. De aceea, dezvoltarea economică presupune creștere economică.

În ultimele decenii, oameni politici realiști și oameni de știință din foarte multe țări au lansat imperativul trecerii omenirii la un nou tip de dezvoltare, pe care au denumit-o **dezvoltare umană durabilă.** O asemenea viziune are caracter global și se bazează pe necesitatea reconcilierii dintre actuala dezvoltare economică, sărăcia mondială și mediu, astfel încât să se realizeze progresul uman nu numai în câteva locuri și pentru câțiva ani, ci pe întreaga planetă și pentru un viitor îndelungat. În vederea unui viitor comun mai bun, pentru toate generațiile care coexistă și se succed la viață, **viziunea dezvoltării umane durabile răspunde necesităților prezentului, fără a compromite posibilitățile de satisfacere a trebuințelor generațiilor viitoare.** Aprecierea acestei dezvoltări se realizează prin **indicatorul dezvoltării umane** (IDU).

MINIGLOSAR

- **Creșterea economică** este un concept macroeconomic ce caracterizează în expresie cantitativă dinamica ascendentă a produsului intern brut pe locuitor al unei țări într-o anumită perioadă de timp.
- **Dezvoltarea economică** este un fenomen macroeconomic și social ce surprinde ansamblul transformărilor pozitive cantitative, structurale și calitative care se produc la nivelul unei economii, inclusiv în condițiile de viață ale oamenilor sub influența conjugată a unui ansamblu de factori interni și externi.
- **Indicatorul dezvoltării umane** (IDU) – un nou indicator statistic compozit, folosit pentru a măsura progresul economico-social corespunzător dezvoltării umane durabile, care se compune din trei indicatori parțiali: speranța medie de viață la naștere, rata de instruire a populației și produsul intern brut pe locuitor.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Cum se explică apariția preocupărilor pentru studiul creșterii economice?
- Ce exprimă creșterea economică?
- Care este indicatorul macroeconomic cel mai potrivit pentru a măsura creșterea economică a unei țări?
- De ce în măsurarea creșterii economice trebuie să ținem seama de evoluția populației din țara respectivă?
- În ce condiții apreciați că se realizează o creștere economică sănătoasă?
- Ce deosebire este între creșterea economică reală și creșterea economică nominală?
- Ce avantaje considerați că poate avea creșterea economică intensivă?
- Ce dezavantaje considerați că poate avea creșterea economică extensivă?
- Cum explicați că, în anul 2001, față de 1990, în România, dinamica nominală a PIB era mai mare decât dinamica reală a aceluiași indicator?

• Ce semnifică un PIB real al unei perioade mai mari decât PIB nominal al aceleiași perioade?

• Ce exprimă dezvoltarea economică?

• În ce raport se află dezvoltarea economică cu creșterea economică?

• Ce indicatori putem folosi pentru a releva cantitativ, structural și calitativ dezvoltarea economică a unei țări?

• Ce relație este între dezvoltarea economică și progresul economic?

• Cum explicați preocuparea multor oameni de știință și oameni politici pentru problemele dezvoltării umane durabile?

• Ce cuprinde indicatorul dezvoltării umane?

PROBLEME DE REFLECȚIE

• Raportul dintre starea actuală a economiei românești și exigențele dezvoltării umane durabile.

PROBLEME DE REZOLVAT

• Elaborați, pe baza cunoștințelor pe care le aveți, un set de criterii și indicatori economici, social-umani și ecologici care apreciați că trebuie folosiți pentru caracterizarea activității și vieții din localitatea în care studiați.

• Nominalizați problemele grave care apreciați că, în prezent, ne îndepărtează de realizarea unei dezvoltări umane durabile în România.

• Pe baza datelor referitoare la variația procentuală anuală a PIB real al României în perioada 1995-2004, prezentată în tabelul de mai jos, analizați și explicați cauzele evoluției favorabile și nefavorabile:

Anii	PIB real %	Consumul final/PIB (%)	Investiții în PIB (%)	Ponderea sectorului privat în PIB (%)
1995	7,1	81,3	21,4	45,3
1996	3,9	82,6	23,0	54,9
1997	-6,1	86,4	21,2	60,6
1998	-4,8	90,3	18,2	61,4
1999	-1,2	88,8	17,7	63,7
2000	2,1	86,2	18,9	65,6
2001	5,7	85,2	20,7	68,0
2002	5,1	84,0	21,3	69,4
2003	5,2	84,9	22,2	70,4
2004	8,3	86,5	22,1	-

Sursa: *Anuarul Statistic al României*, INS, 2005.

C. Fluctuațiile macroeconomice*

Analiza de ansamblu a activității economice, începând cu deosebire din secolul al XIX-lea, a demonstrat că aceasta nu are o evoluție uniformă, liniară, ci fluctuantă, ondulatorie, că, pe lângă fluctuații sezoniere, întâmplătoare, accidentale, cunoaște și fluctuații care se repetă cu o anumită regularitate, chiar dacă aceasta nu se poate încadra în termene riguroase.

Evoluția unor indicatori economici, cum sunt **volumul producției, cifra de afaceri, rata profitului, produsul intern brut, rata inflației, rata șomajului, volumul investițiilor**

etc., relevă în mod evident faptul că activitatea economică la nivel de firmă, ramură, economie națională sau chiar economie mondială cunoaște perioade de expansiune și de contracție care se succed cu o anumită regularitate, denumite științific **fluctuații economice ciclice.**

În economie, ciclicitatea caracterizează acea formă de mișcare a activității economice dintr-o țară în care se succed alternativ perioadele de expansiune cu cele de contracție într-un anumit interval de timp. Aceasta este vizibilă prin fluctuații ale activității economice în ansamblul său, adică prin sporirea concomitentă a producției, veniturilor, ocupării forței de muncă etc., urmată de stagnarea sau descreșterea acestora.

• **Fiecare ciclu economic are durata și specificitățile sale care-l deosebesc de toate celelalte care au avut loc în aceeași țară sau în alte țări. Ciclurile sunt de durată scurtă, medie și lungă. Delimitatea duratei relevă un grad mare de diferențiere chiar între ciclurile care fac parte din aceeași categorie.**

Împrejurările care generează ciclicitatea economică sunt numeroase și, în timp, au fost explicate în mod diferit, în funcție de curentele de gândire care le-au abordat. Dincolo de toate acestea, se poate aprecia însă că, în ultimă instanță, ciclicitatea este determinată de modul specific de evoluție a eficienței (randamentului) utilizării factorilor de producție. Astfel, factorii de producție de o anumită calitate și structură cunosc, într-o combinare dată, o perioadă în care eficiența utilizării lor are o evoluție ascendentă, asigurând expansiune și prosperitate economică. Urmează un timp în care randamentul factorilor respectivi stagnează sau chiar scade, iar activitatea economică cunoaște o anumită contracție, se confruntă cu dificultăți, impunându-se înlocuirea sau ameliorarea calitativă a factorilor, schimbarea unor structuri ale economiei (tehnice, tehnico-economice, organizatorice etc.) care devin depășite.

Fazele mișcării ciclice se condiționează reciproc și, în unitatea lor, pregătesc premisele care asigură activității economice continuitate, schimbări calitative și progres. De aceea, **ciclicitatea reprezintă forma de evoluție firească, normală, a activității economice, a dezvoltării unei economii naționale sau chiar a economiei mondiale în ansamblu.**

■ **Care sunt fazele ciclului economic?**

Ciclul economic reprezintă perioada de la începutul unei contracții a activității economice de ansamblu până la începutul celei următoare. Este format din mai multe faze (cu denumiri diferite în literatura de specialitate și în vorbirea curentă), fiecare definind o anumită stare a economiei. Un ciclu economic ideal poate fi reprezentat sub formă grafică, în care pe ordonată este surprins volumul sau ritmul producției (sub forma unui indicator sintetic), iar pe abscisă, timpul (figura 10.3).

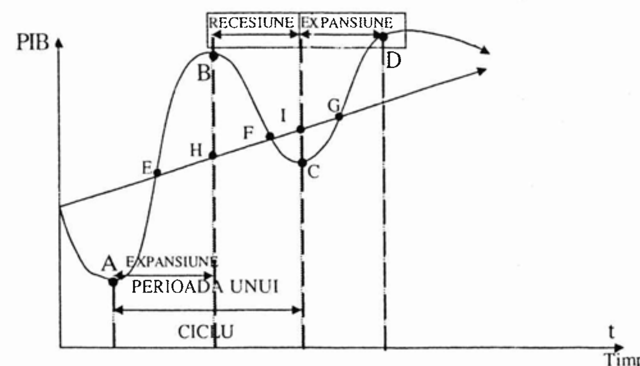

Fig. 10.3. *Ciclul economic*

- Și fazele ciclurilor economice diferă între ele în ceea ce privește durata.
- În anumite împrejurări, într-un ciclu este posibil chiar ca o fază să fie atât de scurtă încât să se considere că practic nu a existat.
- Fazele ciclurilor economice, în funcție de evoluția economiei, sunt asociate de populație cu anumite efecte economico-sociale favorabile, mai puțin favorabile sau grave.

În cadrul mișcării ciclice este evidentă mai întâi faza de **expansiune** (intervalul A-B, respectiv C-D), în care, pe fondul unui proces investițional intens, cresc producția, produsul intern brut, gradul de ocupare a forței de muncă, salariile, profiturile și vânzările etc. Este o perioadă de afaceri prospere, de credit ieftin, de creștere a cursului titlurilor de valoare etc. Expansiunea nu durează la nesfârșit, pentru că în economie se face simțită acțiunea unor factori care încep s-o frâneze (încetinirea creșterii sau chiar scăderea productivității, reducerea ratei profitului, apariția unor dezechilibre etc.), ca expresie a epuizării sau a limitării potențialului eficienței factorilor de producție sau a modalităților utilizate pentru combinarea acestora etc. Această fază se caracterizează prin creșterea incertitudinii plasamentelor în titluri de valoare, fluctuațiile cursurilor acestora, scumpirea și restrângerea creditului și a investițiilor, care atestă epuizarea unui anumit potențial de expansiune a dezvoltării.

Pe parcursul unui ciclu economic sunt sesizabile în mod clar două ipostaze, două stări distincte pe care le parcurge economia: **recesiunea** (manifestările de criză economică și depresiunea), cunoscută și sub denumirea de **contracție,** și **boomul** (reluarea creșterii economice, indicată de inflexiunile A și C) și **expansiunea**. În perioada de **boom,** economia are în general o evoluție favorabilă, fenomenele pozitive fiind preponderente; situația este opusă în condițiile **recesiunii,** când aspectele negative și unele dezechilibre sunt vizibile „cu ochiul liber", iar insatisfacțiile sociale, nemulțumirile și gradul ridicat de incertitudine afectează pe scară largă agenții economici, lumea afacerilor, dezvoltarea economică în general.

În realitate, evoluțiile sunt mult mai nuanțate și complexe, iar **un model general, unic, al ciclului economic nu există; nu se întâlnesc două cicluri economice identice prin durata sau configurația fazelor, nici în aceeași țară și nici în țări diferite.**

Dincolo de toate aceste aspecte, este de reținut faptul că evoluția ciclică reprezintă o realitate a oricărei economii contemporane, iar fiecare fază a sa are un rol specific mult mai bine delimitat decât în trecut. Astfel, în faza de expansiune sunt satisfăcute foarte repede unele aspirații de progres economic, iar recesiunea restabilită cu un preț mai mare sau mai mic, unele echilibre în economie asigurând restructurarea și reînnoirea factorilor de producție, ca premise ale dezvoltării în perioada următoare.

Există modalități de atenuare a șocurilor ciclurilor economice?

Deși evoluția ciclică are o determinare obiectivă, agenții economici și guvernele întreprind măsuri pentru atenuarea undelor ciclului economic – în special ale recesiunii – și ale efectelor negative pe care le generează aceasta. Asemenea măsuri se fundamentează pe adevăruri formulate de știința economică, pe cunoașterea interdependențelor din cadrul economiei și pe o informare promptă și reală asupra evoluției activității. Prima mare realizare în acest sens aparține economistului englez J. M. Keynes și datează din deceniile patru-cinci ale secolului XX. Ulterior,

- Guvernele n-au putut rămâne indiferente față de ciclurile economice și în special față de efectele negative induse de crize sau recesiuni.
- S-au adoptat măsuri de **intervenție a statului în economie prin care să se evite sau să se diminueze efectele negative ale ciclurilor și vulnerabilitatea economiei.**

programele de măsuri anticiclice au devenit tot mai ample și mai coerente, fiind cunoscute ca **politici anticiclice** alcătuite în principal din trei componente: **politica monetară și de credit, politica cheltuielilor publice** și **politica fiscală.**

Politica monetară și de credit are ca instrumente **rata dobânzii, creditul și masa monetară.** Ele se aplică diferențiat, în funcție de fazele ciclului economic. Astfel, în **boomul prelungit** se recomandă majorarea ratei dobânzii și se impun restricții suplimentare la acordarea de credite, iar controlul asupra masei monetare devine mai riguros. Aceste măsuri au ca efect frânarea cererii de bunuri de consum și a investițiilor și, pe această bază, a ofertei de bunuri economice. În faza de **recesiune** se urmăresc reducerea ratei dobânzii, sporirea volumului de credite și a masei monetare, stimulând astfel cererea de bunuri și investițiile, favorizând majorarea producției și a gradului de ocupare a forței de muncă.

Politica cheltuielilor publice se axează pe admiterea unui anumit **deficit bugetar,** bazat pe majorarea, în faza de recesiune, a cheltuielilor efectuate de la bugetul de stat – chiar printr-o emisiune monetară suplimentară – cu scopul de a se mări cererea globală și, prin aceasta, de a se impulsiona producția și trecerea la faza de expansiune. **Cheltuielile publice suplimentare** sunt orientate în special spre **achiziții de stat, investiții cu caracter social-cultural** și **investiții în întreprinderi publice** etc., astfel încât masa monetară suplimentară să aibă acoperire în bunuri economice reale.

Politica fiscală constă în a utiliza pârghia fiscală în scopuri anticiclice. Astfel, în **faza de recesiune,** se recomandă **reducerea fiscalității** (gradul de impozitare a veniturilor și de taxare a consumului), lăsând mai multe venituri agenților economici, ceea ce are menirea să încurajeze consumul și investițiile. În **faza de boom** se procedează de regulă la **majorarea fiscalității**, pentru a frâna cererea de consum și investițiile private. În felul acesta se asigură, printre altele, și încasări suplimentare la buget, menite să acopere deficitele acumulate în faza de recesiune. Abordate în legătura lor reciprocă, **politica cheltuielilor publice și politica fiscală** formează **politica bugetară a statului.** Până la începutul anilor '70, politicile monetare și de credit, precum și cea fiscală au fost promovate în mod corelat, cu scopul de a influența cererea agregată, în funcție de fazele ciclului – fie în sensul creșterii, pentru a determina relansarea sau expansiunea, fie în sensul stabilizării sau temporizării, pentru a frâna expansiunea economiei. Ele au fost denumite politici economice conjuncturale, bazate pe cerere, sau politici de tipul „stop and go".

De la mijlocul anilor '70 s-a recurs la programe anticiclice denumite **„mix policy",** care se bazează pe promovarea diferențiată de măsuri monetare și bugetare. Primele vizează menținerea sub control a prețurilor, a inflației, iar celelalte, relansarea activității economice și acoperirea deficitului bugetar, prin măsuri care să mențină inflația în economie într-o formă moderată, care să poată fi stăpânită, controlată.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Ce este ciclicitatea din economie?
- Ce reprezintă ciclul economic?
- Cum se explică apariția ciclicității în viața economică?
- Ce faze are un ciclu economic?
- Cu ce indicatori economici și sociali putem caracteriza fazele unui ciclu economic?
- Cum se poate produce depășirea crizei economice?
- Cum se recomandă a fi politica monetară și de credit în raport cu fazele ciclului economic?
- Cum trebuie să fie politica cheltuielilor publice în faza de recesiune a ciclului economic?
- Cum se recomandă a fi politica fiscală a unui stat în raport cu fazele ciclului economic?

PROBLEMĂ DE REZOLVAT

- Pe baza datelor din tabelul de mai jos, cu privire la România, reprezentați grafic evoluția indicatorilor economici și sociali din perioada 1996-2004 și interpretați modul în care au evoluat.

Indicatori / Anii	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Produsul intern brut – variații anuale (%)	3,9	-6,1	-4,8	-1,2	2,1	5,7	5,1	5,2	8,3
Consum final – total – variații anuale (%)	7,0	-4,3	1,1	-2,5	1,4	6,3	4,9	6,9	10,3
Formarea brută de capital fix – variații anuale (%)	5,7	1,7	-5,7	-4,8	5,5	10,1	8,2	9,1	10,1
Rata șomajului (%)	6,6	8,9	10,4	11,8	10,5	8,8	8,4	7,4	6,2
Rata inflației (%)	38,8	154,8	52,1	45,8	45,7	34,5	22,5	15,3	11,9

Sursa: *Raportul anual al BNR, 2004.*

TEXT TEMATIC

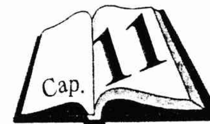
Pe baza textului de mai jos, rețineți elementele definitorii pentru concepția lui Keynes cu privire la ciclicitatea din economie.

„Printr-o mișcare ciclică nu înțelegem însă numai că tendințele ascendente și descendente, odată declanșate, nu se manifestă la nesfârșit în aceeași direcție, ci sunt răsturnate în cele din urmă. Avem în vedere și faptul că există un grad vizibil de regularitate a succesiunii în timp și a duratei mișcărilor ascendente și descendente.

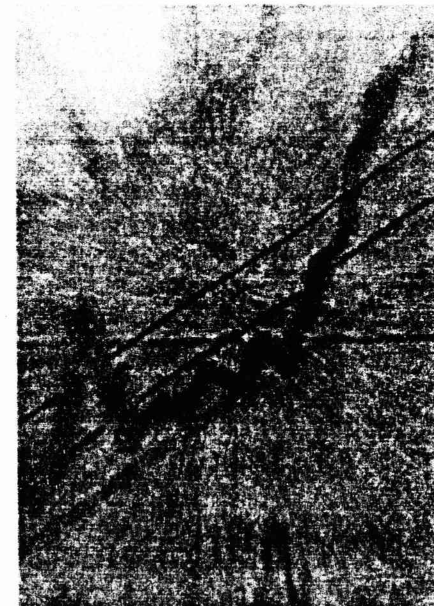
Există însă și o altă caracteristică a ceea ce numim ciclu economic, pe care explicația noastră trebuie s-o înglobeze pentru a fi adecvată, și anume: fenomenul criză – faptul că înlocuirea unei tendințe ascendente de o tendință descendentă are loc adesea în mod subit și violent, în timp ce înlocuirea unei tendințe descendente de o tendință ascendentă nu este marcată de regulă printr-o astfel de cotitură bruscă.

Orice fluctuație a investițiilor care nu este compensată de o modificare corespunzătoare a înclinației spre consum va duce, firește, la o fluctuație a gradului de ocupare. De aceea, întrucât asupra volumului investițiilor se exercită influențe extrem de complexe, este foarte puțin probabil că toate fluctuațiile, fie ale înseși investițiilor, fie ale eficienței marginale a capitalului, vor fi de natură ciclică."

J.M. Keynes

ECHILIBRU ȘI DEZECHILIBRU ÎN ECONOMIE*

Evoluția economiei unei țări sub acțiunea conjugată a unui ansamblu de factori favorabili și nefavorabili ce influențează cererea și oferta de pe diferitele piețe trece prin situații de echilibre sau dezechilibru, de tensiuni normale sau normale între nevoi și resurse.

Pentru a cunoaște aceste stări relative care survin în evoluția unei economii și, mai ales, pentru a înțelege semnificația managementului guvernamental în direcția provocării transformărilor de sens, normale și de dorit pentru agenții economici ce se concurează pe diferitele piețe, este necesar să studiem:

A. ECHILIBRE ȘI DEZECHILIBRE ÎN ECONOMIE

B. CEREREA AGREGATĂ ȘI OFERTA AGREGATĂ

C. PRINCIPALELE DEZECHILIBRE MACROECONOMICE INTERNE

C_1. INFLAȚIA
C_2. ȘOMAJUL

Studiul acestor fenomene macroeconomice și sociale vă va ajuta la:

- ***înțelegerea*** *raportului dintre echilibru și dezechilibru în evoluția unei economii;*
- ***cunoașterea*** *semnificației trecerii, pe diferitele piețe de la dezechilibru de nedorit la echilibru și apoi la dezechilibre de dorit;*
- ***identificarea*** *locului și rolului diferitelor piețe în funcționarea unei economii;*
- ***adaptarea*** *comportamentelor individuale pe diferitele piețe în funcție de anticipările pe care le faceți în calitate de viitori agenți economici;*
- ***analiza*** *politicilor macroeconomice care se promovează din perspectiva managementului dezechilibrelor, diminuării factorilor de risc major pe diferitele piețe și asigurării premiselor pentru o bună funcționare a sistemului economic în ansamblul său.*

A. Echilibre și dezechilibre în economie*

În economia de piață toți agenții economici urmăresc să-și realizeze interesele cât mai bine: producătorii să-și maximizeze profitul, iar consumatorii să-și satisfacă trebuințele. Echilibrul economic apare ca o stare proprie pieței care se creează prin acțiunea agenților economici potrivit intereselor lor de vânzători sau cumpărători. Acesta se caracterizează printr-o tensiune normală între cererea și oferta de bunuri, bani, capitaluri și muncă. Fiecare dintre aceste patru domenii constituie de fapt o piață și, ca urmare, raportul cerere-ofertă și normalitatea tensiunii sale au în mod inevitabil anumite caracteristici distincte la o piață față de celelalte. Cu toate acestea, echilibrul pe oricare domeniu se formează în strânsă legătură cu celelalte. Considerate în unitatea și interdependența lor, la nivelul unei țări, activităților economice și piețelor specifice acestora le este propriu echilibrul economic național sau echilibrul economic (general).

Echilibrul economic este starea spre care tind piața bunurilor, monetară, a capitalului și a muncii, precum și piața națională în ansamblul său, atunci când cererea este egală cu oferta sau când diferența dintre ele nu depășește limitele considerate normale, nesemnificative pentru a genera dificultăți de o anumită gravitate.

• Activitățile economice și piețele specifice lor, considerate la nivelul unei țări, asigură echilibrul economic național, funcționând în condițiile care le sunt normal specifice. Astfel, interesele agenților economici se realizează normal, ca urmare a unui raport adecvat între cererea și oferta agregate.

Întrucât deciziile agenților economici sunt în funcție de evoluția raportului cerere-ofertă de pe piețele pe care ei acționează, rezultă că realizarea echilibrului economic se bazează pe compatibilitatea (concordanța) deciziilor luate de diferiți agenți economici și pe necesitatea păstrării valabilității lor în timp, atâta vreme cât nu intervin factori perturbatori.

Dezechilibrele în economie sunt stări de tensiune între cererea și oferta de pe diferitele piețe, ca de exemplu: piața bunurilor economice, piața monetară, piața muncii etc.

Agregate la nivelul unei economii, aceste dezechilibre parțiale se reflectă în modul de funcționare a întregii vieți economice și sociale, reflectat prin câțiva parametri esențiali ai viabilității sistemului economic, cum sunt: indicele prețurilor de consum (IPC), rata inflației, rata șomajului, indicele veniturilor reale ale populației etc.

Atunci când cererea de bunuri economice este mult mai mare decât oferta, înseamnă că se înregistrează un dezechilibru anormal, nedorit de agenții economici, cu consecințe negative asupra creșterii prețurilor, ca tendință firească a pieței de a apropia sau echilibra cererea cu oferta.

Când ofertele pe piața muncii sau pe piața monetară sunt mult mai mari decât cererea, în termeni specifici, se produc dezechilibre **„negative“, anormale, de nedorit** de agenții economici, prin consecințele pe care le generează asupra creșterii șomajului și a inflației.

Asemenea dezechilibre se mai pot întâlni și între veniturile și cheltuielile bugetului de stat, între încasările și plățile din cadrul relațiilor comerciale internaționale ale unei țări, oglindite prin dezechilibrul bugetar și dezechilibrul comercial.

• **Excedentul bugetar este un dezechilibru „pozitiv”.**

Sunt și situații de dezechilibre care pot fi considerate **pozitive,** în anumite condiții, normale și de dorit, ca de exemplu, când cererea de muncă este mai mare decât oferta de muncă, cererea de bani este mai mare decât oferta de bani, încasările bugetare sunt mai mari decât cheltuielile bugetare, veniturile din exporturi sunt mai mari decât cheltuielile pentru importuri etc. Fiecare dintre dezechilibrele „negative” sau „pozitive” trebuie judecate prin prisma functionalității diferitelor piețe, unde se manifestă, în raport de obiectivele politicilor macroeconomice și macrosociale pe care le promovează guvernele.

Dincolo de toate acestea, aprecierea unui dezechilibru trebuie considerată întotdeauna la nivel relativ pentru că, în economie, ceea ce este perceput negativ pentru anumiți agenți economici este sau poate fi pozitiv pentru alții, și invers. Prin ce este, de exemplu, pozitivă la un moment dat pentru o perioadă sau permanent o cerere de bani mai mare decât oferta? Consecințele pozitive se conturează în special la ofertanți, adică la cei care au bani. Mulți sau puțini, câți sunt cei cu bani, vor încasa dobânzi mai mari, tot ei vor putea face investiții și vor fi beneficiarii veniturilor ce se obțin. Bunurile produse cu aceste investiții vor fi mai scumpe însă, pentru că „prețul banilor”, adică dobânda, este mai mare. Cumpărătorii bunurilor respective vor transfera în buzunarele celor cu bani și mai mulți bani, pentru că altfel nu pot avea acces la acele bunuri. Cei care au nevoie de bani, la dobânzi mari, vor rata numeroase oportunități, își vor diminua investițiile, nu vor mai crea sau vor crea foarte puține locuri de muncă, oferta de bunuri va fi afectată negativ din lipsă de investiții. Pe termen scurt, mediu sau lung va avea loc o redistribuire sensibilă a bogăției în societate în favoarea celor cu bani, ceea ce generează tensiuni sociale. Încasările la buget mai mari decât plățile ar putea fi considerate cumva pozitive pe termen scurt sau mediu pentru că situația se datorează unor rezultate mai bune în economie, față de cele estimate la momentul elaborării bugetului. Utilizat corespunzător, surplusul de încasări la buget induce efecte pozitive în economie. Așadar, se impune să apreciem dezechilibrul prin dimensiunea, diversitatea și sensul consecințelor sale, prin preponderența efectelor de un anumit sens (pozitiv/negativ), de durata lor, de natura și intensitatea acestora, având permanent în vedere că, chiar pozitiv fiind, un dezechilibru are și anumite efecte negative.

• **Cheltuielile bugetare mai mari decât veniturile înseamnă un deficit bugetar, adică un dezechilibru „negativ”.**

Dezechilibrele economice, dincolo de anumite dimensiuni considerate „controlabile”, afectează grav toate categoriile de piețe, precum și economia în ansamblu, ele manifestându-se sub forma *inflației, șomajului* și *înrăutățirii condițiilor de viață* (vezi și figura 11.1).

• **Dezechilibrele negative sunt inflația, șomajul și înrăutățirea condițiilor de viață.**

Condițiile echilibrului economic, în general, au caracter teoretic din două motive majore: a) egalitatea cererii cu oferta se realizează numai „în mare”, ca tendință, și nu în sens matematic, cum s-a presupus, pentru a face înțeleasă ideea; b) în realitate, economia

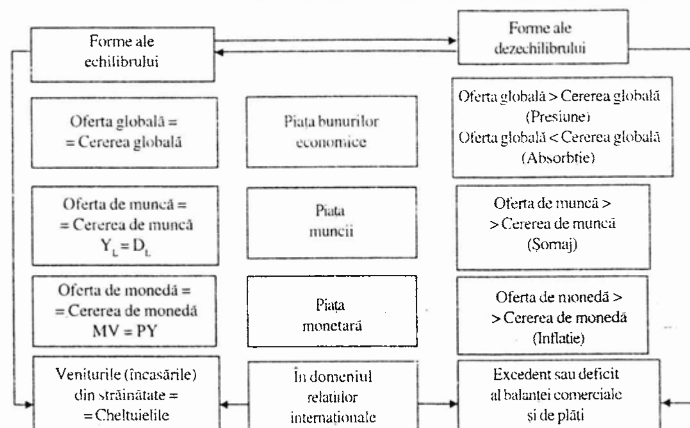

Fig. 11.1. *Echilibrul şi dezechilibrul în economie*

nu se află niciodată în stare de echilibru, decât poate din întâmplare. Întotdeauna vor exista surplusuri, de o parte sau de alta. În condiţii normale de funcţionare, piaţa niciodată nu este „golită" de bunuri economice, aşa cum ar trebui să se întâmple când cererea este egală cu oferta şi toate bunurile respective s-ar vinde. *Piaţa care funcţionează bine este întotdeauna plină de mărfuri!* Din produse vor exista întotdeauna stocuri, iar din resurse vor exista rezerve, care rămân în afara raportului cerere-ofertă, dar ca nişte condiţii ale realizării corespunzătoare a acestuia.

Condiţiile echilibrului economic se realizează ca tendinţă, trecând prin situaţii de dezechilibru, determinate de modificarea limitelor resurselor şi tehnologiilor, restricţiilor bugetare ale consumatorilor de bunuri şi servicii, greşeli de politică economică generală pe termen lung sau mediu, necunoaşterea sau neînţelegerea mecanismelor pieţei etc.

În concluzie, **tendinţa obiectivă de realizare a condiţiilor de echilibru trece, în viaţa economică, prin stări de dezechilibru mai restrânse sau mai ample, a căror depăşire necesită, la nivelul agenţilor economici şi al economiei, strategii adecvate de utilizare a mijloacelor şi de atingere a scopurilor, lăsând alternativele posibile să se concureze în condiţii normale pe piaţă. Rolul puterii publice este de a dirija şi de a veghea la înviorarea activităţii agenţilor economici şi la protejarea puterii de cumpărare a consumatorilor, de a permite ca maximizarea profiturilor să se realizeze în condiţiile îmbunătăţirii calităţii vieţii consumatorilor.**

MINIGLOSAR

• **Echilibrul economiei** este starea relativă, dinamică spre care tinde interacţiunea dintre diferitele pieţe specifice, din economia unei ţări, prin apropierea-egalizarea cererii agregate cu oferta agregată, ca elemente ce favorizează dezvoltarea şi îmbunătăţirea condiţiilor de viaţă.

• **Dezechilibrul economiei** – stare anormală, „negativă" şi de nedorit de agenţii economici, care se concretizează în creşterea inflaţiei şi/sau a şomajului, în reducerea veniturilor reale ale cetăţenilor, în scăderea competitivităţii produselor şi serviciilor pe piaţă şi creşterea datoriei externe etc.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOŞTINŢELOR

• De ce echilibrul unei economii trebuie interpretat ca tendinţă?

• Ce echilibre macroeconomice trebuie urmărite de managementul guvernamental?

• De ce dezechilibrele în economie trebuie interpretate ca „negative" sau „pozitive"?

• În ce condiţii un dezechilibru „negativ" poate să constituie o premisă favorabilă pentru o funcţionalitate normală a economiei?

• Arătaţi când un dezechilibru „pozitiv" poate să reprezinte o situaţie nefavorabilă pentru economie?

• Daţi exemple de dezechilibre „negative" din economia României de după 1990.

B. Cererea agregată şi oferta agregată*

Aceste două mărimi se determină şi se urmăresc, de regulă, la nivelul economiei unei ţări sau al economiei naţionale. Atât calculul, cât şi supravegherea evoluţiei lor sau eventualele intervenţii cu caracter corectiv sunt acţiuni complexe şi trebuie realizate cu acurateţe pentru a evita efectele nedorite.

Înţelegerea problemelor echilibrului dintr-o economie presupune studierea **corelaţiei dintre producţia internă reală şi cheltuielile totale prevăzute.**

În cadrul unei economii, cheltuielile totale, globale sau agregate (Da) sunt formate din:

- cheltuieli estimate pentru consum (C);
- cheltuieli estimate pentru investiţii (I);
- cheltuieli guvernamentale estimate (G);
- export (E).

Suma acestor cheltuieli totale este expresia reală a **cererii agregate (Da), globale, din economie.** Da = C + I + G + E

Oferta agregată (Ya) de bunuri materiale şi servicii este formată din **producţia internă** plus **importul (X).**

■ **Atunci când oferta agregată este egală, în linii generale, cu cererea agregată, economia este considerată în echilibru.**

Rezultă următoarele corelaţii: $\pm \Delta S_t + FBKf = Ib$; $PIB + X = C + Ib + G + E$;

$PIB = C + Ib + G + EN$; $EN = E - X$; EN = export net.

• **Pentru necesităţile promovării unor politici economice adecvate la nivelul economiei naţionale, este necesar calculul cererii şi ofertei agregate atât prospectiv (pentru perioada viitoare), cât şi retroactiv (pentru perioada trecută).**

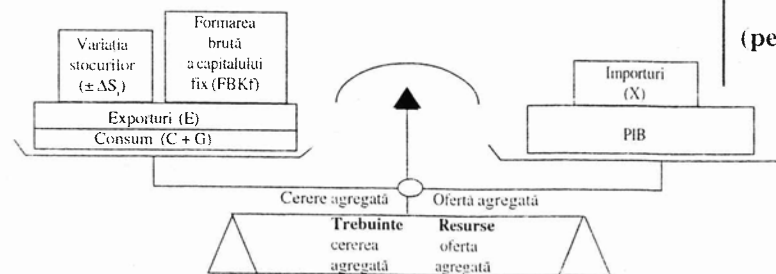

Fig. 11.2. *Echilibrul global*

• Rolul determinativ în asigurarea echilibrului dintre cerere și ofertă agregate, în economie, revine pieței (sau piețelor).
• **Atunci când modul de funcționare a acestora nu are capacitatea de a realiza și/sau menține echilibrul cerere agregată - ofertă agregată - este necesară intervenția de reglare din partea statului, care se realizează prin măsurile promovate de guvern.**

■ **Dacă oferta agregată este mai mică decât cererea agregată,** ceea ce corespunde unei stări de **absorbție**, toți purtătorii cererii luați împreună (menajele, firmele, guvernul și străinătatea) au venituri și pot cheltui pentru a-și satisface trebuințele pe bunuri materiale și servicii mai mult decât produce în mod curent economia. Firmele ofertante, observând că vând tot ce produc sau că ar putea să vândă cantități mai mari decât cele produse în mod curent, își vor spori producția, contribuind astfel la realizarea echilibrului dintre producția națională și cheltuielile totale.

■ **Dacă oferta agregată este mai mare decât cererea agregată,** ceea ce corespunde unei stări de **presiune**, apar forțe în economie care pot restabili acest echilibru. Astfel, firmele, observând că o parte din producția lor nu se va vinde, sporindu-le stocurile, nu vor accepta ca această situație să persiste prea mult. Ele vor reduce nivelul producției de bunuri materiale și de servicii până când aceasta va egala volumul cererii. În acest fel se va restabili echilibrul dintre producția reală și cererea respectivă.

Având în vedere că bunurile economice se schimbă, se vând și se cumpără pe bani, că volumul și mișcarea banilor sunt strâns legate de cererea și oferta de pe piața bunurilor economice, se ajunge la concluzia că echilibrul de pe această piață are o importanță deosebită pentru realizarea echilibrului de pe piața monetară.

Echilibrul pieței monetare este asigurat atunci când cererea (Dm) și oferta de bani (Ym) sunt egale și ambele laturi ale egalității sunt în concordanță cu cererea și oferta de bunuri economice: Ym = Dm.

Dacă se iau în calcul cei mai importanți factori care acționează asupra termenilor egalității, masa monetară (M), viteza de circulație (rotație) a banilor (V), volumul global al tranzacțiilor de pe piață (Y) și nivelul general al prețurilor (P), această condiție de echilibru devine:

MV = PY, unde: MV = oferta reală de bani; PY = cererea reală de bani.

O condiție de echilibru similară există și pe *piața muncii*, sub forma egalității cererii (D_L) cu oferta de locuri de muncă (Y_L): $Y_L = D_L$.

MINIGLOSAR

• **Cererea agregată (Da)** – suma cheltuielilor totale care se estimează a se realiza sub forma cheltuielilor pentru consum, a cheltuielilor pentru investiții, a cheltuielilor guvernamentale și a exportului.

• **Oferta agregată (Ya)** reprezintă producția internă reală de bunuri materiale și de servicii obținute și cu ajutorul importului.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• Ce reprezintă cheltuielile totale (globale, agregate) într-o economie națională?
• Ce cuprinde producția națională reală (oferta globală, agregată)?
• Prin ce se caracterizează starea de echilibru la nivelul venitului național?
• În ce situații se poate afla venitul național real față de cheltuielile totale estimate?
• Care este condiția de echilibru pe piața monetară?
• În ce constă caracterul relativ sau absolut al echilibrului economic?

PROBLEMĂ DE REZOLVAT

• Pe baza datelor din tabelele de mai jos, calculați și interpretați:
a) cererea agregată și evoluția ei;
b) oferta agregată și evoluția ei;
c) exportul net și evoluția sa;
d) ponderea datoriei externe în PIB.

Utilizarea PIB

mld. lei prețuri curente

Utilizare / Ani	Consumul final	Investiția brută	Exportul (mil. EUR)
1995	58.662,4	17.510,0	6.112
2000	692.532,9	156.491,1	11.273
2004	2.137.013.7	549.997,8	18.935

Sursa: *Anuarul statistic al Românei*, INS, 2005.

Formarea PIB

Indicatori / Ani	PIB (mld. lei preț curent)	Import (mil. EUR)	Datoria externă a României (mil. EUR)	Rezervele internaționale brute ale României (total mil. EUR)
1995	72.135,5	7.327	4.284,0	2.051
2000	803.773,1	13.140	11.162,6	5.205
2004	2.463.716,5	24.258	18.119,6	13.144

Sursa: *Raport anual 2004*, BNR.

C. Principalele dezechilibre macroeconomice interne*

Printre fenomenele de dezechilibru, inflația și șomajul sunt deosebit de importante. De aceea, trebuie să le înțelegem și să știm cum pot fi menținute în limite controlabile și contracarate, spre a ne bucura de binefacerile dezvoltării economice.

În acest sens, vom studia:

C_1. Inflația

• Creșterea generalizată și evidentă a prețurilor

Inflația este un dezechilibru de ansamblu al economiei, care poate fi sesizat prin două tendințe majore, și anume: *creșterea generalizată, sensibilă a prețurilor și scăderea puterii de cumpărare a banilor.*

Inflația apare când, indiferent din ce cauză, în raport cu un moment sau cu o perioadă din trecut, se formează o diferență între volumul masei monetare și cantitatea de bunuri supuse vânzării, iar în cazul că există, această diferență crește astfel încât prețurile cresc și valoarea banilor scade. Efectul poate fi rezultatul unor împrejurări variate:

• Împrejurări generate de inflație

- crește cantitatea de bani, iar cea de bunuri este constantă;
- scade cantitatea de bunuri, iar cea de bani este constantă;
- cresc cantitățile celor doi termeni, dar banii mai mult decât mărfurile;
- crește cantitatea de bani, scade cea a mărfurilor;
- scad cantitățile celor doi termeni, dar banii mai puțin.

Dimensiunea inflației

• Indicele prețurilor și rata inflației

Nivelul inflației îl putem releva recurgând direct la cele două consecințe majore pe care acesta le are sau la elemente colaterale, indirecte, numai parțial semnificative.

Prima fațetă a inflației este **creșterea generalizată, substanțială a prețurilor,** care măsoară inflația prin indicele general mediu al prețurilor (din economie) – IGP.

Pentru un bun economic, indicele prețului (I_p) se calculează ca un raport procentual între prețul său actual (p_1) și cel existent la un anumit moment din trecut (p_0).

$$i_p = \frac{p_1}{p_0} \times 100 = \frac{100.000 \text{ lei}}{80.000 \text{ lei}} \times 100 = 125\%$$

Despre prețul bunului respectiv spunem că a crescut cu 25%, a crescut la 125% sau a crescut de 1,25 ori.

Pentru economia unei țări, aprecierea inflației se face pe baza ratei inflației. Aceasta reprezintă, de fapt, indicele general mediu al prețurilor, calculat ca raport între valoarea bunurilor finale incluse în PIB sau PNB în prețurile anului curent (t_1) și valoarea acelorași bunuri la prețurile anului anterior (t_0) minus 1, dacă se exprimă ca număr întreg sau zecimal, sau minus 100%, dacă se exprimă în procente.

În teorie și practică, **pentru a exprima inflația, se consideră că mai relevant este indicele prețurilor bunurilor de consum sau indicele prețurilor de consum.**

Tabelul 11.1

Indicele prețurilor de consum în România

	1990 = 100							
Total	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2004
	7 071,9	9.353,4	12.983,4	33.076,9	52.624,2	76.728,0	111.767,1	237.504,5
	Anul precedent = 100							
Total	236,7	132,3	138,8	254,8	159,1	145,8	145,7	111,9

Sursa: *Anuarul statistic al României, 2001 și 2005, Raport anual 2004*, BNR.

Rata inflației este foarte utilă pentru comparații pe țări, perioade și zone, pentru stabilirea obiectivelor politicii monetare, a mărimii salariilor și pensiilor sau indexarea acestora etc.

• Puterea de cumpărare a banilor scade atunci când inflația crește

Scăderea puterii de cumpărare a banilor sau a unității monetare, cealaltă fațetă a inflației, are loc concomitent cu creșterea prețurilor, constă, în esență, în **scăderea cantității de bunuri care pot fi cumpărate cu o unitate monetară și se exprimă sub forma indicelui puterii de cumpărare a banilor (IPCB).**

$$IPCB_{t_1} = \frac{IM_{t_1/t_0}}{ICP_{t_1/t_0}},$$

în care: M = masa monetară;
IGP = indicele general mediu al prețurilor.

Exemplu:

În anul 2000 (momentul t_1), masa monetară în circulație era de 100.000 de miliarde de unități monetare, fiind superioară anului precedent cu 20.000 de miliarde u.m., iar indicele general al prețurilor era de 155% față de anul t_0.

$$IPCB \text{ în } t_1 = \frac{(100.000/80.000 \text{ mld. u.m.}) \times 100}{155\%} = 80{,}64\%$$

Aceasta înseamnă că puterea de cumpărare a unei unități monetare în t_1 reprezintă 80,64% din cea existentă în t_0 sau că a scăzut în t_1 față de t_0 cu 19,36%(100% – –80,64%).

Cauzele inflației

• Inflația are cauze multiple

Inflația, ca orice **fenomen complex,** este generată de **cauze multiple,** cum sunt creșterea excesivă a creditului, acoperirea deficitelor bugetare și ale balanțelor de plăți externe, creșterea costurilor, creșterea salariilor fără acoperire în sporirea productivității muncii, **scăderea producției de bunuri materiale și servicii** sau rămânerea în urmă a acesteia față de evoluția masei monetare etc.

Pentru înțelegerea inflației, cea mai mare importanță o are cunoașterea modului său de declanșare și desfășurare.

• Spirala inflaționistă

În acest sens, punctul de pornire îl reprezintă **dezechilibrul pe care îl marchează inflația între masa monetară excedentară și volumul bunurilor și serviciilor.**

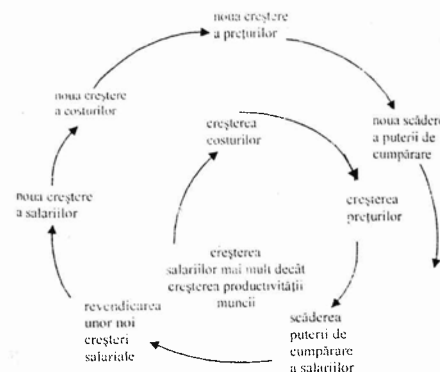

Fig. 11.3. *Spirala inflație-salarii*

• Excedent de masă monetară

Indiferent de cauzele care generează acest dezechilibru, **excedentul de masă monetară de care dispun agenții economici reprezintă, de fapt, o cerere de bunuri și servicii nesatisfăcută.** Activitățile economice existente pot avea sau nu capacitatea de a spori volumul bunurilor și serviciilor la nivelul cererii

• Cerere de bunuri economice nesatisfăcută

nesatisfăcute. Cu cât reacția de adaptare a ofertei la nivelul și structura cererii este de mai scurtă durată, cu atât se restabilește mai repede echilibrul. Dacă, din diferite motive – insuficiența factorilor de producție, imposibilitatea de a mări eficiența lor, progresul tehnico-științific lent etc. –, volumul bunurilor și serviciilor rămâne în urma masei monetare, această situație determină o creștere a prețurilor și scăderea proporțională a puterii de cumpărare a banilor, concretizând astfel prezența inflației. **Elasticitatea ofertei, creșterea sau scăderea volumului fizic al bunurilor economice în raport cu variația veniturilor, deci cu disponibilitățile bănești existente în economie (în proprietatea agenților economici), este decisivă pentru instalarea stării de inflație.**

• Inflația de import

În afară de mecanismul descris, care este propriu inflației interne, generate de procese care au loc în economia unei țări, există și mecanisme ale **inflației importate** ce se interferează cu cele dintâi, amplificând fenomenul inflaționist. În acest sens, menționăm că atât bunurile economice importate, cât și prețurile lor intră în calculul indicelui prețurilor țării importatoare. Dacă prețul bunurilor importate este mai mare decât în trecut sau decât în țara importatoare, consumul acestor bunuri în economia importatoare va avea ca urmare creșterea costurilor.

Se consideră că o economie este sănătoasă și evoluează în parametri normali atunci când ritmul de creștere și structura PIB și/sau PNB pe locuitor evoluează în pas cu masa monetară din economie (aflată în posesia agenților economici).

Politici și măsuri de protecție socială și antiinflaționiste

Inflația are **consecințe economice** care afectează direct sau indirect întreaga societate, iar, cum s-a putut remarca mai înainte, și relațiile economice externe ale unei țări. Consecințele sunt recepționate **în primul rând** de agenții economici aflați în

• Consecințe ale inflației

situația de cumpărători, pentru că ei trebuie să facă față creșterii prețurilor determinate de inflație. Deși, în ansamblu, reacția lor este negativă, modul în care „primește" fiecare valul inflaționist este diferit, întrucât propagarea creșterii prețurilor nu este uniformă în timp și pe domenii, iar situația lor economică la momentul impactului este și ea diferită. **Adesea se apreciază că cei mai loviți de efectele inflației sunt agenții economici cu venituri mici și fixe,** pentru că aceștia nu **pot compensa pe seama altora pierderile lor provocate de creșterea în timp a prețurilor.**

Sub incidența inflației cad, **în al doilea rând,** economiile agenților, pentru că puterea de cumpărare a banilor scade și, odată cu aceasta, resursele lor se diminuează în mod relativ.

Dar inflația nu acționează numai într-un sens, cel al efectelor negative. Numeroși agenți economici, în condiții de inflație, pot obține avantaje substanțiale. În această situație se află debitorii, care la contractarea creditelor primesc sume ce reprezintă, în funcție de prețurile existente atunci, o anumită putere de cumpărare, iar la restituire sumele respective reprezintă, în condițiile prețurilor majorate de inflație, o putere de cumpărare mai mică. Agenții economici

care își convertesc disponibilitățile bănești în monedele mai stabile ale altor țări și le transformă după un timp în monedă națională sunt și ei avantajați, întrucât câștigă diferența dintre rata inflației interne (mai mare) și cea a monedei străine (mai mică).

Lista efectelor inflației este mult mai lungă, iar pentru că ele acționează în sensuri diferite, se răsfrâng asupra vieții economice prin creșterea instabilității și prin căutări febrile ale agenților economici de a diminua efectele sale negative sau de a se sustrage lor.

• Măsuri de protecție față de efectele inflației

Din aceste căutări s-au născut **politici și măsuri economice** de o mare complexitate, care se pot împărți în două mari grupe: **a) de apărare sau protecție a agenților economici** împotriva creșterii prețurilor și scăderii puterii de cumpărare a banilor; **b) de diminuare și control al inflației (antiinflaționiste).**

Din **prima grupă de măsuri,** cea mai importantă prin dimensiunile sale este, fără îndoială, **indexarea. Aceasta constituie o creștere procentuală sau în sume absolute a veniturilor agenților economici, îndeosebi a salariilor și pensiilor, lunar, trimestrial sau semestrial, astfel încât să acopere parțial sau total creșterea prețurilor și scăderea puterii de cumpărare a banilor, generate de inflație.** Din această grupă mai fac parte și alte măsuri, cum sunt: **creșterea dobânzilor plătite pentru economiile păstrate la instituțiile financiare, acordarea de compensații de către stat și întreprinderi pentru salariați, pensionari și alte categorii ale populației, subvenționarea prețurilor unor produse pentru a le menține constante sau pentru a crește mai lent** etc.

În a doua grupă se cuprind măsuri care, prin natura lor, contribuie la refacerea echilibrului economic deteriorat de inflație, acționând concomitent atât asupra masei monetare, cât și asupra volumului bunurilor și serviciilor.

• Măsuri de diminuare și control al inflației

Asupra masei monetare se acționează pentru diminuare prin:

- creșterea ratei dobânzii creditelor acordate de bănci;
- măsuri care contribuie direct la restrângerea masei monetare;
- „înghețarea" (menținerea la același nivel) a salariilor și prețurilor;
- echilibrarea bugetului de stat și a balanței de plăți externe etc.

Dintre măsurile care vizează sporirea bunurilor economice, cel mai frecvent utilizate sunt:

- dezvoltarea activităților productive cu scopul de a mări oferta de bunuri și servicii;
- dezvoltarea producției de noi bunuri și servicii;
- schimbarea și adaptarea structurii activităților economice în vederea apropierii ofertei de volumul și structura cererii de bunuri economice.

• Nevoia de pachete de măsuri antiinflaționiste

Desigur, se mai practică și alte măsuri, dar niciuna nu are o acțiune „pură", adică nu se repercutează numai asupra unuia dintre cei doi termeni ai dezechilibrului și nici nu are numai efecte de un anumit gen (pozitive sau negative). De aceea, **împotriva inflației se promovează întotdeauna „pachete de măsuri", care trebuie astfel concepute încât să se completeze cât mai bine, pe termen mediu și lung.**

C_2. Şomajul

Există mai multe modalităţi de a defini şomajul şi, în funcţie de ele, mai multe forme de comensurare. Toate aceste definiţii caracterizează însă **şomajul ca o stare negativă a economiei care afectează o parte din populaţia activă disponibilă prin neasigurarea locurilor de muncă. Şomeri sunt toţi cei apţi de muncă, dar care nu găsesc de lucru.** Ei reprezintă un surplus de forţă de muncă în raport cu numărul celor angajaţi în condiţii de rentabilitate impuse de economia de piaţă.

• Oferta de muncă este mai mare decât cererea de muncă

Potrivit acestei definiţii, **sunt şomeri toţi cei care au înregistrate cereri de angajare sau toţi cei ale căror cereri n-au fost satisfăcute până la sfârşitul fiecărei luni, indiferent dacă solicită locuri de muncă permanente sau temporare, cu timp de muncă parţial sau deplin şi dacă au loc de muncă, dar caută altul mai adecvat aspiratiilor proprii**.

Foarte cunoscută este şi definiţia şomajului dată de Biroul Internaţional al Muncii (BIM) – organizatie din sistemul Natiunilor Unite – care elaborează statistici, comparaţii, studii şi analize de profil pe baza informaţiilor furnizate de ţările membre, având ca scop mai buna cunoastere atât a fenomenului, cât şi a experienţei în combaterea sa. Potrivit acestei definiţii, este şomer oricine are mai mult de 14 ani şi îndeplineşte concomitent următoarele condiţii: este apt de muncă; nu munceşte; este disponibil pentru o muncă salariată sau nesalariată; caută un loc de muncă.

Aplicarea acestor criterii aduce multe clarificări, dar nu înlătură total riscul de a exclude din rândul şomerilor anumite persoane care de fapt n-au unde munci.

Tinând seama de limitele unor asemenea definiţii, devine clar faptul că măsurarea şomajului nu este decât o problemă de estimare cât mai aproape de realitate.

Potrivit acestei interpretări, sunt consideraţi şomeri: persoanele concediate şi fără alt loc de muncă; persoanele în căutarea primului loc de muncă (absolvenţi ai învăţământului secundar, profesional, universitar); persoanele (de regulă femei) care, după o întrerupere voluntară a activităţii, solicită reluarea acesteia; persoanele ocupate cu timp parţial, temporar sau sezonier, aflate în căutarea unui loc de muncă cu timp complet; persoanele care şi-au pierdut ori au renunţat la statutul anterior (lucrător independent, patron, lucrător familial neremunerat) şi caută pentru prima dată un loc de muncă salariat.

• Caracteristici ale şomajului

Somajul se caracterizează prin:

- **nivelul la care a ajuns,** ceea ce se poate exprima **absolut** – ca număr al şomerilor – şi **relativ** – ca rată **a şomajului (Rş), calculată uneori sub forma raportului procentual dintre numărul şomerilor (S) şi populatia ocupată (PO), iar alteori ca raport între numărul şomerilor şi populaţia activă sau disponibilă (PA):**

$$Rş = \frac{S}{PO} \times 100; \quad Rş = \frac{S}{PA} \times 100;$$

- **intensitatea cu care se manifestă,** dacă presupune pierderea locului de muncă şi încetarea totală a activităţii **(şomaj total)** sau numai diminuarea activităţii depuse, cu scăderea duratei săptămânii de lucru şi diminuarea corespunzătoare a salariului **(şomaj parţial);**
- **durată** – perioada de la momentul pierderii locului de muncă sau diminuarea activităţii depuse până la reluarea normală a muncii;
- **structura** sau componenta pe categorii de vârstă, nivel de calificare, sex, rasă etc.

Şomajul se formează pe baza a două mari procese: **a) pierderea locurilor de muncă** de către o parte a populaţiei ocupate; **b) creşterea ofertei de muncă** prin realizarea, de către noile generaţii, a vârstei legale pentru a se putea angaja şi afirmarea nevoii de a lucra a unor persoane apte de muncă, dar inactive până la momentul când decid să se angajeze.

În cadrul primului proces, în funcţie de cauzele directe care îl determină, se disting mai multe **forme** sau **genuri de şomaj,** dintre care se menţionează: **a) şomajul ciclic** sau **conjunctural**, cauzat de crize şi conjuncturi defavorabile, trecătoare, dar care se repetă la intervale de timp mai lungi sau mai scurte; **b) şomajul structural,** determinat de modificarea structurii economiei pe activităţi, ramuri şi subramuri sub incidenţa evoluţiei nevoilor, crizei energetice sau a altor factori; **c) şomajul tehnologic,** format ca urmare a înlocuirii vechilor tehnici şi tehnologii cu altele noi şi a restrângerii locurilor de muncă prin reorganizarea unor activităţi sau firme.

• Procese generatoare de şomaj

Cel de-al doilea proces generează şomaj din cauza stării economiei, care, prin nivelul dezvoltării, dinamică, structură şi alte caracteristici, nu poate asigura crearea de locuri de muncă în pas cu creşterea ofertei de muncă.

• Forme de şomaj

Şomajul este considerat, în primul rând, o expresie a dezechilibrelor existente. În prim-plan este situat **dezechilibrul de pe piaţa muncii;** şomajul se iveşte când pe această piaţă oferta este superioară cererii. În condiţii de echilibru, pe piaţa muncii orice individ care doreşte să se angajeze la nivelul salariilor practicate atunci găseşte un loc de muncă şi nu va exista **şomaj involuntar, adică nu vor exista oameni care să nu se poată încadra în muncă dacă urmăresc un astfel de obiectiv.** Poate exista însă **şomaj voluntar, oameni care nu sunt angajaţi pentru că nivelul ridicat al salariilor, impus prin negocieri colective, determină diminuarea cererii de muncă, pentru că apreciază nivelul salariilor practicate ca fiind neremuneratoriu sau pentru alte motive.**

În al doilea rând este amintit dezechilibrul pieţei bunurilor şi serviciilor, şomajul fiind astfel considerat consecinţa unei producţii de bunuri economice inferioare cererii. Raţiunea majoră a acestei insuficienţe a ofertei ţine de inexistenţa sau insuficienţa capacităţilor de producţie. În acest context, şomajul decurge din insuficienţa resurselor destinate capitalului ca factor de producţie, în raport cu mâna de lucru disponibilă.

Analiza şomajului, ca expresie a dezechilibrelor economice, conduce la concluzia că dezvoltarea economico-socială echilibrată nu este însoţită neapărat de lichidarea şomajului, dar creează condiţii pentru a fi menţinut sub control.

Rata şomajului în România, în perioada 1994-2004

Ani / Indicatori	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
Rata şomajului (%)	10,9	9,5	6,6	8,9	10,3	11,8	8,4	6,2	8,4	7,4	6,3

Sursa: *Anuarele statistice ale României, 1999, 2002, 2005.*

Diminuarea șomajului și a efectelor sale

• Venit minim garantat

Șomajul pune două mari probleme, foarte actuale prin dimensiunile și implicațiile lor: **pe termen scurt, garantarea unui venit minim pentru șomeri,** iar **pe termen mediu și lung, asigurarea locurilor de muncă pentru diminuarea acestui fenomen.**

Modalitatea cea mai utilizată de garantare a unui venit minim pentru șomeri este ajutorul sau indemnizația de șomaj. Ponderea acesteia față de salariu și perioada pentru care se plătește diferă pe țări. Cine nu reușește să se angajeze în perioada pentru care se acordă indemnizația de șomaj își pierde dreptul de a o încasa; același lucru este valabil și pentru cei care se angajează înainte de expirarea perioadei respective.

Garantarea unui astfel de venit constituie o preocupare pentru toate guvernele, organizațiile profesionale și sindicale, pentru că realizarea sa întâmpină mari dificultăți, cum sunt: limita fondurilor care pot fi utilizate în acest scop, necesitatea practicării unor sisteme de acordare cât mai echitabilă, nemulțumirile celor care contribuie la formarea fondurilor respective și trebuie să dea sume tot mai mari, necesitatea stabilirii unui asemenea nivel pentru acest ajutor, încât să nu genereze suficiență sau mulțumire în rândul șomerilor, ci să-i incite permanent la încadrarea în muncă.

Acțiunile care vizează soluționarea problemelor șomajului formează obiectul unor reglementări care, în ansamblul lor, sunt cunoscute sub denumirea de **politici sau măsuri pentru diminuarea șomajului** (vezi figura 11.4).

• Măsuri directe

Dintre acestea se remarcă în mod deosebit cele care țintesc șomajul, **pregătirea, calificarea și orientarea celor care caută un loc de muncă,** pentru a putea face față noilor tehnici și tehnologii; **facilitățile acordate de stat pentru crearea de noi întreprinderi** care oferă locuri de muncă; dezvoltarea activităților publice, cu toate că în acest domeniu se pune concomitent și problema raționalizării forței de muncă.

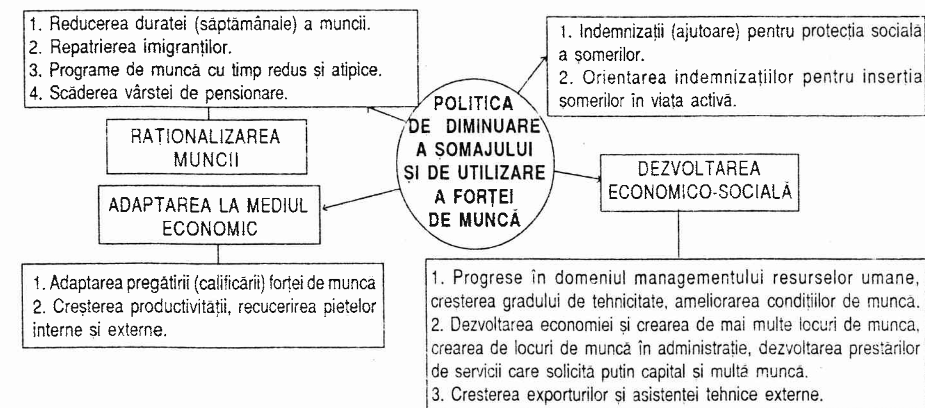

Fig. 11.4. *Politica de diminuare a șomajului și de utilizare a forței de muncă*

• Investiții pentru crearea de noi locuri de muncă

O mare importanță au dobândit în ultimii ani **măsurile pentru trecerea la noi forme de angajare:** pe timp parțial sau cu orar atipic, provizorie, pe durată medie sau scurtă (și nu nedeterminată), stagii pentru operații specifice de foarte scurt timp etc. De regulă, asemenea măsuri au ca rezultat asigurarea unor salarii mai mici, determină scăderea costului salarial al firmelor și de aceea sunt acceptate și practicate de acestea.

Diminuarea sensibilă a șomajului rămâne, desigur, rezultatul **realizării investițiilor pentru crearea de noi locuri de muncă.**

Foarte importante sunt **și măsurile de prevenire a șomajului** care **vizează populația ocupată (efectiv activă),** prin asigurarea pregătirii și calificării, la care se mai adaugă reducerea timpului de muncă și a duratei vieții active sau prin repatrierea imigranților în țările lor.

În acest context se înscriu, de asemenea, proiectele de partajare, de împărțire a muncii, pentru că, atunci când cantitatea de muncă necesară nu poate să crească (și, cel puțin pe termen scurt, acesta este adevărul), singurul mod de a-i face pe toți sau pe cât mai mulți să muncească este ca fiecare să muncească mai puțin.

• Păstrarea locurilor de muncă și creșterea salariilor sunt obiective ale sindicatelor.

Pentru toate organizațiile sindicale, este deosebit de importantă menținerea locurilor de muncă pentru cei care lucrează, iar aceasta constituie adesea obiectul unor negocieri colective foarte dificile cu patronatul. Statul intervine în această problemă indirect, prin măsuri de reglementare (legi). Obiectivul păstrării locurilor de muncă figurează în revendicările tuturor sindicatelor.

Măsurile pentru diminuarea șomajului și ameliorarea condițiilor de viață ale celor afectați de șomaj, dar și ale celor activi prin creșterea indemnizației sau ajutorului de șomaj, prelungirea perioadei pentru acordarea acesteia și asigurarea unor condiții mai bune de asistență sanitară și de odihnă, creșterea salariilor, înlăturarea marilor discrepanțe dintre salarizarea bărbaților și cea a femeilor etc. figurează și ele printre revendicările sindicale care se bucură de un sprijin foarte larg.

MINIGLOSAR

• **Inflația** este un dezechilibru de ansamblu al economiei, care se manifestă prin creșterea generalizată, continuă a prețurilor și scăderea puterii de cumpărare a banilor și a veniturilor reale ale oamenilor.

• **Șomajul** este un dezechilibru macroeconomico-social, caracterizat prin existența unui excedent de ofertă de muncă ce nu-și găsește ocuparea adecvată, ca urmare a unei cereri de muncă scăzute.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Cum se explică apariția inflației?
- Prin ce indicatori apreciem intensitatea inflației?
- Ce semnificație are spirala inflației – salarii?
- Cum poate fi ținută sub control inflația?
- Cum apreciați politicile din țara noastră de combatere a inflației?
- Cum vă raportați dumneavoastră la actuala inflație din țara noastră?
- Cum se explică formarea șomajului?
- Care sunt formele șomajului contemporan?
- Ce dezechilibre economice exprimă șomajul?
- Care sunt principalele măsuri pentru diminuarea șomajului?
- Cum se pot garanta locurile de muncă pentru cei aflați în activitate?
- În ce constă superioritatea investițiilor față de alte măsuri pentru diminuarea șomajului?

PROBLEME DE REFLECȚIE

- Inflația, ca obiect al negocierilor dintre sindicate, guvern și patronat.
- Consecințele inflației pentru bogați și săraci.
- Șomajul, ocuparea de înaltă productivitate și cu salarii adecvate pentru împlinirea bunăstării umane.
- Șomajul și perspectivele tinerilor în țara noastră în etapa actuală.

PROBLEME DE REZOLVAT

- În legătură cu economia unei țări se cunosc următoarele informații statistice:
- PIB al anului t_1, în prețurile respectivului an, este de 100.000 de miliarde u.m.;
- IGP în t_1 față de t_0 este de 170%;
- IPC în t_1 față de t_0 este de 190%;
- masa monetară folosită pentru tranzacționarea bunurilor în t_1 este de 150.000 de miliarde u.m.

Se cer:

a) rata inflației calculată cu IGP;

b) rata inflației calculată cu IPC;

c) puterea de cumpărare a banilor în funcție de IGP;

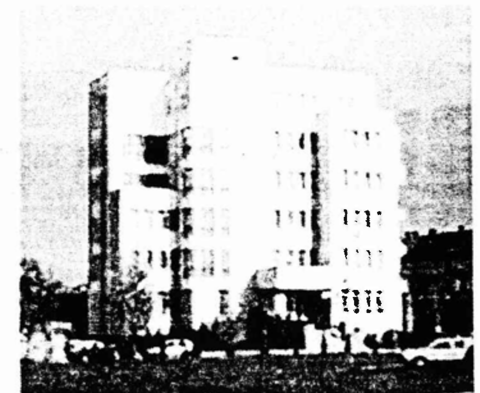
d) PIB real.

- Monitorizați timp de o săptămână unul dintre cotidienele locale și notați toate anunțurile de cereri și oferte de muncă. Grupați cererile, respectiv ofertele după:
  - domeniul de activitate;
  - nivelul de calificare cerut/oferit.

Ce concluzii se desprind din analiza comparativă a cererii și ofertei de muncă?

STATUL ÎN ECONOMIA DE PIAȚĂ*

În economiile de piață moderne, statele joacă un rol considerabil, ce decurge din însăși natura lor. **Statul reprezintă administrațiile publice și este format din ansamblul instituțiilor politice și de guvernare ale unei țări, autoritățile centrale și locale, precum și instituțiile publice create de acestea, pentru a da curs doctrinelor din care se inspiră și valorilor ce corespund majorității electoratului.**

Amplitudinea și intensitatea prezenței statului în economie au reflectat în timp alternanțele doctrinelor preferate, schimbările regimurilor politice și ciclurile (periodicitatea) alegerilor generale. Toate acestea ne permit să observăm că prezența statului în economia fiecărei țări are caracteristici specifice care în esența lor se aseamănă adesea cu cele ale altor state.

- Formele și dimensiunile prezenței statului în economie sunt influențate de factori politici, economici și sociali.

Pentru a cunoaște și înțelege în ce constau rolul și semnificațiile prezenței statului în economiile țărilor în condițiile actuale, în capitolul acesta vor fi analizate:

A. IPOSTAZE ALE PREZENȚEI STATULUI ÎN ECONOMIE

B. STRATEGII, POLITICI ȘI INSTRUMENTE ECONOMICE

C. BUGETUL DE STAT

Studiind acest capitol, veți putea să:

1. cunoașteți formele prezenței statului în economie, care sunt scopurile acesteia și în ce măsură se realizează;

2. înțelegeți ceea ce trebuie să facă și ceea ce poate să facă statul democratic în economia de piață;

3. analizați și evaluați strategiile, politicile și instrumentele folosite de stat în domeniul economiei.

A. Ipostaze ale prezenței statului în economie*

• Diversitatea formelor prezenței statului la nivel macroeconomic

• Prezența statului la nivel microeconomic este determinată de nevoi colective regionale și locale, de necesitatea încadrării economiilor locale în angrenajul celei naționale

• Cauze care fac necesară prezența statului în economie

Modalitățile sau formele prezenței statului în economie sunt de fapt acțiunile pe care acesta le realizează ca agent economic sau mai precis ca un grup mare de agenți economici specializați pe diferite domenii de activitate. Asemenea acțiuni, deși sunt extrem de complexe, din punct de vedere economic, înseamnă producție și ocupare de forță de muncă. În acest sens, statul este **producător-angajator.**

• **La nivel macroeconomic,** statul realizează servicii a căror necesitate derivă din ansamblul economiei unei țări, pentru a asigura cadrul juridico-legislativ necesar și buna funcționare a acestuia, ameliorarea unor dezechilibre generale, dezvoltarea economică, înlăturarea unor dificultăți ce afectează segmente majoritare ale populației etc. Pentru a crea cadrul normal al activității economice, statul își asumă rolul de titular unic de emisiune de monedă, promovează în mod democratic legi și alte reglementări ce trebuie respectate de toți agenții economici și impune aplicarea lor, realizează total sau parțial infrastructura necesară activității economice (șosele, căi ferate, rețele de comunicații etc.), garantează și protejează proprietatea, asigură condițiile pentru exercitarea liberei inițiative, redistribuie veniturile percepând impozite și taxe de la agenții economici cu venituri peste un anumit nivel, acordând ajutoare și subvenții pentru alții îndreptățiți de situația lor, asigură securitatea și apărarea țării etc.

• **La nivel microeconomic,** statul asigură servicii nemarfare pe care le prestează pentru indivizi sau grupuri locale prin intermediul administrațiilor publice locale (primării, prefecturi și altele), furnizează gratuit bunuri de folosință colectivă locală.

În această ipostază, nu se include condiția statului de proprietar (în totalitate) sau coproprietar al unor firme-întreprinderi, bănci, societăți de asigurare etc., întrucât acestea sunt unități economice autonome, iar activitățile lor au caracter comercial, sunt realizate chiar de ele și nu de componentele structurale ale statului.

În timp, prezența statului în economie ca producător-angajator a cunoscut perioade de extindere și de recul. În ultimele decenii este evidentă tendința restrângerii acesteia, dar pe măsură ce economia se dezvoltă și devine mai complexă, iar autonomia unităților economice pe baza proprietății private se consolidează, se afirmă prezența statului ca **regulator public în economie.** Așa au apărut autorități de reglare independente tot mai numeroase: Consiliul audiovizualului, Consiliul concurenței, Autoritatea de reglare a comunicațiilor electronice și poștelor etc. Aceste instituții administrative intervin în mod profund în funcționarea activităților de a căror reglare sunt răspunzătoare și trebuie adesea să confirme compatibilitatea comportamentului diferiților agenți economici cu normele reglării activității din domeniile lor sau să impună sancțiuni pentru nerespectarea normelor respective.

Ipostazele prezenței statului în economie se bazează pe realitățile economice, sociale și politice din fiecare țară. Astfel, prin modalitatea de a funcționa și limitele lor, piețele obligă statul să intervină pentru a realiza alocarea resurselor nemarfare pe care ele n-o pot face sau pentru a restabili concurența alterată prin infracțiuni pe care ele nu le pot sancționa. Existența unor nevoi colective obligă de asemenea statul să se implice în producerea sau asigurarea bunurilor corespunzătoare. În plus, odată cu dezvoltarea, sporesc nevoile de servicii și bunuri nemarfare, în special pentru educație, iar când acestea nu sunt rentabile pentru investitorii privați, trebuie satisfăcute de stat. Urbanizarea atrage, la rândul său, creșterea intervențiilor de reglementare și mărește costurile administrațiilor publice.

Prezența statului în economie, deși este necesară, nu corespunde întotdeauna și obiectivelor urmărite. Statul rezolvă adesea anumite probleme mai prost decât agenții privați, uneori generează injustiții, etalează rigidități care împiedică adaptarea la schimbare și greutăți care jenează inițiativele creatoare de bogăție și locuri de muncă. De aceea, au apărut reacții adverse la prezența sa în economie și, oricând devine posibil, se acționează pentru privatizarea diferitelor segmente sau activități realizate de stat. Uneori, reacțiile adverse au fost radicale. Astfel, pornind de la doctrina potrivit căreia economia de piață este incompatibilă cu prezența statului în economie, s-a susținut excluderea statului din viața economică, provocând dificultăți evoluției ulterioare. Statul trebuie să se implice în economie atât cât este nevoie în perioada și în condițiile date.

Limitele implicării statului în economie sunt impuse de:

- raportul de interese dintre cei pro și contra acesteia;
- proprietatea privată care prin natura sa presupune libertatea de acțiune;
- delimitarea pecisă și corectă a sferei de acțiune pentru toate verigile organelor administrației publice de stat.

Oricare ar fi gradul de implicare a statului în economie, trebuie reținut că la baza societății capitaliste se află proprietatea privată, capabilă să determine o funcționare eficientă, coerentă a ansamblului economiei naționale.

• **Implicarea statului în economie este însoțită de neajunsuri și reacții adverse, uneori în forme radicale.**

MINIGLOSAR

• **Stat** – denumire generică pentru ansamblul instituțiilor politice și de guvernare dintr-o țară, autoritatea centrală și locală, precum și instituțiile publice create de acestea, pentru a da curs doctrinelor din care se inspiră și valorilor ce corespund majorității electorale. Dintre acestea fac parte întotdeauna președinția țării, parlamentul, guvernul și ministerele, primăriile, poliția, armata, agențiile naționale pe diferite domenii etc.

• **Guvern** – organ de stat care exercită puterea executivă în stat. Este organul administrației centrale de stat.

• **Nevoi colective** – nevoi ce rezultă din existența oamenilor în societate, în grupuri sau colective mai mari sau mai mici și care se pot satisface cu bunuri indivizibile (care nu se pot împărți fiecăruia).

Se mai numesc nevoi sociale, publice sau (chiar) politice. Exemple: dirijarea circulației mijloacelor de transport, iluminatul public, apărarea etc.

• **Doctrină** – ansamblul raționamentelor considerate pertinente pentru a fi aplicate în interpretarea faptelor și principiilor de acțiune în economie. Mulți cercetători apreciază că, trecând de la știință la doctrina economică, se abandonează o parte din atitudinea științifică.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

• Considerați că implicarea statului în economie constituie o necesitate obiectivă? Justificați răspunsul pe care îl dați.

• Care sunt modalitățile implicării statului în economie prin care se asigură funcționarea mai bună a acesteia în localitatea în care aveți domiciliul?

• Cum poate statul restrânge (limita) fenomenele negative, apărute pe piață, care alterează concurența?

• Ce argumente aveți pentru a susține că prezența statului în economie nu este întotdeauna o soluție ideală? Exemplificați.

• Care trebuie să fie atitudinea statului față de agenții economici care nu respectă regulile comerciale?

• Enumerați câte trei abateri ale unităților economice de la regulile concurenței și ale cumpărătorilor de la comportamentul pe care ar trebui să-l aibă.

Teste-grilă de rezolvat

• Într-o economie modernă, considerați că implicarea statului în viața economică:

a) este nelimitată, dar bine-venită;

b) trebuie să permită realizarea normală a intereselor;

c) este limitată;

d) presupune respectarea unor reguli de către agenții economici;

e) trebuie realizată prin pârghii economico-financiare;

f) presupune rezolvarea unor probleme grave cu care se confruntă economia respectivă;

g) este inadmisibilă, dacă presupune și interdicții;

h) este posibilă, dar nu este de dorit.

• Necesitatea implicării statului în funcționarea economiei are caracter:

a) predominant subiectiv;

b) predominant obiectiv;

c) predominant aleatoriu.

• Limitarea implicării statului în economie este determinată de:

a) nivelul cererii;

b) nivelul ofertei;

c) existența și ponderea proprietății private;

d) autonomia organelor administrației de stat;

e) opțiunile majorității agenților economici;

f) existența bugetului de stat.

B. Strategii, politici și instrumente economice*

Prezența statului în economie este un fenomen complex, care se derulează în mod organizat, coerent, în cadrul unui sistem format din strategii, politici și instrumente economice.

• **Strategiile economice reprezintă obiectivele care urmează să fie îndeplinite pe termen mediu și lung considerate determinante pentru realizarea intereselor vitale ale forțelor politice și sociale dintr-o țară, pentru programul lor politic.** De exemplu, strategia națională de dezvoltare economică a României pe termen mediu, susținută de toate forțele politice din țară, are ca obiectiv fundamental **„crearea unei economii de piață funcționale, compatibile cu principiile, normele, mecanismele, instituțiile și politicile Uniunii Europene".**

Strategiile sunt necesare în viața economică pentru că „fixează" ceea ce este durabil și de importanță generală, iar, pe o asemenea bază, agenții economici și forțele politice își pot orienta și concepe mai bine acțiunile lor. Cu toate acestea, din variate motive, nu toate țările dispun de strategii „în acțiune" sau gata de a fi puse în practică. Cele mai dezvoltate țări au și cea mai bogată experiență în elaborarea și aplicarea strategiilor economice, fapt confirmat de rezultatele foarte bune pe care le-au obținut.

După sfera de cuprindere, strategiile economice pot fi:

a) generale sau naționale – reunesc ansamblul obiectivelor pentru economia unei țări într-o viziune unitară, pe componentele avute în vedere;

b) pe domenii sau sectoriale – prevăd obiectivele pentru unul sau câteva domenii sau sectoare ale economiei considerate deosebit de importante pe termen lung.

• **Prezența statului în economie asigură aducerea la îndeplinire a strategiilor și politicilor prin folosirea instrumentelor economice adecvate.**

• **Strategiile economice relevă obiectivele „durabile" și de importanță generală deosebită pe termen mediu și lung.**

• **În timp, strategiile economice sunt adaptate la situațiile existente.**

Dat fiind orizontul de timp al strategiilor economice, în decursul realizării lor pot surveni adaptări, precizări, modificări potrivit situațiilor noi care apar, progresului tehnicilor de previziune în economie și în funcție de eficiența instrumentelor economice la care s-a recurs. Obiectivele operaționale în ceea ce au ele cel mai profund rămân însă valabile și pot fi aduse la îndeplinire de forțe politice diferite, potrivit modului lor specific de a acționa.

Politicile economice exprimă în esență țintele ce trebuie atinse în economie, precum și mijloacele necesare realizării lor. Se bazează pe doctrinele forțelor politice care dețin puterea, adaptate la condițiile existente, și pe interesele și valorile comune electoratului, care au susținut forțele respective să acceadă la putere. Formulează obiectivele strategiilor economice și identifică mijloacele necesare realizărilor.

• **Politicile economice au și ele caracter istoric evident.**

- Instrumentele economice sunt mijloacele la care se recurge pentru a se realiza țintele politicilor economice.

Instrumentele sau mijloacele economice sunt resurse de toate genurile, procedee tehnice, modalități de a acționa la care se recurge pentru a aduce la îndeplinire țintele stabilite prin politicile economice. Sunt dependente direct de starea economiei și de potențialul tehnico-științific al celor ce le evaluează și le folosesc. Bugetul de stat (format din bugetul central și bugetele locale), creditul, sistemul de impozite și taxe, restricțiile vamale tarifare și netarifare, programarea economică etc., precum și resursele de toate genurile care sunt mobilizate și orientate cu ajutorul lor constituie asemenea instrumente sau mijloace.

- Programarea economică este un instrument foarte actual de implicare a statului în viața economică.

Preocuparea statului pentru elaborarea și realizarea de programe economice pe ansamblul economiei sau pe domenii de mare importanță a devenit o realitate determinată de înmulțirea și profunzimea dificultăților din economie, în condițiile creșterii interdependențelor dintre țări. A apărut din nevoia acută de a asigura coerența, compatibilitatea și complementaritatea în acțiunile agenților economici de toate genurile, **relevând prezența statului ca regulator public** în mod cât se poate de evident. Prin elaborarea programelor, constituirea și alocarea resurselor necesare acestora, apoi prin urmărirea realizării prevederilor stabilite, statul dezvoltă diferite activități care solicită forță de muncă adecvat pregătită, dovedindu-se a se **implica și ca producător-angajator.**

- Programarea economică are caracter orientativ și informativ, iar atragerea agenților economici pentru realizarea sa are loc prin acordarea de stimulente.

Programarea nu implică obligativitatea din partea agenților economici de a urma o anumită cale sau de a renunța la libertatea lor de acțiune. Are **caracter orientativ-informativ** și, de regulă, **incitativ,** conține recomandări și mijloace economice care ar fi bine să fie utilizate și la care se recurge pentru a stimula înscrierea agenților economici în tendințele de evoluție a economiei reținute prin programe ca fiind cele mai indicate.

Programarea, ca formă a prezenței statului în economie, nu este nouă. S-a dezvoltat foarte mult după cel de-al Doilea Război Mondial, mai ales în Franța, Spania, Belgia, Olanda, Anglia, Japonia ș.a. În aceste țări au fost înființate organisme statale specializate, investite cu atribuții în acest sens.

În prezent, programarea economică se practică în toate țările cu economie de piață, însă în modalități diferite și cu rezultate diferite.

Programarea economică nu reprezintă o alternativă la mecanismul economiei de piață. Ea se constituie într-un **element complementar al pieței** pe care se sprijină și pe care încearcă să o apropie de o funcționare normală, mai eficientă.

MINIGLOSAR

Orizont de timp – perioada, durata de valabilitate a unei strategii sau politici economice, a unui plan sau a unei programări economice.

Obiectiv operațional – scop ce trebuie realizat în strategiile economice, având o importanță deosebită pentru dezvoltarea pe termen mediu și lung, întrucât corespunde intereselor vitale ale forțelor politice și sociale.

Țintă – obiectiv, scop prevăzut în politica sau programarea economică, ce trebuie realizat.

Programare economică – elaborarea unor planuri sau programe de dezvoltare națională, zonală sau locală, pe anumite domenii sau sectoare, în vederea rezolvării unor probleme social-economice foarte importante, cu implicații ample.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- În ce constă utilitatea strategiilor pentru economia unei țări?
- Pe ce baze se poate elabora o politică economică viabilă?
- Identificați în economia României trei obiective posibile pentru elaborarea unor strategii sectoriale.
- Care considerați că pot fi cele mai mari neajunsuri ale politicilor economice aplicate în România după 2000?
- Sub ce formă considerați că s-a implicat cel mai activ statul român în economie după 2004? Explicați de ce.

PROBLEME DE REFLECȚIE

- Identificați, sub aspectul conținutului, diferențele existente între caracterul orientativ, incitativ și informativ al programării.
- Ce avantaje ar putea oferi programarea economică pentru diferite categorii de agenți economici?

Teste-grilă de rezolvat

- Programarea economică nu urmărește:

a) ridicarea competitivității;
b) combaterea inflației;
c) ieșirea din criză;
d) diminuarea liberei inițiative;
e) înlăturarea efectelor negative ale poluării.

Alegeți răspunsul corect. Argumentați-l.

- Programarea economică are:

a) un caracter eminamente obiectiv;
b) un caracter eminamente subiectiv;
c) un caracter aleatoriu;
d) atât o determinare obiectivă, cât și una subiectivă;
e) o tendință de diminuare a intervenției statului în economie.

Alegeți răspunsul corect. Argumentați-l.

TEXT TEMATIC

„Din punctul de vedere al reformei, rolul statului este dublu. Administrația de stat constituie una dintre componentele majore ale problemei; tot ei însă îi incumbă un rol central în remediere. Ea este o cauză a dezvoltării inegale, a inegalității în distribuirea venitului, a repartizării financiare a resurselor publice, a degradării mediului înconjurător și a unor reglementări fictive sau incompetente. Și totuși, administrația de stat trebuie să fie pivotul remedierii...“

John Kenneth Galbraith, *Știința economică și interesul public*, Editura Politică, București, 1982, pp. 311- 325

Pe baza acestui text, precizați:

- *ce semnificație i se conferă prezenței statului în economie?*
- *care sunt neajunsurile prezenței statului în economie la care se face referire?*
- *cum se pune în știința economică și în practică problema intervenției statului în economie?*

C. Bugetul de stat

Este principalul mijloc sau instrument utilizat în politica economică în toate țările. Prin intermediul său, prezența statului în economie dobândește **caracter general.**

Bugetul de stat reprezintă un tablou, o balanță cu două părți – venituri și cheltuieli –, fiecare dintre acestea fiind detaliată pe capitole, adică pe surse de venituri și obiective de cheltuieli. Se stabilește de regulă anticipat pe un an (care poate să coincidă sau nu cu cel calendaristic). Veniturile și cheltuielile sunt în funcție de evoluția care se estimează că o va avea economia.

• Bugetul de stat reprezintă cel mai amplu instrument de intervenție a statului în economie datorită veniturilor și cheltuielilor sale care afectează, practic, pe toți agenții economici

Potrivit metodologiei oficiale de elaborare și urmărire a execuției bugetului de stat în România, **veniturile acestuia** se compun din:

a) venituri fiscale:

- impozite directe pe profit, salarii, venituri ale liber-profesioniștilor etc.;
- impozite indirecte – taxa pe valoarea adăugată (TVA), accize, taxe vamale, alte taxe;

b) venituri nefiscale – din profitul Băncii Naționale a României, al regiilor autonome etc.;

c) venituri din capital – din valorificarea unor bunuri ale statului;

d) încasări din rambursarea împrumuturilor acordate.

Cheltuielile bugetului de stat au următoarele destinații:

a) servicii publice generale;

b) apărare, ordine publică și siguranță;

c) acțiuni social-culturale;

d) servicii de dezvoltare publică, locuințe;

e) acțiuni economice;

f) alte acțiuni;

g) împrumuturi acordate și alte plăți.

Atât în elaborarea, cât și în execuția bugetului, se urmărește **echilibrarea** celor două părți – a veniturilor cu cheltuielile. În general, în teoria și practica economică se consideră că **un buget echilibrat exercită un efect neutru asupra economiei.** Dacă însă totalul cheltuielilor depășește veniturile, bugetul este deficitar. Pentru a susține totuși cheltuielile fără acoperire în venituri, statul recurge fie la împrumuturi (interne și externe), fie la emisiune de bani fără acoperire în bunuri și servicii (inflație), fie la amândouă soluțiile. **Împrumuturile făcute pentru acoperirea deficitului bugetar reprezintă datoria publică.**

• Bugetul se poate prezenta în trei ipostaze: echilibrat, excedentar, deficitar.

Efectele deficitelor bugetare asupra economiei diferă în funcție de mărimea și durata lor. Când deficitul se manifestă pe termen scurt și nu are dimensiuni prea mari, poate avea anumite efecte stimulative, dar dacă se perpetuează timp îndelungat sau dacă este mare, are efecte negative sigure.

În cazul în care veniturile depășesc cheltuielile, bugetul este **excedentar.** Peste un anumit nivel, considerat minim, excedentul bugetar are efecte negative asupra economiei, întrucât lasă nefolosite sau amână folosirea pentru mai târziu a unor resurse financiare care ar putea contribui la sporirea producției de bunuri și servicii.

Cerințele economice și sociale tot mai numeroase și mai mari cărora statul trebuie să le facă față au determinat o tendință de creștere a resurselor financiare mobilizate și folosite prin buget. Calea de asigurare a acestor resurse o constituie creșterea fiscalității (impozitelor). Impozitele mai mari diminuează însă resursele pe care agenții economici le-ar folosi pentru consumul personal, pentru a-și lărgi investițiile și a crea noi locuri de muncă. Invers, diminuarea impozitelor ar face imposibilă realizarea unor programe economice și sociale guvernamentale sau locale, ceea ce ar atrage numeroase nemulțumiri.

Incidențele impozitelor și taxelor asupra economiei conduc la concluzia că sistemul lor trebuie astfel conceput încât să asigure un anumit echilibru între veniturile care le rămân agenților economici după impozitare și cele preluate de stat, să-i stimuleze pe cei care acționează în economie pentru a realiza venituri tot mai mari și să aducă la bugetul de stat sumele de care acesta are nevoie. În țara noastră, în ultimii ani, bugetul a fost permanent deficitar, ca urmare a mai multor cauze, dintre care reținem: evoluția economiei naționale sub nivelul estimărilor luate în calculul veniturilor bugetului, utilizarea veniturilor bugetare pentru realizarea unor obiective cu eficiență scăzută, creșterea exacerbată a costurilor

• Condiția fundamentală a unui sistem de impozite și taxe viabil

sociale ale reformei inadecvat concepute și aplicate, evaziunea fiscală și economia subterană. Bugetul de stat este aprobat anual de parlamentul țării la propunerea guvernului și devine lege, iar execuția sa este obligatorie.

Realizarea unui buget excedentar este un fenomen pozitiv, determinat de faptul că economia țării a evoluat în anul respectiv cu rezultate mai bune decât se prevăzuse.

MINIGLOSAR

• **Venit fiscal** – sumă încasată la bugetul de stat sub formă de impozit sau taxă ce se aplică direct asupra venitului agenților economici și de impozit indirect ce se aplică asupra consumului lor.

• **Venit nefiscal** – sumă încasată la bugetul de stat nu ca impozit, ci ca obligație stabilită pe alte baze.

• **Accize** – taxă plătită de consumatori, impozit indirect ce se include în prețurile unor mărfuri; după vânzarea cărora este depusă la bugetul statului.

• **Evaziune fiscală** – sustragerea de la plata impozitelor și taxelor către stat.

• **Economie subterană** – activitățile economice clandestine și ilicite care se sustrag de la plata impozitelor și cele ale căror dimensiuni și efecte sunt greu de evaluat.

• **Datoria publică** – ansamblul obligațiilor bănești pe care și le asumă statul când contractează împrumuturile interne și/sau externe.

PROBLEME DE REFLECȚIE

• Există două modele generale de impozitare, unul progresiv (odată cu creșterea veniturilor contribuabililor crește și impozitul), iar altul cu impozit unic (pentru toți contribuabilii, indiferent de venitul realizat).

- Care considerați că este cel mai bun model?
- Care credeți că este modelul cel mai des folosit în Europa?
- Care credeți că ar fi modelul potrivit pentru România?
- Ce este bine dacă se aplică primul model?
- Ce ar putea fi rău dacă se aplică al doilea model?

• Cum pot influența impozitele economia națională?

• Influența cheltuielilor bugetului de stat asupra economiei.

• Multitudinea impozitelor și taxelor practicate în România.

• Funcțiile datoriei publice în economia modernă.

• Cu ce rezultate, cum ar fi bine să se încheie execuția bugetului de stat într-o țară?

• Semnificația evoluției ponderii (%) deficitului bugetului general în produsul intern brut al României în perioada 1995-2004, care a evoluat astfel:

1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
2,9	4,1	3,9	4,1	4,0	3,5	3,4	3,4	1,5	5,9

Sursa: Calculat după Anuarele statistice al României, 1997, 2002, 2005.

Teste-grilă de rezolvat

• Scăderea impozitelor percepute de la agenții economici determină:

a) creșterea salariilor;

b) creșterea posibilităților de realizare a unor programe sociale guvernamentale;

c) posibilitatea creșterii investițiilor făcute de agenții economici;

d) reducerea numărului locurilor de muncă;

e) crearea posibilităților de realizare a unui buget excedentar.

• În care dintre situațiile de mai jos poate să apară datoria publică?

a) când veniturile sunt mai mari decât cheltuielile bugetului de stat;

b) când statul recurge la împrumuturi pentru acoperirea deficitului bugetar;

c) când cheltuielile mai mari decât veniturile sunt susținute prin emisiune de bani fără acoperire în bunuri economice;

d) când nu se încasează impozitele de la populație;

e) când se fac investiții private în alte țări.

PIAŢA MONDIALĂ

Economia este rezultatul activităţii milioanelor de oameni care acţionează atât în cadrul naţional, cât şi cu exteriorul. Substanţa acestor relaţii o formează în mod deosebit schimbul. Schimburile de bunuri, servicii şi capitaluri dintre agenţii economici din toate ţările formează **piaţa mondială.**

Pentru a înţelege importanţa şi modul în care aceasta funcţionează, vom studia:

A. FORMELE PIEŢEI MONDIALE

B. COMERŢUL INTERNAŢIONAL

C. PIAŢA VALUTARĂ

Studiind acest capitol, veţi putea:

să înţelegeţi şi să folosiţi noţiunile cu care se operează pe piaţa mondială şi pe componentele sale;

să vă însuşiţi principalele criterii de apreciere a eficienţei comerţului exterior şi a modului în care funcţionează piaţa valutară în ţara noastră.

A. Formele pieţei mondiale

Schimburi economice între persoane sau grupuri de persoane din diferite ţări au avut loc din cele mai vechi timpuri, dar se consideră că piaţa mondială a început să se formeze în secolul al XVI-lea. De existenţa sa propriu-zisă se vorbeşte de-abia de la sfârşitul secolului al XIX-lea şi începutul secolului al XX-lea, când schimburile au cuprins toate ţările şi au atins dimensiunile, regularitatea şi diversitatea care le-au impus ca atare.

Existenţa pieţei mondiale se datorează mai multor cauze, dintre care menţionăm: **a) diferenţierea înzestrării naturale a ţărilor cu factori de producţie.** Aceasta permite ţărilor să facă schimb atât cu factori de producţie, cât şi cu bunuri obţinute din transformarea lor; **b) nici o ţară nu poate să-şi asigure toată gama bunurilor,** în permanentă creştere, de care are nevoie, astfel încât, în acest scop, trebuie să recurgă la schimburi cu alte ţări; **c) diviziunea internaţională a muncii – specializarea diferitelor economii naţionale în producerea anumitor bunuri cu eficienţă ridicată** – obligă ţările să facă schimb pentru a-şi satisface mai bine trebuinţele.

Existenţa şi dezvoltarea rapidă a pieţei mondiale decurg din avantajele şi posibilităţile pe care aceasta le oferă fiecărei ţări participante.

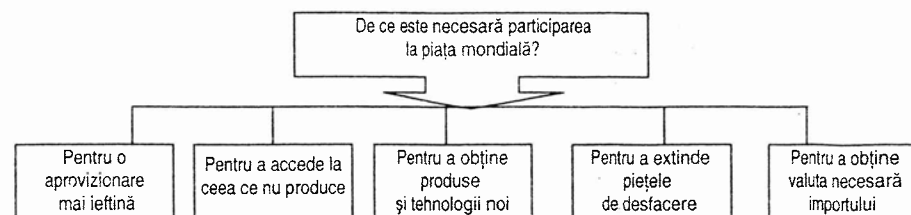

Fig. 13.1. *Necesitatea participării la piaţa mondială*

Schimburile de pe piaţa mondială se realizează în condiţii de **concurenţă, prin confruntarea cererii cu oferta agenţilor economici din ţări diferite.** Acestea sunt de asemenea **afectate de discriminări şi restricţii** pe care le practică anumiţi agenţi economici între ei sau le promovează oficial ţările din care ei provin, din motive politice, economice, militare, sociale etc.

Piaţa mondială nu este unitară şi nici omogenă. În funcţie de caracteristicile bunurilor care formează obiectul schimbului, distingem: **a) comerţul internaţio-nal** – schimburile de bunuri şi servicii care au loc între agenţii economici din toate ţările; **b) piaţa internaţională a capitalurilor** – ansamblul plasamentelor de capital realizate de agenţii economici în alte ţări decât cea proprie, sub forma investiţiilor directe, împrumuturilor şi cumpărărilor de titluri de valoare etc.; **c) piaţa mondială a muncii** – migraţia internaţională, temporară sau definitivă, a forţei de muncă, cu scopul de a se angaja ca salariaţi; **d) piaţa internaţională a schimburilor valutare** – totalitatea schimburilor de monede naţionale sau ale altor ţări pe care le fac agenţii economici din toate ţările între ei; **e) piaţa produselor şi tehnologiilor de vârf** – schimbul de bunuri de înaltă tehnicitate dintre agenţii economici din toate ţările; **f) piaţa mondială a schimburilor clandestine şi ilicite** (sau piaţa mondială neagră), practicate cu bunuri

interzise vânzării-cumpărării libere sau cu bunuri sustrase regimului vamal, taxării și impozitării prevăzute de acesta.

Pentru agenții economici, ca și pentru țările din care aceștia provin, este foarte importantă cunoașterea tuturor formelor pieței mondiale, dar mai ales a celor în care s-au implicat direct. În acest sens, sunt foarte semnificative: capacitatea de absorbție (cumpărare) a pieței, evaluarea influenței diferitelor fenomene economico-sociale și politice, cunoașterea concurenților și produselor lor etc.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Care sunt cauzele care au determinat constituirea pieței mondiale?
- În ce constau motivațiile participării agenților economici din diferite țări la piața mondială?
- Care sunt formele pieței mondiale?
- Care sunt caracteristicile cele mai importante ale mediului economic pe care îl reprezintă piața mondială?
- Care sunt prioritățile cunoașterii pieței mondiale pentru cei care acționează în cadrul său?

B. Comerțul internațional*

Schimbul sau comertul cu bunuri și servicii dintre toate țările formează comerțul internațional. Mărimea acestuia este relevată, de regulă, prin **exporturile** (importurile) **mondiale.** În cadrul comerțului internațional, suma valorică a bunurilor și serviciilor exportate de toate țările este aceeași cu a importurilor lor.

Exportul reprezintă vânzarea de bunuri și servicii produse într-o țară către agenți economici din alte țări. Importul este cumpărarea de către agenții economici dintr-o țară de bunuri și servicii produse în alte țări.

Exportul, ca și importul, poate fi: ▪ **vizibil,** ceea ce înseamnă că obiectul tranzacțiilor îl formează **bunurile tangibile;** ▪ **invizibil,** când obiectul tranzacțiilor îl formează **serviciile.**

În prezent, se extind mult mai repede schimburile de servicii, brevete și licențe, turismul, transportul și consignația internațională, asistența economică și tehnico-științifică, adică schimbul de bunuri invizibile.

Interesele țărilor și ale agenților economici naționali care participă la comerțul internațional s-au concretizat întotdeauna în adoptarea unor reglementări naționale specifice și realizarea unor acorduri cu alte țări, al căror conținut poate fi:

1. protecționist, prin care piața internă este apărată sau protejată de concurența internațională folosindu-se taxe vamale ridicate, plafonarea importurilor și alte obstacole. **Taxele sau tarifele vamale** sunt sume plătite de consumatorii naționali și încasate de stat, calculate procentual la valoarea fiecărui bun importat și adăugate prețului de vânzare al acestuia, mărindu-l, astfel încât frânează importurile. **Plafonarea** constă în stabilirea cantităților maxime admise pentru importul unor bunuri sau categorii de bunuri. Multe țări mai recurg adesea la **exigențe de calitate, de protecție a mediului ambiant sau de asigurare a stării de sănătate a consumatorilor,** care sunt greu de îndeplinit de către exportatori și limitează, de fapt, importurile;

2. stimulativ pentru exporturi, urmărindu-se majorarea și diversificarea acestora prin subvenții directe și indirecte (prime de export), scutiri de impozite pe veniturile din export, credite de export cu facilități etc.;

3. liber-schimbist, prin care se are în vedere asigurarea liberei circulații a mărfurilor în comerțul internațional, ceea ce presupune înlăturarea taxelor existente și a altor restricții.

Evoluția comerțului internațional în ultimele decenii este marcată de câteva caracteristici: **a) creșterea sa mai rapidă decât a producției și produsului intern brut; b) concentrarea sa în țările dezvoltate,** și în special în SUA, Germania, Japonia, Franța și Marea Britanie; **c) înmulțirea reglementărilor care obstrucționează exporturile și/sau importurile,** precum și a reglementărilor privind stimularea deschisă sau mascată a exporturilor; **d) accentuarea concurenței între participanți; e) creșterea fără precedent a numărului întâlnirilor și negocierilor bilaterale, zonale și internaționale** consacrate înlăturării barierelor care afectează comerțul internațional; **f) ierarhizarea țărilor după performanțele economice și măiestria tehnologică pe care le-au atins.**

Toate acestea explică de ce, în ultimele decenii, s-au depus eforturi foarte mari pentru constituirea unor organisme și promovarea unor măsuri cu vocație mondială și regională care să faciliteze comerțul internațional. În acest sens se remarcă constituirea Organizației Mondiale a Comerțului (OMC) la Marrakech (în Maroc) la 15 aprilie 1994, organizație care are 117 țări membre și oferă cadrul permanent pentru negocierea diferendelor dintre țări cu privire la libertatea comerțului și pentru arbitraj, prin constituirea unui organ de apel ale cărui recomandări sunt irevocabile.

Participarea țărilor la comerțul internațional se realizează prin exporturi și importuri. **Balanța comercială este tabloul ce redă, pe de o parte, exportul, iar de cealaltă parte, importul în valori totale și pe grupe de mărfuri,** cu scopul de a cunoaște situația țării în acest domeniu. În imaginea de ansamblu a unei economii, importurile se integrează în resurse alături de produsul intern brut, iar exporturile, în necesități, trebuințe sau destinații.

Balanța comercială externă poate fi: ▪ echilibrată – când exportul este egal cu importul; ▪ deficitară – când exportul este mai mic decât importul, generând datorii externe care se pot stinge prin diminuarea rezervelor valutare sau contractarea unor credite. Deficitul apare în special din cauza competitivității scăzute a produselor; ▪ excedentară – când exportul depășește importul, ceea ce înseamnă că țara respectivă a vândut mai mult decât a cumpărat și a obținut un surplus de venit în valută. Excedentul este determinat în principal de nivelul înalt al productivității, costurile mici și calitatea bună a mărfurilor sau, mai succint spus, de competitivitatea ridicată a produselor.

Balanța comercială externă poate fi echilibrată, excedentară sau deficitară nu numai pe ansamblu, ci și pe țări partenere. Este rațional ca această balanță să fie echilibrată, dacă nu în fiecare an, cel puțin pe o perioadă de câțiva ani.

Relațiile economice dintre agenții naționali și cei din alte țări presupun transferuri de sume bănești care se reflectă în balanța de plăți (externe) și sunt studiate cu ajutorul acesteia. **Balanța de plăți reprezintă ansamblul sumelor (creanțelor) pe care le primește o țară și al plăților sale în relațiile cu exteriorul, în cursul unui an, ca urmare a operațiunilor comerciale, financiare și monetare dintre agenții rezidenți și restul lumii.**

Balanța comercială este cea mai importantă componentă a balanței de plăți, care mai cuprinde încasări și plăți din transferuri de capital, investiții și alte operații. Fiecare componentă (denumită capitol, post sau poziție) a balanței de plăți poate fi: ▪ activă, când încasările din exterior depășesc plățile; ▪ pasivă, când încasările sunt mai mici decât plățile; ▪ echilibrată, când încasările sunt egale cu plățile.

Comerțul exterior este evaluat în mod rațional pe baza eficienței sale, a raportului dintre efectele obținute și eforturile depuse. Efectele imediate ale comerțului exterior sunt veniturile realizate din export și bunurile sau serviciile obținute prin import. Eforturile sunt cheltuielile în monedă națională făcute pentru realizarea exportului și în valută pentru realizarea importului.

Pentru determinarea eficienței comerțului exterior se apelează la un număr mare de indicatori. Remarcăm mai întâi cursul de revenire la export (C_{re}) și cursul de revenire la import (C_{ri}).

$$C_{re} = \frac{P_i + C_c}{P_e},$$

în care: P_i = prețul produsului pe piața internă (în lei);
C_c = cheltuielile de circulație până la frontieră (în lei);
P_e = prețul în valută, la frontieră, al mărfii vândute sau exportate.

Acest indicator exprimă în esență cheltuiala internă cu care se obține o unitate valutară. Dacă C_{re} este egal sau mai mic decât cursul de schimb al monedei naționale, operațiunea este eficientă. Este unul dintre criteriile de înlocuire a mărfurilor nerentabile la export cu altele rentabile și de luare a deciziilor privind îmbunătățirea structurii comerțului exterior. Un alt indicator este cursul de revenire la import (Cri).

$$C_{ri} = \frac{P_i + T_i}{P_{iv}},$$

în care: P_i = prețul produsului pe piața internă (în lei);
T_i = taxele de import percepute pe marfa respectivă (în lei);
P_{iv} = prețul de import, în valută, al mărfii respective la frontieră.

Cu cât cursul de revenire la import realizat (încasările în lei din valorificarea produsului importat în economia națională ce revin la o unitate valutară) este mai mare, cu atât este mai avantajos importul. Când C_{ri} este mai mare sau egal cu cursul monedei naționale, operațiunea este eficientă.

Eficiența comerțului exterior are o arie mai largă de cuprindere, întrucât se exprimă și prin **efectul exportului și importului (însumate) asupra creșterii economice,** prin contribuția sa la dezvoltarea de ansamblu a economiei naționale. Comerțul exterior are un aport major **la modificarea structurii materiale a produsului intern brut,** pe care o adaptează trebuințelor exportând bunuri produse peste necesitățile interne și importând altele pe care nu le produce în cantitățile cerute sau deloc. Așadar, eficiența comerțului exterior trebuie abordată atât prin prisma efectelor directe, cât și prin prisma celor indirecte, mediate sau agregate. Ca urmare a acestui fapt, se poate considera ca **un criteriu totalizator al eficienței comerțului exterior aportul său la creșterea produsului național net.**

PROBLEME DE REFLECȚIE

Avantaje și dezavantaje ale sistemelor protecționist, stimulativ pentru exporturi și liber-schimbist.

Consecințele balanței comerciale deficitare asupra independenței unei economii naționale.

Corelația dintre eficienta comerțului exterior și procesul de creștere economică.

Elaborați un eseu (1-2 pagini) pe tema:
„Efectul comerțului exterior asupra dezvoltării economiei naționale, o provocare pentru România la momentul integrării în Uniunea Europeană."

PROBLEME DE REZOLVAT

Firma „Continent" exportă o marfă pe care a cumpărat-o cu 200 de milioane de lei și mai cheltuiește pentru transportul acesteia încă 8 milioane de lei. Din vânzarea sa încasează 5.000 de euro. Cu această sumă importă o marfă pe care o vinde, la intern, cu 280 de milioane de lei, din care se acoperă taxele de import de 10 milioane de lei; cursul de schimb oficial al monedei naționale este de 39.500 de lei per euro. Se cer: cursul de revenire la export; cursul de revenire la import; să se aprecieze dacă sunt eficiente operațiunea de export și operațiunea de import.

TEXT DE COMENTAT

„Numai gradul productivității muncii aferente unei mărfi decide dacă aceasta trebuie să fie produsă în țară sau dacă trebuie să fie importată [...]" Tendința concentrării asupra anumitor mărfuri de mare productivitate a muncii conduce mai degrabă către sistemul unei producții specializate și, ca atare, incomplete în raport cu ansamblul nevoilor unei țări. În acest mod se creează și se menține între toate popoarele o dependență reciprocă, ca urmare a realizării acestei tendințe. Dacă, pe de o parte, fiecare țară ajunge să producă pentru necesitățile interne anumite mărfuri de mare productivitate și devine pentru aceste articole independentă de străinătate, ea rămâne totuși, pe de altă parte, dependentă de restul țărilor pentru toate celelalte articole atât de variate, la a căror producere renunță din cauza prea micii productivități a muncii.

Concepția noastră conduce la o dependență reciprocă și la o sprijinire a popoarelor [...]."

Noi recomandăm protecția numai pentru articolele de mare productivitate a muncii (a căror productivitate aferentă depășește productivitatea medie a țării), cu excluderea de la protecție a tuturor celorlalte."

Mihail Manoilescu, *„Forțele naționale productive și comerțul exterior. Teoria protecționismului și a schimbului internațional"*

1. Pe ce criteriu trebuie să se decidă dacă o marfă trebuie produsă în țară sau importată?
2. În ce activități (producții) este bine să se specializeze o țară pentru a participa cu bune rezultate la comerțul internațional?
3. Care activități economice trebuie protejate împotriva concurenței externe și de ce?

C. Piața valutară*

Relații de toate genurile care au loc între agenții economici din țări cu monede diferite fac necesară convertibilitatea între aceste monede. Astfel, cererile și ofertele pentru fiecare monedă convertibilă sunt consecința normală a schimburilor de bunuri și servicii, a mișcării capitalurilor în căutare de plasamente profitabile, a deplasării turiștilor și a transferării averilor între țări etc. Cererile și ofertele de diferite monede se întâlnesc pe piața valutară.

Piața schimburilor valutare constă în esență în vânzarea-cumpărarea banilor care aparțin diferitelor țări.

Operațiunile de pe piața schimburilor valutare se fac aproape în exclusivitate **prin intermediul băncilor.** Banii în numerar dețin un rol nesemnificativ pe această piață. Băncile operează pe această piață fie pe cont propriu, fie în contul clienților. Cererea și oferta își au sursa nu numai în activitățile băncilor și ale clienților lor, ci și în intențiile speculative sau de apărare ale agenților economici împotriva consecințelor negative pe care le-ar putea avea pentru ei modificarea cursurilor diferitelor monede. Instituțiile financiare care cumpără și vând valută obțin profit din diferențele existente între cursurile de schimb de pe diferite piețe (țări sau centre) și/sau din diferențele dintre ratele dobânzilor practicate pe piețele respective.

Prin confruntarea cererii cu oferta diferitelor monede se formează **cursul valutar sau rata de schimb valutar, care este prețul unei monede exprimat în altă monedă.** Variabilitatea cursului de schimb în funcție de cerere și ofertă chiar în decursul unei zile induce pentru agenții economici incertitudinea cu privire la sumele pe care le au de încasat și datoriile lor în monede străine, mărind **riscul schimburilor valutare.** Oscilațiile foarte mari ale cursurilor sunt percepute ca o frână în calea schimburilor valutare. Pe piața valutară se realizează două mari genuri de operații: la vedere și la termen.

Piața la vedere constă în vânzări și cumpărări ale diferitelor monede care trebuie livrate efectiv în cel mult două zile lucrătoare de la data realizării tranzacției sau contractului.

Piața la termen reprezintă vânzări și cumpărări de diferite monede care au loc la cursul existent în momentul contractării, dar care se finalizează prin livrare și plată efective la o dată ulterioară, fixată atunci când partenerii și-au asumat angajamentele.

De exemplu, cazul unui importator englez care cumpără bere de la Stuttgart și trebuie s-o plătească peste 90 de zile în euro. Pentru a plăti în euro, importatorul englez trebuie mai întâi să cumpere suma corespunzătoare. El ar putea aștepta până cu două zile înainte

de expirarea celor 90 de zile și atunci, în a 88-a zi, să cumpere pe piața la vedere suma în euro necesară. Între timp însă, cursul euro poate să crească, și el va trebui să plătească mai multă monedă națională pentru a intra în posesia ei. Importatorul, dorind să evite o asemenea situație, va cumpăra imediat pe piața la termen suma necesară în euro, la cursul existent și cu termen de predare peste 90 de zile, când o va folosi direct pentru plata datoriei.

În general, cursul la termen este mai ridicat decât cursul la vedere. Diferența riscului este mai mare pe piața la termen.

În România, piața schimburilor valutare se prezintă în ipostaza de piață liberă, unde se efectuează direct operațiuni de vânzare-cumpărare de valute, la cursuri liber negociate pe tot timpul zilei.

Prin intermediul pieței libere actuale, moneda națională se află în regim de **convertibilitate internă, limitată în principiu la operațiuni** de cont curent. Limitarea se referă și la caracterul intern al convertibilității, ceea ce înseamnă că moneda națională se poate schimba numai în interiorul țării pe valuta care a ajuns aici pe diferite căi, iar schimbul de monedă națională pe alte valute se efectuează **în principal pentru agenți economici rezidenți,** în timp ce pentru nerezidenți persoane fizice nu este permis decât în anumite condiții. Odată cu intrarea în UE însă, moneda noastră se va negocia și pe piețele din alte țări devenind astfel pe deplin convertibilă (și în afara țării).

Piața valutară din țara noastră se compune din: **1. piața valutară interbancară pe care operează băncile comerciale pe cont propriu sau în nume propriu și în contul clienților.** Întrucât clienții acestor bănci sunt firme de diferite genuri, se apreciază că piața interbancară **este rezervată persoanelor juridice.** Băncile comerciale acționează pe piața interbancară când ordinele de vânzare-cumpărare primite de la clienți depășesc sub aspect valoric posibilitățile lor sau indică cursuri neconcordante cu ale lor, astfel încât trebuie să se adreseze altor bănci pentru a le realiza. Pe piața valutară interbancară se pot face vânzări și cumpărări de valută la vedere și la termen. Băncile participante își anunță un curs propriu la vânzare și la cumpărare. Acest curs se formează în funcție de cererea și oferta proprii fiecărei bănci, dar nu este rupt nici de cursul oficial și nici de cursurile celorlalte bănci care acționează pe piața interbancară, întrucât clienții își pot alege orice bancă la care cursul le este cel mai convenabil și, în plus, băncile vând și cumpără unele de la altele.

În condițiile acestei piețe, agenții economici pot reține integral încasările în valută din operațiuni de export, vânzătorii și cumpărătorii de valută pot depune oricând în decursul zilei de lucru ordine care vor fi executate, iar Banca Națională are rolul de reglementare și supraveghere, fiind totodată obligată **să stabilească și să publice cursul oficial.** Acesta este un curs mediu ponderat, calculat pe baza tranzacțiilor care au loc zilnic pe piața interbancară. Cursul oficial nu este obligatoriu pentru agenții economici, ci orientativ; **2. piața caselor de schimb valutar, rezervată vânzării-cumpărării de valută pentru persoane fizice** rezidente și nerezidente – dacă vând valută caselor de schimb – și numai rezidente – dacă cumpără valută de la casele de schimb.

Piața valutară actuală a fost concepută ca un pas spre realizarea convertibilității monedei naționale în condiții mai bune.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

Pe baza schemei care urmează, identificați:
- pe ce căi politica economică a altor țări poate influența cursul monedei naționale;
- cum influențează stabilitatea puterii de cumpărare a banilor cursul de schimb al monedei naționale;
- ce relație există între cursul monedei naționale și inflație.

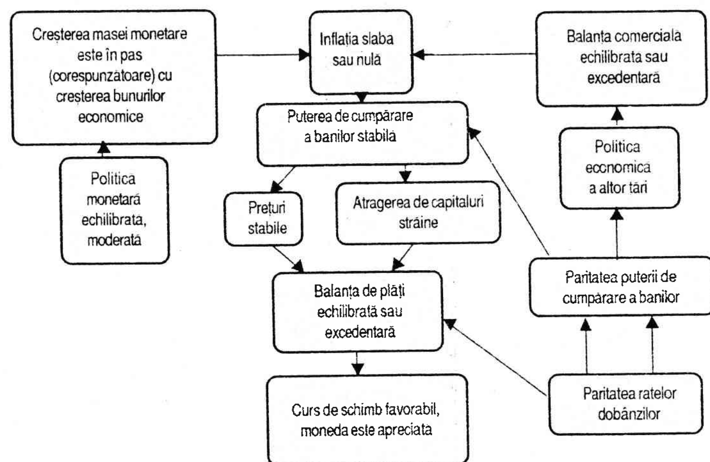
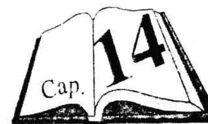
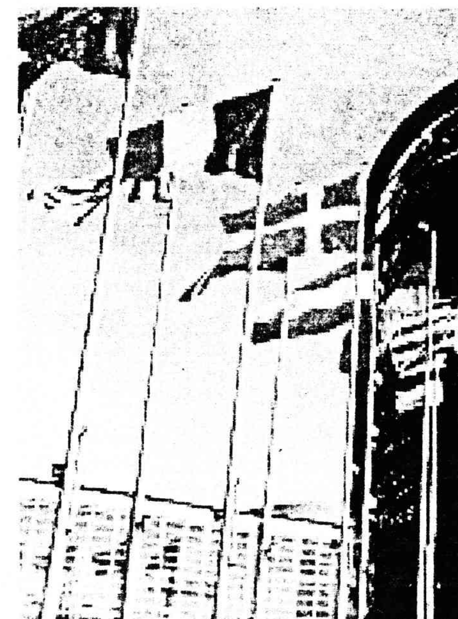

Fig. 13.2. *Determinarea externă și internă a cursului valutar*

INTEGRAREA ECONOMICĂ ȘI GLOBALIZAREA

Economiile țărilor sunt implicate din ce în ce mai mult într-un proces de intensificare a relațiilor internaționale pentru a răspunde mai bine necesităților care au devenit mai numeroase și mai mari. În felul acesta, nenumăratele activități economice, producția și piața, altădată locale sau zonal-naționale, depășesc tot mai mult spațiile naționale și devin internaționale, expresia participării unităților economice din țări diferite.

Această tendință, existentă totuși de multă vreme, este relevată de faptul că, după 1950, comerțul internațional a crescut de 2,5 mai rapid decât PNB al planetei, iar în ultimii treizeci de ani, investițiile străine directe, creditele internaționale și plasamentele pe piețele financiare externe au crescut și mai mult.

Pentru înțelegerea acestui proces, a formelor și importanței sale, vom studia:

A. INTEGRAREA ECONOMICĂ

B. UNIUNEA EUROPEANĂ

C. GLOBALIZAREA ECONOMIEI

Parcurgând acest capitol, veți avea posibilitatea să:

- *studiați conținutul relațiilor proprii activității economice în stadiul integrării și în cadrul formelor proprii acesteia;*
- *vă însușiți principalele momente ale istoriei formării Uniunii Europene și să realizați semnificația existenței acesteia pentru România;*
- *înțelegeți și folosiți noțiunile specifice integrării europene, cât și ale globalizării economiei.*

A. Integrarea economică

• Economiile țărilor sunt implicate în procesul internaționalizării în două forme fundamentale: integrarea economică și globalizarea.

Ieșirea activității economice dincolo de cadrul local și de frontierele naționale a început prin contactele dintre unitățile economice aparținând diferitelor țări. Nivelul dezvoltării, starea transporturilor și comunicațiilor au făcut ca fenomenul acesta să se manifeste mai întâi între țări vecine, din aceeași zonă. Ulterior, aceasta s-a extins pe o arie geografică din ce în ce mai mare, astfel încât, în prezent, s-a globalizat. Procesul nu a cuprins însă toate țările și zonele lumii în aceeași măsură. Dacă avem în vedere modul de manifestare și intensitatea participării, acțiunile firmelor, dar și ale economiilor țărilor în procesul internaționalizării, se pot structura pe două tendințe fundamentale:

a) de integrare economică – ansamblul proceselor prin care două sau mai multe țări realizează un spațiu economic comun mai eficient sub anumite aspecte sau în ansamblul său;

b) de globalizare a economiei – procesul prin care actele economice, economia devin expresia participării la un sistem de relații care au loc la scară mondială (globală).

• La un grad ridicat al internaționalizării economiilor, apar interese economice și politice comune pentru țările antrenate în acest proces.

Aceste tendințe se desfășoară concomitent, mai mult sau mai puțin neuniform, și adesea se suprapun astfel încât aceeași acțiune promovată într-un anumit context reprezintă integrare, iar în altul, globalizare.

Vecinătatea statelor facilitează integrarea economiei; granițele comune și apropierea reprezintă factori importanți în acest sens. Dar, pe lângă aceștia, mai trebuie să existe și interese economice și politice comune sau convergente pentru ca internaționalizarea să ajungă la parametrii de astăzi.

Când dezvoltarea economiilor unor țări din aceeași zonă geografică și a relațiilor dintre ele a atins un nivel ridicat și un anumit grad de complexitate, au apărut și interese economice și politice comune sau convergente, legate de adâncirea colaborării și cooperării dintre ele pe plan economic, social, cultural, politic. Într-un asemenea context istoric favorabil s-au creat numeroase forme de integrare, diferențiate după intensitatea pe care o au. Astfel, **integrarea poate implica întreaga economie sau numai anumite segmente ale acesteia și doar sub unele aspecte. În primul caz, se spune că integrarea este globală, iar în cel de al doilea, că este sectorială sau pe anumite produse.** Asemenea exemple sunt Uniunea Belgiano-Luxemburgheză, Asociația Europeană a Liberului Schimb, Piața Comună devenită astăzi Uniunea Europeană, North American Trade Agreement, Asociația Latino-Americană de Dezvoltare și Integrare etc.

Uniunea Belgiano-Luxemburgheză (UEBL), formată în 1921 între Belgia și Luxemburg, a fost, în realitate, o uniune vamală cu monedă comună (francul belgian), fără taxe vamale în interior, cu tarif extern comun și politică comercială unitară. După al Doilea Război Mondial, ca urmare a unor idei care datează încă din 1932, s-a realizat Uniunea Vamală Belgia-Olanda-Luxemburg, care avea ca obiectiv adâncirea integrării, astfel încât să se constituie o uniune economică. Aceasta a intrat în funcțiune la 1 ianuarie 1948, asigurând libertatea totală a comerțului prin suprimarea taxelor vamale și a restricțiilor cantitative între țările participante și instituirea unui tarif vamal extern comun față de celelalte țări. Procesul integraționist al celor trei țări atinge o nouă treaptă la 3 februarie 1958, prin semnarea tratatului de constituire a **Uniunii Economice Benelux,** intrat în vigoare în 1960. În cadrul acestei zone s-a avansat foarte mult în coordonarea politicilor economice, sociale și financiare, promovarea unei politici comune în raporturile cu țările terțe, spre a asigura libera circulație a mărfurilor, persoanelor și capitalului. După aderarea acestor țări la Piața Comună (europeană), Uniunea Economică Benelux a continuat să funcționeze atât timp cât a fost necesară.

• Odată cu interesele economico-politice comune, apar și structuri organizatorice și juridice permanente proprii integrării.

Cu cât numărul statelor participante la integrare se mărește și cu cât intensitatea integrării crește, cu atât se conturează mai mult **necesitatea unor structuri organizatorice și juridice permanente,** înzestrate de statele respective cu autoritatea corespunzătoare ducerii la îndeplinire a colaborării și cooperării specifice procesului de integrare. Uneori, **în formele foarte avansate de integrare, structurilor de acest gen li se conferă un caracter supranațional;** ca urmare, ele devin autonome în raport cu statele participante, acestea din urmă renunțând în mod deliberat la exercitarea unor atribuții ce le reveneau ca state independente, spre a realiza performanțe economice superioare celor de până atunci. **În această formă integrarea este interstatală.**

• Fenomenul integrării s-a amplificat, fiind însoțit de multe controverse și dispute.

Integrarea și structurile sale s-au format într-un context general complex, însoțit de controverse și dispute pentru că:

- prin conținutul lor, afectează raportul de interese existent în momentul integrării între agenții economici rezidenți, modifică perspectivele lor în mod diferit, plasează competitorii din fiecare țară pe o nouă grilă de start față de aceste perspective, aduc cu ele problema renunțării la anumite atribute ale independenței țărilor, iar în cele din urmă, aproape la toate;
- sunt însoțite de renunțări, costuri și avantaje aproape imposibil de distribuit în mod echitabil pentru toate țările participante la integrare;
- orientările și practicile generatoare de eficiență în spațiul țărilor integrate au reflexe discriminatorii în relațiile cu celelalte țări, generează avantaje unilaterale.

Integrarea, în general, și cea interstatală, în special, au un efect multiplicator asupra eficienței în spațiul țărilor membre și asigură totodată cele mai bune

• Integrarea are efect amplificator asupra eficienței economice

condiții pentru stabilitatea și integritatea lor, ceea ce face ca acestea să prezinte interes pentru tot mai multe țări. Perfecționarea pe parcurs, remedierea unor dificultăți, concilierea unor interese și eforturi, în măsura în care au loc, pot spori atractivitatea integrării ca mod de realizare a economiei contemporane.

Asociația Europeană a Liberului Schimb (AELS) a fost creată prin acordul de la Stockholm la 19 noiembrie 1959, semnat apoi în capitalele țărilor participante – Marea Britanie, Norvegia, Suedia, Elveția, Danemarca, Austria și Portugalia. A intrat în vigoare la 15 aprilie 1960. În martie 1961, la AELS se asociază Finlanda, care devine membră deplină în 1963, iar în 1969 aderă și Islanda. După intrarea Marii Britanii și a Danemarcei, în 1973, în Comunitatea Economică Europeană se diminuează numărul țărilor membre ale AELS; în 1986 intră în CEE și Portugalia, iar în 1995 au mai intrat Austria, Finlanda și Suedia, în AELS rămânând și mai puțini membri. Între timp însă, în 1990, a aderat Liechtenstein. Este apreciată ca o zonă de comerț liber, care nu a ajuns la stadiul de uniune vamală pentru că nu a adoptat tariful exterior comun (unic) față de țările terțe. Este condusă de Consiliul statelor membre, care poate lua decizii numai cu unanimitate de voturi.

Printr-un acord încheiat de AELS cu Comunitatea Economică Europeană în mai 1987 se creează o zonă de comerț liber de dimensiuni mult mai mari, denumită **Spațiul Economic European** (SEE). După ce în 1994 s-a semnat la Maastricht acordul de constituire a Uniunii Europene, SEE își lărgește obiectivele în direcția constituirii unei piețe comune în stare să asigure libera circulație a mărfurilor, a forței de muncă și a capitalului.

• Forme de integrare mai cunoscute sunt: zona de comerț liber, uniunea vamală, piața comună, uniunile economice, integrarea economică totală și integrarea politică și socială.

Integrarea economică dintre state poate lua diferite forme. După gradul de integrare, se disting:

a) zonele de comerț liber, în care taxele vamale și restricțiile cantitative în cadrul schimburilor dintre țările membre ale zonei sunt suprimate, dar politicile externe ale fiecărui stat față de celelalte țări rămân libere. Asociația Europeană a Liberului Schimb a fost mult timp o asemenea zonă;

b) uniunile vamale, care sunt zone de comerț liber ce și-au armonizat legislațiile vamale naționale și au adoptat un tarif vamal comun față de țările terțe. Comunitatea Economică Europeană a fost o uniune vamală;

c) piețele comune, care sunt, de fapt, uniuni vamale care asigură în interior libera circulație a mărfurilor, a forței de muncă și a capitalurilor. Comunitatea Economică Europeană nu a fost considerată a fi o piață comună deplină pentru că nu asigura în totalitate libertatea de circulație a capitalurilor, acestea fiind supuse controlului autorităților naționale;

d) uniunile economice, care sunt piețe comune ce realizează în plus armonizarea politicilor economice naționale atât pe ansamblu, cât și sectorial (energetic, monetar, agrar, industrial, social etc.). Politica Agricolă Comună (PAC) și Noua Politică Agricolă a UE sunt considerate exemple de politică sectorială armonizată. Uniunea monetară, adică armonizarea politicilor monetare și utilizarea unei monede comune (unice), apare ca o condiție a unei uniuni economice;

e) integrarea economică totală, care este considerată a avea cel mai înalt grad caracterizat prin unificarea politicilor economice de ansamblu, sectoriale și structurale sub conducerea unor autorități supranaționale;

f) integrarea politică și socială, care completează integrarea economică totală prin crearea de instituții (structuri) comune, care preiau din competențele statelor participante, având atribuții tot mai ample în domeniile sociale și politice.

Efectul creșterii eficienței economice în procesul integrării este însoțit și de alte fenomene, precum: intensificarea concurenței în interiorul noilor piețe mărite, creșterea puterii de negociere a grupărilor integraționiste, transformările structurale pentru a atenua diferențele dintre zonele spațiului integrat, care devin acum mai vizibile etc.

MINIGLOSAR

• **Internaționalizarea economiei** – transformarea într-o măsură tot mai mare a economiei dintr-un ansamblu de acte locale sau naționale în acte care exprimă participarea unităților economice din mai multe țări.

• **Globalizarea economiei** – proces de intensitate sporită prin care economia ca activitate devine expresia participării factorilor de producție și de piață la scară mondială.

• **Integrare economică globală sau totală** – integrare care implică economiile țărilor participante în ansamblul lor, cu sectoarele, ramurile și subramurile pe care le au.

• **Integrare economică sectorială** – proces de integrare în care este antrenat numai unul sau câteva sectoare ale economiilor, iar uneori numai activitățile din care se obțin anumite produse.

• **Zonă de comerț liber sau de liber schimb** – formă de integrare caracterizată prin suprimarea taxelor vamale și a restricțiilor cantitative în schimburile dintre țările membre, politicile economice față de celelalte țări rămânând o problemă a fiecărui stat.

• **Uniune vamală** – zonă de comerț liber în care țările membre și-au armonizat legislațiile vamale naționale și au adoptat un tarif vamal comun față de țările terțe.

• **Piață comună** – uniune vamală care asigură în interior libera circulație a bunurilor și serviciilor, a forței de muncă și a capitalurilor.

• **Uniune economică** – piață comună ce realizează în plus armonizarea politicilor economice naționale atât pe ansamblul economiei, cât și sectorial, având o monedă comună (unică).

• **Integrare economică deplină** – integrarea de cel mai înalt grad, caracterizată prin unificarea politicilor economice de ansamblu, sectoriale și structurale, sub conducerea unor autorități supranaționale.

• **Integrare politică și socială** – formă care completează integrarea economică deplină prin crearea de structuri (instituții) comune, care preiau din competențele statelor participante, având atribuții tot mai ample în domeniile sociale și politice.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Care sunt cele mai relevante fenomene pentru internaționalizarea economiei?
- Ce forme concrete are internaționalizarea economiei?
- După ce criterii se pot distinge între ele formele integrării economice?
- Ce procese însoțesc în mod inevitabil integrarea economică a diferitelor țări?
- Ce controverse și dispute au apărut în decursul integrării economiilor diferitelor țări?
- Care sunt efectele pozitive cele mai importante pentru țările participante la integrare și despre care se spune că sunt rezultatul acesteia?
- Pe exemplul unei țări, identificați efectele economice pozitive induse de integrarea sa.
- Ce forme îmbracă integrarea economică?
- Ce efecte colaterale foarte importante determină integrarea economică?
- Ce semnificație considerați că au efectele colaterale ale integrării economice indicate ca răspuns la întrebarea de mai înainte?

B. Uniunea Europeană

• Uniunea Europeană este rezultatul evoluției parcurse de țările semnatare ale Tratatului de la Roma și ale celor care au aderat ulterior.

• Formarea și funcționarea Uniunii Europene au fost favorizate de existența unor condiții proprii țărilor membre.

Este cea mai avansată formă de integrare. Își are originea într-o idee lansată după Primul Război Mondial, în 1924, potrivit căreia **o Europă divizată generează conflicte,** idee care s-a revigorat după al Doilea Război Mondial și a căpătat contur real.

Constituirea sa a avut loc prin Tratatul de la Roma, semnat la 25 martie 1957 și intrat în vigoare la 1 ianuarie 1958. Statele semnatare au fost: Belgia, Franța, Germania, Italia, Luxemburg, Olanda. Ulterior, au mai aderat: Marea Britanie, Danemarca și Irlanda (la 1 ianuarie 1973), Grecia (la 1 ianuarie 1981), Spania și Portugalia (la 1 ianuarie 1986), Austria, Finlanda și Suedia (la 1 ianuarie 1995). Ulterior, au mai devenit membre ale UE (2004) Ungaria, Polonia, Republica Cehă, Slovacia, Slovenia, Estonia, Lituania, Letonia, Cipru și Malta, iar România și Bulgaria își pregătesc primirea pentru 2007. Are **caracter interstatal.** De asemenea, are **caracter deschis;** unele țări sunt în curs de aderare, altelese pregătesc pentru începerea tratativelor în acest sens, în timp ce un alt grup de țări au ca obiectiv asocierea și/sau depunerea opțiunii de aderare.

Formarea Uniunii Europene a fost favorizată de:

- existența unui mod de viață relativ asemănător, având la bază același tip de civilizație în majoritatea țărilor europene;

- efectele pozitive întrevăzute de inițiatori au fost percepute și apreciate bine de majoritatea populației țărilor interesate de realizarea integrării, iar apoi confirmate în decursul funcționării;
- existența unei voințe politice foarte puternice dedicate integrării;
- experiența și confirmarea posibilității unei integrări avansate oferite de existența, încă din 1951, a Comunității Cărbunelui și Oțelului (CECO), ce urmărea crearea unei piețe comune pentru cele două produse.

• **Uniunea Europeană este forma cea mai înaltă la care a ajuns în prezent integrarea.**

La constituire, principalul obiectiv prevăzut în Tratatul de la Roma a fost crearea, până la sfârșitul anului 1992, a unei **piețe comune** în cadrul căreia să se realizeze libera circulație a bunurilor și serviciilor, capitalurilor și persoanelor. Tratatul de la Roma a fost actualizat în 1986 printr-un acord cunoscut sub denumirea de „Actul unic", ce deschidea noi perspective pentru Piața Comună care se crease deja. În acest sens, obiectivul devenea **Uniunea Economică și Monetară**. În 1992, Comunitatea Economică Europeană devine **Uniunea Europeană**, printr-un tratat care-l înlocuiește pe cel de la Roma, iar obiectivul economic principal devine crearea uniunii monetare, prin adoptarea unei monede unice și a unor cursuri fixe în interior. Ca urmare, în 1998 s-au nominalizat cele unsprezece țări care participă la uniunea economică și monetară, ele îndeplinind trei criterii fundamentale cu privire la deficitul bugetar, datoria publică și inflație, care trebuie să se situeze în anumite limite, s-a adoptat moneda unică denumită euro, care a devenit efectivă din 2001, și s-a creat Banca Europeană, menită să realizeze politica monetară corespunzătoare deciziilor luate. Tot în 2001, Consiliul European a decis pregătirea unei noi etape a reformei instituționale a UE, vizând integrarea politică prin care să se depășească forma statului-națiune și să se promoveze o „Constituție europeană".

Obiective / Etape	Integrarea piețelor			Politici economice coordonate		Integrare monetară	Integrare politică
	Liberalizarea schimburilor de bunuri (nefin.)	Politică comercială comună	Mobilitatea factorilor și firmelor. Reguli de concurență comună	Stabilitate monetară	Instituții de coordonare a politicilor economice	Monedă și politică monetară unică	Unificarea politicilor conjuncturale, fiscale și sociale. Autoritate supranațională
Zonă de liber schimb							
Uniune vamală							
Piață comună							
Uniune economică							
Uniunea economică și monetară							
Uniune completă							

Sursa: Adaptare după *Uniunea Europeană*, Editura Orizonturi universitare, Timișoara, 2004.

Fig. 14.1. *Fazele UE de la apariție până în prezent*

Etapele integrării economice în Uniunea Europeană

Uniunea Europeană este în prezent în etapa integrării politice, care asigură constituirea unei uniuni complete sau depline pentru țările membre. S-au făcut deja anumiți pași în direcția integrării sociale și s-au elaborat proiecte de unificare a fiscalității, dar punctele de vedere ale țărilor pe aceste probleme sunt foarte diferite, întrucât înseși situațiile lor sunt foarte diferite. În acest sens, armonizarea punctelor de vedere și obținerea consensului rămân preocupări ale structurilor integraționiste proprii Uniunii Europene actuale.

Pe parcurs, structurile organizatorice și juridice au evoluat spre o rețea instituțională adecvată procesului integrării. Uniunea Europeană are structuri organizatorice, economice și politice proprii, cu anumite **caracteristici supranaționale.** Instituțiile care formează **nucleul mecanismului de funcționare a Uniunii Europene sunt:**

- **Consiliul European** – cea mai înaltă autoritate, în care țările membre sunt reprezentate la cel mai înalt nivel (șefi de state și guverne). Stabilește obiectivele politice cele mai importante;
- **Consiliul European de Miniștri** – principala instituție cu putere de decizie. Adoptă decizii cu unanimitate de voturi sau, în funcție de situație, cu majoritate calificată sau majoritate simplă. Fiecare țară are un număr de voturi proporțional cu potențialul economic și demografic. Reunește miniștrii țărilor membre pe domenii de competență. Astfel, Consiliul „economie-finanțe" reunește miniștrii pentru economie, Consiliul agricol reunește miniștrii pentru agricultură etc.;
- **Comisia Europeană** este **instituția executivă,** care are obligația de a **reprezenta exclusiv interesele comunitare.** Pune în aplicare deciziile, controlează respectarea legislației comunitare;
- **Parlamentul European** este format din membri aleși prin vot direct de cetățenii statelor Uniunii. Are competențe largi, printre care: aprobă acordurile internaționale ale Uniunii Europene, controlează bugetul comunitar, urmărește aplicarea politicilor comunitare;
- **Curtea de Conturi** este numită de Consiliul European și controlează finalizarea conturilor Uniunii;
- **Curtea de Justiție,** care veghează la respectarea legislației comunitare și reglează litigiile între statele membre, instituțiile comunitare, asociații și întreprinderi, persoane particulare și jurisdicțiile naționale.

• Funcționarea Uniunii Europene are la bază un mecanism bine pus la punct, cu structură instituțională ce dezvoltă activitățile necesare în acest sens.

Uniunea Europeană este o formulă de integrare **profund originală,** deosebită față de toate celelalte aflate în curs de realizare. Curtea de Justiție de la Luxemburg o apreciază ca o **„organizație interstatală autonomă",** ceea ce înseamnă că ordinea juridică comunitară, adică ansamblul de reguli și componente care-i sunt proprii se deosebește de ordinea juridică internațională și de cea națională, că este o ordine juridică nouă pe baza căreia funcționează instituțiile comunitare.

• În mecanismul de funcționare a UE, dreptul comunitar primează asupra dreptului național al țărilor membre.

Integrarea europeană corespunde caracteristicilor specifice **dreptului comunitar care primează asupra dreptului național al țărilor membre.** Statele care fac parte din Uniunea Europeană nu au puterea autonomă de decizie asupra unor domenii cedate, care formează obiectul suveranității comune și substanța **identității europene,** care se deosebește de cea a țărilor membre.

Drumul parcurs până acum este marcat de numeroase împliniri, care demonstrează că modelul de integrare ales este viabil, iar consecvența și creativitatea celor care l-au pus în aplicare i-au asigurat succesul. Revelatoare sunt superioritatea modelului comunitar față de modelul AELS (ceea ce l-a făcut acceptat de mai multe state foste membre ale AELS), progresele evidente realizate de economiile țărilor comunitare, concretizate în diminuarea costurilor și creșterea nivelului general al eficienței, supletea mijloacelor folosite pentru atingerea obiectivelor.

• Prin succesele obținute Uniunea Europeană s-a dovedit viabilă.

În perspectivă, Uniunea Europeană vizează nu numai realizarea obiectivelor decise în ultimii ani, ci și extinderea sa potrivit unei strategii adaptate condițiilor actuale. În acest context se înscrie și acordul cu România, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1995 și care prevede eliminarea restricțiilor cantitative și tarifare la fluxurile de mărfuri dintre țara noastră și Uniunea Europeană (în ambele sensuri) potrivit unui calendar convenit, liberalizarea graduală a circulației serviciilor, capitalului și persoanelor, armonizarea legislației românești cu cea comunitară etc. La acesta se adaugă acordul de încheiere a negocierilor pe domenii (capitole) pentru intrarea în Uniunea Europeană prin care se stabilesc obligațiile și avantajele României specifice perioadei tranzitării care, potrivit prevederilor, ar putea să înceapă la 1 ianuarie 2007.

• Pentru toate țările care au devenit membre ale UE, efectul general înregistrat a fost creșterea foarte susținută a schimburilor economice cu celelalte țări membre ca urmare a avantajelor de care au beneficiat.

Intrarea României în Uniunea Europeană la această dată devine posibilă prin îndeplinirea principalelor condiții prevăzute în acest sens:

- asigurarea stabilității instituțiilor care garantează buna funcționare a democrației, asigurarea supremației legii, drepturilor omului și respectului față de minorități;
- încorporarea în propria legislație și aplicarea sistemului de norme comunitare – decizii, directive și regulamente – adoptate până în momentul aderării;
- recunoașterea obiectivelor stabilite pentru realizarea uniunii economice și monetare și promovarea acțiunilor necesare în direcția îndeplinirii lor;
- existența unei economii de piață funcționale, capabile să facă față presiunilor concurențiale din cadrul pieței interne unice, fapt ce implică apropierea de nivelul dezvoltării țărilor membre ale UE.

Consensul de acțiune a forțelor politice în direcția atingerii acestui obiectiv și asumarea de către populație a aceleiași opțiuni au fost și rămân, desigur, determinante.

• România a fost asociată la Uniunea Europeană și a pregătit aderarea sa prin negocierile începute în anul 2000.

• Intrarea efectivă în UE poate fi asigurată numai prin îndeplinirea unor condiții absolut obligatorii.

MINIGLOSAR

Organizații economice interstatale – structuri organizatorice și juridice, instituții care se constituie prin acorduri între două sau mai multe state cu interese economice și politice comune sau convergente, în vederea protejării și realizării acestora.

Armonizarea politicilor economice – proces de apropiere și apoi de uniformizare a politicilor economice din diferite țări în vederea realizării unor interese economice și politice comune sau convergente.

Interese economice și politice convergente – interese care conduc către aceeași finalitate prin recurgerea la căi și mijloace mai mult sau mai puțin diferite de către cei care au asemenea interese. Sunt interese adesea compatibile și complementare.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

În raport cu celelalte forme de grupări integraționiste, ce caracteristici considerați că îi sunt proprii Uniunii Europene?

Când și în ce condiții putem considera că s-a format gruparea integraționistă, denumită la propriu Uniunea Europeană?

Care sunt principalele componente ale structurilor organizatorice și juridice proprii mecanismului de funcționare a Uniunii Europene?

Ce argumente aveți pentru a susține viabilitatea Uniunii Europene ca grupare integraționistă?

Care sunt principalele condiții ce trebuie satisfăcute de o țară pentru a fi admisă în Uniunea Europeană?

În ce situație se află în prezent România față de Uniunea Europeană?

PROBLEME DE REZOLVAT

Folosind tabloul costurilor și avantajelor asociate monedei unice (euro), alegeți pe acelea pe care le considerați cele mai importante pentru România și argumentați de ce.

Costuri asociate monedei unice:

• pentru contracararea tendințelor speculative cu moneda națională până la adoptarea euro;

• pentru acoperirea efectelor devalorizării sau supraaprecierii monedei naționale pentru competitivitatea produselor interne pe piața europeană;

• pentru a anihila efectele negative generate de pierderea autonomiei politicii monetare naționale;

• pentru susținerea cheltuielilor de înlocuire a monedei naționale cu euro;

• pentru a suplini veniturile realizate din baterea monedei naționale;

• pentru a susține cheltuielile emisiunii monedei euro.

Avantaje asociate monedei unice:

• cauzate de dispariția ratei de schimb a monedei naționale prin adoptarea monedei unice;

• cauzate de apropierea – egalizarea ratelor dobânzii din țările membre ale UE;

• dispariția costurilor de tranzacție pentru operațiuni de schimb valutar;

• determinate de diminuarea segmentării pieței financiare și liberalizarea deplină a mișcării capitalurilor pe piața intraeuropeană;

• eliminarea riscurilor ca o țară să adopte o politică monetară necooperantă cu partenerii și favorabilă ei în mod exclusiv;

• redistribuirea rolurilor între monedele convertibile și în special între dolar, euro, yen și lira sterlină.

Alcătuiți un dosar **„Moneda unică europeană"** și rețineți informații cu privire la:

• apariția euro și adoptarea acestei monede de noile țări membre ale UE;

• încrederea de care se bucură această monedă și de ce;

• rolul acestei monede pe piața mondială;

• ce avantaje generale poate aduce euro pentru țările membre ale UE;

• cum este văzută această monedă de români.

C. Globalizarea economiei

• **Globalizarea economiei s-a accelerat în ultimul deceniu, dar a început să fie și puternic contestată.**

Procesul prin care economia ca activitate devine expresia participării la un sistem de relații între unitățile economice s-a globalizat, cuprinzând în prezent toate economiile naționale. Acest **proces, denumit globalizarea economiei, s-a accelerat în mod deosebit** după 1985, **odată cu prăbușirea comunismului, și este adesea perceput ca expresie a modernizării și viitorului bazat pe tehnologii de vârf, capitaluri și locuri de muncă bine calificate.** Multe guverne sunt acum preocupate să adopte strategii prin care economiile lor să se înscrie în procesul modernizării prin intermediul globalizării. Această percepere are uneori un caracter radical, dar a început să fie și puternic contestată din cauza dezavantajelor pe care le induce mai ales pentru țările mai puțin dezvoltate.

Globalizarea, sau mondializarea cum i se mai spune în anumite țări, este pentru anumiți analiști procesul prin care producția și schimbul se eliberează de constrângerile impuse de frontiere și de distanțe, piețele se globalizează (mondializează), iar reglarea se realizează prin funcționarea piețelor și de către instanțe mondiale. Globalizarea pune capăt internaționalizării, care este un proces similar sub aspect tehnico-economic, dar care are loc în contextul recunoașterii pertinenței frontierelor naționale și a controlului asupra circulației mărfurilor, oamenilor și capitalurilor.

Factorii cei mai importanți care au acționat în favoarea globalizării sunt:

- liberalizarea circulației bunurilor și serviciilor între țări;
- diminuarea evidentă a costului transporturilor și telecomunicațiilor, dezvoltarea și modernizarea acestora;
- liberalizarea mai amplă a piețelor de capital naționale și internaționale.

Asemenea deschideri au simplificat investitiile societăților comerciale acolo unde ele doreau și găseau **cele mai mici costuri și riscuri,** dar au contribuit în mod esențial și la **generalizarea sau globalizarea concurenței.**

Globalizarea economiei este un termen care relevă o realitate complexă:

- **intensificarea și diversificarea schimburilor economice dintre țări, grupuri de țări și unități economice din toate țările lumii;**
- **dezvoltarea fără precedent a investițiilor străine directe;**
- **globalizarea piețelor de bunuri și de factori de producție;**
- **apariția și înmulțirea firmelor, îndeosebi industriale, care își desfășoară activitatea simultan la scară mondială,** etalează strategii globale de producție pe baza diviziunii internaționale a muncii, comercializează la standarde și cu mărci mondiale, își lansează produsele simultan pe mai multe piețe, prin integrarea aportului firmelor specializate în marketing, creație, publicitate, expertize contabile și financiare etc.

Din punct de vedere economic, **scopul globalizării îl constituie profitul și menținerea în activitate a firmelor, precum și dezvoltarea lor,** în condițiile în care cresc foarte mult cheltuielile cu cercetarea-dezvoltarea, durata de viață a produselor se diminuează simțitor, a devenit necesară o rețea densă de parteneri, exigențele de calitate sunt foarte mari și viteza de reacție la semnalele pieței se mărește.

Prin globalizare se captează numeroasele avantaje ce decurg din diferențele care există între economiile țărilor lumii, acestea constituind de fapt sursa profiturilor.

În căutarea și păstrarea acestor avantaje s-a dezvoltat **mobilitatea geografică a întreprinderilor** – delocalizarea (mutarea) lor sau a filialelor lor și pregătirea posibilității de a fi prezente în orice punct geografic sau economic al planetei în funcție de avantajele care apar (calificarea sau lipsa de calificare a forței de muncă, distanța sau apropierea, salariile scăzute sau mai diferențiate, facilitățile de comunicare etc.). Forța de muncă este și ea asociată întreprinderii nomade și, ca urmare, își pierde în mare măsură stabilitatea domiciliului și apartenența la un mediu social, la un univers de relații delimitat prin apropierea geografică.

Se consideră că **globalizarea economiei va fi formal încheiată atunci când bunurile și serviciile, capitalul și munca vor circula pe deplin liber, iar guvernele și autoritățile locale din orice țară vor trata în mod egal toate firmele, fără deosebire de naționalitate sau origine.** Cu alte cuvinte, globalizarea se va încheia când diferențele dintre economiile țărilor lumii vor ajunge la o asemenea situație încât nu vor mai fi generatoare de avantaje suficiente pentru

Producția	Piața		
	națională	regional-internațională	mondială
națională	mononațională	semiinternațională	internațională
regională, internațională	-	multiteritorială	multinațională
mondială	-	transnațională	mondială

Fig. 14.2. *Clasificarea întreprinderilor după gradul de mondializare a producției și pieței lor*

a întreține procesul în căutarea de profit pe meleaguri străine. O asemenea situație este încă foarte îndepărtată, iar globalizarea va continua și, probabil, se va intensifica.

- **Acțiunile firmelor multi sau transnaționale, precum și efectele globalizării pot fi contradictorii, fapt care le-a atras, concomitent, aprecierea și contestarea.**

Un rol deosebit în procesul globalizării îl au **firmele multinaționale și transnaționale, al căror capital își are originea în mai multe țări și care acționează concomitent în diferite țări.** Cea mai mare parte a acestor firme provin din țările dezvoltate (SUA, Uniunea Europeană și Japonia). **Ele pot contribui la dezvoltarea economiilor în care acționează,** în special prin aportul de capital, creșterea producției și distribuirea unor venituri (salarii, impozite și taxe). **Există însă și aspecte negative:** investițiile și obiectul activității lor nu corespund neapărat nevoilor țărilor în care acționează, aportul în tehnologii avansate este foarte limitat pentru că cele mai complexe sunt rezervate țărilor de proveniență, pot să nu mărească producția, dar îi înlocuiesc pe producătorii locali, pot constitui obstacole economice și politice pentru țările în care acționează.

Asemenea argumente pro și contra sunt reținute și în sarcina globalizării economiei, iar în ultimii ani se observă creșterea evidentă a opoziției față de acțiunile promovate de Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică și de Organizația Mondială a Comerțului, care prin natura lor pot avea efecte negative.

MINIGLOSAR

Firme multinaționale – întreprinderi mari care acționează cu filiale sau sucursale implantate în diferite țări. Unii autori apreciază, în plus, că originea capitalului lor este din țări diferite.

Transnațional – calificativ dat fenomenelor și proceselor economice a căror existență „scapă" determinării naționale și care au adesea efecte negative asupra unor țări și pozitive asupra altora.

ÎNTREBĂRI PENTRU VERIFICAREA CUNOȘTINȚELOR

- Cum este percepută globalizarea economiei în diferite țări și de diferite grupuri sau forțe sociale?
- Care sunt argumentele pro și contra acțiunilor realizate de firmele multinaționale și transnaționale?
- Analizați cei mai importanți factori care favorizează globalizarea economiei.
- Ce conținut are fenomenul nomadismului economic specific globalizării?

PROBLEME DE REZOLVAT ȘI TEME DE REFLECȚIE

- În anul 2000, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică, din care fac parte cele mai dezvoltate țări, a elaborat și negociat proiectul pentru „Acordul multilateral asupra investițiilor", care a fost aprobat, dar nu se aplică încă. Referitor la acesta, prezentăm un extras din articolul profesorului John McMurtry de la Universitatea din Guelph, Ontario, Canada: „Corporațiile transnaționale mobile sunt eliberate, prin prevederile acordului, de orice obligație de a se apleca în fața vreunui alt interes, organism guvernamental sau cetățenesc. Ele obțin astfel acces nelimitat la toate piețele, resursele, subvențiile și bunurile celor 29 de țări implicate. Ceea ce face acest acces neîngrădit unor corporații (firme, n.n.) axate pe profit este expresia absolutizată a programului de globalizare a pieței, larg acceptat ca fiind modelul ideal de existență a tuturor societăților de azi."

(**Sursa:** *Adevărul economic*, nr. 27/1998)

a) identificați formele de realizare a globalizării economiei la care se fac referiri în citat;

b) ținând cont de conținutul capitolului, precizați ce obstacole ar putea apărea în calea globalizării;

c) indicați ce rol se atribuie globalizării economiei în societatea viitoare;

d) identificați unitățile economice purtătoare ale globalizării și modul în care acestea ar putea acționa.

- Utilizând informații din presa economică și literatura de specialitate, elaborați dosarul unei firme multinaționale care acționează și în România.

TEXT TEMATIC

„O întreprindere poate practica integrarea orizontală, care îi permite să se concentreze pe un segment precis al procesului de producție, sau integrarea verticală prin care urmărește să-și asigure participarea la întregul lanț al procesului de producție.

Integrarea orizontală îi permite firmei să preia cea mai mare parte posibilă a pieței, pentru un produs anume (precis) precum anvelope auto, calculatoare sau hamburgeri. Integrarea verticală sau organizarea în filieră este practicată de companiile petroliere precum Total/Fina-El care face exploatări petroliere, face forări, extrage țiței, rafinează petrolul, vinde benzină în propria rețea de pompe etc.

Sursa: *Dictionnaire de L'Economie,* Ed. Larousse/HER 2000, p. 338

1. Exemplificați firme cu integrare orizontală și/sau verticală;

2. Descrieți, identificați în ce constă modul de integrare în fiecare exemplu reținut;

3. Ce avantaje credeți că aduce fiecare dintre formele de integrare luate ca exemplu?